

ΠΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΥΘΕΡΙΑΣ

Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ
Ε. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

M

199 X

15.1

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ'
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ ΑΘΗΝΑΙ

Φωτογραφία από τον Μάρκο Βελαδόνη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ.
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ
Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΒΙΒΛΙΑ

νοιεύδουσαν
νεανίμουσαντος οντος απόστρατη

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΑΞΗ

(ΓΛΩΣΣΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ)

ΕΚΔΟΣΗ Β.

ΣΑΚΙΝΩΝ Κ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
4 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 4

1930

·Υπουργείον
Παιδείας και Θρησκευμάτων

·Εν. Αθήναις τῇ 10/9/29.

·Αριθ.] Πρωτ. 44451
] Διεκπ.....

Πρός

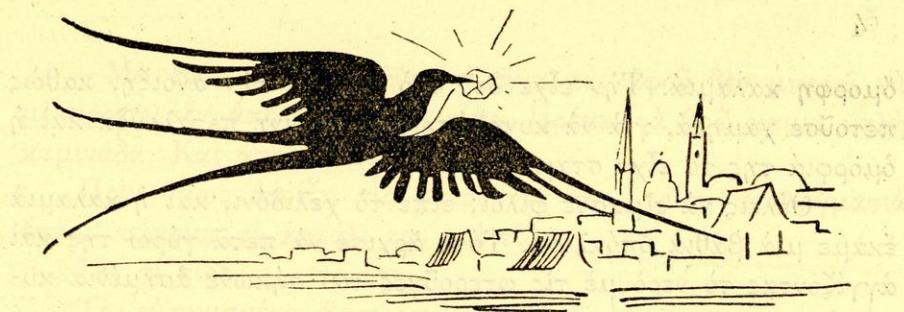
τοὺς κ. κ. Π. Δημητράτον και Α. Στρατηγόπουλον

·Ανακωινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας ταυταρίθμου ἀποφά-
σεως ἐκδοθείσης τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1929 και αὐθημερὸν καταχωρι-
σθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς
Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφὲν βιβλίον «ΤΑ
ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ἀναγνωστικὸ γιὰ τὴν ΣΤ'.
τάξ. δημοτικοῦ σχολείου, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438,
διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—30,
ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς
ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ
σχετικῇ αἵτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς, τῇ δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ ὑπ'
ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ιουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφη-
μερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

·Ο. Υπουργός
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Τὰ γνίσια ἀντίτυπα ὑπογράφονται.

PRINTED IN GREECE

Τὸ εὐτυχισμένο Βασιλόπουλο.

Ψηλά, ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ μιὰ ψηλὴ κολόνα, βρισκόταν τὸ ἄγαλμα, ποὺ παράσταινε τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο. Ὡταν δόλοκληρο ἐπιχρυσωμένο μὲ λεπτὰ φύλλα ἀπὸ χρυσάφι. Ἀντὶς μάτια εἶχε δυὸ λαμπερὰ ζεφείρια καὶ στὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του ἀστραφτε ἔνα μεγάλο κόκκινο ρουμπίνι.

“Ολος ὁ κόσμος τὸ θαύμαζε.

—Γιατὶ δὲν εἶσαι σὰν τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο; ρωτοῦσε μιὰ μητέρα τὸ ἀγοράκι της, ποὺ ἔκλαιε, γιατὶ ήθελε τὸ φεγγάρι. Τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο δὲν κλαίει ποτέ του.

—Χαίρομαι ποὺ ὑπάρχει στὸν κόσμο καὶ κάποιος τέλεια εὐτυχισμένος, ψιθύρισε κάποιος ἀπογοητευμένος κοιτάζοντας τὸ θαυμαστὸ ἄγαλμα.

—Μοιάζει μὲ ἄγγελο, εἴπανε τὰ παιδιά, ποὺ βγαίνανε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη μὲ τὰ κόκκινα πανωφόρια τους καὶ τὶς καθαρὲς ἀσπρες ποδιές τους

—Πῶς τὸ ξέρετε, τὰ ρώτησε κάποιος περαστικός, δὲν εἰδατε δὰ ποτέ σας κανέναν ἄγγελο.

—Πῶς δὲν εἴδαμε; Είδαμε στὸν ὕπνο μας, ἀπάντησαν τὰ παιδιά.

Μιὰ νύχτα πέταξε ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόλη ἔνα χελιδονάκι. Οἱ φίλοι του εἶχανε φύγει γιὰ τὴν Αἴγυπτο πρὶν ἀπὸ ἔξι βδομάδες, αὐτὸ ὅμως ἔμεινε πίσω, γιατὶ ήτανε ξετρελαμένο μὲ μιὰ

όμορφη καλαμιά. Τὴν εἶχε δεῖ στὸ ποτάμι τὴν ἄνοιξη, καθὼς πετοῦσε χαμηλά, γιὰ νὰ κυνηγήσῃ μιὰ κίτρινη πεταλούδα καὶ ἡ δόμορφιά της τὸ εἶχε σταματήσει.

—Θέλεις νὰ εἴμαστε φίλοι; εἶπε τὸ χελιδόνι, καὶ ἡ καλαμιὰ ἔκαμε μιὰ βαθιὰ ὑπόκλιση. Τότε ἀρχισε νὰ πετᾶ γύρω τῆς καὶ ἀγγίζοντας τὸ νερὸ μὲ τὶς φτεροῦγες του σήκωνε ἀσημένια κυματάκια.

—Σύντροφο ποὺ διάλεξε! κελαγδοῦσαν τὰ ἄλλα χελιδόνια. Καὶ ὅταν ἥρθε τὸ φθινόπωρο, ἔφυγαν ὅλα.

Τὸ χελιδονάκι βλέποντας τὴν καλαμιὰ νὰ μιλῇ μὲ τὸν ἄνεμο, ἐγήρωτησε:

—Θέλεις νάρθης μαζί μου; Ἡ καλαμιὰ ὄμως ἔξακολουθοῦσε νὰ μιλῇ μὲ τὸν ἄνεμο.

—Τότε γειά σου, φώναξε τὸ χελιδόνι. Φεύγω γιὰ τὶς πυραμίδες.

“Ολη τὴν ἡμέρα πετοῦσε καὶ τὸ βράδυ ἔφτασε στὴν πόλη.

—Ποῦ νὰ μείνω; εἶπε. Ἐλπίζω ἡ πόλη νὰ προετοιμάστηκε γιὰ τὴν ὑποδοχή μου.

Εἶδε τότε τὸ ἄγαλμα στὴν ψηλὴ κολόνα.

—Θὰ μείνω ἐκεῖ ψηλά, φώναξε. Όραία θέση, πολὺ καθαρὸς ἀέρας! Κι ἔτσι πέταξε στὰ πόδια τοῦ ἀγάλματος.

—Ἐχω χρυσὴ κρεβατοκάμαρα, εἶπε εὐχαριστημένο κοιτάζοντας γύρω του καὶ ἐτοιμάστηκε νὰ κοιμηθῇ. “Ομως τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ ἔβαξε τὸ κεφάλι του κάτω ἀπὸ τὴ φτερούγα του, ἔπεισε ἀπάνω του μιὰ μεγάλη σταλαγματιά.

—Τί περίεργο! φώναξε, οὕτε ἔνα σύννεφο δὲν ὑπάρχει στὸν οὐρανό, τὰ ἀστρα λάμπουν ζωηρὰ καὶ ὄμως βρέχει. Τὸ δίχως ἄλλο τὸ κλῖμα ἐδῶ εἶναι ἀπαίσιο. Στὴν καλαμιὰ ἀρέσει πολὺ ἡ βροχὴ, μὰ τὸ ἔκανε ἀπὸ ἐγωισμό. Μεγάλη ανογύα ποτὲ οὐλα;

Καὶ ἄλλη σταλαγματιὰ ἔπεισε.

—Μὰ τότε τί χρησιμεύει τὸ ἄγαλμα, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τὴ βροχή; εἰπε. Πρέπει νὰ βρῶ καμιά καλὴ καμινάδα. Καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ.

Πρὸν ὅμως ἀνοίξῃ τὶς φτεροῦγες του, τρίτη σταλαγματιὰ ἔπεσε· σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ εἶδε.

”Α, τί εἶδε!

Τὸ εὔτυχισμένο βασιλόπουλο εἶχε τὰ μάτια του γεμάτα δάκρυα· δάκρυα ποὺ τρέχανε στὰ χρυσά του μάγουλα.

Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὸ πρόσωπό του ἦταν τόσο ὥρατο, ποὺ ἡ καρδιὰ τοῦ χελιδονιοῦ πλημμύρισε ἀπὸ λύπη.

—Ποιός εἶσαι; ρώτησε.

—Εἴμαι τὸ εὔτυχισμένο βασιλόπουλο.

—Τότε γιατί κλαῖς; ρώτησε τὸ χελιδόνι. Μ' ἔκαμες μούσκεμα.

—”Οταν ἥμουνα ζωντανὸς καὶ εἶχα ἀνθρώπινη καρδιά, ἀπάντησε τὸ ἄγαλμα, δὲν γνώρισα τί πρᾶμα ἦταν τὰ δάκρυα, γιατὶ ζοῦσα στὸ παλάτι τῆς Ἀφροντισιᾶς, ὃπου ἡ λύπη δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μπῇ. Τὴν ἥμέρα ςπαιζα στὸ περιβόλι μας μὲ τοὺς συντρόφους μου καὶ τὸ βράδυ χόρευα στὴ μεγάλη αἴθουσα. Γύρω ἀπὸ τὸ περιβόλι ἦταν ἔνας μεγάλος τοῦχος, ὅμως ποτέ μου δὲ ζήτησα νὰ μάθω τί ὑπῆρχε πίσω του· ὅλα γύρω μου ἦταν ὥραῖα.

Οἱ ἀνθρώποι τοῦ παλατιοῦ μὲ φώναζαν «εὔτυχισμένο βασιλόπουλο», καὶ ἀληθινὰ ἥμουν εύτυχισμένο, ἀν εύτυχία εἶναι ἡ διασκέδαση. ”Ετσι ἔζησα κι ἔτσι πέθανα. Καὶ τώρα ποὺ εἴμαι πεθαμένος, μὲ βάλανε ἐδῶ ψηλὰ καὶ μπορῶ καὶ βλέπω κάθε ἀσκήμια καὶ δυστυχία, ποὺ ὑπάρχει στὴν πόλη μου καὶ μολονότι ἡ καρδιά μου εἶναι μολυβένια, δὲν μπορῶ παρὰ νὰ κλαίω.

—Ἐκεῖ μακριά, ἔξακολούθησε νὰ λέγῃ τὸ ἄγαλμα σὲ χαμηλὴ μελωδικὴ φωνή, ἔκεῖ μακριὰ σ' ἔνα στενὸ δρόμῳ εἶναι

ἔνα σπίτι φτωχικό. Τὸ παράθυρο εἶναι ἀνοιχτό, καὶ βλέπω μέσα μιὰ γυναικα καθισμένη κοντὰ σ' ἔνα τραπέζι. Τὸ πρόσωπό της εἶναι χλωμὸ καὶ κουρασμένο, τὰ χέρια τῆς εἶναι τραχιά, κόκκινα, κατατρυπημένα ἀπὸ τὸ βελόνι τῆς, γιατὶ εἶναι ράφτρα. Κεντά λουλούδια σὲ φόρεμα μεταξωτό, ποὺ θὰ τὸ φορέσῃ στὸ χορὸ τοῦ παλατιοῦ μιὰ ἀρχόντισσα. Σ' ἔνα κρεβατάκι, στὴν ἄκρη τῆς κάμαρας, τὸ ἀγοράκι τῆς εἶναι ξαπλωμένο ἀρρωστο. Ἐγειρόμενο, καὶ θέλει πορτοκάλι. Ἡ μητέρα του δὲν ἔχει τίποτε νὰ τοῦ δώσῃ, παρὰ νερὸ καὶ τὸ παιδί της κλήσει. Χελιδόνι, χελιδονάκι μου, καλό μου χελιδόνι, δὲ μοῦ κάνεις τὴν χάρη νὰ τῆς πᾶς τὸ ρουμπίνι τοῦ σπαθιοῦ μου; Τὰ πόδια μου εἶναι κολλημένα στὸ στυλοβάτη καὶ δὲν μπορῶ νὰ κινηθῶ.

—Μὲ περιμένουν στὴν Αἴγυπτο, ἀπάντησε τὸ χελιδόνι. Οἱ φίλοι μου πετοῦν ἀπάνω κάτω στὸ Νεῖλο καὶ μιλοῦν μὲ τὰ μεγάλα λουλούδια τοῦ λωτοῦ. Σὲ λίγο θὰ πᾶνε νὰ κοιμηθοῦν στὸν τάφο τοῦ μεγάλου βασιλιά. Ο Ἰδιος ὁ βασιλιάς εἶναι μέσα ἐκεῖ στὸ ζωγραφισμένο του φέρετρο. Εἶναι τυλιγμένος μὲ κίτρινο λινὸ καὶ μπαλσαμωμένος μὲ ἀρώματα. Γύρω στὸ λαιμό του φορεῖ μιὰν ἀλυσίδα ἀπὸ ἀνοιχτοπράσινα πετράδια, καὶ τὰ χέρια του εἶναι σὰ μαραμένα φύλλα.

—Χελιδόνι, χελιδόνι, μικρό μου χελιδόνι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, δὲ μένεις μιὰ μονάχα νύχτα μαζί μου νὰ γίνης ἀγγελιοφόρος μου; Τὸ ἀγοράκι διψᾶ τόσο πολὺ καὶ ἡ μητέρα του εἶναι τόσο λυπημένη...

—Δὲν τ' ἀγαπῶ τ' ἀγόρια, ἀπάντησε τὸ χελιδόνι. Τὸ περασμένο καλοκαίρι, ποὺ ἔμενα στὸ ποτάμι, γνώρισα δύο σκληρὰ ἀγόρια, τὰ παιδιά τοῦ μυλωνᾶ, ποὺ δόλο καὶ πέτρες μοῦ πετοῦσαν. Φυσικὰ δὲ μὲ πετυχαίνανε ποτέ. Ἐμεῖς τὰ χελιδόνια πετοῦμε τόσο γρήγορα, καὶ ἡ οἰκογένειά μου διακρίνεται πάντοτε γιὰ τὴ σβελτοσύνη της. Ωστόσο δείχνανε τὴν ἀσπλαχνία τους.

Αλλὰ τὸ εὔτυχισμένο βασιλόπουλο ἦτανε τόσο μελαγχολικό, ποὺ τὸ χελιδονάκι τὸ λυπήθηκε.

—Κάνει πολὺ κρύο ἐδῶ, εἶπε, μὰ θὰ μείνω μιὰ νύχτα μαζί σου καὶ θὰ πάω ὅπου μὲ στείλης.

—Σ' εὐχαριστῶ, χελιδονάκι μου, εἶπε τὸ βασιλόπουλο. Κι ἔτσι τὸ χελιδόνι πῆρε μὲ τὸ ράμφος του τὸ μεγάλο ρουμπίνι ἀπὸ τὸ σπαθί του ἀγάλματος καὶ πέταξε ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεραμίδια τῶν σπιτιών τῆς πόλης.

Πέρασε ἀπὸ τὸν πύργο τῆς μητρόπολης μὲ τοὺς ἀσπρους μαρμαρένιους ἀγγέλους, πέρασε ἀπὸ τὸ παλάτι κι ἄκουσε μουσικὴ καὶ χορό. Μιὰ ὥραία κυρίᾳ βγῆκε μὲ τὸν καβαλιέρο της στὸ μπαλκόνι καὶ τὴν ἄκουσε νὰ λέγῃ: 'Ελπίζω τὸ φόρεμά μου νὰ εῖναι ἔτοιμο γιὰ τὸ μεγάλο χορό. Θὰ ἔχῃ ἀπάνω κεντημένα λουλούδια, μὰ οἱ ράφτρες εἶναι τόσο τεμπέλες!

Πέρασε τὸ ποτάμι καὶ εἶδε τὰ φανάρια ποὺ κρέμονταν στὰ κατάρτια τῶν καραβιών. Πέρασε ἀπὸ τὸ χρηματιστήριο καὶ εἶδε γέρους χρηματιστὲς νὰ παζαρεύουν καὶ νὰ ζυγίζουν λίρες στὶς ζυγαριές τους. Τέλος ἔφτασε στὸ φτωχικὸ σπίτι καὶ κοίταξε μέσα. Τὸ ἀγόρι, ποὺ καιγόταν ἀπὸ τὸν πυρετό, γύριζε ἀνήσυχο στὸ κρεβάτι του, καὶ ἡ μητέρα του εἶχε ἀποκοιμηθῆ. "Ητανε τόσο κουρασμένη.... Τὸ χελιδόνι πέταξε μέσα κι ἔβαλε τὸ ρουμπίνι στὸ τραπέζι, κοντά στὴ δαχτυλήθρα τῆς μητέρας. "Επειτα πέταξε σιγά γύρω ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ μὲ τὶς φτερούγες του ἔκανε ἀέρα στὸ μέτωπο τοῦ ἀγοριού.

—"Α! πόσο δροσίστηκα, εἶπε τὸ παιδί. Θᾶμαι καλύτερα καὶ ἀποκοιμήθηκε γλυκά.

Τὸ χελιδόνι τότε γύρισε στὸ εὔτυχισμένο βασιλόπουλο καὶ τοῦ διηγήθηκε τί εἶχε κάμει.

—Περίεργο! παρατήρησε, αἰσθάνομαι τώρα γλυκιὰ ζέστη καὶ ἀς κάνη τόσο κρύο.

— Αύτὸ συμβαίνει, γιατὶ ἔκαμες μιὰ καλὴ πράξη, εἴπε τὸ βασιλόπουλο. Καὶ τὸ χελιδονάκι βυθίστηκε σὲ συλλογὴ καὶ ἐ-πειτα ἀποκοιμήθηκε. Ἡ συλλογὴ τοῦ ἔφερνε πάντοτε ὕπνο.

* *

Μὲ τὴν ἀνατολὴν πέταξε στὸ ποτάμι καὶ πῆρε τὸ λουτρό του. — Απόψε τὴν νύχτα, θὰ φύγω γιὰ τὴν Αἴγυπτο, συλλογι-ζόταν τὸ χελιδόνι κι ἤτανε καταχαρούμενο μ' αὐτὴν τὴ σκέψη. Γύρισε γιὰ τελευταία φορὰ ὅλα τὰ δημόσια χτίρια καὶ κάθισε πολλὴν ὥρα ἀπάνω στὸ κωδωνοστάσιο. "Οπου κι ἀν πήγαινε τὰ σπουργίτια τερετίζανε καὶ λέγανε:

— Τί ἀριστοκράτης ὁ ξένος! Καὶ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ τὸ χε-λιδόνι εὐχαριστήθηκε πολύ.

"Οταν πρόβαλε τὸ φεγγάρι, πέταξε πίσω στὸ εύτυχισμένο βασιλόπουλο.

— "Εχεις καμιὰ παραγγελία γιὰ τὴν Αἴγυπτο; Φεύγω, τοῦ φώναξε.

— Χελιδόνι, χελιδόνι, καλό μου χελιδονάκι, εἴπε τὸ βασι-λόπουλο, δὲ θὰ μείνης μαζί μου μιὰ νύχτα ἀκόμη;

— Μὲ περιμένουν στὴν Αἴγυπτο, ἀπάντησε τὸ χελιδόνι. Αὕ-ριο οἱ φίλοι μου θὰ πᾶνε στὸ δεύτερο καταράχτη. Ἐκεῖ, μέσα στὰ βοῦρλα σέρνεται ὁ ἵπποπόταμος καὶ στὸ μεγάλο ἀπὸ γρα-νίτη θρόνο του κάθεται κάποιος θεός. "Ολη τὴν νύχτα κοιτάζει τὰ ἄστρα καὶ δταν ὁ αὐγερινὸς προβάλη, βγάζει μιὰ φωνὴ χα-ρᾶς, κι ἐπειτα μένει βουβός. Τὸ μεσημέρι τὰ ξανθὰ λιοντάρια κατεβαίνουν στὴν ὅχθη τοῦ ποταμοῦ νὰ πιοῦν. "Έχουνε μάτια σὰν τὰ πράσινα σμαράγδια καὶ τὸ μούγκρισμά τους εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ μούγκρισμα τοῦ καταράχτη.

— Χελιδόνι, χελιδόνι, καλό μου χελιδονάκι, εἴπε τὸ βασι-λόπουλο, μακριὰ στὴν πόλη βλέπω μέσα σὲ μιὰ σοφίτα ἔνα

νέο. Είναι σκυριμένος ἀπάνω σ' ἔνα τραπέζι γεμάτο χαρτιά και κοντά του σ' ἔνα ποτήρι ἔχει ἔνα μπουκέτο μαραμένους μενεξέδες. Τὰ μαλλιά του εἶναι καστανά και σγουρά, τὰ χείλη του κόκκινα σὰν τὰ ρόδια και τὰ μάτια του μεγάλα, βασιλεμένα μέσα στὰ ὄνειρα. Προσπαθεῖ νὰ τελειώσῃ ἔνα βιβλίο, μὰ κρύωνει και δὲν μπορεῖ νὰ γράψῃ πιά. Δὲν ἔχει φωτιά στὸ τζάκι και λιγοθυμᾶ ἀπὸ τὴν πεῖνα.

—Θὰ μείνω μιὰ νύχτα ἀκόμη, εἶπε τὸ χελιδόνι, ποὺ ἔκρυψε καλὴ καρδιά, νὰ τοῦ πάω κανένα ἄλλο ρουμπίνι.

—Αλίμονο δὲν ἔχω ρουμπίνι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο. Τὰ μάτια μου μονάχα μοῦ μείνανε. Είναι καμωμένα ἀπὸ σπάνια ζαφείρια, ποὺ τὰ φέρανε ἀπὸ τὶς Ἰνδίες πρὶν ἀπὸ χίλια χρόνια. Πάρε τὸ ἔνα νὰ τοῦ τὸ πᾶς, θὰ τὸ πουλήση στὸν ἀδαμαντοπώλη και θ' ἀγοράσῃ τροφὴ και ξύλα νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο του.

—Αγαπημένο μου βασιλόπουλο, εἶπε τὸ χελιδόνι, δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάμω αὐτό. Καὶ ἀρχισε νὰ κλαίη.

—Χελιδόνι, χελιδόνι, καλό μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, κάμε ὅπως σοῦ εἴπα.

Καὶ τὸ χελιδόνι πῆρε ἀπὸ τὸ βασιλόπουλο τὸ μάτι και πέταξε στὴ σοφίτα τοῦ φοιτητῆ. Εὔκολα μπῆκε μέσα γιατὶ εἶχε μιὰ τρύπα στὸ νταβάνι. Ἀπ' αὐτὴ ὅρμησε μέσα και μπῆκε στὴν κάμαρα. Ὁ νέος εἶχε τὸ κεφάλι του κρυμμένο μέσα στὰ χέρια του κι ἔτσι δὲν ἀκουσε τὸ φτερούγισμα τοῦ χελιδονιοῦ και ὅταν ἐσήκωσε τὸ κεφάλι, εἶδε τὸ ώραῖο ζαφείρι μέσα στοὺς μαραμένους μενεξέδες.

—Αργίζουν νὰ μὲ ἐχτιμοῦν, ξεφώνισε. Τώρα μπορῶ νὰ τελειώσω τὸ ἔργο μου. Καὶ φαινόταν τρισευτυχισμένος.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ χελιδόνι πέταξε στὸ λιμάνι. Κάθισε στὸ κατάρτι ἐνὸς μεγάλου πλοίου και κοίταξε τοὺς ναῦτες, ποὺ τρα-

βούσανε μὲ σχοινιὰ μεγάλες κάσες ἀπὸ τὸ ἀμπάρι. «Ἐγια μόλα» φώναζαν κάθης φορά, ποὺ τραβούσανε καὶ ἄλλη κάσα.

—Θὰ πάω στὴν Αἴγυπτο, φώναξε τὸ χελιδόνι, μὰ κανεὶς δὲν τὸ πρόσεξε κι ὅταν πρόβαλε τὸ φεγγάρι, ξαναπέταξε στὸ εύτυχισμένο βασιλόπουλο.

—Ἡρθα νὰ σὲ ἀποχαιρετήσω, τοῦ φώναξε.

—Χελιδόνι, χελιδόνι, καλό μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, δὲ θὰ μείνης μαζί μου μιὰ νύχτα ἀκόμη;

—Εἶναι χειμῶνας, ἀπάντησε τὸ χελιδόνι καὶ τὸ παγωμένο χιόνι θὰ ἔρθη σὲ λίγο. Στὴν Αἴγυπτο ὁ ἥλιος εἶναι ζεστὸς μέσα στὶς πράσινες φοινικιές καὶ οἱ αροκόδειλοι εἶναι ξαπλωμένοι στὴ λάσπη καὶ βλέπουν ὀκνὰ γύρω τους. Οἱ σύντροφοί μου χτίζουνε φωλιές στοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ροδόλευκα περιστέρια τὶς κοιτάζουν καὶ κουκουβίζουν. Ἀγαπημένο μου βασιλόπουλο, ἀναγκάζομαι νὰ σ' ἀφήσω, ἀλλὰ ποτέ μου δὲ θὰ σὲ λησμονήσω, καὶ τὴν ἀνοιξη θὰ σου φέρω τὰ ὡραῖα πετράδια νὰ μποῦν στὴ θέση ἐκείνων, ποὺ χάρισες. Τὸ ρουμπίνι θὰ εἶναι πιὸ κόκκινο καὶ ἀπὸ τὸ κόκκινο τριαντάφυλλο, καὶ τὸ ζαφείρι γκλάζιο σὰν τὴ μεγάλη θάλασσα.

—Κάτω στὴν πλατεῖα, εἶπε τὸ εύτυχισμένο βασιλόπουλο, στέκεται ἔνα μικρὸ κοριτσάκι, ποὺ πουλεῖ σπίρτα. Τὰ σπίρτα τῆς πέσανε στὸ αὐλάκι καὶ χάλκασαν ὅλα. «Ο πατέρας της, ἀν δὲν τοῦ πάη χρήματα, θὰ τὴ δείρη καὶ γ' αὐτὸ κλαίει. Δὲν ἔχει παπούτσια, οὔτε κάλτσες, καὶ τὸ κεφάλι της εἶναι γυμνό. Πάρε τὸ ἄλλο μου μάτι καὶ δῶσ' της το, καὶ ὁ πατέρας της δὲ θὰ τὴ δείρη.

—Θὰ μείνω μαζί σου μιὰ νύχτα ἀκόμη, εἶπε τὸ χελιδόνι, μὰ δὲν μπορῶ νὰ πάρω τὸ μάτι. Θὰ μείνης δόλοτελα τυφλός.

—Χελιδόνι, χελιδόνι, μικρό μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, κάμε αὐτὸ ποὺ σου εἶπα.

Τὸ χελιδόνι πῆρε ἀπὸ τὸ βασιλόπουλο καὶ τὸ ἄλλο του μάτι καὶ πέταξε κάτω. Πετοῦσε γύρω στὸ κοριτσάκι καὶ ἀφησε τὸ ζαφείρι νὰ γλυστρήσῃ μέσα στὴν παλάμη του.

—Τί ὅμορφο γυαλί! φώναξε ἡ μικρὴ καὶ ἔτρεξε γελώντας στὸ σπίτι της.

Τὸ χελιδόνι γύρισε πίσω στὸ βασιλόπουλο.

—Τώρα εἶσαι τυφλό, τοῦ εἶπε, καὶ θὰ μείνω γιὰ πάντα μαζί σου.

—”Οχι, μικρό μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ καημένο τὸ βασιλόπουλο, πρέπει νὰ πᾶς στὴν Αἴγυπτο.

—Θὰ μείνω γιὰ πάντα μαζί σου, εἶπε τὸ χελιδόνι, καὶ κοιμήθηκε στὰ πόδια τοῦ ἀγάλματος.

* * *

Τὴν δὲλη μέρα κάθισε στὸν ὕπνο του καὶ τοῦ διηγήθηκε τί εἶχε δεῖ στοὺς ξένους τόκους. Τοῦ μίλησε γιὰ τὰ ἀσπρα πουλιά, ποὺ ἔχουν τὸ κεφάλι, τὸ λαιμό, τὶς ἄκρες τῶν φτερῶν τὰ πόδια μαῦρα καὶ ποὺ σχηματίζουν στὶς δύχθες τοῦ Νείλου μακρὲς σειρὲς καὶ πιάνουν μὲ τὰ ράμφη τους χρυσάψαρα. Τοῦ μίλησε γιὰ τὴ σφῆγγα, ποὺ εἶναι στὸν κόσμο μὰ γριὰ καὶ ζῆ στὴν ἔρημο καὶ τὰ ξέρει ὅλα. Γιὰ τοὺς ἐμπόρους, ποὺ βαδίζουν ἀργὰ κοντὰ στὶς καμῆλες τους καὶ βαστοῦν κεχριμπαρένια κομπολόγια στὰ χέρια τους. Γιὰ τὸ μεγάλῳ φίδι τὸ πράσινο, ποὺ κοιμᾶται μέσα σὲ μιὰ φωινικὰ καὶ εἴκοσι ἵερεῖς τὸ τρέφουνε μὲ πίτες ἀπὸ μέλι καὶ γιὰ τοὺς νάνους, ποὺ περνοῦν τὶς λίμνες ἀπάνω σὲ πλατιὰ φύλλα καὶ πολεμοῦν μὲ τὶς πεταλοῦδες.

—Αγαπημένο μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, ὅσα μοῦ διηγεῖσαι εἶναι θαυμάσια, μὰ κάνε μου τὴ χάρη νὰ πετάξῃς ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόλη μου καὶ νὰ μοῦ πῆς τί βλέπεις.

Τὸ χελιδόνι πέταξε ἀπάνω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ εἶδε τοὺς ζητιάνους νὰ κάθιωνται στὶς ξένες αὐλόπορτες νὰ ζητιανεύουν.

Πέταξε στὰ σκοτεινὰ δρομαλάκια καὶ εἶδε τὰ πανιασμένα πρόσωπα πεινασμένων παιδιῶν νὰ κοιτάζουνε μὲ σβησμένα μάτια.

Κάτω ἀπὸ τὴν καμάρα ἐνὸς γεφυριοῦ δυὸς ἀγοράκια κοίτονταν ἀγκαλιασμένα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ζεσταθοῦν τὸ ἔνα ἀπάνω στ' ἄλλο.

—Πῶς πεινοῦμε! λέγανε.

—Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καθόσαστε δῶ, φώναξε ὁ φύλακας, καὶ ἀρχισαν νὰ περιπλανῶνται μέσα στὴ βροχή.

Τὸ χελιδόνι πέταξε πίσω καὶ διηγήθηκε στὸ βασιλόπουλο, τί εἶχε δεῖ.

—Εἶμαι ντυμένος μὲ φύλλα ἀπὸ χρυσάφι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο, πάρε τα ὅλα καὶ δῶσε τα στοὺς φτωχούς μου· οἱ ἀνθρώποι νομίζουν πῶς τὸ χρυσάφι τοὺς κάνει πάντοτε εὐτυχισμένους.

“Ολα τὰ λεπτὰ χρυσὰ φύλλα τὰ πῆρε σιγὰ σιγὰ τὸ χελιδόνι καὶ τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο ἔμεινε σταχτόμαυρο. “Ολα τὰ λεπτὰ χρυσὰ φύλλα τὰ ἔδωσε στοὺς φτωχούς καὶ τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν ἀρχισαν νὰ κοκκινίζουν καὶ γελοῦσαν καὶ παίζανε στοὺς δρόμους.

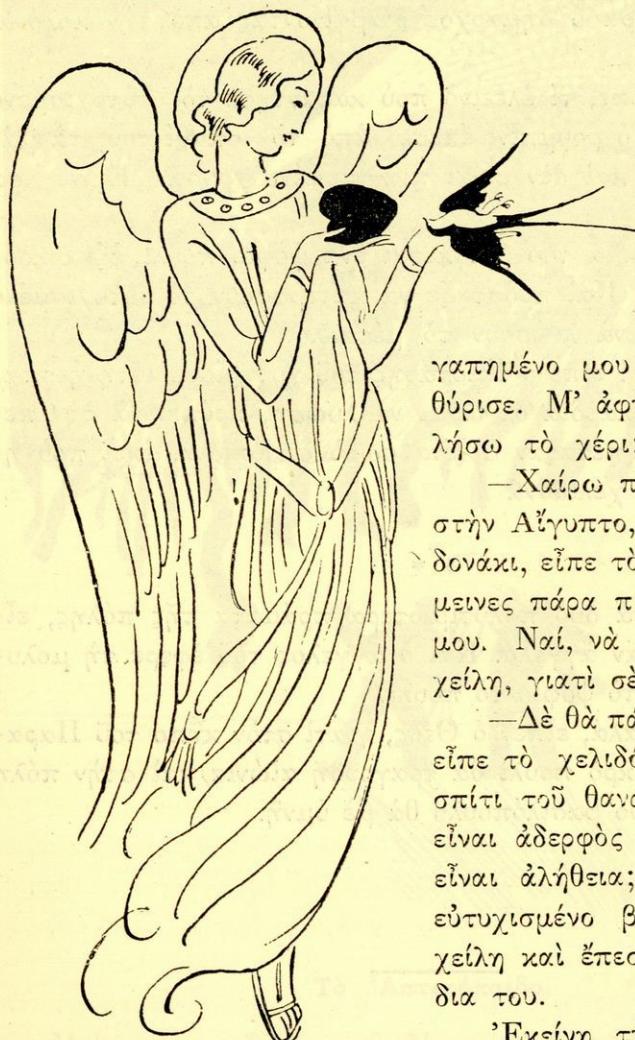
—Ἐχομε τώρα ψωμί, φώναζαν.

* *

“Επειτα ἤρθε τὸ χιόνι, ἡ παγωνιά. Οἱ δρόμοι μοιάζουν σὰ νὰ ἥταν κκυμαμένοι ἀπὸ ἀσήμι, τόσο ἔλαμπαν καὶ γυάλιζαν. Μακριὰ κομμάτια ἀπὸ πάγο σὰν κρυστάλλινα μαχαίρια κρέμονταν ἀπὸ τὶς στέγες τῶν σπιτιών. “Ολοι βγαίνανε μὲ τὶς γούνες τους καὶ τ' ἀγοράκια φοροῦσαν κατακόκκινους σκούφους καὶ παγιοδρομοῦσαν.

Τὸ καημένο τὸ χελιδονάκι κρύωνε ὅλο καὶ περισσότερο, ὅμως δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸ βασιλόπουλο, τὸ ἀγαποῦσε τόσο πολύ! “Ετρωγε ψίχουλα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ψωμᾶ, ὅμα πολύ! ”Ετρωγε ψίχουλα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ψωμᾶ, ὅμα

δὲν τὸ πρόσεχαν καὶ κουνοῦσε τὶς φτεροῦγες του γιὰ, νὰ ζεσταθῆ.

Τέλος κατάλαβε πώς θὰ πεθάνη Μόλις εἶχε δύναμη γιὰ νὰ πετάξῃ, γιὰ τελευταία φορά, στὸν ὄμρο του ἀγάλματος.

— Χαῖρε ἀ-

γαπημένο μου βασιλόπουλο, ψιθύρισε. Μ' ἀφήνεις νὰ σου φιλήσω τὸ χέρι;

— Χαῖρω πολὺ πωὺ θὰ πᾶς στὴν Αἴγυπτο, μικρό μου χελιδονάκι, εἶπε τὸ βασιλόπουλο. Εμεινες πάρα πολὺν καιρὸν μαζί μου. Ναί, νὰ μὲ φιλήσης στὰ χείλη, γιατὶ σὲ ἀγαπῶ.

— Δὲ θὰ πάω στὴν Αἴγυπτο, εἶπε τὸ χελιδόνι, θὰ πάω στὰ σπίτι του θανάτου. Ό θάνατος εἶναι ἀδερφὸς του ὑπνου. Δὲν εἶναι ἀλήθεια; Καὶ φίλησε τὸ εύτυχισμένο βασιλόπουλο στὰ χείλη καὶ ἔπεσε νεκρὸ στὰ πόδια του.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ παράξενος τριγμὸς ἀκούστηκε μέσα στὸ ἄγαλμα σὰν κάτι νὰ εἶχε σπάσει. Ή μολυβένια του καρ-

διὰ εἶχε ραγίσει στὰ δυό. Ἀλήθεια ἔκανε φοβερὴ παγωνιά.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ δήμαρχος διαβαίνοντας ἀπὸ τὴν κολώνα, κοίταξε τὸ ἄγαλμα.

—Θεέ μου, εἶπε, τί ἐλεεινὸ ποὺ κατάντησε τὸ «εὐτυχισμένο βασιλόπουλο». Τὸ ρουμπίνι ἔπεισε ἀπὸ τὸ σπαθί του, τὰ μάτια του χάθηκαν καὶ δὲν εἶναι πιὰ ντυμένο χρυσά. Ἔγινε σὰ ζητιάνος.

—Καὶ στὰ πόδια του βρίσκεται ἔνα ψόφιο πουλὶ, ἔξακολούθησε ὁ δήμαρχος. Καὶ πρόσταξε νὰ κατεβάσουν τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο καὶ νὰ λιώσουν τὸ μέταλλο.

—Τί περίεργο! εἶπε ὁ ἐπιστάτης τοῦ χυτηρίου, αὐτὴ ἡ σπασμένη μολυβένια καρδιὰ δὲ θέλει νὰ λυώσῃ, πρέπει νὰ τὴν πετάξωμε. Καὶ τὴν πέταξαν σ' ἔνα σωρὸ σκουπίδια, ἐκεῖ ποὺ ἦταν καὶ τὸ ψόφιο χελιδόνι.

* * *

—Φέρε μου τὰ δυὸ πολυτιμώτερα πράματα τῆς πόλης, εἶπεν ὁ Θεός σ' ἔναν ἄγγελο. Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ ἔφερε τὴ μολυβένια καρδιὰ καὶ τὸ ψόφιο τὸ πουλί.

—Διάλεξες καλά, εἶπεν ὁ Θεός, γιατὶ στὸν κῆπο τοῦ Παραδείσου μου, τὸ μικρὸ πουλὶ θὰ τραγουδῇ αἰώνια καὶ στὴν πόλη μου τὸ εὐτυχισμένο βασιλόπουλο θὰ μὲ ὑμνῇ.

—Ἐγενόμη οὐδὲ μεταβλήτη πολέ
—ὅτε αἰσιοδαμόνιον ανέμενοντο
—ὅτε οὐδὲ δοκεῖ εὔπολες μάλιστα

—ἔργον μήματο μὲ μηδέποτε
καὶ τὴν ακρτούσοντο τάραντα τοντού
—όποιον εστὶν οὐδεμίου Η'. μεταβλήτο εὔπολος μάλιστα

Τὸ Ἀστερόπαιδο.

Μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρὸ δύο φτωχοὶ ξυλοκόποι, γυρίζοντας σπίτι τους φορτωμένοι ξύλα, περνοῦσαν ἀπὸ ἔνα μεγάλο πευκῶνα. Ἡταν μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα καὶ τὸ κρύο ἔφτανε ὡς τὸ

κόκαλο. "Ενα παχὺ στρῶμα ἀπὸ χιόνι σκέπαζε τὴ γῆ καὶ τὰ κιλωνιὰ τῶν δέντρων. Καθὼς περνοῦσαν, ἡ παγωνιὰ ἔσπαζε γύρω τους τὰ κλαδιά.

Προχωροῦσαν οἱ δύο ξυλοκόποι χουχουλίζοντας ἀδιάκοπα τὰ δάχτυλά τους καὶ χτυπώντας μὲ τὰ βαριά τους πατήματα τὸ σκληρὸ χιόνι. Κάποτε βούλιαξαν σ' ἐνα βαθὺ χαντάκι καὶ βγῆκαν ἀσπροὶ σὰν τοὺς μυλωνάδες, δταν ἀλέθουν οἱ μυλόπετρες. Μιὰν ἄλλη φορὰ γλύστρησαν στὸν πάγο τοῦ βάλτου καὶ τοὺς ξέφυγαν ἀπὸ τὸ φορτίο τὰ ξύλα κι ἀναγκάστηκαν νὰ τὰ ξαναμαζέψουν καὶ νὰ τὰ ξαναδέσουν. "Επειτα νόμισαν πώς ἔχασαν τὸ δρόμο καὶ φοβήθηκαν, γιατὶ ἥξεραν πώς τὸ χιόνι εἶναι σκληρὸ γιὰ κείνους, ποὺ κοιμοῦνται στὴν ἀγκαλιά του.

'Ενω προχωροῦσαν προσεχτικά, βγῆκαν τέλος ἀπὸ τὸ δάσος καὶ εῖδαν μακριά, κάτω στὴν κοιλάδα, τὰ φῶτα τοῦ χωριοῦ, ὅπου κατοικοῦσαν.

Χάρηκαν τόσο γιατὶ σώθηκαν, ποὺ γέλασαν δυνατὰ καὶ ἡ γῆ τοὺς φαινόταν σὰν ἀσημένιο λουλούδι καὶ τὸ φεγγάρι σὰν ἐνα λουλούδι χρυσό.

"Εξαφνα ἐνα λαμπρὸ καὶ ὠραῖο ἀστέρι, γλυστρᾶ στὸν οὐρανό, προσπερνᾶ τ' ἄλλα καὶ καθὼς τὸ κοίταξαν, τοὺς φάνηκε πώς ἔπεισε πίσω ἀπὸ κάτι ἵτιές, ποὺ ἦταν λίγο παραπέρα κοντὰ σὲ μιὰ μάντρα.

—"Ε, χρυσάφι ποὺ θὰ κερδίσῃ ὅποιος θὰ τὸ βρῆ! φώναξαν καὶ ἀρχισαν νὰ τρέχουν. Τόσο ποθοῦσαν νὰ βροῦν λίγο χρυσάφι!

Καὶ ὁ ἔνας ἔτρεχε γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ τὸν προσέρασε. Πέρασε τὶς ἵτιές κι ἔφτασε στὸ ἄλλο μέρος καὶ νά, ἐνα πρᾶμα χρυσὸ βρισκόταν ἀπάνω στὸ χιόνι. "Ορμησε, ἔσκυψε καὶ τὰ ἀρπάξε. Ἡταν ἐνα χρυσούφαντο φόρεμα καλὰ τυλιγμένο καὶ κεντημένο μὲ ἀστέρια. Φώναξε στὸ σύντροφό του πώς βρῆ-κε τὸ θησαυρό, ποὺ ἔπεισε ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ ὅταν ἥρθε κι αὐ-

τός, κάθησαν ἀπάνω στὸ χιόνι νὰ μοιράσουν τὸ χρυσάφι.

Μὰ δῆμέ! δὲν εἶχε μέσα οὔτε χρυσάφι, οὔτε ἀσήμι, οὔτε κανέναν ἄλλο θησαυρό! "Ενα παιδάκι ὑπῆρχε μέσα, ποὺ κοιμόταν. Καὶ ὁ ἔνας εἶπε στὸν ἄλλο:

—Πᾶνε τὰ ὄνειρά μας! Τί θὰ κάνωμε τὸ παιδί; "Ἄς τὸ ἀφήσωμε ἐδῶ κι ἀς ἔξακολουθήσωμε τὸ δρόμο μας. Φτωχοὶ ἐμεῖς καὶ μὲ τὰ δικά μας παιδιά. Δὲν μποροῦμε νὰ δώσωμε τὸ ψωμί τους σὲ ἄλλο.

'Ο σύντροφός του ὅμως τοῦ ἀπάντησε:

—"Οχι. Θὰ ἥταν σκληρὸν ν' ἀφήσωμε τὸ παιδί νὰ πεθάνῃ μέσα στὸ χιόνι. "Αν καὶ εἴμαι φτωχός, ὅπως κι ἐσύ, κι ἔχω πολλὰ στόματα νὰ θρέψω, ὀστόσο θὰ τὸ πάρω σπίτι μου, καὶ ἡ γυναῖκα μου θὰ τὸ φροντίζη.

Καὶ λέγοντας αὐτά, σήκωσε προσεχτικὰ τὸ παιδί, τὸ τύλιξε μὲ τὸ φόρεμα νὰ μὴν *κρυώνη καὶ ἀρχισε νὰ κατεβαίνῃ τὸ λόφο πρὸς τὸ χωριό, ἐνῶ ὁ σύντροφός του ἀποροῦσε γιὰ τὴν τρέλα του καὶ τὴν τρυφερότητα τῆς καρδιᾶς του. "Οταν ὅμως ἔφτασαν στὸ χωριό, ὁ σύντροφός του εἶπε:

—"Εσύ ἔχεις τὸ παιδί, δῶσε καὶ σὲ μένα τὸ φόρεμα. "Ετσι εἶναι τὸ σωστό, νὰ μοιραστοῦμε ὅτι βρήκαμε.

Αὐτὸς ὅμως τοῦ ἀπάντησε:

—"Οχι, γιατὶ τὸ φόρεμα, δὲν εἶναι οὔτε δικό μου, οὔτε δικό σου, παρὰ τοῦ παιδιοῦ καὶ μονάχα τοῦ παιδιοῦ.

"Ετσι τοῦ εὐχήθηκε τὴν καλὴν νύχτα, πῆγε στὸ σπίτι του καὶ χτύπησε τὴν πόρτα.

"Οταν τοῦ ἀνοιξε ἡ γυναῖκα του χάρηκε, ποὺ τὸν εἶδε πῆρε ἀπὸ τὴν ράχη του τὸ φορτίο τὰ ἔγγαλα, καθάρισε τὰ ποδήματά του ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὸν προσκάλεσε νὰ μπῇ μέσα. Αὐτὸς ὅμως χωρὶς νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὸ κατώφλι εἶπε:

—Βρῆκα κάτι στὸ δάσος καὶ σοῦ τὸ ἔφερα νὰ τὸ προσέχης.

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β'.

—Τί πρᾶμα; φώναξε ἡ γυναῖκα. Γιὰ νὰ τὸ δῶ; Τὸ σπίτι μας εἶναι γυμνὸ καὶ χρειάζεται πολλὰ πράματα!

—Έκεῖνος τότε τράβηξε τὸ φόρεμα καὶ τῆς ἔδειξε τὸ παιδί, ποὺ κοιμόταν.

—Πῶς; ψιθύρισε· δὲν ἔχομε ἀρκετὰ παιδιά καὶ μοῦ φέρνεις κι ἔνα ξένο; Ποιός ξέρει, ἂν δὲν εἶναι γρουσούζικο. Καὶ πῶς θὰ τὸ θρέψωμε; Καὶ δσο ἔλεγε, τόσο θύμωνε.

—Τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι Ἐστερόπαιδο, ἀπάντησε ὁ ξυλοκόπος καὶ τῆς διηγήθηκε πῶς τὸ βρῆκε.

Αὐτὴ ὅμως τὸν περιγελοῦσε, καὶ τοῦ μιλοῦσε μὲ θυμὸ καὶ φώναξε:

—Τὰ παιδιά μας δὲν ἔχουν ψωμὶ καὶ θὰ θρέψωμε καὶ ξένο; Ποιός φροντίζει γιὰ μᾶς; ποιός θὰ μᾶς δίνῃ τροφή;

—Ο Θεὸς φροντίζει ὅχι μονάχα γιὰ μᾶς, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὰ τὰ σπουργίτια καὶ τὰ τρέφει.

—Καὶ μήπως τὰ σπουργίτια δὲν πεθαίνουν τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὴν πεῖνα; ρώτησε ἡ γυναῖκα. Καὶ τώρα δὲν εἶναι χειμῶνας;

—Ο ἄντρας δὲν ἀπάντησε, ἀλλὰ καὶ δὲν κινήθηκε ἀπὸ τὸ κατώφλι.

—Αέρας παγωμένος φύσηξε ἀπὸ τὸ δάσος. Ἡ γυναῖκα ἀρχισε νὰ τρέμη καὶ εἶπε:

—Δὲν μπαίνεις μέσα νὰ κλείσωμε τὴν πόρτα; Φυσᾶ καὶ κρυώνω.

—Στὸ σπίτι ὅπου ὑπάρχει μιὰ σκληρὴ καρδιά, δὲ φυσᾶ πάντοτε κρύος ἀέρας; ρώτησε ὁ ἄντρας. Ἡ γυναῖκα δὲν ἀπάντησε, ἀλλὰ προχώρησε καὶ πῆγε κοντὰ στὴ φωτιά.

Σὲ λίγο ὅμως γύρισε καὶ τὸν κοίταξε καὶ τὰ μάτια τῆς ἤταν γεμάτα δάκρυα. Τότε κι ἐκεῖνος μπῆκε μέσα γρήγορα κι ἔβαλε τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά τῆς, κι αὐτὴ τὸ φίλησε καὶ τὸ πλάγιασε στὸ κρεβατάκι, ὅπου κοιμόταν τὸ πιὸ μικρὸ ἀγοράκι τους.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲ ξυλοκόπος πῆρε τὸ χρυσοῦφαντο φόρεμα καὶ τὸ ἔβαλε μέσα σ' ἓνα μεγάλο ἔρμαρι μιὰ κεχριμπάρενια ἀλυσίδα, ποὺ εἶχε τὸ παιδὶ στὸ λαιμό του, τὴν πῆρε ἡ γυναῖκα του καὶ τὴν ἔβαλε κι αὐτὴ μέσα στὸ ἔρμαρι.

"Ετσι τὸ Ἀστερόπαιδο μεγάλωσε μαζί μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ ξυλοκόπου. Καθόταν στὸ ἵδιο τραπέζι κι ἐπαιζε μαζί τους. Καὶ κάθε χρόνο γινόταν ὅλο καὶ πιὸ δύμορφο καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀποροῦσαν, γιατὶ ἐνῶ ὅλοι ἦταν ἥλιοκαμένοι καὶ μελαχρινοί, αὐτὸ ἦταν ἀσπρό καὶ λεπτὸ σὰν ἀπὸ ἐλεφαντοκάκαλο καὶ τὰ μαλλιά του ἦταν καὶ αὐτὰ σὰν τὰ πέταλα κόκκινου λουλουδιοῦ καὶ τὰ μάτια του σὰν τοὺς μενέξέδες κοντά σ' ὅλοκάθαρο ρυάκι, καὶ τὸ σῶμα του σὰν τὸ ζουμπούλι σὲ χωράφι, ὅπου δὲν περνᾶ θεριστής.

Καὶ δύως ἡ δύμορφιά του τοῦ ἔκαμε κακό, γιατὶ ἔγινε περήφανο καὶ σκληρό. Περιφρονοῦσε τὰ παιδιὰ τοῦ ξυλοκόπου καὶ τ' ἄλλα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ κι ἐλεγε πῶς ἦταν ἀπὸ ταπεινὴ γενιά, ἐνῶ αὐτὸ ἦταν ἀριστοκράτης, ἀφοῦ ἐπεσε ἀπὸ ἐν' ἀστέρι. "Ετσι κατόρθωσε ν' ἀκοῦν τὰ παιδιὰ τὶς προσταγές του καὶ νὰ τὰ φωνάζῃ σκλάβους του. Δὲ λυπόταν τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους φτωχοὺς ζητιάνους, παρὰ τοὺς πετοῦσε πέτρες καὶ τοὺς ἔδιωγνε μακριὰ καὶ τοὺς ἐλεγε νὰ ζητιανεύουν ἀλλοῦ τὸ ψωμί τους. "Ετσι κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν πήγαινε δεύτερη φορὰ στὸ χωριὸ νὰ ζητήσῃ βοήθεια.

Μόνο τὸν ἑαυτό του ἀγαποῦσε καὶ τὸ καλοκαίρι, ὅταν δὲ φυσοῦσε ἄνεμος, ἔσκυψε στὸ πηγάδι, ποὺ ἦταν στὸ περιβόλι τοῦ παπᾶ, καὶ κοίταζε μέσα καὶ καμάρωνε τὸ πρόσωπό του καὶ γελοῦσε ἀπὸ εὐχαρίστηση, ποὺ ἦταν τόσο δύμορφο.

Συγχά δὲ ξυλοκόπος καὶ ἡ γυναῖκα του τὸ μάλωναν καὶ τοῦ ἐλεγαν:

—'Εμεῖς σὲ λυπηθήκαμε. Γιατί ἐσύ νὰ εἶσαι σκληρὸς σ' αὐτοὺς ποὺ πρέπει νὰ τοὺς συμπονῆς;

Πολλὲς φορὲς ὁ παπάς, γέροντας σεβαστός, ἔστελνε καὶ τὸν προσκαλοῦσε καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοῦ διδάξῃ τὴν ἀγάπη στὰ ζωντανὰ πλάσματα.

—'Η μύγα, τοῦ ἔλεγε, πονεῖ, μὴν τῆς κάνης κακό. Τ' ἄγρια πουλιὰ ποὺ πετοῦν στὸν ἀέρα, θέλουν τὴν ἔλευθερία τους. Μὴν τὰ πιάνης μὲ τὶς παγίδες γιὰ νὰ διασκεδάζης. 'Ο Θεὸς ἔκαμε τὴ σάύρα καὶ τὸν τυφλοπόντικα ὅλα ἔχουν τὴ θέση τους στὸν κόσμο. Ποιός εἶσαι σὺ ποὺ σπέρνεις τὴ λύπη στὸν κόσμο τοῦ Θεοῦ;

'Αλλὰ τὸ 'Αστερόπαιδο δὲν πρόσεγε στὰ λόγια τοῦ παπᾶ. Γύριζε στὰ παιδιὰ καὶ γινόταν ἀρχηγός τους. Καὶ τὰ παιδιὰ τὸ ἀκολουθοῦσαν, γιατὶ ἥταν ὅμορφο καὶ μποροῦσε νὰ χορεύῃ καὶ νὰ παιζῃ μελωδικὰ τὴ φλογέρα. "Οπου πήγαινε τὸ 'Αστερόπαιδο, τὸ ἀκολουθοῦσαν καὶ ὅ, τι πρόσταζε νὰ κάνουν, τὸ ἔκαναν. Καὶ ὅταν τρυποῦσε μὲ κανένα μυτερὸ καλάμι τὰ θολὰ μάτια τοῦ τυφλοπόντικα, γελοῦσαν. Σ' ὅλα τὸ 'Αστερόπαιδο κυβερνοῦσε κι ἔγιναν καὶ τ' ὅλα παιδιὰ σκληρόκαρδα, ὅπως ἥταν κι αὐτό.

* * *

Μιὰ φορὰ πέρασε ἀπὸ τὸ χωρὶὸ μιὰ φτωχὴ ζητιάνα. Τὰ φορέματά της ἥταν ξεσχισμένα καὶ κουρελιασμένα καὶ τὰ πόδια της ματωμένα ἀπὸ τὶς κακοτοπιές, ποὺ εἶχε περάσει. Ἡταν σὲ πολὺ κακὴ κατάσταση. Ἡταν κουρασμένη καὶ κάθησε κάτω ἀπὸ μιὰ καστανιὰ νὰ ξεκουραστῇ. "Οταν ὅμως τὴν εἶδε τὸ 'Αστερόπαιδο, εἶπε στοὺς συντρόφους του:

—Κοιτάξτε τὴν ἔλεεινὴ ζητιάνα, ποὺ κάθεται κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ώραῖο καὶ πράσινο δέντρο. 'Ελατε νὰ τὴν διώξωμε, γιατὶ εἶναι ἀσχημη καὶ συχαμένη.

Τὴν πλησίασε καὶ ἀρχισε νὰ τῆς πετᾶ πέτρες καὶ νὰ τὴν πειριγελᾶ, κι αὐτὴ τὸ κοίταξε τρομαγμένα καὶ δὲ σήκωνε τὰ μά-

τια της ἀπὸ πάνω του. Καὶ ὅταν ὁ ξυλοκόπος, ποὺ ἔκοβε ξύλα
ἔκει κοντά, εἶδε τί ἔκανε τὸ Ἀστερόπαιδο, ἔτρεξε, τὸ μάλωσε
καὶ τοῦ εἶπε:

—Δίγως ἄλλο ἔχεις σκληρὴ καρδιά. Κανένα δὲ λυπᾶσαι.
Τί κακὸ σου ἔκαμε ἡ δυστυχισμένη αὐτὴ γυναῖκα, καὶ τῆς φέρ-
νεσαι ἔτσι;

Τὸ Ἀστερόπαιδο κοκκίνισε ἀπὸ τὸ θυμό του, χτύπησε τὸ
πόδι του στὴ γῆ, καὶ εἶπε:

—Ποιός εἶσαι σύ, καὶ μὲ ρωτᾶς τί κάνω; δὲν εἴμαι γιός σου,
νὰ κάνω, ὅτι μοῦ λέσ.

—Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἀπάντησε ὁ ξυλοκόπος ὅμως ἐγώ σὲ
λυπήθηκα, ὅταν σὲ βρῆκα στὸ δάσος.

“Οταν ἡ ζητιάνα ἀκουσε αὐτὰ τὰ λόγια, ἔβγαλε μιὰ δυνατὴ
φωνή, κι ἔπεσε λιπόθυμη. ‘Ο ξυλοκόπος τὴν κουβάλησε στὸ
σπίτι του, καὶ ἡ γυναῖκα του τὴν περιποιήθηκε. “Οταν συνῆλθε
ἀπὸ τὴ λιποθυμία, τῆς ἔβαλαν μπροστά της κρέας καὶ κρασὶ¹
καὶ τὴν παρακίνησαν νὰ φάγη, ὅσο θέλει.

Αὐτὴ ὅμως δὲ θέλησε οὔτε νὰ φάγη, οὔτε νὰ πιῇ, ἀλλὰ εἶπε
στὸν ξυλοκόπο:

—Δὲν εἶπες, ὅτι τὸ παιδί αὐτὸ τὸ βρῆκες στὸ δάσος; Δέκα
χρόνια δὲν πέρασαν ἀπὸ τότε ποὺ τὸ βρῆκες, ως τὰ σήμερα;

Καὶ ὁ ξυλοκόπος ἀπάντησε:

—Ναί, σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ δάσος τὸ βρῆκα, κι εἶναι δέκα χρό-
νια ἀπὸ τότε.

—Καὶ τί σημάδι βρῆκες ἀπάνω του; φώναξε· δὲν εἶχε στὸ
λαιμό του μιὰν ἀλυσίδα ἀπὸ κεχριμπάρι; Δὲν ἦταν τυλιγμένο
μέσα σὲ χρυσούφαντο φόρεμα κεντημένο μὲ ἀστέρια;

—Ναί, ἀπάντησε ὁ ξυλοκόπος. “Ετσι τὸ βρῆκα, ὅπως τὸ
λέσ. Καὶ πῆρε τὸ φόρεμα καὶ τὴν ἀλυσίδα ἀπὸ τὸ ἑρμάρι, ὅπου
ἦταν κρυμμένα, καὶ τῆς τὰ ἔδειξε.

Καὶ ὅταν αὐτὴ τὰ εἶδε, ἔκλαψε ἀπὸ χαρά, καὶ εἶπε:
—Εἶναι ὁ μικρός μου γιός, ποὺ ἔχασα στὸ δάσος. Σὲ παρα-
καλῶ στεῖλε μού τον γρήγορα, γιατὶ τριγύρισα ὅλο τὸν κόσμο
γιὰ νὰ τὸν βρῶ.

‘Ο ξυλοκόπος καὶ ἡ γυναῖκα του πῆγγαν καὶ φώναξαν τὸ
’Αστερόπαιδο, καὶ τοῦ εἶπαν:—Πήγαινε στὸ σπίτι καὶ ἐκεῖ θὰ
βρῆς τὴν μητέρα σου, ποὺ σὲ περιμένει.

“Ετρεξε μέσα γεμάτος ἀπορία καὶ χαρά.

“Οταν ὅμως εἶδε ποιὰ τὸν περίμενε, γέλασε μὲ περιφρό-
νηση καὶ εἶπε:

—Μπά, ποῦ εἶναι ἡ μητέρα μου;..... Δὲ βλέπω κανέναν
ἔδω παρὰ αὐτὴ τὴν ἐλεεινὴ ζητιάνα.

Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀπάντησε:

—Ἐγὼ εἴμαι ἡ μητέρα σου.

—Εἶσαι τρελή, φώναξε τὸ ’Αστερόπαιδο θυμωμένο. Δὲν
εἴμαι γιός σου, γιατὶ ἐσύ εἶσαι ζητιάνα καὶ ἄσχημη καὶ κουρε-
λιάρα. Φύγ’ ἀπ’ ἔδω, καὶ νὰ μὴ ξαναϊδῷ τὸ συχαμερό σου πρό-
σωπο.

—Μὰ εἶσαι ἀληθινὰ τὸ παιδί μου, φώναξε, καὶ γονάτισε
μπρός του καὶ τοῦ ἀπλωσε τὰ χέρια. Οἱ ληστὲς σὲ ἔκλεψαν καὶ
σὲ ἀφησαν ἐκεῖ νὰ πεθάνῃς, μουρμούρισε. ’Εγὼ ὅμως σὲ γνώ-
ρισα, ὅταν σὲ εἶδα καὶ τὰ σημάδια τὰ γνώρισα, τὸ φόρεμα τὸ
χρυσοῦφασμένο καὶ τὴν ἀλυσίδα τὴν κεχριμπαρένια. Σὲ παρακαλῶ,
παιδί μου, ἔλα μαζί μου. “Ολο τὸν κόσμο τὸν ἐγύρισα γιὰ νὰ
σὲ βρῶ. ”Ελα μαζί μου, παιδί μου, γιατὶ ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὴν
ἀγάπη σου.

’Αλλὰ τὸ ’Αστερόπαιδο δὲν κινήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του. Τέ-
λος τῆς μίλησε καὶ ἡ φωνή του ἥταν σκληρὴ καὶ τραχιά.

—”Αν ἀληθινὰ εἶσαι μητέρα μου, εἶπε, καλύτερα θὰ ἔκανες
νὰ μὴν ἐρχόσουν ποτὲ νὰ μὲ ντροπιάσης, ἀφοῦ ἐγὼ νόμιζα πώς

ήμουν τὸ παιδὶ κάποιου ἀστρου, καὶ ὅχι τὸ παιδὶ μιᾶς ζητιά-
νας, ὅπως μὲ βεβαιώνεις ὅτι εἶμαι. Γι' αὐτὸ φύγε, καὶ νὰ μὴ
σὲ ξαναϊδῷ ποτὲ πιά.

— 'Οιμέ, παιδάκι μου, φώναξε. Δὲ θὰ μὲ φιλήσης πρὶν φύ-
γω; 'Υπόφερα τόσα γιὰ νὰ σὲ βρῶ...

— 'Οχι, εἶπε τὸ 'Αστερόπαιδο, εἰσαι τόσο συχαμερή, που
θὰ εἴχα καλύτερα νὰ φιλήσω καμιὰν ὥχιὰ ἢ κανένα βάτραχο,
παρὰ ἐσένα.

Καὶ ἡ γυναῖκα σηκώθηκε κι ἔφυγε πρὸς τὸ δάσος μὲ μάτια

δακρυσμένα, καὶ ὅταν τὸ Ἀστερόπαιδο εἶδε πώς εἶχε φύγει, γάρηκε πολύ, καὶ ἔτρεξε πίσω στ' ἄλλα παιδιά, γιὰ νὰ παιξῃ μαζί τους.

* * *

"Οταν ὅμως τὸ εἶδαν νὰ ἔρχεται, τὸ περιγέλασαν καὶ εἶπαν:

—Καλέ, ἐσύ εἶσαι ἐλεεινὸς σὰν τὸ βάτραχο, καὶ συχαμένος σὰν τὴν ὁχιά. Φύγε ἀπὸ δῶ, δὲ σὲ θέλουμε νὰ παιζῆς μαζί μας. Καὶ τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ περιβόλι.

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο θύμωσε καὶ εἶπε ἀπὸ μέσα του:

—Τί μοῦ φλυαροῦν; Θὰ πάω στὸ πηγάδι, θὰ κοιτάξω στὸ νερὸ καὶ θὰ μοῦ εἰπῆ τί ώραῖο ποὺ εἶμαι.

Πῆγε στὸ πηγάδι, καὶ κοίταξε στὸ νερό, καὶ ὡ! τὸ πρόσωπό του ἦταν σὰν τὸ πρόσωπο βατράχου, καὶ τὸ σῶμα του σκεπασμένο μὲ φολίδες σὰν τῆς ὁχιᾶς.

"Επεισε καταγῆς στὸ γρασίδι, κι ἔκλαψε καὶ εἶπε μέσα του:

—Δίχως ἀλλο αὐτὰ τὰ ἔπαθα γιατὶ ἀπαρνήθηκα τὴν μητέρα μου, καὶ τὴν ἔδιωξα, καὶ φάνηκα περήφανος καὶ σκληρὸς σ' αὐτή. Τώρα κι ἐγὼ θὰ πάω νὰ τὴν ζητήσω σ' ὅλο τὸν κόσμο, καὶ δὲ θὰ ἡσυχάσω ώσπου νὰ τὴν βρῶ.

Καὶ ἡ μικρὴ κόρη τοῦ ἔυλοκόπου πῆγε κοντά του, ἔβαλε τὸ χέρι τῆς στὸν όμο του, καὶ εἶπε:

—Τί πειράζει, ἀν δὲν εἶσαι πιὰ ώραῖος; μεῖνε μαζί μας.

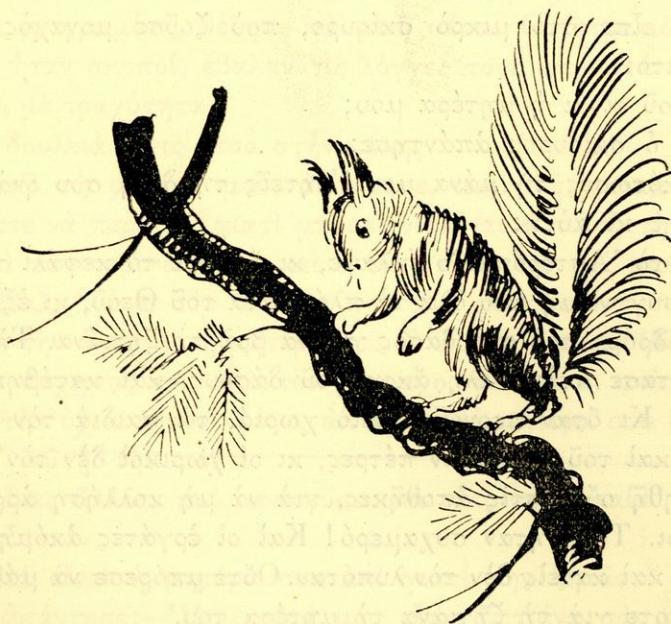
Καὶ αὐτὸς τῆς εἶπε:

—"Οχι, φέρθηκα σκληρὰ στὴ μητέρα μου καὶ γιὰ τιμωρία μὲ βρῆκε τὸ κακό. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φύγω καὶ νὰ γυρίσω ὅλον τὸν κόσμο, ώσπου νὰ τὴν βρῶ γιὰ νὰ μὲ συγωρέση.

Καὶ ἔτρεξε στὸ δάσος, καὶ φώναξε στὴ μητέρα του νὰ γυρίση πίσω. Ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβε. "Ολη τὴν ἡμέρα τὴ φώναζε, καὶ ὅταν ἔπεισε ὁ ἥλιος, πλάγιασε ἀπάνω σ' ἕνα στρῶ-

μα ἀπὸ φύλλων μὰ τὰ πουλιά καὶ τὰ ζῶα ἔφευγαν μακριά του, γιατὶ θυμήθηκαν πόσο ἥταν σκληρός, κι ἔμεινε μόνο μαζί μὲ τὸ βάτραχο, ποὺ τὸν κοίταζε, καὶ τὴν δχιὰ ποὺ σερνόταν κοντά του.

Τὸ πρωὶ σηκώθηκε, ἔκοψε μερικοὺς πικροὺς καρποὺς ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τοὺς ἔφαγε· ἐπειτα ἀρχισε νὰ περπατᾶ στὸ με-

γάλο δάσος, κλαίοντας πικρά. Καὶ ὅποιον συναντοῦσε τὸν ρωτοῦσε μήπως ἔτυχε νὰ ἰδῇ τὴ μητέρα του.

Εἶπε στὸν τυφλοπόντικα:

—'Εσύ, μπορεῖς νὰ πᾶς κάτω στὴ γῆ. Πέ μου, μήπως εἶναι ἔκεī ἡ μητέρα μου;

Κι ὁ τυφλοπόντικας ἀπάντησε:

—'Εσύ, μου ἔβγαλες τὰ μάτια. Πῶς θέλεις νὰ τὸ ξέρω;
Εἶπε στὸ φλῶρο:

—'Εσύ, μπορεῖς νὰ πετᾶς ἀπάνω ἀπὸ τὰ δέντρα, καὶ νὰ βλέπης τὸν κόσμο. Πέ μου, βλέπεις πουθενὰ τὴ μητέρα μου;

Καὶ ὁ φλῶρος ἀπάντησε:

—Μοῦ ἔκοψες τὰ φτερά μου γιὰ νὰ διασκεδάσης, μὲ τί νὰ πετάξω;

Καὶ εἶπε στὸ μικρὸ σκίουρο, ποὺ ζοῦσε μοναχὸς ἀπάνω στὸ ἔλατο:

—Ποῦ εἶναι ἡ μητέρα μου;

Καὶ ὁ σκίουρος ἀπάντησε:

—Σκότωσες τὴ μάνα μου. Ζητεῖς τὴ δική σου γιὰ νὰ τὴ σκοτώσης κι αὐτή;

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο ἔκλαψε, κι ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, καὶ ζήτησε συγγράμμη ἀπὸ ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, κι ἔξακολούθησε τὸ δρόμο του στὸ δάσος γιὰ νὰ βρῆ τὴ ζητιάνα. Τὴν τρίτη μέρα ἔφτασε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δάσους, καὶ κατέβηκε στὴν πεδιάδα. Κι ὅταν περνοῦσε ἀπὸ χωριά, τὰ παιδιά τὸν περιγελοῦσαν, καὶ τοῦ πετοῦσαν πέτρες, κι οἱ χωρικοὶ δὲν τὸν ἀφηναν νὰ κοιμηθῇ οὔτε στὶς ἀποθῆκες, γιὰ νὰ μὴ κολλήσῃ ἀρρώστεια τὸ σιτάρι. Τόσο ἥταν συχαμερό! Καὶ οἱ ἐργάτες ἀκόμη τὸν ἔδιωχναν, καὶ κανεὶς δὲν τὸν λυπόταν. Οὔτε μπόρεσε νὰ μάθη πουθενὰ τίποτε γιὰ τὴ ζητιάνα τὴ μητέρα του.

"Ετσι τρία χρόνια γύριζε τὸν κόσμο, καὶ συχνὰ τοῦ φανόταν ὅτι τὴν ἔβλεπε στὸ δρόμο μπροστά του. Καὶ τὴ φώναζε κι ἔτρεχε ἀπὸ πίσω της, ὥσπου τὰ πόδια του μάτωναν ἀπὸ τὶς μυτερὲς πέτρες.

'Αλλὰ νὰ τὴν φτάση δὲν μποροῦσε. Κι ὅσους ἀπαντοῦσε στὸ δρόμο τοῦ ἔλεγχαν ὅτι δὲν τὴν εἶχαν ίδει ποτέ τους, οὔτε αὐτή, οὔτε καμιὰν ἄλλη καὶ γελοῦσαν μὲ τὸν πόνο του.

Τρία όλόκληρα χρόνια γύριζε τὸν κόσμο μὰ δὲ βρῆκε οὔτε ἀγάπη, οὔτε καλωσύνη, οὔτε οἶκτο.

Καὶ ὁ κόσμος ἦταν, ὅπως ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὸν καιρὸν ποὺ ἦταν περήφανος.

* * *

"Ενα βράδυ, ἔφτασε στὴν πύλη μιᾶς πόλης μὲ κάστρο, ποὺ βρισκόταν κοντὰ σ' ἐνα ποτάμι, καὶ κουρασμένος καθώς ἦταν, μὲ πόδια πληγωμένα, θέλησε νὰ μπῆ μέσα. Οἱ στρατιῶτες ὅμως ποὺ ἦταν σκοποί, ἔβαλαν τὶς λόγχες τους μπροστά του καὶ τοῦ εἴπαν μὲ τραχύτητα:

—Τί δουλειὰ ἔχεις μέσα στὴν πόλη;

—Ζητῶ τὴν μητέρα μου, ἀπάντησε, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσετε νὰ περάσω, γιατὶ μπορεῖ νὰ εἶναι σ' αὐτὴ τὴν πόλη.

’Αλλὰ τὸν περιγέλασαν, καὶ ὁ ἔνας ποὺ εἶχε μιὰ μαύρη γενιάδα, ἔβαλε κάτω τὴν ἀσπίδα του καὶ φώναξε:

—Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἡ μητέρα σου δὲ θὰ χαρῆ νὰ σὲ ίδῃ, γιατὶ εἶσαι πιὸ ἄσχημος καὶ ἀπὸ τὸν βάτραχο, ποὺ εἶναι στὸ βάλτο, καὶ ἀπὸ τὴν ὄχια. Φύγε, φύγε, ἀπ' ἐδῶ. Ἡ μητέρα σου δὲν κατοικεῖ σ' αὐτὴ τὴν πόλη.

Καὶ ἔνας ἄλλος, ποὺ κρατοῦσε μιὰ κίτρινη σημαία στὸ χέρι, τοῦ εἴπε:

—Ποιά εἶναι ἡ μητέρα σου καὶ γιατὶ τὴν ζητᾶς;

Καὶ ἀπάντησε:—Ἡ μητέρα μου εἶναι ζητιάνα σὰν καὶ μένα, τῆς φέρθηκα ἄσχημα καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ ἀφήσετε νὰ περάσω γιὰ νὰ τῆς ζητήσω συχώρεση, ἀν τυχὸν βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν πόλη.

’Αλλὰ δὲν τὸν ἄφησαν καὶ τὸν τρύπησαν μὲ τὰ σπαθιά τους.

’Εκεῖ ποὺ ἔφευγε κλαίοντας, κάποιος ποὺ εἶχε πανοπλία στολισμένη μὲ χρυσωμένα λουλούδια, καὶ μιὰ περικεφαλαία μ' ἔνα λιοντάρι φτερωτὸ πλαγιασμένο στὴν κορφή, πλησίασε

καὶ ρώτησε τοὺς στρατιῶτες, ποιός εἶγε ζητήσει νὰ μπῆ μέσα.

Καὶ τοῦ εἶπαν: — "Ενας ζητιάνος, παιδί κάποιας ζητιάνας καὶ τὸ διώξαμε.

— "Οχι, φώναξε κεῖνος καὶ γέλασε. Νὰ τὸ πουλήσωμε καλύτερα τὸ συχαμερὸ αὐτὸ πλάσμα σκλάβο, γιὰ ἔνα ποτήρι γλυκὸ κρασί.

"Ενας γέρος ἀνθρωπος μὲ ἀσχημο πρόσωπο, ποὺ περνοῦσε ἀπὸ κεῖ φώναξε καὶ εἶπε: — Τὸ ἀγοράζω ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴν τιμήν. Καὶ ὅταν πλήρωσε ὅσα τοῦ ζήτησαν, πῆρε τὸ Ἀστερόπαιδο ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ τ' ὁδήγησε στὴν πόλη.

'Αφοῦ πέρασαν ἀπὸ πολλοὺς δρόμους, ἔφτασαν σὲ μιὰ μικρὴ πόρτα, ποὺ ἦταν σὲ τοῦχο σκεπασμένο ἀπὸ μιὰ ροδιά. 'Ο γέρος ἄγγιξε τὴν πόρτα μὲ ἔνα δαχτυλίδι καὶ ἡ πόρτα ἀνοίξε. Κατέβηκαν ἔπειτα πέντε σκαλοπάτια προύντζινα κι ἔφτασαν σ' ἔνα περιβόλι γεμάτο ἀπὸ παπαροῦνες καὶ πράσινα πήλινα λαγήνια.

Τότε ὁ γέρος ἔβγαλε ἀπὸ τὸ σαρίκι του ἔνα μαντίλι μεταξύωτό, ἔδεσε τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἔσπρωξε μπροστά του. "Οταν τοῦ ἔβγαλε τὸ μαντίλι, τὸ Ἀστερόπαιδο εἶδε πώς ἦταν μέσα σὲ μιὰ φυλακή, φωτισμένη ἀπὸ ἔνα φανάρι.

'Ο γέρος τοῦ ἔβαλε μπροστά του ἔνα πιάτο μὲ λίγο μουγλιασμένο ψωμί, καὶ τοῦ εἶπε: — Φάγε. Κι ἔνα ποτήρι νερὸ καὶ τοῦ εἶπε: — Πιέ. Καὶ ὅταν ἔφαγε καὶ ἤπιε, ὁ γέρος ἔφυγε, ἀφοῦ κλείδωσε καλὰ τὴν πόρτα καὶ τὴ στερέωσε μὲ μιὰ σιδερένια ἀλυσίδα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ γέρος, ποὺ ἦταν μάγος, ἥρθε πάλι καὶ τοῦ εἶπε ἀγριεμένος:

— Σ' ἔνα δάσος, ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴν πόλη αὐτή, εἶναι τρία νομίσματα χρυσά. Τὸ ἔνα ἀπὸ ἀσπρὸ χρυσάφι, τὸ ἄλλο ἀπὸ κίτρινο χρυσάφι καὶ τὸ χρυσάφι τοῦ τελευταίου εἶναι κόκκινο. Σήμερα θὰ μοῦ φέρης τὸ νόμισμα ἀπὸ τὸ ἀσπρὸ χρυσάφι.

"Αν δὲν τὸ φέρης, θὰ σοῦ δώσω ἐκατὸ καμιτσικιές. Φύγε γρήγορα, καὶ μόλις πέσῃ ὁ ἥλιος θὰ σὲ περιμένω στὴν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ. Πρόσεξε νὰ μοῦ φέρης τὸ ἀσπρὸ χρυσάφι, ἀλλιῶς θὰ τὴν ἔχης ἄσκημα, γιατὶ εἶσαι σκλάβος μου, σὲ ἀγόρασα γιὰ ἔνα ποτήρι κρασί. Καὶ ἔδεσε τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ μεταξωτὸ μαντίλι, τὸ πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ ἀπὸ τὸ περιβόλι μὲ τὶς παπαροῦνες καὶ τὰ πέντε προύντζινα σκαλοπάτια. "Ανοιξε τὴν πόρτα μὲ τὸ δαχτυλίδι του, καὶ τὸν ἔβγαλε στὸ δρόμο.

Τὸ Ἀστερόπαιδο βγῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κάστρου κι ἔφτασε στὸ δάσος, ποὺ τοῦ εἶχε πεῖ ὁ μάγος.

Τὸ δάσος αὐτὸ φαινόταν πολὺ ὡραῖο ἀπ' ἔξω, καὶ γεμάτο ἀπὸ πουλιὰ ποὺ κελαηδοῦσαν καὶ ἀπὸ λουλούδια μυρουδάτα καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο μπῆκε μέσα εὐχαριστημένο. Ἐλλὰ δὲν ὠφελήθηκε τίποτα ἀπὸ τὴν ὅμορφιὰ τοῦ δάσους, γιατί, ὅπου καὶ ἀν πήγαινε, ἀγριόβατα καὶ ἀγκάθια ξεφύτρωναν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τσουκνίδες τὸ τσιμποῦσαν τόσο, ποὺ δὲν ἤξερε πιὰ τί νὰ πῆ καὶ τί νὰ κάμη. Οὔτε μποροῦσε νὰ βρῷ πουθενὰ τὸ ἀσπρὸ χρυσὸ νόμισμα, ποὺ τοῦ εἶχε εἰπεῖ ὁ μάγος, ἀν κι ἔψαχνε ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ μεσημέρι, καὶ ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὡς τὸ βράδυ. Κοντὰ νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος προχώρησε πρὸς τὴν πόλη, κι ἔκλαιε πικρά, γιατὶ ἤξερε ποιά τύχη τὸν περίμενε.

"Οταν ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ δάσους, ἀκουσε ἀπὸ ἔνα θάμνο μιὰ φωνή, ποὺ φανέρωνε πὼς κάποιος πονοῦσε.

Λησμόνησε ἀμέσως τὴ θλίψη του, γύρισε πίσω, καὶ εἶδε ἔνα μικρὸ λαγό, πιασμένο σὲ μιὰ παγίδα, ποὺ τὴν εἶχε στήσει κάποιος κυνηγός. Τὸ Ἀστερόπαιδο τὸν λυπήθηκε, τὸν ἐλευθερώσε, καὶ τοῦ εἶπε:

—Εἴμαι σκλάβος ἐγώ, ἀλλὰ μπορῶ νὰ σὲ ἐλευθερώσω.

Καὶ ὁ λαγός τοῦ ἀπάντησε καὶ τοῦ εἶπε:—Ναί, μοῦ χάρισες τὴ λευτεριά μου, τί θέλεις τώρα ἀπὸ μέ;

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο τοῦ εἶπε:—Γυρεύω ἔνα νόμισμα ἀπὸ ἄσπρο χρυσάφι, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τὸ βρῶ πουθενά.

—Ἐλα μαζί μου, εἶπεν ὁ λαγός καὶ θὰ σου τὸ δείξω, γιατὶ ζέρω ποῦ εῖναι κρυμμένο καὶ γιὰ ποιό σκοπό.

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο πῆγε μὲ τὸ λαγό, καὶ νά! στὴν κουφάλα μιᾶς μεγάλης βελανιδιᾶς εἶδε τὸ ἄσπρο χρυσὸ νόμισμα ποὺ ζητοῦσε. Καταχαρούμενο τὸ ἄρπαξε καὶ εἶπε στὸ λαγό:

—Τὴν καλωσύνη ποὺ σου ἔδειξα, χίλιες φορὲς μοῦ τὴν πλήρωσες.

—”Οχι ἀπάντησε ὁ λαγός, ἀλλὰ δπως μοῦ φέρθηκες ἐσύ, ἔτσι σου φέρθηκα κι ἐγώ. Κι ἔφυγε γρήγορα-γρήγορα, ἐνῶ τὸ Ἀστερόπαιδο προχώρησε πρὸς τὴν πόλη.

Στὴν πύλη καθόταν ἔνας λεπρός. Τὸ πρόσωπό του ἦταν σκεπασμένο μὲ ἔνα σταχτὶ πανί. Μέσ’ ἀπὸ δυὸ τρύπες τὰ μάτια του ἔλαμπαν σὰν ἀναμμένα κάρβουνα. Καὶ ὅταν εἶδε τὸ Ἀστερόπαιδο νὰ ἔρχεται, τοῦ φώναξε:

—Δῶσε μου χρήματα, εἰδεμὴ θὰ πεθάνω ἀπὸ τὴν πεῖνα. Γιατὶ μ’ ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ κανεὶς δὲ μὲ λυπᾶται.

—’Αλιμονο! φώναξε τὸ Ἀστερόπαιδο. Δὲν ἔχω παρὰ ἔνα νόμισμα στὸ δισάκι μου, καὶ ἂν δὲν τὸ πάω στὸν ἀφέντη μου, θὰ μὲ δείρη, γιατὶ μ’ ἔχει σκλάβο του.

‘Ο λεπρός ὅμως τὸ παρακαλοῦσε τόσο, ποὺ τὸ Ἀστερόπαιδο τὸν λυπήθηκε, καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ ἄσπρο νόμισμα. Κι ὅταν ἔφτασε στὸ σπίτι του μάγου, αὐτὸς τοῦ ἀνοιξε, τὸ ἔβαλε μέσα καὶ τοῦ εἶπε:

—”Εχεις τὸ νόμισμα ἀπὸ ἄσπρο χρυσάφι; Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο ἀπάντησε:—Δὲν τὸ ἔχω.

‘Ο μάγος ὅρμησε κατὰ πάνω του καὶ τὸ ἔδειρε, καὶ τοῦ ἔβαλε μπροστά του ἔνα ἀδειο πιάτο, καὶ τοῦ εἶπε:—Φάγε. Καὶ

ἔνα ἄδειο ποτήρι καὶ τοῦ εἶπε:—Πιέ. Καὶ τὸ ἔροιξε πάλι στὴ φυλακή.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ μάγος ἥρθε καὶ τὸν εἶπε:—”Αν σήμερα δὲ μοῦ φέρης τὸ νόμισμα ἀπὸ τὸ κίτρινο χρυσάφι, θὰ σὲ κρατήσω δίχως ἄλλο ὅλη σου τὴ ζωὴ σκλάβο μου, καὶ θὰ σου δώσω τριακόσιες καμιτσικιές.

Τὸ Ἀστερόπαιδο πῆγε στὸ δάσος καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ζητοῦσε τὸ νόμισμα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βρῆ πουθενά. “Οταν ἔπεσε ὁ ἥλιος, κάθησε χάμω, καὶ ἀρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ κεῖ ποὺ ἔκλαιγε, πῆγε κοντά του ὁ μικρὸς λαγός, ποὺ εἶχε σώσει καὶ τοῦ εἶπε:

—Γιατὶ κλαῖς; Καὶ τί ζητᾶς στὸ δάσος;

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο ἀπάντησε:—Γυρεύω ἔνα νόμισμα ἀπὸ κίτρινο χρυσάφι, ποὺ εἶναι κρυμμένο ἐδῶ καὶ ἀν δὲν τὸ βρῶ, ὁ ἀφέντης μου θὰ μὲ δείρη, καὶ θὰ μὲ κρατήσῃ γιὰ πάντα σκλάβο του.

—Ακολούθησέ με, φώναξε ὁ λαγός, καὶ ἔτρεξε στὸ δάσος κι ἔφτασε σ' ἔνα λάκκο νερό. Στὸ βάθος τοῦ λάκκου βρισκόταν τὸ κίτρινο χρυσαφένιο νόμισμα.

—Πᾶς θὰ σ' εὐχαριστήσω, εἶπε τὸ Ἀστερόπαιδο, εἶναι ἡ δεύτερη φορά, ποὺ μὲ βοηθᾶς.

—Οχι, σὺ πρῶτος μὲ λυπήθηκες, εἶπεν ὁ λαγός, κι ἔφυγε γρήγορα γρήγορα.

Τὸ Ἀστερόπαιδο πῆρε τὸ νόμισμα, τὸ ἔβαλε στὸ δισάκι του, καὶ προχώρησε γρήγορα πρὸς τὴν πόλη.

‘Ο λεπρὸς ὄμως τὸ εἶδε νὰ ἔρχεται κι ἔτρεξε κοντά του. Γονάτισε μπροστά του, καὶ φώναξε:

—Δῶσε μου λίγα χρήματα, ἀλλιῶς θὰ πεθάνω ἀπὸ τὴν πεῖνα.

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο τοῦ εἶπε:

—Δὲν ἔχω στὸ δισάκι μου παρὰ ἔνα νόμισμα ἀπὸ κίτρινο

χρυσάφι καὶ ἀν δὲν τὸ φέρω στὸν ἀφέντη μου, θὰ μὲ δείρη καὶ θὰ μὲ κρατήσῃ γιὰ πάντα σκλάβο του.

Ο λεπρὸς ὅμως τὸ παρακάλεσε τόσο πολύ, που τὸ Ἀστερόπαιδο τὸν λυπήθηκε καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ νόμισμα ἀπὸ κίτρινο χρυσάφι.

Οταν ἔφτασε στὸ σπίτι τοῦ μάγου, αὐτὸς τοῦ ἄνοιξε, τὸ ἔβαλε μέσα καὶ τοῦ εἶπε:

—Ἐχεις τὸ νόμισμα ἀπὸ κίτρινο χρυσάφι; Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο τοῦ εἶπε:

—Δὲν τὸ ἔχω.

Ο μάγος τότε ὅρμησε κατὰ πάνω του, καὶ τὸ ἔδειρε, τὸ ἔδεσε μὲ ἀλυσίδες καὶ τὸ ἔρριξε πάλι στὴ φυλακή.

Τὴν ἀλλη μέρα ὁ μάγος ἤρθε καὶ τοῦ εἶπε:

—Αν σήμερα μοῦ φέρης τὸ νόμισμα ἀπὸ κόκκινο χρυσάφι, θὰ σ' ἀφήσω ἐλεύθερο καὶ ἀν δὲν τὸ φέρης, δίχως ἀλλο θὰ σὲ σκοτώσω.

Τὸ Ἀστερόπαιδο πῆγε στὸ δάσος καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα ζητοῦσε νὰ βρῇ τὸ νόμισμα ἀπὸ κόκκινο χρυσάφι, ἀλλὰ πουθενὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βρῇ. Τὸ βράδυ κάθησε χάμω κι ἔκλαψε, καὶ κεῖ που ἔκλαιγε πῆγε ὁ μικρὸς λαγὸς κοντά του καὶ τοῦ εἶπε:

—Τὸ νόμισμα ἀπὸ κόκκινο χρυσάφι, που ζητεῖς, εἶναι μέσα σ' αὐτὴ τὴ σπηλιά.

—Πῶς νὰ στὰ πληρώσω; εἶπε τὸ Ἀστερόπαιδο. Εἶναι ἡ τρίτη φορὰ που μ' ἔσωσες.

—Οχι, σὺ πρῶτος μὲ λυπήθηκες, εἶπε ὁ λαγὸς κι ἔφυγε γρήγορα γρήγορα.

Τὸ Ἀστερόπαιδο μπῆκε στὴ σπηλιὰ καὶ στὴν πιὸ ἀπόμακρη γωνιὰ βρῆκε τὸ νόμισμα ἀπὸ κόκκινο χρυσάφι. Τὸ ἔβαλε στὸ δισάκκι του καὶ προχώρησε πρὸς τὴν πόλη.

Ο λεπρὸς ὅταν τὸ εἶδε νὰ ἔρχεται, σταμάτησε στὴ μέση τοῦ δρόμου, τὸ φώναξε καὶ τοῦ εἶπε:

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β'

—Δῶσε μου τὸ νόμισμα ἀπὸ κόκκινο χρυσάφι, ἀλλιῶς θὰ πεθάνω. Καὶ πάλι τὸ Ἀστερόπαιδο τὸν λυπήθηκε, τοῦ ἔδωσε τὸ νόμισμα καὶ τοῦ εἶπε:

—Τὸ χρειάζεσαι σὺ πιὸ πολὺ ἀπὸ μένα.

‘Η καρδιά του ὅμως ἦταν βαρειά, γιατὶ ἤξερε ποιά τύχη τὸν περίμενε.

“Ομως καθὼς περνοῦσε ἀπὸ τὴν πύλη, οἱ σκοποὶ ἔγειραν τὰ κεφάλια τους, τὸ προσκυνοῦσαν κι ἔλεγαν:

—Τί ὡραῖος ποὺ εἶναι ὁ κύριός μας! καὶ πλῆθος κόσμου τὸ ἀκολουθοῦσε καὶ φώναζε:—Δίχως ἄλλο δὲν ὑπάρχει ὡραιότερος στὸν κόσμο! Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο ἔκλαψε καὶ εἶπε ἀπὸ μέστα του:—Μὲ περιγελοῦν.

‘Αλλὰ τόσος ἦταν ὁ κόσμος, ποὺ ἔχασε τὸ δρόμο του, καὶ βρέθηκε σὲ μιὰ μεγάλη πλατεῖα, ὅπου ἦταν τὸ παλάτι ἐνὸς βασιλέα.

‘Η πύλη τοῦ παλατιοῦ ἤνοιξε, καὶ οἱ παπάδες καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς πολιτείας ἔτρεξαν νὰ τὸ προσπαντήσουν καὶ νὰ τὸ προσκυνήσουν καὶ εἴπαν:

—Εἶσαι ὁ κύριός μας, ποὺ περιμέναμε. Εἶσαι ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ μας.

Καὶ τὸ Ἀστερόπαιδο ἀπάντησε καὶ εἶπε:

—Δὲν εἶμαι γιὸς βασιλέα, ἀλλὰ τὸ παιδί μιᾶς φτωχῆς ζητιάνας. Ἐγὼ ὡραῖος, ποὺ ἔχω πρόσωπο βατράχου;

Τότε ἐκεῖνος, ποὺ εἶχε πανοπλία στολισμένη μὲ χρυσὰ λουλούδια καὶ περικεφαλαία μὲ ἔνα φτερωτὸ λιοντάρι, πλαγιασμένο στὴν κορυφὴ της, σήκωσε μίαν ἀσπίδα, ποὺ ἔλαμπε καὶ φώναζε:

—Γιὰ Ἰδέας, κύριε, δὲν εἶσαι ὡραῖος;

Τὸ Ἀστερόπαιδο κοίταξε μέσα, καὶ ὡ! τὸ πρόσωπό του ἦταν ὅπως ἄλλοτε. ‘Η δόμορφιά του εἶχε γυρίσει ὅλη, καὶ ἔβλεπε μέσα στὰ μάτια, κάτι ποὺ δὲν εἶχε ἄλλοτε.

"Ολοι τότε γονάτισαν καὶ εἶπαν:—'Απὸ τὸν παλιὸν καιρὸν ἔχομε τὴν προφητείαν πώς σήμερα θὰ ἐρχόταν αὐτός, ποὺ θὰ μᾶς κυβερνήσῃ.' Ας πάρη λοιπὸν ὁ ἀφέντης μας αὐτὸν τὸ στέμμα καὶ τὸ σκῆπτρο, καὶ ἀξεῖναι βασιλέας μας, δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος.

Αὐτὸς ὅμως τοὺς εἶπε:

—Δὲν εἴμαι ἀξιος, γιατὶ ἀπαρνήθηκα τὴν μητέρα, ποὺ μὲ γέννησε, οὔτε μπορῶ νὰ ἡσυχάσω πρὶν τὴν βρῶ καὶ μὲ συχωρέση. Σᾶς παρακαλῶ, ἀφῆστε με νὰ φύγω, γιατὶ πρέπει νὰ γυρίσω ὅλον τὸν κόσμο. Καὶ κεῖ ποὺ μιλοῦσε, γυρίζει τὸ κεφάλι του στὸ δρόμο καὶ νά! μέσα στὸν κόσμο, ποὺ μαζευόταν πολὺς γύρω στοὺς στρατιῶτες, βλέπει τὴν ζητιάνα, τὴν μητέρα του, καὶ κοντά της, τὸ λεπρό, ποὺ στεκόταν στὸ δρόμο.

"Ετρεξε κοντά της γονάτισε καὶ φίλησε τὶς πληγές, ποὺ είχαν τὰ πόδια τῆς μητέρας του, καὶ τὰ ἔβρεχε μὲ δάκρυα.

"Εγειρε τὸ κεφάλι του στὴ σκόνη, καὶ μὲ λυγμούς ποὺ πήγαιναν νὰ σπάσουν τὴν καρδιά του τῆς λέγει:

—Μητέρα, σ' ἀπαρνήθηκα, ὅταν ἥμουν περήφανος, δέξου με τώρα, ταπεινὸν παιδί σου. Μητέρα, σου ἔδειξα μῆσος, σὲ παρακαλῶ, δεῖξε μου σὺ ἀγάπη. Μητέρα, σὲ ἔδιωξα, δέξου τώρα σὺ τὸ παιδί σου.

'Αλλὰ ἡ ζητιάνα δὲν τοῦ ἀπάντησε.

Τότε ἀπλωσε τὰ χέρια του, ἀγκάλιασε τὰ ἄσπρα πόδια τοῦ λεπροῦ καὶ εἶπε:—Τρεῖς φορὲς σὲ λυπήθηκα. Πὲ στὴ μητέρα μου νὰ μοῦ μιλήσῃ μιὰ φορά.

'Ο λεπρὸς ὅμως δὲν τοῦ ἀπήντησε.

"Εκλαψε πάλι καὶ εἶπε:—Μητέρα, δὲν μπορῶ πιὰ νὰ ὑποφέρω ἔτσι. Συχώρεσέ με καὶ ἀφησέ με νὰ γυρίσω στὸ δάσος.

Καὶ ἡ ζητιάνα ἔβαλε τὸ χέρι της στὸ κεφάλι του, καὶ τοῦ εἶπε:

—Σήκω.

Καὶ αὐτὸς σηκωθῆκε, καὶ τοὺς κοίταξε καὶ νά! ὁ λεπρὸς εἶχε γίνει βασιλιάς καὶ ἡ ζητιάνα βασίλισσα.

Καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ εἶπε:—Νά ὁ πατέρας σου, ποὺ τὸν βοήθησες.

Καὶ ὁ βασιλιάς εἶπε:—Νά ἡ μητέρα σου, ποὺ ἔπλυνες τὰ πόδια της μὲ τὰ δάκρυά σου. Καὶ τὸν ἀγκάλιασαν καὶ τὸν φίλησαν, καὶ τὸν ἔφεραν στὸ παλάτι, καὶ τὸν ἔντυσαν μὲ ὥραια φορέματα, καὶ ἔβαλαν τὸ στέμμα στὸ κεφάλι του, καὶ τὸ σκῆπτρο στὸ χέρι του, καὶ τὴν πόλην κοντά στὸν ποταμό, τὴν κυβέρνησε, καὶ ἦταν ὁ ἀφέντης της.

Δικαιοσύνη καὶ ἔλεος ἔδειχνε σ' ὅλους.

Τὸν κακὸ τὸ μάγο τὸν ἔδιωξε, καὶ στὸν ξυλοκόπο καὶ στὴ γυναικα του, ἔστειλε πλούσια δῶρα.

Δὲν ἄφηνε κανένα νὰ φέρεται σκληρὰ πρὸς τὰ ζῶα, σκορποῦσε γύρω του ἀγάπη καὶ καλωσύνη καὶ στοὺς φτωχοὺς ἔδινε ψωμί, καὶ στοὺς γυμνοὺς ἔδινε φορέματα, καὶ βασίλευε εἰρήνη καὶ πλοῦτος στὴ χώρα.

Αλλὰ δὲν ἐκυβέρνησε πολύ. Τόσο εἶχε ὑποφέρει καὶ τόσο σκληρὰ δοκιμάστηκε, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια πέθανε.

Γιὰ τὰ θεμέλια ἐνὸς φρενοκομείου.

Ο Νῖκος ὁ Πρετεντέρης καὶ ὁ Βάσος ὁ Κουνέλης μαζὶ ἀρχισαν τὴ σταδιοδρομία τους. Σὲ μιὰ μικρὴ παραλιακὴ πόλη, γεννήθηκαν τὴν ἴδια χρονιὰ καὶ στὸ ἴδιο σχολεῖο ἔμαθαν γράμματα.

Οταν τελείωσαν τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, βγῆκαν στὸν ἀπέραντο κόσμο. Φτωχοὶ ποὺ ἦταν οἱ γονεῖς τους, δὲν μποροῦσαν νὰ τοὺς μάθουν περισσότερα γράμματα. Καὶ τὸ μόνο βοήθημα, ποὺ πήραν μαζί τους, ἦταν ὁ ναῦλος τους ὡς τὸν Πειραιὰ καὶ

λίγα χρήματα νὰ ψευτοπεράσουν λίγες μέρες, ώσπου νὰ βροῦν δουλειά.

Μὲ πολλὲς προσπάθειες, ρωτώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, μπῆκαν ὑπηρέτες στὸ ἵδιο ἐμπορικὸ κατάστημα.

Δὲ λέω πὼς καὶ σήμερα εἶναι τὰ πράματα ρόδινα γιὰ τὰ τέτοια παιδιά. Καὶ τώρα ὑποφέρουν καὶ τώρα ὁ δρόμος εἶναι στρωμένος μὲ ἀγκάθια.

Μὰ τότε, στὴν ἐποχὴ τοῦ Νίκου καὶ τοῦ Βάσου, ἡ ζωὴ τῶν τέτοιων παιδιῶν ἦταν μαρτύριο. Ἐπρεπε νὰ δουλεύουν ἀπὸ τὸ πρώτην ὡς ἀργὰ τὴν νύχτα, γιορτὴ-καθημερινή. Ἀκόμη καὶ τὴ Λαμπρή, μετὰ τὴν Ἀνάσταση, ποὺ γινόταν τὸ πρωί, σχεδὸν τὰ ξημερώματα, ἔπρεπε νὰ πᾶνε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἵσα στὸ κατάστημα. Κι ἐκεῖ ἔπρεπε ν' ἀνοίξουν, νὰ σκουπίσουν, νὰ συγρίσουν, νὰ βάλουν ὅλα σὲ τάξη. Καὶ νὰ στολίσουν τὴν προθήκη.

Οἱ καταστηματάρχες ἀπὸ φτωχὰ παιδιὰ εἶχαν ἀρχίσει κι ἐκεῖνοι. Μ' ἔνα κομμάτι ψωμὶ στὸ ταγάρι εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὸ χωριό τους, μὲ φουστανελίτσες καὶ μὲ βρακοῦλες καὶ μισὸ χιλιομπαλωμένο τσαρούχι.

Κι αὐτὸὶ εἶχαν περάσει τὰ ἵδια βάσανα, τὰ ἵδια μαρτύρια, μὰ ὅταν γίνηκαν καταστηματάρχες, τὰ ξέχασαν. Δὲν ἔπαιχαν τὶς φωνὲς στοὺς μικροὺς ὑπηρέτες.

Μήπως ὅμως κι ὁ κόσμος τοὺς βασάνιζε λιγώτερο; 'Ο κόσμος τότε δὲν ἦταν καλύτερος καὶ προπάντων οἱ γυναικες. Οἱ πελάτες τὸ εἶχαν κακὸ νὰ μὴν ἀναστατώσουν τὸ κατάστημα καὶ νὰ μὴ βασανίσουν τοὺς μικροὺς ὑπηρέτες γιὰ μιᾶς πεντάρας πρᾶμα, ποὺ θ' ἀγόραζαν.

—Κατέβασέ μου τοῦτο, κατέβασέ μου ἐκεῖνο, κατέβασέ μου χίλια πράματα! Αὐτὸ ἀκουγόταν ὅλη τὴν ώρα καὶ στὸ τέλος ψώνια τίποτα!....

Τὸ ἀφεντικὸ φῶναζε, θύμωνε καὶ τὰ ουκόμοιρα τὰ παιδιά κατέβαζαν καὶ δίπλωναν τὰ ἐμπορεύματα, ποῦχαν στραπατσαριστῆ ἀπάνω στοὺς πάγκους. "Αν τοὺς ἔβλεπε κανεὶς ἄλλος αὐτοὺς τοὺς σωρούς, θὰ ἔλεγε πώς τὸ κατάστημα ἔκανε χρυσὲς δουλειές, πώς ὁ καταστηματάρχης θὰ γινόταν σὲ λίγα χρόνια πλουσιώτατος τραπεζίτης.

Πολλὲς φορὲς οἱ περισσότερες γυναικεῖς ἔφευγαν χωρὶς ν' ἀγοράσουν τίποτα. Τὸ εἶχαν γιὰ διασκέδαση νὰ περνοῦν δλα τὰ μαγαζιά, χωρὶς νὰ ἔχουν σκοπὸν ν' ἀγοράσουν. "Αλλες πάλι ξεχωρίζαν πέντε δέκα τόπια χασέδες, τσίτια, τσόχες κι ἔλεγαν στὸν καταστηματάρχη νὰ τοὺς τὰ στείλη στὸ σπίτι νὰ διαλέξουν. Καὶ τὰ καημένα τὰ παιδιὰ φορτώνονταν τὰ τόπια καὶ τὰ πήγαιναν μισὴ καὶ μία ὥρα μακριά. "Αλλα βασανιστήρια στὸ σπίτι, νὰ τὰ ίδῃ ἡ γιαγιά, ἡ μητέρα, δὲν ξέρω ποιός ἄλλος, καὶ τὰ παιδιὰ χασομεροῦσαν κι ἀλίμονο ἀπὸ τὰ τόσα, ποὺ ἄκουγαν ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀφεντικό! Τρισαλίμονο, ἐν γύριζαν χωρὶς νὰ πουλήσουν τίποτα. Καὶ τοῦτο γινόταν συχνά.

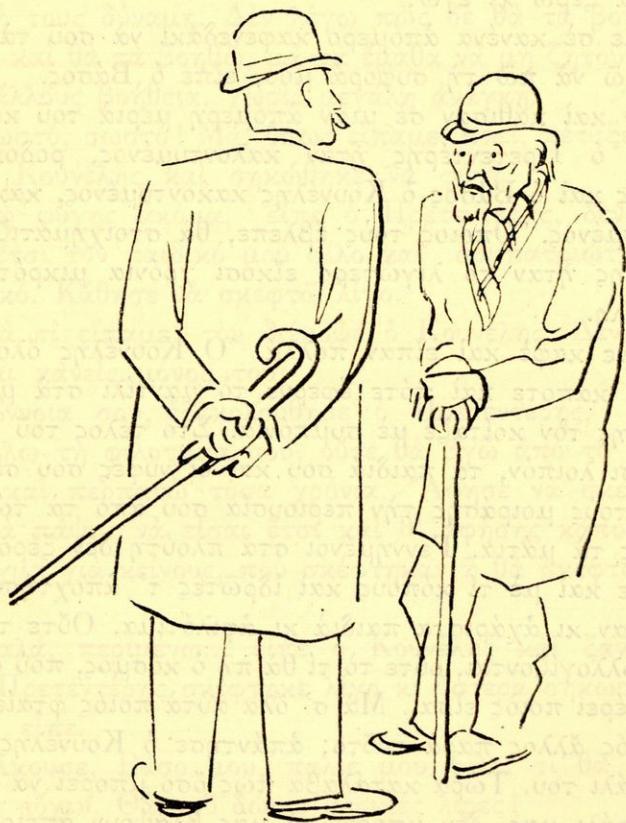
Τὰ λόγια ἀκολουθιόνταν ἀπὸ χτυπήματα μὲ τὴν πήχη!

—Χαραμοφάη, βλάκα, ἀνίκανε, τεμπέλη, ἀκουγόταν τότε ὅλη τὴν ὥρα. "Αν πῆς καὶ γιὰ μιστό, τίποτα. Τὸ παιδί, ὁ ὑπηρέτης ἔπρεπε νὰ δουλεύῃ χρόνια νὰ μάθῃ τὸ ἐμπόριο. "Οσο πιὰ γιὰ τὸ φαῖτους τὰ παιδιὰ ἔτρωγαν λίγες σκουλικιάρικες ἐλιές κι ἔνα ξεροκόμματο ἵσα ἵσα γιὰ νὰ μὴν πεθάνουν. Κάποτε ἔβλεπαν καὶ τυρὶ στὴ γάστη καὶ στὴ φέξητοῦ φεγγαριοῦ, καὶ λίγο κρέας.

"Ετσι δούλευαν ὁ Νίκος Πρετεντέρης κι ὁ Βάσος ὁ Κουνέλης.

"Οταν οἰκονόμησαν ἀργότερα τὰ ναῦλα τους, ὁ Νίκος Πρετεντέρης ἔφυγε γιὰ τὴν Πόλη, τὴν Πόλη τὴν ἔκανουσμένη μὲ τὴν 'Αγιὰ-Σοφιά' κι ὁ Βάσος ὁ Κουνέλης γιὰ τὴν 'Οδησσὸ τῆς Ρωσίας.

Πέρασαν κάμποσα χρόνια και γύρισαν πάλι στὸν Πειραιά.
"Εγιναν ὑφασματέμποροι. "Εμποροι που ἦταν συναπαντιόνταν
συχνὰ και θυμόνταν τὰ περασμένα.

Κάποτε ὁ Νίκος Πρετεντέρης ἔχασε τὸ Βάσο τὸν Κουνέλη. Καιροὺς και χρόνια εἶχε νὰ τὸν ἀπαντήσῃ. Μιὰ μέρα τὸν εἶδε νὰ περπατῇ καμπούρης και παραγερασμένος.
—Τί γίνεσαι, Βάσο; τὸν ρώτησε.

— "Αφησέ τα, μήν τὰ ρωτᾶς. Εἶναι νὰ μὲ κλαῖς, ὅπως κατάντησα, τοῦ ἀπάντησε ὁ Βάσος ὁ Κουνέλης.

— Μὰ τί τρέχει, τί σου συμβαίνει; Κανένα ἀτύχημα; Δὲ μοῦ λὲς νὰ ξέρω κι ἐγώ;

— Πᾶμε σὲ κανένα ἀπόμερο καφενεδάκι νὰ σου τὰ πῶ. Σὲ σένα μπορῶ νὰ πῶ τὴ συφορά μου, εἴπε ὁ Βάσος.

Πῆγαν καὶ κάθισαν σὲ μιὰν ἀπόμερη μεριὰ τοῦ καφενείου. 'Ο Νίκος ὁ Πρετεντέρης ἦταν καλοντυμένος, ρεδοκόκκινος, δρθόκορμος καὶ ὁ Βάσος ὁ Κουνέλης κακοντυμένος, κακομοίρης, παραγερασμένος. "Οποιος τοὺς ἔβλεπε, θὰ στοιχημάτιζε πῶς ὁ Πρετεντέρης ἦταν τὸ λιγώτερο εἴκοσι χρόνια μικρότερος ἀπὸ τὸν Κουνέλη.

"Ηπιανε καφὲ καὶ εἴπαν πολλά. 'Ο Κουνέλης ὅλο ἔλεγε— ἔλεγε, καὶ κάποτε καὶ πότε ἔφερνε τὸ μαντίλι στὰ μάτια. 'Ο Πρετεντέρης τὸν κοίταζε μὲ συμπόνια. Στὸ τέλος τοῦ εἴπε:

— "Ετσι λοιπόν, τὰ παιδιά σου καὶ οἱ νύφες σου σὲ καταφερναν νὰ τοὺς μοιράσης τὴν περιουσία σου ἀπὸ τὰ τώρα, πρὶν νὰ κλείσης τὰ μάτια. Γεννημένοι στὰ πλούτη δὲν ξέρουν ποῦθε ξεκινήσαμε καὶ μὲ τί κόπους καὶ ἴδρωτες τ' ἀποχτήσαμε. Στὸ τέλος ἔγιναν κι ἀχάριστα παιδιά κι ἀφιλότιμα. Οὔτε τὸν πατέρα τους συλλογίζονται, οὔτε τὸ τί θὰ πῆ ὁ κόσμος, ποὺ σὲ βλέπει· ἔτσι καὶ ξέρει ποιὸς εἰσαι. Μὰ σ' ὅλα αὐτὰ ποιός φταίει;

— Ποιός ἄλλος παρὰ τοῦτο; ἀπάντησε ὁ Κουνέλης κι ἔδειξε τὸ κεφάλι του. Τώρα κατάλαβα πῶς ὅσο μπορεῖ νὰ μᾶς βλάψῃ τὸ κεφάλι μας, δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς βλάψουν ἀπειροι ἔχθροι μας, ὅσο καὶ νὰ τὸ θέλουν.

— Μὰ τί τὸ ὄφελος!

— Ναί, ναί, τί τὸ ὄφελος! εἴπε ὁ Πρετεντέρης. Κατάλαβες πῶς δὲν ἔβλαψες μονάχα τὸν ἔαυτό σου, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά σου. "Οσα καὶ νάγη κανείς, κηφῆνες δὲν πρέπει νὰ κάνη. Εἶναι

κακὸ καὶ γιὰ τοὺς κηφῆνες καὶ γιὰ τὴν κοινωνία. Καὶ ὅπως μοῦ εἴπεις, ὅταν σπαταλήσουν τὴν περιουσία σου, τί θ' ἀπογίνουν; Πῶς θὰ ζήσουν; 'Εγὼ τὰ ἔμαθα τὰ παιδιά μου νὰ ὑπολογίζουν στὴ δική τους δύναμη. Δὲν λέγω πώς δὲ θὰ τὰ βοηθήσω. Τὰ βοήθησα καὶ θὰ τὰ βοηθῶ, μὰ τὰ ἔμαθα νὰ μὴ ζητοῦν ἀπὸ μένα κι ἀπὸ ἄλλους βοήθεια, χωρὶς μεγάλη ἀνάγκη.

—Σωστό, σωστό! Μά, ὅπως εἴπαμε, πάει, πέταξε τὸ πουλί! εἴπεν ὁ Κουνέλης καὶ σηκώθηκε νὰ φύγη.

—Μὴ φύγης ἀκόμα, εἴπε ὁ Πρετεντέρης, δὲν μπορῶ ν' ἀφήσω ἔτσι τὸν παιδικό μου φίλο καὶ συμπατριώτη. "Οχι, θὰ ἥταν κακό. Κάθησε νὰ σκεφτῶ λίγο.

—Μὰ τί εἴπαμε; τὸν διέκοψε ὁ Κουνέλης. Δὲν εἴπαμε νὰ βοηθιέται κανεὶς μόνος του;

—Ἐννοια σου, ἐξακολούθησε ὁ Πρετεντέρης, δὲ θὰ σοῦ προσβάλλω τὴ φιλοτιμία σου, οὔτε θὰ βγῶ ἀπὸ τὸ δρόμο, που χάραξα καὶ περπατῶ τόσα χρόνια. "Αφησε νὰ σκεφτῶ μὲ τί τρόπο θὰ πάψης νὰ εἶσαι ἔτσι καὶ θ' ἀφήσης κάποιο χτυπητὸ παράδειγμα γιὰ κείνους, που σκέφτηκαν ἡ θὰ σκεφτοῦν σὰν καὶ σένα.

—Καλά, περιμένω... εἴπε ὁ Κουνέλης καὶ ξανακάθισε.

‘Ο Πρετεντέρης σκέφτηκε λίγο κι ὕστερα σήκωσε τὰ μάτια καὶ τοῦ εἴπε.

—Ἀκουσε, Βάσο μου, παλιέ μου φίλε, τί θὰ κάμης. Μὴ μοῦ πῆς «ὄχι». Θὰ σοῦ δώσω μερικὲς λίρες!

—Α! αὐτὸ εἶναι ποὺ δὲ γίνεται, τοῦ ἔκοψε πάλι τὸ λόγο ὁ Κουνέλης.

—Σὲ παρακαλῶ ἀκουσε, καὶ στὸ τέλος μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς δ, τι θέλεις, εἴπε ὁ Πρετεντέρης κι ἐξακολούθησε. Θὰ σοῦ δώσω μερικὲς λίρες. Εἰπες πώς πηγαίνεις πότε στὸν ἔνα γιό σου καὶ πότε στὸν ἄλλο, κι ὅλοι σου φέρνονται ἀσχημα καὶ μάλιστα

οι νυφάδες σου, πωύ τόσο σὲ κολάκευαν ὅσο νὰ σὲ καταφέρουν. Λοιπὸν ἐσὺ θὰ πᾶς στὸν πιὸ εὔπορο γιού σου.

—Μὰ ἔχει τὴ χειρότερη γυναῖκα, τὸν διάκοψε πάλι ὁ Κουνέλης.

‘Ο Πρετεντέρης ἔξακολούθησε:

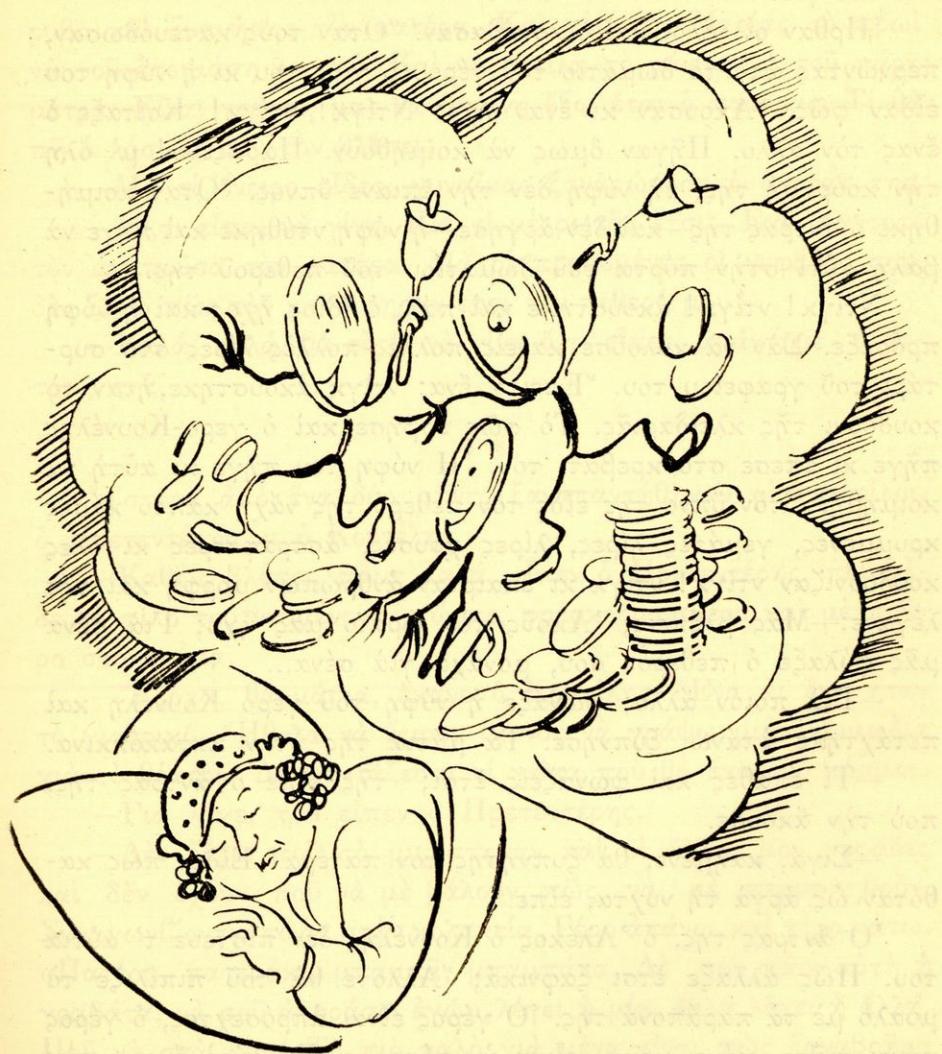
—Σου εἶπα νὰ μ’ ἀφήσης νὰ τελειώσω τὸ λόγο μου. Σ’ εὐχαριστῶ γιὰ τὴν πληροφορία. “Ετσι τὴν περίμενα κι ἔγω, τὴ χειρότερη. Θὰ πᾶς, ὅπως εἶπα, στὸ σπίτι της. Τὴν ἴδια βραδιά, ἂμα κλειδωθῆς στὸ δωμάτιό σου, ν’ ἀρχίσης νὰ κουδουνίζῃς καὶ νὰ μετρᾶς τὶς λίρες, ἔτσι ποὺ ὁ ἥχος τους νὰ ἀκούγεται σ’ ὅλο τὸ σπίτι.

—“Α! κατάλαβα εἶπεν ὁ Κουνέλης. Τὸ κεφάλι μου τώρα, ἔπειτα ἀπὸ τὴ συφορὰ ποὺ ἔπαθα, ἀρχισε νὰ τὰ βλέπη πολὺ καθαρὰ τὰ πράματα. Κατάλαβα. Θὰ εἰποῦν πὼς ἔχω ἀρκετὴ ἀκόμα περιουσία ἀμοιράστη. Ναί, καὶ δὲ θὰ προφταίνουν ποιός νὰ μὲ πρωτοπεριποιηθῇ. Κατάλαβα καὶ σ’ εὐχαριστῶ. “Οσο γιὰ τὸ παράδειγμα ποὺ θ’ ἀφήσω, ἀν τύχη καὶ πεθάνω πρὶν ἀπὸ σένα, θὰ τὸ δῆς. Εἰδεμὴ πὲς στὰ παιδιά σου νὰ τὸ γράψουν καὶ νὰ τὸ θυμοῦνται σ’ ὅλη τους τὴ ζωή.

‘Ο Πρετεντέρης ἔδωσε πενήντα λίρες στὸν Κουνέλη κι οἱ δυὸ φίλοι ἀποχωρίστηκαν. ‘Ο Κουνέλης προχώρησε ζωηρός. Τὰ χείλη του σάλευαν. Τί ξέρεις τί σχέδια ἔκανε στὸ μυαλό του. Παράγγειλε καὶ τοῦ ἔφεραν ἔνα παλιὸ γερὸ γραφεῖο καὶ μερικὰ βιβλία.

‘Η νύφη του σούφρωσε τὰ χείλη της, ποὺ τὸν εἶδε. Τῆς κουβαλήθηκε πάλιν ὁ γεροπαράξενος, ἥθελε νὰ πῆ. Ποιός ξέρει καὶ πόσα ἀλλα. Τὸ βράδυ ποὺ ἔφαγαν, ὁ γέρο Κουνέλης πίνοντας τὸν καφέ του, ἀναψε μεγάλο ποῦρο καὶ ἔτσι ξαπλωμένος στὴν πολυθρόνα, θυμήθηκε τὴν παλιὰ ἀρχοντιά του. Νύφη καὶ γιὸς κοιτάχτηκαν. “Ἐπειτα ζήτησε συγνώμη νὰ ἀποτραβηχτῇ

στὸ δωμάτιο του. Σὰ γέρος, ἔπρεπε νὰ ἡσυχάσῃ ἐνωρίς. "Ισως

εἶχαν προσκαλέσει καὶ τοὺς φίλους τους, τί ἥθελε αὐτὸς νὰ τοὺς

ταράξη τή διασκέδαση. Αύτό του τὸ φέρσιμο ἄρεσε στὴ νύφη καὶ στὸ γιό.

Ἡρθαν οἱ φίλοι καὶ διασκέδασαν. "Οταν τοὺς κατευόδωσαν, περνώντας ἀπὸ τὸ δωμάτιο τοῦ γέρου ὁ γιός του κι ἡ νύφη του εῖδαν φῶς. "Ακουσαν κι ἔναν ἥχο: Ντίγκ! Ντίγκ! Κοίταξε ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Πῆγαν ὅμως νὰ κοιμηθοῦν. Παράξενο! μ' ὅλη τὴν κούρασή της, τὴν νύφη δὲν τὴν ἔπιανε ὑπνος. "Οταν κοιμήθηκε ὁ ἄντρας της—καὶ δὲν ἀργησε—ἡ νύφη ντύθηκε καὶ πῆγε νὰ βάλῃ αὐτὶ στὴν πόρτα τοῦ δωματίου τοῦ πεθεροῦ της.

Ντίγκ! Ντίγκ! ἀκούστηκε καὶ πάλι ὁ ἵδιος ἥχος καὶ ἡ νύφη πρόσεξε. Σὰν νὰ κυλοῦσε κανεὶς πολλὲς-πολλὲς λίρες στὸ συρτάρι τοῦ γραφείου του. "Επειτα ἔνα: ντίγκ ἀκούστηκε, ἦταν τὸ κουδούνι τῆς αλειδαριᾶς. Τὸ φῶς ἔσβησε καὶ ὁ γέρο-Κουνέλης πῆγε κι ἔπεσε στὸ κρεβάτι του. Ἡ νύφη του πῆγε κι αὐτὴ νὰ κοιμηθῇ. Στὸν ὕπνο της εἶδε τὸν πεθερό της νάχη κάπου κάσες κρυμμένες, γεμάτες λίρες, λίρες χρυσές, ἀστραφτερὲς κι ὅλες κουδούνιζαν ντίγκ! Ντίγκ κι ἔπαιρναν ἀνθρώπων μορφὴ καὶ τῆς λέγανε:—Μᾶς βλέπεις; 'Ακοῦς τὸν ὡραῖο μας ἥχο; Γιὰ σένα μᾶς φύλαξε ὁ πεθερός σου, μονάχα γιὰ σένα...

—Γιὰ ποιόν ἄλλο; φώναξε ἡ νύφη τοῦ γέρο Κουνέλη καὶ πετάχτηκε ἀπάνω, ξύπνησε. Τὰ μάτια της ἦταν κατακόκκινα.

—Τί ἔπαθες καὶ φωνάζεις ἔτσι; τῆς εἶπε ὁ ἄντρας της, ποὺ τὴν ἀκούσε.

—Σιγά, καημένε, θὰ ξυπνήσης τὸν πατέρα! Εἶδες πὼς καθόταν ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα, εἶπε.

‘Ο ἄντρας της, ὁ Ἀλέκος ὁ Κουνέλης δὲν πίστευε τ' αὐτιά του. Πῶς ἄλλαξε ἔτσι ξαφνικά; "Αλλοτε θὰ τοῦ πιπίλιζε τὸ μυαλὸ μὲ τὰ παράπονά της. 'Ο γέρος εἶναι ἀπρόσεχτος, ὁ γέρος κάνει τοῦτο, κάνει κεῖνο, εἶναι ἀνυπόφορος. Γι' αὐτὸ ἔχανε πὼς δὲν ἀκούσε καὶ ρώτησε:

—Τί είπες;

—Έκεινο που σου λέγω, νὰ μὴ φωνάζης, νὰ μὴν κάνης θόρυβο και ἔξπνήσης τὸν πατέρα. Καὶ πὲς τῆς Μαρίας τὸ πρωὶ νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ λουτρό. Καὶ νὰ στείλῃ τὸ ράφτη νὰ τοῦ πάρη· μέτρα. Εἶναι ντροπή μας νὰ βγαίνη ἔξω ἔτσι ὁ πατέρας. Τί θὰ πῆ ὁ κόσμος που τὸν βλέπει;

—Μὰ τί ὅνειρο εἶδες, γυναικα; ξαναρώθησε ὁ ἄντρας τῆς.

—“Ο, τι εἶπα, νὰ γίνη. Καὶ τί μὲ ρωτᾶς ἔτσι; Έγὼ πάντοτε τὸν ἀγαποῦσα τὸν πατέρα. Μὰ οἱ προκομένες οἱ νυφάδες σου, δὲν ξέρω πῶς τὸν κατάντησαν ἔτσι τὸν πεθερό μου!

—Καλά, καλά, θὰ εἰπῶ νὰ γίνη ὅ, τι είπες, ἀπάντησε ὁ ἄντρας τῆς.

* * *

“Υστερα ἀπὸ ἔνα δύο μῆνες ξαναπαντήθηκαν οἱ δυὸ φίλοι, ὁ Πρετεντέρος κι ὁ Κουνέλης.

—Καθὼς βλέπω, πᾶμε καλά, εἶπεν ὁ Πρετεντέρης, που εἶδε τὸ φίλο του ντυμένο τῆς ὥρας, φρεσκοξυρισμένο και μὲ πούρο στὸ στόμα.

—“Εξοχα, θαυμάσια, ἔκανε ὁ Κουνέλης. “Ἐνα κι ἔνα ἦταν τὸ γιατρικό. ”Ηθελα νὰ ἴμουν ἵκανος νὰ γράψω μιὰ κωμῳδία γιὰ τὸ θέατρο. Δὲ φαντάζεσαι τί γέλια που θὰ ἔκανε ὁ κόσμος.

—Γιὰ λέγε, τοῦ εἶπεν ὁ Πρετεντέρης.

—Δὲν ξέρω που τὸ μυρίστηκαν και οἱ ἄλλες μου νυφάδες και δὲν ἔχουν που νὰ μὲ βάλουν, πῶς νὰ μὲ περιποιηθοῦν. Συναγωνίζονται τώρα στὴν κολακεία. Γέρο ἀπάνω και γέρο κάτω. «Πατέρα, πατεράκι, μπαμπᾶ, μπαμπάκα. Δὲ σου πάει αὐτὴ ἡ γραβάτα, νὰ σου ἀγοράσω ἐγώ», λέγει ἡ μία, ἄλλα λέγει ἡ ἄλλη. Ποῦ νὰ στὰ λέω! Τὸ πιὸ καλὸ γιὰ μένα εἶναι πῶς ξαναβρῆκα τὰ ἐγγονάκια μου. Τοὺς ἔγινα δάσκαλος. Προσπαθῶ νὰ τὰ κά-

νω ὅπως ἔπρεπε νὰ κάνω τοὺς γιούς μου. Καὶ θὰ τὸ κατορθώσω, ἄκουσε ποὺ σοῦ τὸ λέγω!....

—Τὸ πιστεύω, τὸ πιστεύω, εἶπεν ὁ Πρετεντέρης, πιστεύω νὰ θυμήθηκες τὸν ἀγῶνα μας γιὰ τὸ καρβέλι.. Μολονότι καὶ γέροι τώρα, σᾶν ξαναθυμήθοῦμε τὰ νιάτα μας, πολλὰ μποροῦμε νὰ κάνωμε.

Καὶ δὲ Κουνέλης γελοῦσε κι ἔλεγε, ὅλο ἔλεγε.

Πέρασαν λίγα χρόνια ἀκόμη. Τὶς λίρες δὲ Κουνέλης τὶς εἶχε ἐπιστρέψει στὸ φίλο του. Δὲν τοῦ χρειάζονταν πιά. Ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ στὸ σπίτι τοῦ πιὸ εὔπορου γιοῦ του. Καὶ ἡ γυναῖκα του ἔτριβε τὰ χέρια τῆς. "Εκανε μὲ τὴ φαντασία τῆς παλάτια, ἔχτιζε βίλες, σχεδίαζε ταξίδια, διασκεδάσεις καὶ τὰ τέτοια. Ἡταν βέβαιη πώς τὰ πλούτη τὰ ἀπειρα, σ' αὐτὴ θὰ τὰ-φηνε ὁ πεθερός τῆς. "Αν δὲν τὰφηνε ὅλα, δύμως τὰ πιὸ πολλά. Ἡ ἀγάπη του ἡ ἔξαιρετικὴ τὸ φανέρωνε.

Μιὰ μέρα τοῦ σώθηκαν οἱ μέρες τοῦ γερο-Κουνέλη. Πέθανε. Οἱ ἄλλες του οἱ νυφάδες ἔτρεξαν νὰ πάρουν τὸν εἰρηνοδίκη, νὰ σφαλίσουν τὸ γραφεῖο καὶ τὸ δωμάτιο τοῦ πεθεροῦ τους.

Ο εἰρηνοδίκης τὰ σφράγισε μὲ δυὸ μεγάλες ἀσπρες κορδέλες καὶ μὲ βουλοκέρι στὶς ἄκρες.

—Σφραγίζετε ὅσο θέλετε, ἔλεγε μέσα τῆς τρίβοντας τὰ χέρια ἀπὸ εὐχαρίστηση ἡ νύφη, ποὺ τὸν εἶχε σπίτι της. "Οταν θ' ἀνοιχτῇ ἡ διαθήκη του, θὰ δῆτε καὶ δὲ θὰ πιστεύετε τὰ μάτια σας.

* * *

Ήρθε κι ἡ μέρα νὰ ξεσφραγιστῇ τὸ δωμάτιο καὶ τὸ γραφεῖο τοῦ Βάσου τοῦ Κουνέλη, τοῦ μεγαλέμπορου. "Ολοι μαζεμένοι νύφες κι ἐγγόνια, καὶ οἱ γιοί του. Καὶ ὅλοι μὲ βαρὺ πένθος, βουτημένοι στὰ μαῦρα.

‘Ο εἰρηνοδίκης ἔκοψε τὶς σφραγῖδες. Μπήκαν μέσα. “Ολοι γύρω στὸ γραφεῖο. Οἱ νυφάδες συναγωνίζονται νὰ χύσουν δάκρυα γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ πεθερούλη τους. Νέος ἥταν ἀκόμα, γιατὶ νὰ πεθάνῃ τόσο νωρὶς καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ὄρφανούς! Οἱ σφραγῖδες τοῦ γραφείου κόπηκαν κι αὐτές, μπῆκε τὸ κλειδὶ στὴν κλειδαριά. Ντίγκ! ἀκούστηκε, οἱ ἀναπνοὲς κόπηκαν, τὰ μάτια καρφώθηκαν στὸ συρτάρι, τρρρρ! ”Ανοιξε κι αὐτό, μὰ ὁ εἰρηνοδίκης ἄφησε μιὰ φωνή! Τί εἶχε ἴδη; Τὸ συρτάρι ἦταν γεμάτο μὲ πέτρες καὶ ἄμμο· φυνταστῆτε! ”Ολοι ἔμειναν μαρμαρωμένοι.

‘Ο εἰρηνοδίκης τράβηξε πιὸ ἔξω τὸ συρτάρι. Νά ἔνας μεγάλος φάκελλος! Μέσα χωρὶς ἄλλο θάταν ἡ διαθήκη. Οἱ λίρες δίχως ἄλλο θά ἦταν στὴν Τράπεζα. Οἱ κληρονόμοι ξαναζωήρεψαν.

‘Απ’ ἔξω ὁ φάκελλος ἔγραψε:

“Ο κύριος εἰρηνοδίκης παρακαλεῖται ν’ ἀνοίξῃ ἀμέσως τὸ φάκελλο καὶ νὰ διαβάσῃ τὴ διαθήκη μου δυνατὰ κι ἀργὰ ὅσο μπορεῖ”.

Οἱ νύφες ἀρχισαν νὰ ξαναδακρύζουν. Σὲ λίγο ἔγινε σιωπή. ‘Ο εἰρηνοδίκης ἔσχισε τὸ φάκελλο, πῆρε ἀπὸ μέσα ἓνα ἀπλὸ χαρτὶ καὶ διάβασε:

“Αφήνω τὴ συνεισφορά μου ἀπὸ πέτρες, ἄμμο καὶ ἀσβέστη γιὰ νὰ θεμελιωθῇ καὶ νὰ γίνη ἓνα φρενοκομεῖο.... γιὰ κείνους.... ποὺ μοιράζουν τὴν περιουσία τους ἀστόχαστα σὲ ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ξέρουν νὰ τὴ μεταχειριστοῦν”.

Πόση ὥρα ἔμειναν μαρμαρωμένοι οἱ κληρονόμοι δὲ μαθεύ-
τηκε. Μόνο ἓνα ἐγγονάκι τοῦ μακαρίτη Κουνέλη, τὸ μεγαλύτε-
ρο, χτύπησε τὰ χέρια του καὶ φώναξε:

— ‘Ελαφρὸ τὸ χῶμα ποὺ σὲ σκέπασε, χρυσέ μου παππού,
ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάμης!

— Ναί, ναί, ἐλαφρὸ τὸ χῶμα του! φώναξαν καὶ τ’ ἄλλα ἐγγόνια.

“Ετσι τέλειωσε ἡ κωμικοτραγικὴ αὐτὴ ιστορία.

νεάΟ^ν μαστή να το Από τὸ χωριὸ στὸ Μοναστήρι.

Τὸ χωριὸ μας, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡμουν μικρός, ἥταν πολὺ ἡσυχο. Ἡμεροὶ καὶ ἐργατικοὶ οἱ χωρικοὶ μοιράζονταν τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τους ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλο.

Τύχαινε νὰ πεθάνη ποὺ καὶ ποὺ κάποιος λεβεντονιὸς καὶ καμιὰ μικρομάνα, καὶ τότε τὸ χωριὸ ἥτανε ταραγμένο γιὰ πολὺν καιρό. Ἀλλὰ τέτοιες λύπες τύχαιναν πολὺ σπάνια. Τὸν ἄλλον καιρὸ ἡ ζωὴ ἔτρεχε σὰν τὸ νερὸ στὸ ποταμάκι, ποὺ περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ χωριό. Καὶ κεῖνο βέβαια κάποτε θόλωνε, πλημμυροῦσε, θορυβοῦσε, μὰ σὲ λίγο, σὲ λίγες ὥρες μέσα, ξανάπαιρνε τὴν πορεία του μὲ τὸν ἵδιο ρυθμὸ καὶ τὸ ἵδιο σιγομουρμύρισμα.

Μιὰ βραδὶ ὅμως ὅλο τὸ χωριὸ ἀναταράχτηκε. Ἡμουν τότε πολὺ μικρός, καὶ ὅμως τὸ θυμοῦμαι ἀκόμη, σὰ νὰ ἥταν χτὲς—προχτές. Τί εἶχε γίνει;

‘Ο Θανασάκης τοῦ Ρωμιοῦ, ὁ Λούκας τοῦ Καλαντζῆ κι ὁ Γιάννης τοῦ Παπαδόγιαργα, ἔγιναν ἀφαντοι. Καὶ ἥταν ὁ Θανασάκης ὡς δώδεκα χρονῶν κι ὁ Λούκας, τῆς ἀδερφῆς του παιδί, δύτω, κι ὁ Γιάννης ἔντεκα.

Ποὺ νὰ πῆγαν τὰ παιδιά; ‘Εκεῖνα πάντοτε ἔπαιζαν στὸ μύλο τοῦ Μπάρμπα-Αναγνώστη, τοῦ πατέρα τοῦ Θανασάκη, ποὺ ἥταν μυλωνᾶς καὶ φάληρς. ‘Εκεῖ ἔφτιαναν κι αὐτὰ μύλους ἢ βοηθοῦσαν τὸ Θανασάκη νὰ χτίσῃ σπίτια, νὰ φτιάσῃ χωριά, ποὺ ἀπ’ αὐτὰ νὰ μὴ λείπη ποτὲ ἢ ἐκκλησούλα μὲ τὸ καμπαναριό της καὶ τὸ μικρό της καμπανάκι. Κάθε πρωὶ χτυποῦσε τὸ καμπανάκι του γιὰ νὰ μαζευτοῦν οἱ φίλοι του, ὁ Γιάννης κι ὁ Λούκας. Καμιὰ φορὰ ἀνέβαιναν κι ὡς τὸ ἀπέναντι ἐκκλησάκι τῆς Παναγίας ἢ κατέβαιναν λίγο παρακάτω στὴ ρεματιά, τὴ βαθύ-σκιωτη ἀπὸ πλατάνια, ἴτιὲς καὶ λεῦκες.

Μά, πρὸν νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, ἥταν στὰ σπίτια τους. Νύχτωσε ὅμως τώρα, καὶ δὲν εἶχαν φανῆ. Τί εἶχαν γίνει;

"Ολοὶ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι πῆραν τὰ φανάρια καὶ σκόρπισαν στὶς ρεματιές καὶ τὶς πλαγιές του χωριοῦ. Ζητοῦσαν τὰ παιδιά καὶ φώναζαν:

—Θανασάκη! Γιάννη! Λούκα!

Καμιὰ ἀπάντηση. Μόνο ἡ φωνή τους ἀντηχοῦσε στὰ φαράγγια, ἀδύνατη, σὰν ἀπόφωνο μακρυνό: Θανασάκη!.... Γιάννη!.... Λούκα!.....

"Ολη τὴν νύχτα γύριζαν, κι ἐγὼ ἔκλαιγα γιὰ τὸν ἀδερφό μου τὸ Γιάννη, ἡ μητέρα μου δὲν μποροῦσε νὰ μὲ παρηγορήσῃ, γιατὶ κι αὐτὴ ἔκλαιγε τὸν ἀγαπημένο της, τὸν πρῶτο της γιό, τὸ Γιάννη.

Μονάχα ὁ πατέρας μου δὲν ἀνησυχοῦσε ἢ καλύτερα δὲν ἔδειχνε τὴν ἀνησυχία του. Νὰ εἰπῶ πώς δὲν τὸν ἀγαποῦσε τὸν ἀδερφό μου; Θὰ ἥταν ψέμα, μεγάλο ψέμα.

"Αν πῆς γιὰ τὴ θειά.-'Αναγνώσταινα ἥταν ἀπαρηγόρητη γιὰ τὸ Θανασάκη της. Ἡταν τὸ στερνὸ παιδί της καὶ τὸ ἀγαποῦσε, ὅχι βέβαια περισσότερο ἀπ' ὅσο οἱ ἄλλες μητέρες τὰ παιδιά τους, ἀλλὰ μὲ κάποια ἀγάπη ξεχωριστή, ποὺ φανερώνεται μὲ κάθε τρόπο. Καὶ ἡ θειά.-'Αναγνώσταινα ἔκλαιγε φωναχτά, τὴν ἀκουγαν σ' ὅλο τὸ χωριό κι ὅλοι τὴ συμπονοῦσκαν.

—Θανασάκη, καμάρι μου, πουλάκι μου, χρυσό μου, ποῦ είσαι; ἔλεγε ὅλη τὴν ὥρα.

"Αν πῆς γιὰ τὴ θυγατέρα της, τὴ μάνα του Λούκα, αὐτὴ ὅχι μονάχα ἥταν ἀδιάφορη, παρὰ ἥθελε νὰ παρουσιαζόταν πουθενά δ Λούκας, γιὰ νὰ τοῦ σπάσῃ τὰ πλευρά, νὰ τοῦ δώσῃ ζύλο, ποὺ νὰ τὸ θυμᾶται σ' ὅλη του τὴ ζωή. Τόσο αὐτὸ ἥταν ἀλήθεια, ποὺ πολλοὶ πίστεψαν πώς δ Λούκας, καθὼς ἥταν καὶ μικρότερος, θὰ εἶχε παρασύρει καὶ τ' ἄλλα τὰ δύο παιδιά νὰ φύγουν,

Τὰ Χρόνια τῆς 'Ελευθερίας. "Εκδ. Β'.

για νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μάνας του. 'Ο πατέρας τοῦ Θανασάκη, ὁ μπάρμπα-'Αναγνώστης, καὶ ὁ γαμπρός του ὁ Χαραλαμπάκης, ὁ πατέρας τοῦ Λούκη, πήγαν, ἀφοῦ ἀπελπίστηκαν ἀπὸ τὸ ψάξιμο, στὴν ἐκκλησιὰν νὰ διαβάσουν παράκληση.

Τὴν ἄλλη μέρα πήγαν κι ἔψαξαν καὶ ρωτησαν σὲ ὅλα τὰ γύρω χωριά. Πουθενά κανεὶς δὲν τὰ εἶδε οὔτε τὰ ἀπάντησε τὰ τρία παιδιά. Τί ἔλεγε τότε ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος ποῦ νὰ θυμηθῶ! Θυμοῦμαι μονάχα πώς ἡ μητέρα ἔκλαιγε κι ἐγώ μαζί της.

'Ο πατέρας μου δειχνόταν πάντοτε ἀδιάφορος. "Οταν ἡ μητέρα μου τοῦ ἔλεγε:

—Μὰ δὲ νιάζεσαι καὶ σύ; Παιδιὰ γάθηκαν, τὸ παιδί μας, δὲ χάθηκε σκυλί!

Αὐτὸς ἀπαντοῦσε:

—"Αν χανόταν σκυλὶ ἡ ἄλλο ζῶο, θὰ τὸ ζητοῦσα νὰ τὸ βρῶ. Μὰ ὁ ἀνθρωπὸς ἔχει τὸ λογικό του.

—Τί λέεις τώρα! τοῦ ἔλεγε ἡ μητέρα του. Παιδιὰ μικρὰ εῖναι, δὲν εἶναι μεγάλοι ἀντρες!

—Ναί, παιδιὰ εἶναι, ἀπαντοῦσε ὁ πατέρας μου, μὰ παιδιὰ που ἔγιναν ἀντάρτες, κι οἱ ἀντάρτες αὐτοί, ὅπως εἶχαν μυαλὸν νὰ σκεφτοῦν νὰ φύγουν, ἔτσι ἔχουν καὶ μυαλὸν νὰ βροῦνε τὸ δρόμο νὰ ξαναγυρίσουν.

—Μὰ ποῦ λέεις νὰ πῆγαν; ρωτοῦσε ἡ μητέρα μου.

—Ξέρω κι ἐγώ; Ποῦ νὰ ξέρω! "Αν τὸ ἥξερα, βέβαια θὰ πήγαινα νὰ τούς βρῶ, καὶ τότε....

"Ω, αὐτὸ τὸ «τότε» καὶ τί δὲν ἔλεγε! Καὶ ἡ μητέρα μου τρόμαζε, ὅταν τ' ἀκουε. 'Ο πατέρας μου σπάνια ἔβαζε χέρι στὰ παιδιά του. 'Αλλὰ ὅταν τὰ παιδιὰ τὸ παράκαναν, δὲ γλύτωγαν ποτὲ τὴν τιμωρία.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀνησυχίες πέρασαν λίγες μέρες. Κάποια φορά, πρὸς τὸ ἡλιοβασίλεμα, φάνηκαν στὴν ἀπέναντι πλαγιὰ τοῦ βού-

νοῦ οἱ τρεῖς ἀντάρτες. Προχωροῦσα, μὲ διστάγμό. Στάθηκαν σὲ κάποια πέτρα.

—Νὰ κατεβοῦμε στὸ χωριό, η νὰ τὸ σκάσωμε γιὰ κάπου ἄλλοῦ; ἔλεγαν μὲ τὸ νοῦ τους.

* *

Πρὶν νὰ σᾶς εἰπῶ ὅμως πῶς τοὺς δέχτηκαν τοὺς μικροὺς ἀντάρτες, θὰ σᾶς εἰπῶ τὸ μακρυνὸ ταξίδι τους καὶ τὶς περιπέτειές τους. Ἀκόμη ὡς τὰ σήμερα διηγοῦνται τὴν ἱστορία αὐτὴ στὸ χωριό μου καὶ τὴν ξέρουν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά.

‘Ο ἀδερφὸς τῆς μητέρας μου ἦταν δάσκαλος καὶ ἦταν διορισμένος σ’ ἕνα μακρυνὸ χωριό, πίσω ἀπὸ τὸ ψηλὸ βουνό, δεκάξι ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ χωριό μας. Εἶχε πάρει μιὰ χρονιὰ καὶ τὸν ἀδερφό μου τὸ Γιάννη μαζί του, μὰ ὅταν γύρισε τὴ Λαμπρή, τὸ παιδί δὲν ξαναπῆγε πιὰ μαζί του. Μικρὸς ὅπως ἦταν ὁ ἀδερφός μου καὶ δύο φορὲς ποὺ πέρασε τὸ δρόμο, δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ τὸν θυμᾶται. Καὶ τί δρόμο! μιὰ γιδόστρατα στὴ φάρη τοῦ βουνοῦ, ἀνάμεσα σὲ δάση, πλαγιὲς καὶ λαγκαδιές. Ἀκόμη περισσότερο, δὲν μποροῦσε ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιαννάκης νὰ ὑπολογίσῃ πόσο μακριὰ ἦταν τὸ χωριό μας ἀπὸ τὸ χωριό, ὃπου ἦταν διορισμένος δάσκαλος ὁ θεῖος μου. Στὴ φαντασία του τοῦ φαινόταν ἵσως τόσο κοντά, ποὺ θὰ μποροῦσε τάχα νὰ ξεκινήσῃ τὸ πρωὶ καὶ τὸ βράδυ τὰ φτάση.

Γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, ὁ Γιάννης εἶχε διηγηθῆ στὸ Θανασάκη καὶ στὸ Λούκα τί εἶδε στὸ ξένο χωριὸ ..κὶ μάλιστα γιὰ ἕνα μοναστήρι ξακουσμένο σ’ ὅλα τὰ γύρω του μέρη. Ἀκόμη τοὺς εἴπε πῶς ἀπὸ μακριά, πολὺ μακριά, χιλιάδες προσκυνητὲς μαζεύονταν κάθε Δεκαπενταύγουστο στὴ χάρη της, στὴν Παναγιὰ τὴν Παρηγορήτρα. Τοὺς ἔλεγε πῶς τὸ μοναστήρι εἶναι στὴν πλαγιὰ ἐνὸς πελώριου βράχου καὶ μέσα ἔχει πράματα καὶ

θάματα. Ποιός ξέρει τί και τί τους έλεγε... Και ό Θανασάκης εἶπε:

—Πηγαίνομε νὰ τὸ ίδουμε;

—Αλίμονο, ἀν τὸ μάθη ἡ ἀδερφή σου! εἶπε ό Λούκας.

—Και τί σὲ μέλει; εἶπε ό Θανασάκης. Μήπως θὰ γυρίσωμε πίσω; Θὰ γίνωμε καλόγεροι!

—Αν εἰν' ἔτσι, ἔρχομαι, εἶπε ό Λούκας. Πῶς δέχτηκε ό ἀδερφός μου, ό Γιάννης, νὰ τους γίνη δόδηγός, δὲν ξέρω νὰ σᾶς εἰπῶ. Και ὅταν μεγαλώσαμε, ποὺ τὸν ρωτοῦσα πολλές φορές, μοῦ ἔλεγε:

—Ποῦ νὰ θυμοῦμαι ἐγώ τώρα... "Ενα θυμοῦμαι, πῶς πήγαμε οἱ τρεῖς, ἀφοῦ πήραμε ψωμὶ ἀπὸ τὰ σπίτια μας, στὸ ἐκκλησάκι τῆς Παναγιᾶς καὶ δρκιστήκαμε νὰ πᾶμε στὸ μοναστήρι μὲ κάθε τρόπο. Τί θὰ γινόταν ὕστερα, δὲν τὸ σκεφτήκαμε.

"Ετσι ἔφυγαν τὰ τρία παιδιά. "Οταν ἀνέβηκαν ψηλὰ στὴ ράχη, βρῆκαν πυκνὴ δμήχλη. Εἶπαν νὰ γυρίσουν πίσω, μὰ τους κρατοῦσε ό ὄρκος, ποὺ εἶχαν κάμει.

Περιπλανήθηκαν λίγο καὶ δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα, ποὺ ἡ δμήχλη διαλύθηκε. Βγῆκε τότε ό ἥλιος ὀλόλαμπρος. Τὸ βουνὸ φαινόταν καὶ νόμιζαν πώς εἶχαν καιρό, ὅποτε ἥθελαν νὰ τὸ ἀνεβοῦν, νὰ κατηφορίσουν στὴν ἀντίθετη πλαγιὰ καὶ σὲ λίγο νὰ φτάσουν στὸ μοναστήρι.

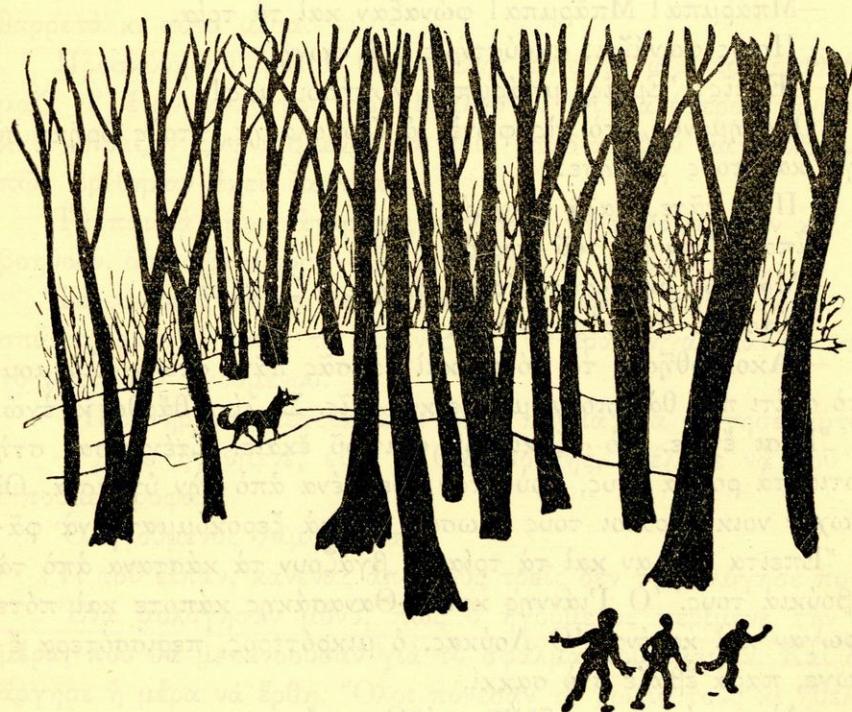
Τόρριξαν λοιπὸν στὸ παιγνίδι. Ποιός ξέρει πότε ξεκίνησαν! "Οταν ἔφτασαν στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, ό ἥλιος βασίλευε. Πυκνὴ δμήχλη ἄρχισε πάλι νὰ μαζεύεται. Τὰ παιδιὰ φοβήθηκαν, ἔβαλαν τὶς φωνὲς κι ἔνας πριονάς, ποὺ ἦταν πιὸ πέρα, ἀκουσεις καὶ δήγησε τὰ παιδιὰ στὸ νεροπρίονό του.

—Ποῦ πᾶτε; τους ρώτησαν οἱ πριονάδες.

—Πᾶμε στὸ δεῦνα χωριό, ποὺ εἶναι ό θεῖος μας δάσκαλος.

—Μονάχα σας; Πῶς σᾶς ἄφησαν οἱ γονεῖς σας; Πότε θὰ φτάσετε κεῖ; Μείνετε ἀπόψι ἐδῶ καὶ αὔριο φεύγετε.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆραν τὴν πλαγιὰ ν' ἀνεβοῦν στὴν κορυφή.
Πάλι κάπου ἀποξεχάστηκαν καὶ τοὺς πῆρος καὶ τοὺς ἔκρυψε
πάλι ἡ δύμηλη. Τὸ φθινόπωρο τάχει αὐτὰ τὰ παιγνίδια στὸ βου-

νό. Δὲν ξέρεις πότε ἔρχεται ξαστεριά, καὶ πότε πλακώνει δύμηλη, καὶ πότε ἀρχίζει νὰ σιγοβρέχῃ. Θὰ εἶχε βασιλέψει δὴ λιος, ὅταν ξαναξεκίνησαν, γιατὶ ἀποξεχνιόνταν, σὰν παιδιὰ ποὺ ήταν!

Τὸ δάσος ήταν πυκνό. Κάποιος λύκος οὔρλιαζε μακριά.
Ού! ού! ού! Πάγωσε τὸ αἷμα τους. Τί νὰ κάμουν; Ποῦ νὰ πᾶνε;

Κατὰ καλή τους τύχη, ἀκουσαν ἔνα: τσάκ τσάκ. Σὰ γεωργῶν παιδιά ποὺ ἥταν κατάλαβαν, πώς κάποιος ζευγολάτης διόρθωνε τὸ ἀλέτρι του.

—Μπάρμπα! Μπάρμπα! φώναξαν καὶ τὰ τρία.

—Ποιός φωνάζει; ἀκούστηκε μιὰ φωνή.

—'Εμεῖς! 'Εμεῖς, μπάρμπα! λυπήσου μας!

'Οδηγημένος ἀπὸ τίς φωνὲς ὁ ζευγολάτης, τοὺς βρῆκε σὲ λίγο καὶ τοὺς ρώτησε:

—Ποῦ πᾶτε, καλὰ παιδιά;

Εἶπαν τ' ὄνομα τοῦ χωριοῦ.

—Μὰ πῶς νυχτώσατε ἔτσι; ρώτησε ὁ ζευγολάτης.

—Χάσαμε τὸ δρόμο, εἶπαν.

—Ακολουθῆστε τὰ βόδια καὶ θὰ σᾶς πᾶνε στὸ χωριό μου.

Στὸ σπίτι ποὺ θὰ μποῦν, μπῆτε καὶ σεῖς. Σὲ λίγο θᾶρθω κι ἔγω.

"Ἐτσι ἔγινε. Τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ ἔκαιε. Στέγνωσαν στὴ φωτιὰ τὰ ροῦχα τους, ποὺ ἥταν βρεγμένα ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Οἱ φτωχοὶ νοικοκυραῖοι τοὺς ἔδωσαν μερικὰ ἔσεροκόμματα νὰ φᾶνε. "Ἐπειτα ἔβαλαν καὶ τὰ τρία νὰ βγάζουν τὰ κάστανα ἀπὸ τὰ καβούκια τους. 'Ο Γιάννης καὶ ὁ Θανασάκης κάποτε καὶ πότε ἔτρωγαν καὶ κανένα. 'Ο Λούκας, ὁ μικρότερος, περισσότερα ἔτρωγε, παρὰ ἔβαζε στὸ σακί.

—Δὲν ντρέπεσαι; τοῦ ἔλεγε ὁ Θανασάκης.

—'Η πεῖνα ντροπὴ δὲν ἔχει! ἔκανε ὁ Λούκας καὶ κινοῦσε τὸ μεγάλο του κεφάλι.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ καλοὶ ἀνθρωποι τοὺς ἔδωκαν πάλι λίγο φωμὶ καὶ τοὺς ἔδειξαν τὸ δρόμο. 'Απὸ κεῖ, καὶ μικρὰ παιδιά ποὺ ἥταν, τὸ μεσημέρι θὰ ἔφταναν, ἀν περπατοῦσαν κανονικά. "Ομως γιὰ νὰ βλέπουν τὸ ἔνα καὶ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μαζεύουν κάστανα, καὶ γιὰ νὰ παίζουν, πάλι χασομέρησαν πολὺ.

* * *

Στὸ μοναστήρι ἐφτασαν μόλις βασίλεψε ὁ ἥλιος. Μπῆκαν στὴν αὐλὴ καὶ δὲ βρῆκαν κανένα καλόγερο. Κατάλαβαν πῶς θὰ ἦταν ὅλοι στὴν ἐκκλησία, στὸν ἑσπερινό. Μπῆκαν λοιπὸν θαρρετὰ κι αὐτὰ μέσα.

Προσκύνησαν, καὶ ὁ Θανασάκης εἶπε τὸ «Ἄγιος ὁ Θεός» μαζὶ μ' ἔναν καλόγερο ποὺ ἔψαλλε!... Οἱ καλόγεροι τάχασαν καὶ κοίταζαν ἔμφυιασμένοι τὰ τρία παιδιά. Δὲν καταλάβαιναν πῶς βρέθηκαν ἐκεῖ ἔκφνικά.

Τὰ παιδιὰ ὅμως ἀτάραχα, ἀρχίσανε νὰ καλαναρχοῦν καὶ νὰ βοηθοῦν, ὅπως βοηθοῦσαν καὶ τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ τους.

Τέλειωσε ὁ ἑσπερινός, καὶ οἱ τρεῖς μικροὶ προσκυνητὲς ἀσπάστηκαν στὴ σειρὰ τὶς εἰκόνες καὶ ὕστερα πῆγαν καὶ φίλησαν τὸ γέρι τοῦ ἡγούμενου.

—Πῶς ἤθατε τέτοια ὥρα ἐδῶ, παιδιά; τὰ ρώτησε αὐτός.

—«Ἄγιε ἡγούμενε, εἶπε ὁ Θανασούλης, θέλομε νὰ σου τὸ εἰπῶμε κρυφά...

‘Ο ἡγούμενος χαμογέλασε.

Τί τοῦ εἶπαν, κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς δὲν τὸ μολόγησε ποτέ. “Ἐνα μολόγησαν μόνο, πῶς ὁ ἡγούμενος περίμενε τὴν ἡμέρα, ποὺ θὰ μετανοοῦσαν γιὰ τὸ σφάλμα ποὺ ἔκαμαν. Καὶ δὲν ἀργησε ἡ μέρα νὰ ἔρθη. “Ολοι πόνεσαν τὸ χωριό τους κι ἤθελαν νὰ γυρίσουν σ' αὐτό. Καὶ ὁ Λούκας ἀκόμη, ποὺ ἤξερε πῶς θὰ τὸν ἔδερνε ἡ μητέρα του, πόνεσε κι αὐτὸς τὸ χωριό του, τὴ μανούλα του.

—Κι ἀν μὲ δείρη τώρα, δίκαια θὰ μὲ δείρη, ἔλεγε. Καὶ ὅταν μὲ δέρνη, ἡ κεφάλα μου φταίει!...

—Τώρα ποὺ αἰσθανθήκατε τὸ σφάλμα σας, σᾶς συχωρῶ καὶ ἡ Παναγία θὰ σᾶς συχωρέσῃ. Πηγαίνετε στὴν εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Μικροὶ καθὼς εἶστε, δὲν τὸ σκεφτήκατε, πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ φύγετε κρυφὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς σας. Κατὰ τ' ἄλλα εἶστε καλὰ παιδιά καὶ θὰ γίνετε καλοὶ ἀνθρώποι.

Τὰ παιδιά τοῦ φίλησαν τὸ χέρι καὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Ὁ ἡγούμενος τοὺς ἔδωσε ἕνα καλογεροπαίδι νὰ τοὺς ἀνεβάσῃ ώς τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ὅπου νὰ ἴδοιν καὶ νὰ γνωρίσουν τὸν τόπο τους. Καλὰ ποὺ δὲν τοὺς ἔτυχε τίποτ' ἄλλο στὸ δρόμο καὶ μὲ τὸν πόθο, ποὺ εἶχαν νὰ ξαναἴδοῦν τὸ χωριό τους, τὰ παδαράκια τους ἔκαμαν φτερά.

"Οταν ὅμως ἀντίκρυσαν τὸ χωριό, ὅπως εἶπα στὴν ἀρχή, τοὺς κόπηκε ἡ χαρά. Πέταξε!... Τί θὰ ἔλεγχαν τώρα; Ὁ ἴδιος ὁ ἡγούμενος τοὺς εἶπε πῶς τέτοιο προσκύνημα ἡ Παναγία δὲν τὸ δεχόταν, νὰ φύγουν δηλαδὴ κρυφὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους. "Αν ἔκανε τίποτα ὁ Μπάριμπα-Αναγνώστης! Σ' αὐτὸν καὶ μόνον ἔλπιζαν. Καὶ ὁ Θανασάκης φώναξε:

—Πατέρακα!

"Ο Μπάριμπα-Αναγνώστης ἔβαλε τὸ χέρι πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια του καὶ κοίταξε. "Ακουσε τὴν φωνὴ καὶ ρώτησε:

—Ἐσεῖς εἰστε, παιδιά;

—Ἐμεῖς εἴμαστε, πατέρα!

—Ω, καλῶστα τὰ παιδιά, καλῶστα! φώναξε.

Καὶ τὰ παιδιά τρέξανε καὶ σὲ λίγο βρέθηκαν καὶ τὰ τρία στὴν ἀγκαλιά του. Τὰ ὄδήγησε στὸ σπίτι του. Ἡ θειὰ Αναγνώσταινα λίγο ἔλειψε νὰ λιγοθυμήσῃ. Σὲ λίγο τὸ ἔμαθε ὅλο τὸ χωριό. Ἡ μάνα τοῦ Λούκα κίνησε νὰ πάη νὰ βρῆ τὸ γιό της. Κρατοῦσε ἕνα μεγάλο φουρνόξυλο, κι ἥταν κατακόκκινη ἀπὸ θυμό. Μπήκε μέσα κι εἶπε στὸ γιό της:

—Γιὰ σήκω ἀπάνω, ξενιτευτή, νὰ λογαριαστοῦμε!

—"Α! μὴ μοῦ πειράξης τὸ παιδί! εἶπε ἀπειλητικὰ ὁ Μπαριμπαναγνώστης. "Αν εἶναι δικό σου παιδί, εἶναι καὶ δικό μου ἀγγόνι. Τ' ἀκοῦς;

«Η κυρὰ Γιαννούλα, ἡ μητέρα τοῦ Λούκα, πέταξε τότε τὸ φουρνόξυλο! Κι ὁ Λούκας εἶπε:

—Βλέπεις, παπούλη, τώρα, που είμαι καλὸς παιδί; ή Παναγία ἔκαμε τὸ θάμα της.

—Ναι, παιδί μου, ναι, Λούκα μου, ἔτσι εἶναι, ἔλεγε ὁ Μπαρμπαναγνώστης γελαστός.

‘Ο Λούκας τάφτιασε μὲ τὴ μητέρα του. ‘Ο Γιάννης δύμως τί θὰ γινόταν! ‘Ο πατέρας του δόλα θὰ τοῦ τὰ συχωροῦσε, δχι δύμως νὰ πάρη καὶ ξένα παιδιὰ μαζί του καὶ νὰ κάνη τοὺς γονεῖς τους ν’ ἀνησυχήσουν τόσες καὶ τόσες μέρες. Νὰ πήγαινε ὁ Μπαρμπαναγνώστης νὰ τοῦ μιλήσῃ... Δὲν τὸ ἔκανε. Τὸν σεβόταν τὸν πατέρα μου, μ’ ὅλο ποὺ ἦταν μικρότερός του. “Ηξερε πῶς δ, τι κι ἀν ἔκανε ὁ πατέρας μου, ἦτανε σωστό. Μονάχα παράγγειλε στὴν ἀνιψιά του, τὴ μητέρα μου, πῶς τὰ παιδιὰ ἥρθαν, καὶ νὰ κάμη δ, τι ἤξερε νὰ μὴν τιμωρηθῆ τὸ παιδί! ‘Ο Μπαρμπαναγνώστης τὸ εἶχε κρυφὴ χαρά, που πῆγαν τὰ παιδιὰ στὸ μοναστήρι νὰ προσκυνήσουν, μιὰ καὶ δὲν ἔπαθαν τίποτα. “Οσο γιὰ τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς τρομάρες, περασμένα—ξεχασμένα.

Κάποια φορὰ ἥρθε κι ὁ Γιάννης στὸ σπίτι μας. Μόλις μπῆκε ἐπεισε στὰ γόνατα κι ἔμεινε πολλὴν ὥρα ἀκίνητος. ‘Εγὼ φοβήθηκα πῶς θὰ τὸν ἔδερνε ὁ πατέρας, καὶ σκαρφάλωσα ἀπάνω του, τὸν ἀγκάλιασα καὶ τοῦ εἶπα:

—Μὴ μαλώσης τὸ Γιάννη μας! ‘Ο πατέρας εἶπε τότε σοβαρὰ στὸ Γιάννη:

—“Ακουσε, Γιάννη. Αὐτὸς ποὺ ἔκαμες ἦταν κακό. Βλέπω πῶς τὸ κατάλαβες. ”Αλλοτε δταν θελήσης νὰ κάμης κάτι τέτοιο, νὰ τὸ κάνης μόνος σου. Τ’ ἀκοῦς; ”Οχι νὰ παίρνης κι ἄλλους στὸ λαιμό σου. Αὐτὸς μονάχα ἔχω νὰ σου πῶ.

‘Ο Γιάννης δὲ μίλησε. ‘Απὸ τότε πέρασαν τόσα χρόνια, κι ἀκόμη θυμᾶμαι τὸν ἀδερφό μου γονατιστὸ καὶ τὸν πατέρα μου νὰ τοῦ λέη: “Ο, τι θελήσης μόνος σου.. ὅχι νὰ παίρνης κι ἄλλους στὸ λαιμό σου...

Μιὰ νέα ιστορία γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Α'.

‘Ο ἄνθρωπος ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια εἶχε γίνει κύριος καὶ ἔζουσιαστής τῶν ζώων τῆς γῆς, γι’ αὐτὸ καὶ τὸν ἔλεγαν Δαμαστή.

Ἐκεῖνα ποὺ μποροῦσαν νὰ τὸν ὠφελήσουν, νὰ κάνουν τὸ θέλημά του, τὰ ἡμέρωσε καὶ τὰ ἔβαλε συνεργάτες του. Τ’ ἀλλα τ’ ἀφησε, ὅσο δὲν τὸν πείραζαν. “Οταν ὅμως τοῦ γίνονταν ἐμπόδιο στὴ ζωή του, τὰ πολεμοῦσε καὶ τ’ ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν πώς ήταν ὁ μόνος κύριος καὶ ἔζουσιαστής τῆς ζωῆς τους.

Τὰ ζῶα ποὺ ἡμέρωσε, σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν διαφορετικὰ ἀπὸ τ’ ἀδέρφια τους, ποὺ ζοῦσαν μονάχα τους ἐλεύθερα καὶ μὲ κάθε τρόπο ὑπερασπίζονταν τὴ ζωή τους. Τόσο συνήθιζαν στὴ νέα ζωή, ποὺ ἀν τύχαινε κανένα νὰ φύγῃ καὶ νὰ γυρίσῃ στ’ ἀδέρφια του, τὰ ἄγρια, πολὺ γρήγορα ἔχανε τὴ ζωή του, δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ.

Τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζε ἡ ιστορία, ποὺ θὰ σᾶς διηγηθῶ, ὁ Δαμαστής εἶχε στήσει μιὰ ὥραία καλοκαιρινὴ σκηνὴ ἀπὸ δέρματα ἀγριῶν ζώων, σ’ ἓνα λιβάδι κοντά στὴν ἀκρογιαλιά.

Μιὰ φορὰ ὁ Δαμαστής καθόταν κάτω ἀπὸ τὴ σκηνὴ αὐτή. Ἡ οἰκογένειά του κοιμόταν ὕστερα ἀπὸ τὶς βαριές δουλιές τῆς ἡμέρας. Τὰ ζῶα του ἔαπλωμένα στὴ χλόη ἀναμασοῦσαν τὴν τροφὴ τους. Ὁ Πιστός, ὁ σκύλος του, ὁ φίλος καὶ πρόθυμος ὑπηρέτης του, ήταν ἔαπλωμένος στὰ πόδια του καὶ σήκωνε τ’ αὐτιά του μόλις ἀκούε τὸν ὅποιοδήποτε παραμικρὸ θόρυβο. Κοιμόταν μὲ τὸ ἓνα του μάτι κι ἀγρυπνοῦσε μὲ τὸ ἄλλο. Μόνον ὁ Δαμαστής δὲν κοιμόταν. Ἦταν γέρος πιὰ καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ πολὺν ὕπνο. Ἐπειτα δὲν ήταν κουρασμένος τόσο, ὅσο τὰ παλιὰ τὰ χρόνια: γιατὶ τώρα εἶχε πολλὰ παιδιά καὶ παιδιά τῶν παιδιῶν του, ποὺ ἔκαναν τὴν πιὸ πολλὴ ἐργασία. Αὐτὸς τώρα

ἔπειτε ν' ἀνιστορῆ στὸ νοῦ του τὰ περασμένα, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ νὰ γίνη κύριος κι ἔξουσιαστής, δαμαστῆς τῶν ζώων, καλλιεργητῆς τῶν χρήσιμων φυτῶν καὶ νὰ στοχάζεται τί μποροῦσε ἀκόμη νὰ κάμη.

"Οταν ἔτσι καθόταν καὶ στοχαζόταν, τοῦ φαινόταν πώς ἀκουεις σχέδια ἀπὸ παντοῦ. Τοῦ μιλοῦσε ἡ πηγή, τὰ δέντρα τοῦ σιγοψιθύριζαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ τὸ βραδυνὸ δροσερὸ ἀεράκι. Ἡ πηγὴ σιγομουρμούριζε:

—Δαμαστή, Κύριε τῆς γῆς, πρῶτε στὸ νοῦ καὶ στὴ σκέψη, δυνατὲ τῶν δυνατῶν.

—Δαμαστή, νικητὴ τῶν λιονταριῶν, φοβερὲ στ' ἀγρίμια, προστάτη τῶν ἥμερων ζώων, ψιθύριζαν τὰ δέντρα.

Καὶ ὁ ἄνεμος ἐλεγει μὲ βουητό:—Δαμαστή, ποὺ κανεὶς δὲ σοῦ ἀντιστέκεται, κύριε καὶ ἔξουσιαστὴ ὅλων!

‘Ο Δαμαστῆς καθόταν καὶ πρόσεχε νὰ πάρῃ τὰ μυστικὰ ἀπὸ τὴν πηγή, τὰ δέντρα καὶ τὸ δροσερὸ ἀεράκι.

“Οταν προχώρησε ἡ νύχτα, τὸ ἀεράκι δυνάμωσε, ἔγινε δυνατὸς ἄνεμος καὶ χτυποῦσε τὴ σκηνή του. Ὁ ψιθυρισμὸς τῶν δέντρων ἔγινε βουητό. Τὰ κύματα τῆς θάλασσας ἔσκαζαν στὴν ἀκρογιαλιὰ κι οἱ ἀφροί τους τοῦ ράντιζαν τὸ πρόσωπο.

—Τί πάθατε; ρώτησε ὁ Δαμαστής, ποὺ ἀρχισε νὰ κρυώνη καὶ τυλίχτηκε μὲ τὸ μαντύα του.

—Ποιός τὸ ξέρει! ἀπάντησαν οἱ φυλλωσιὲς τῶν δέντρων.

—Ποιός μπορεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικά; ρώτησε ἡ πηγή.

—Ανάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχουν πολλά, ποὺ οὔτε κὰν τὰ φαντάζεται ὁ Δαμαστής, εἶπε ὁ ἄνεμος.

‘Ο Δαμαστῆς στηρίχτηκε στὴ σκηνή του καὶ κοίταξε γύρω του περήφανα.

—“Ἄξερθη ὅ, τι θέλει, εἶπε. Νίκησα τὸ λιοντάρι, ἔκαμα ὑποτα-

χτικούς μου τὸ ἄλογο καὶ τὸ βόδι. Μὲ τὸν καιρὸν δὲ θάτὰ ὑποτάξω.

Καθὼς εἶπε αὐτά, ἔνα δυνατὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἔρριξε κάτω τὸ Δαμαστή, ξεκόλλησε καὶ πῆρε σὰν πούπουλα τρία χοντρὰ δέρματα ἀπὸ τὴν σκηνὴν καὶ ξύπνησε ὅσους κοιμοῦνταν μέσα. 'Ο σκύλος οὔρλιαζε κι ἔβαλε τὴν οὐρά του ἀνάμεσα στὰ πόδια του.

'Ο Δαμαστής περπατοῦσε καὶ σερνόταν μὲ τὰ τέσσερα. Οἱ δικοί του σκόρπισαν ἀπὸ τὴν σκηνὴν μέσα καὶ ἀκούονταν κραυγὲς καὶ θρῆνοι. Οἱ ἀγελάδες, οἱ γίδες, τὰ πρόβατα, ἔτρεχαν, μούγκριζαν, βέλαζαν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους καὶ τσαλαπατοῦσαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο. Πολλὰ ἔπεσαν σὲ γκρεμούς κι ἔσπασαν τὰ πόδια τους. Τ' ἄλογα τόβαλαν στὰ πόδια, ἔτρεχαν τρελά, ὥσπου ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση.

Τὸ μεγάλο δέντρο, ποὺ ἡ κορυφή του ἦταν ἀπάνω ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Δαμαστή, τσακίστηκε σὰν καλαμιά!

"Ολη τὴν νύχτα οὔρλιαζε ἡ θύελλα. Μόλις χάραξε, ὁ Δαμαστής κάθησε κι ἔκλαιε γιὰ τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔβλεπε γύρω του. Λησμόνησε τοὺς δικούς του, δὲν ἔτρεξε νὰ συμμαζέψῃ τὰ ζῶα του, δὲν καταπιάστηκε νὰ ξαναφτιάξῃ τὴν σκηνὴν του, παρὰ τυλιγμένος στὸ μαντύα του κοίταζε σὰ μαρμαρωμένος.

—Κακέ, κακέ! εἶπε δείχνοντας τὶς γροθιές του στὸν ἄνεμο. Γιὰ μιὰ νύχτα μοῦ κατάστρεψες ὅ, τι κι ἀν εἶχα καὶ λίγο ἔλειψε νὰ σκοτώσης ὅλους τοὺς δικούς μου. Τώρα θὰ ξαναφτιάσω με τὴν σκηνὴν μας, θὰ ξαναπιάσω με τὰ ζῶα μας κι ἐσὺ μπορεῖς νὰ ξανάρθης νὰ τ' ἀφανίσης.

—Ναί, αὐτὸν μπορεῖ νὰ γίνη, εἶπε ὁ ἄνεμος.

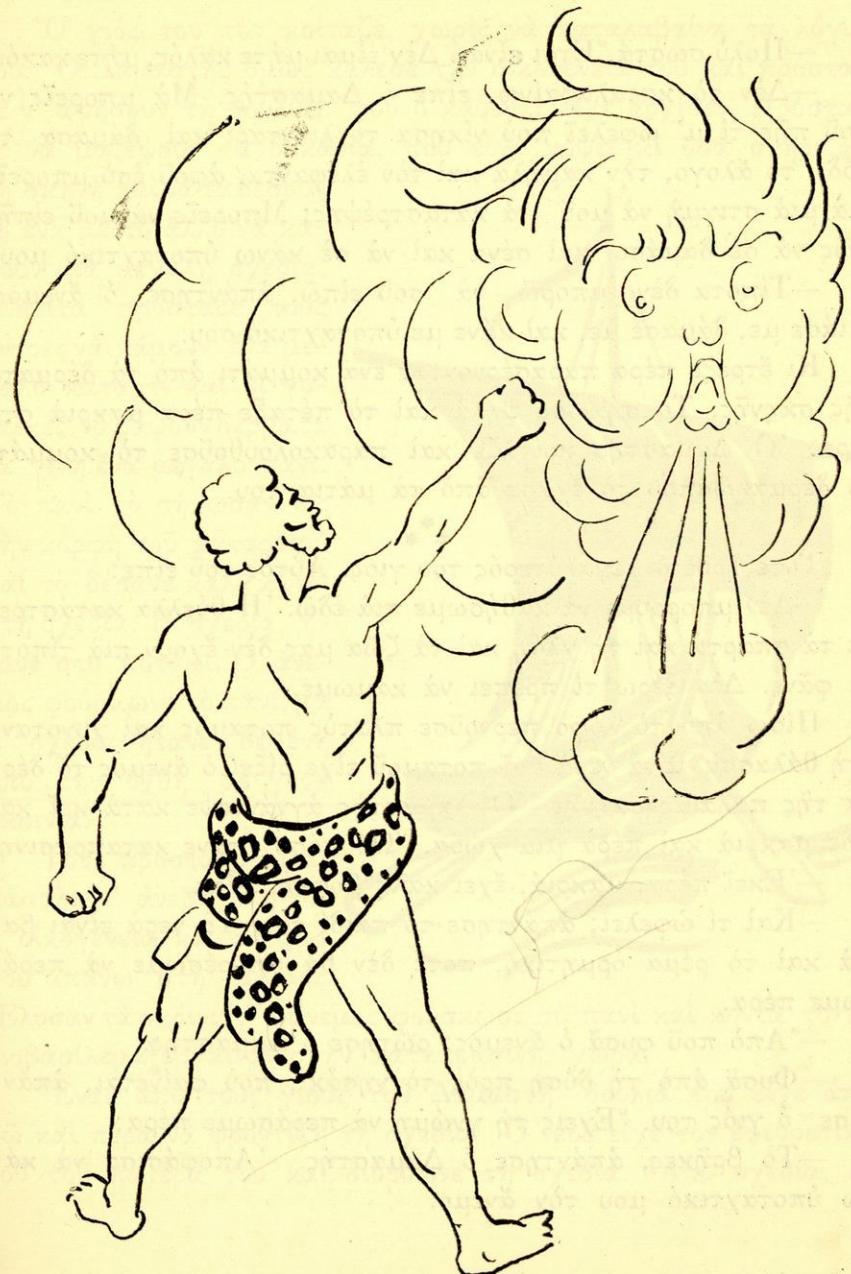
—Κακέ, κακέ!

—Κακός δὲν εἶμαι, ἀποκριθήκε ό ἄνεμος.

—Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ εἰπῶ καλόν; φώναξε ό Δαμαστής.

—Καλός δὲν εἶμαι! ἀπάντησε ό ἄνεμος.

—Λοιπὸν δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός; ρώτησε ό Δαμαστής.

—Πολὺ σωστά." Ετσι εἰναι. Δὲν εῖμαι μήτε καλός, μήτε κακός.

—Δὲν τὸ καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ μπορεῖς νὰ μοῦ πῆγες τί μ' ὡφελεῖ ποὺ νίκησα τὸ λιοντάρι καὶ δάμασα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο, τὴν καμήλα καὶ τὸν ἐλέφαντα, ἀφοῦ ἐσύ μπορεῖς γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ μοῦ τὰ καταστρέψῃς; Μπορεῖς νὰ μοῦ εἰπῆς πῶς νὰ σὲ δαμάσω καὶ σένα καὶ νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου!

—Τίποτα δὲν μπορῶ νὰ σου εἰπῶ, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Πιάσε με, δάμασέ με, καὶ κάνε με ὑποταχτικό σου.

Κι ἔτρεξε πέρα παρασέρνοντας ἔνα κομμάτι ἀπὸ τὰ δέρματα τῆς σκηνῆς. Τὸ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὸ πέταξε πέρα μακριὰ στὰ νερά. 'Ο Δαμαστής κοίταζε καὶ παρακολουθοῦσε τὸ κομμάτι, τὸ δέρμα ὥσπου τὸ ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

* *

Τότε ἦρθε ὁ μεγαλύτερός του γιός. Αὔτος τοῦ εἶπε:

—Δὲν μποροῦμε νὰ καθήσωμε πιὰ ἐδῶ. 'Η θύελλα κατάστρει ψε τὰ σπαρτὰ καὶ τὴ χλόη καὶ τὰ ζῶα μᾶς δὲν ἔχουν πιὰ τίποτε νὰ φᾶνε. Δὲν ξέρω τί πρέπει νὰ κάμωμε.

Πίσω ἀπὸ τὸ λόφο περνοῦσε πλατύς ποταμὸς καὶ χυνότανε στὴ θάλασσα. Στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εἶχε ρίξει ὁ ἄνεμος τὸ δέρμα τῆς παλαιᾶς σκηνῆς. 'Ο Δαμαστής ἀγνάντεψε κατὰ κεῖ καὶ εἶδε μακριὰ καὶ πέρα μιὰ χώρα. "Ω! πόσο ἥτανε καταπράσινη.

—Ἐκεῖ πέρα, μακριά, ἔχει καλὴ βοσκή, εἶπε.

—Καὶ τί ὡφελεῖ; ἀπάντησε τὸ παιδί του. Τὰ νερὰ εἰναι βαθιὰ καὶ τὸ ρέμα ὄρμητικό, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ περάσωμε πέρα.

—Ἀπὸ ποὺ φυσᾶ ὁ ἄνεμος; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

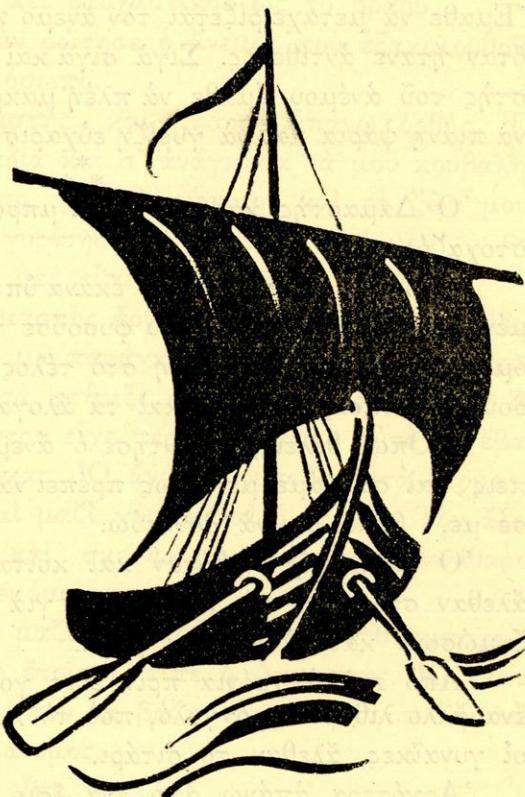
—Φυσᾶ ἀπὸ τὴ δύση πρὸς τὸ νησάκι, ποὺ φαίνεται, ἀπάντησε ὁ γιός του. "Ἐχεις τὴ γνώμη νὰ περάσωμε πέρα;

—Τὸ βρῆκες, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. 'Αποφάσισα νὰ κάμω ὑποταχτικό μου τὸν ἄνεμο.

‘Ο γιός του τὸν κοίταζε, χωρὶς νὰ καταλαβαίνη τὰ λόγια του. ‘Ο Δαμαστῆς ὅμως κάλεσε τὴν οἰκογένειά του καὶ πρόσταξε ν’ ἀφήσουν τὴ δουλιά, ποὺ ὁ καθένχς εἶχε ἀρχίσει. Πρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ δοκάρια, ποὺ εἶχε κόψει κι ὅσα στήριζαν τὴ σκηνὴ καὶ νὰ τὰ δέσουν τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο νὰ κάμουν μιὰ μεγάλη σχεδία. “Επειτα πρόσταξε τοὺς ἄντρες νὰ κάμουν ἔνα μεγάλο κατάρτι καὶ οἱ γυναικες νὰ ράψουν δέρματα νὰ γίνη ἔνα μεγάλο πανί. Τὸ πανὶ τὸ σήκωσαν ὡς τὴν κορφὴ τοῦ καταρτιοῦ καὶ τὸ δέσανε καλὰ κάτω στὴ σχεδία. Ἡ σχεδία, ἥτανε στὸ ποτάμι. ‘Ο ἄνεμος φούσκωνε τὸ πανί, μὰ ἡ σχεδία ἥτανε δεμένη ἀπὸ τὴν ὅχθη μὲ γερὰ σκοινιά.

Τότε πρόσταξε ὁ Δαμαστῆς ν’ ἀνεβῆ ὅλη του ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ ζῶα του ἀπάνω στὴ σχεδία. “Ελυσαν τὰ σκοινιά, ὁ ἄνεμος φούσκωσε τὸ πανὶ καὶ κοντὰ τὸ ἥλιοβασίλεμα ἔβγχιναν στὴν καταπράσινη χώρα.

“Ἐνας ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Δαμαστῆ δουλιά του εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ φροντίζῃ τὴ σχεδία! ‘Ο νέος εἶχε τὸν ἐφευρετικὸ νοῦ τοῦ πατέρα του καὶ διέρθωνε τὴ σχεδία. ‘Απὸ σχεδία, ἔ-

κανε βάρκα καὶ ἀπὸ βάρκα μπόρεσε κι ἔκαμε ἀληθινὸ καράβι. Τὴν πλώρη του τὴν ἔκαμε μυτερὴ νὰ σχίζῃ εύκολα τὰ νερά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βάρη, ἄμμο καὶ πέτρες γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἄνεμος νὰ τὸ ἀναποδογυρίσῃ." Εφτιαξε τὰ κουπιὰ καὶ τὸ τιμόνι. "Εμαθε νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἄνεμο καὶ ὅταν ἥτανε πρίμος καὶ ὅταν ἥτανε ἀντίθετος. Σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ δ νέος δαμαστῆς τοῦ ἄνεμου ἔμαθε νὰ πλέη μακριὰ στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, νὰ πιάνη ψάρια καὶ νὰ γυρίζῃ εὐχαριστημένος στὸ σπίτι του.

* *

'Ο Δαμαστῆς καθόταν πάλι μπροστὰ στὴ σκηνή του καὶ στοχαζόταν.

—Λοιπόν, βλέπεις πῶς σ' ἔκανα ὑπεταχτικό μου, δουλεύεις γιὰ μένα, ἔλεγε στὸν ἄνεμο, ποὺ φυσοῦσε γύρω στὸ κεφάλι του. Καὶ δύμως δὲν εἴμαστε ἀκόμη στὸ τέλος. Περίμενε. Πρέπει νὰ μὲ δουλεύῃς ὅπως τὰ βόδια καὶ τὰ ἄλογα.

—"Οπως θέλεις, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις καὶ σὺ κάμε με ὅπως πρέπει νὰ εἶμαι. Πιάσε με, δάμασέ με, βάλε με νὰ δουλεύω.

'Ο Δαμαστῆς καθόταν καὶ κοίταζε τοὺς δικούς του, ποὺ ἀλεθαν στὸ μύλο τὰ γεννήματα, γιὰ νὰ κάμουν ἀλεύρι, νὰ τὸ ζυμώσουν καὶ νὰ ψήσουν ψωμί.

'Απὸ πολλὰ χρόνια πρὸν εἶχε γουβώσει ἔνα λιθάρι καὶ μ' ἔνα ἄλλο λιθάρι στρογγυλό, ποὺ τὸ κυλοῦσαν ἀπάνω στὸ πρῶτο οἱ γυναῖκες, ἀλεθαν τὸ σιτάρι.

'Αργότερα ἀπάνω ἀπὸ ἔνα ἵσιο καὶ δύμαλὸ λιθάρι γύριζε ἄλλο καὶ ἀλεθε τὰ γεννήματα. Στὸ ἀπάνω λιθάρι εἶχε στερεωθῆ ἔνα μακρὺ δοκάρι, εἶχε ζέψει στὴν ἄλλη ἄκρη ἔνα βόδι καὶ καθώς τὸ βόδι γύριζε γύρω, γύριζε καὶ τὸ βαρὺ λιθάρι καὶ ἀλεθε. Τότε ἥτανε περήφανος γιὰ τὴν ἐφεύρεσή του.

Καὶ τώρα, ποὺ τὸ βόδι γύριζε ὑπομονετικὰ τὸ λιθάρι, ἔνας

ἀπὸ τοὺς γιούς του ρωτοῦσε, ἀν εἶχαν ἀρκετὸ ἀλεύρι, γιατὶ τοῦ χρειάζονταν ὅλα τὰ ζῶα στὸ χωράφι. Οἱ γυναῖκες φώναζαν πώς τοὺς χρειάζονταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη. Ὁ Δαμαστής τοὺς ἀφῆνε νὰ φιλονεικοῦν κι ἔμεινε κεῖ στοχαστικὸς ὥς τὸ Βράδυ.

—Τί συλλογίζεσαι; τὸν ρώτησε ὁ ἄνεμος ποὺ ἐξακολούθουσε νὰ τοῦ φυσᾶ στὸ πρόσωπο.

—Ναι! εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ πήδησε ἀπάνω ὁρθός. Τὸ βρῆκα. Σ' ἔζεψα στὴ σχεδία καὶ σ' ἀνάγκασα νὰ μοῦ κουβαλήσης ἐδῶ, στὸν ὡραῖο τόπο, τοὺς δικούς μου καὶ τὰ ζῶα μου. Γιατί νὰ μὴ σὲ ζέψω νὰ γυρίσης καὶ τὸ μυλολίθαρό μου;

—Αν μπορῆς, πιάσε με! εἶπε ὁ ἄνεμος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δαμαστής ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ σχέδιά του. Σ' ἔνα λόφο ὑψωσε μιὰ παράγκα ψηλή. Ἔφτιαξε τέσσερα φτερὰ ἀπὸ δέρματα καὶ τὰ στήριξε σὲ τέσσαρες σταυρωτὲς ἀγτῖνες ἀπὸ ξύλο. Στὸ κέντρο εἶχε περάσει ἀξονα. Αὐτὰ τὰ ἔβαλε στὴ στέγη τῆς παράγκας. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε στὰ δέρματα καὶ οἱ ἀγτῖνες γύριζαν καὶ μαζὶ γύριζε καὶ ὁ ἀξονας. Τὸν ἀξονα τὸν ἔνωσε μὲ δοκάρια καὶ σκοινιὰ μὲ τὸ ἀπόνω μυλολίθαρο. Ἔτσι ἔγινε ὁ πρῶτος ἀνεμόμυλος.

Τὰ παιδιά του εἶχανε μαζευτῆ καὶ κοίταζαν μὲ θαυμασμό.

—Δὲν εἴμαστε ἀκόμη ἔτοιμοι, εἶπε ὁ Δαμαστής. Κι ἔκανε τὴ σκεπὴ νὰ γυρίζῃ ἔτσι, ποὺ νὰ βάζῃ τὴ φτερωτὴ τοῦ μύλου κατακεῖ ποὺ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος.

—Τώρα θ' ἀλέσωμε, εἶπε.

Καὶ ὁ ἄνεμος φυσοῦσε, καὶ γύριζε τὴ φτερωτὴ. Καὶ ὁ μύλος γύριζε καὶ ἦταν μιὰ χαρὰ στὸ ἀλεσμα. Στὸ ἀπάνω μυλολίθαρο, στὴ μέση, ἦταν μιὰ τρύπα. Ἀπὸ τὴ γερτὴ σκαφίδα ἔπεφτε σὰν ποταμάκι ξανθὸ μέσα στὴν τρύπα τὸ σιτάρι καὶ τὸ μυλολίθαρο γύριζε καὶ πετοῦσε τὸ ἀλεύρι γύρω. Μὰ γύρω ἦτανε σανίδες καὶ μονάχα μπροστὰ μιὰ τρύπα καὶ στὴν τρύπα

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β'.

αύτή ἀνοιγτὸ τὸ σακκί, ποὺ δεχόταν τὸ κάτασπρο, λεπτὸ ἀλεύρι.

—Σ' ἔπιασα πάλι, καλέ μου, εἶπε ὁ Δαμαστῆς στὸν ἄνεμο.

—Τὸ πρωὶ θὰ φυσήξω ἀπὸ ἄλλη μεριά, φώναξε ὁ ἄνεμος.

—Ἐννοια σου καὶ πῆρα τὸ μέτρα μου. Ἀπ' ὅπου νὰ φυσήξῃς, δοῦλος μου εῖσαι.

Κατὰ τὸ βράδυ μὲ λοστοὺς γύρισε τὴ φτερωτὴ ὁ Δαμαστῆς στὴν ἀντίθετη μεριά. "Οταν φύσηξε ἀπὸ κεῖ ὁ ἄνεμος, ὁ μύλος γύριζε κι ἀλεθεὶς ἴδια κι ἀπαράλλαχτα.

—Αὔριο θὰ πάψω νὰ φυσῶ, εἶπεν ὁ ἄνεμος.

—"Οπως σου ἀρέσει κάμε, ἀπάντησε ἀδιάφορα, σηκώνοντας τοὺς ὕμους του ὁ Δαμαστῆς. "Αμα μοῦ χρειαστῇ ἀλεύρι, μποροῦν νὰ γυρίσουν ὅπως πρῶτα, τὸ μυλολίθαρο τὰ βόδια μου καὶ τ' ἀλογά μου. Πάλι κάποτε πρέπει νὰ ξαναφυσήξης.

—Ποιός σου εἶπε πώς θὰ ὑποχρεωθῶ νὰ ξαναφυσήξω; φώναξε ὁ ἄνεμος.

—Δὲν τὸ ξέρω. Μὰ τὸ συλλογίζομαι κι αὐτὸ καὶ θὰ τὸ βρῶ. Ναι, πίστεψέ με. Χίλιες σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἔρχονται, ὅταν κανεὶς ἔχῃ μάτι νὰ παρατηρῇ τὰ πράματα. "Οσο μπορῶ νὰ συμπεράνω ἀπ' ὅσα ὡς τὰ τώρα παρατήρησα καὶ στοχάστηκα, ὁ ἥλιος σᾶς διευθύνει.

—'Απὸ ποῦ τὸ ξέρεις; ρώτησε ὁ ἄνεμος.

—"Εχω παρατηρήσει, ἀπάντησε ὁ Δαμαστῆς, πώς ὅταν ἀλλάζῃ ὁ καιρὸς ἀπὸ τὴν ψύχρα στὴ ζέστη κι ἀντίθετα, ἀλλάζεις καὶ σὺ διεύθυνση.

—Πόσο ἔξυπνος εἶσαι! εἶπε ὁ ἄνεμος. "Ομως σου λείπουν ποιλλὰ ἀκόμη. Γιατὶ δὲν μπόρεσες νὰ καταλάβῃς πῶς μπορῶ νὰ φυσήξω μὲ τόση δύναμη, ποὺ νὰ σου ρίξω τὸ μύλο, νὰ σου πετάξω τὸ καράβι στοὺς βράχους, νὰ τὸ κάμω κομμάτια καὶ νὰ πάθης ὅσα καὶ ἄλλοτε ἔπαθες.

—Αὐτὰ βέβαια μπορεῖς νὰ τὰ κάμης, ἀπάντησε ὁ Δαμαστῆς,

καὶ γι' αὐτὸ δὲ θὰ σοῦ θυμώσω, γιατὶ ἔμαθα πιὰ πῶς δὲν εἴσαι μήτε καλός, μήτε κακός.

—Ναί, ναί, ἔτσι εἶναι, σφύριξε ὁ ἄνεμος. Τώρα θὰ ἡσυχάσω γιὰ πολλὲς ἡμέρες. 'Ο μύλος σου θὰ πάψῃ νὰ γυρίζῃ.

—Φυσικά, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Μὰ αὐτὸ τὸ σκέφτηκα."Ελα νὰ δης.

Προχώρησε στὸ ρυάκι κι ἔδειξε ἐναν ἄλλο μύλο, ἐνα νερόμυλο ποὺ εἶχε φτιάξει. Αὐτὸς ὁ μύλος δὲν εἶχε φτερὰ παρὰ ἐναν τροχὸ μὲ πλατιές ἀχτῖνες ἀπὸ σανίδες. Στὶς ἀχτῖνες χυνόταν νερὸ κι ἔκανε τὸν τροχὸ νὰ γυρίζῃ.

—Νά καὶ ὁ νερόμυλός μου, εἶπε ὁ Δαμαστῆς περήφανα.

"Ἐπειτα γύρισε στὴ σκηνὴ του νὰ κοιμηθῇ. Καὶ ὁ ἄνεμος ἔπεισε νὰ κοιμηθῇ κι αὐτός, ὅπως εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστῆ.

B'.

'Η γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ ὅλο καὶ αὖξαινε. Ζοῦσε σκορπισμένη δῶ κι ἔκει σὲ μιὰν ὅμορφη πεδιάδα, ὅπου κυματοῦσαν τὰ σπαρτὰ στὰ χωράφια καὶ τὰ κοπάδια βοσκοῦσαν σὲ παχιὰ ψηλὴ καὶ ζουμερὴ χλόη. Μερικοὶ ἀντρες ἦσαν ναυτικοί, ἄλλοι καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια, ἄλλοι ἔβοσκαν τὰ κοπάδια, κι ἄλλοι ἔκοβαν δέντρα στὸ δάσος κι ἔκαναν σανίδες καὶ δοκάρια καὶ ἄλλα. Οἱ γυναικες δούλευαν στὸ σπίτι, ἔγνεθαν καὶ ὑφαιναν, ἔτοιμαζαν τὸ φαγητό, καὶ τὰ τέτοια.

Παντοῦ ὅπου ὑψωνόταν στὴν πεδιάδα λόφος, ἦταν κι ἐνας ἀνεμόμυλος. Κι ὅπου ρυάκι, γύριζε πολλοὺς νερόμυλους.

'Ο Δαμαστῆς παρατηροῦσε τὰ πάντα γύρω του καὶ ζητοῦσε νὰ ἔξηγήσῃ γιατὶ γινόταν τὸ ἐνα καὶ τὸ ἄλλο. "Ολοι τὸν σεβόνταν ὡς γεροντότερο τῆς φυλῆς καὶ σοφὸ τῶν σοφῶν στὸν κόσμο. Κι ὅλοι τὸν συμβουλεύονταν καὶ τοῦ ζητοῦσαν τὴ γνώμη του καὶ τὴ βοήθειά του.

Στὴ μέση τῆς πεδιάδας ὑψωνόταν ἐνα κωνικὸ βουνό. 'Απὸ

τὴν κορυφή του σηκωνόταν πότε πότε καπνός. Πολλές φορές παρατηροῦσε αὐτὸ τὸ βουνὸ δ Δαμαστής.

Μιὰ φορὰ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ καὶ κοίταξε τὴν τρύπα ἀπ' ὅπου ἔβγαινεν ὁ καπνός. "Ομως ἀπὸ τὴν ἵδια τρύπα ἔβγαινε ἔξω τόση ζέστη, ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ μείνῃ πολλὴν ἄρα.

"Ετσι γύρισε στὸ σπίτι του, καὶ κοίταξε τὸ βουνό, καὶ συλλογιζόταν τί νὰ γινόταν μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ. Γνώριζε βουνά, ποὺ ἔκρυβαν σίδερο καὶ χρυσάφι καὶ ἄλλα μέταλλα καὶ εἶχε μάθει τοὺς ἀπογόνους του νὰ τὰ βγάζουν, νὰ τὰ λιώνουν καὶ νὰ φτιάνουν ἔνα σωρὸ χρήσιμα πράματα, καὶ ἐργαλεῖα καὶ στολίδια. "Ομως ἔνα τέτοιο βουνό, ποὺ νὰ καπνίζῃ, ἥταν πολὺ περίεργο.

Μιὰ μέρα ποὺ ἥτανε βυθισμένος στὶς σκέψεις του, ἀκούσε ὅπως πάντοτε διάφορες φωνές. Ἡ φοινικιὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του ψιθύριζε:

—Δαμαστή, δυνατὲ καὶ μεγάλε. Εἰσαι κύριος καὶ ἔξουσιος τῆς γῆς καὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν ἀπάνω τῆς.

Καὶ ὁ ποταμός, ποὺ χυνόταν στὴ θάλασσα, μουρμούριζε:

—Καὶ κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῶν νερῶν. Τοῦ γυρίζομε τοὺς μύλους του, τοῦ πηγαίνομε τὰ καράβια του ὅπου θέλει καὶ τοῦ δίνομε γιὰ τροφή του τὰ ψάρια.

Κι ὁ ζεστὸς ἀνεμος φυσοῦσε:

—Ο Δαμαστής ἔκαμε καὶ μένα ὑποταχτικό του. Τὸν δουλεύω ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογο. 'Απ' ὅπου κι ἀν φυσῶ, αὐτὸς μὲ πιάνει καὶ μ' ἀναγκάζει νὰ δουλεύω.

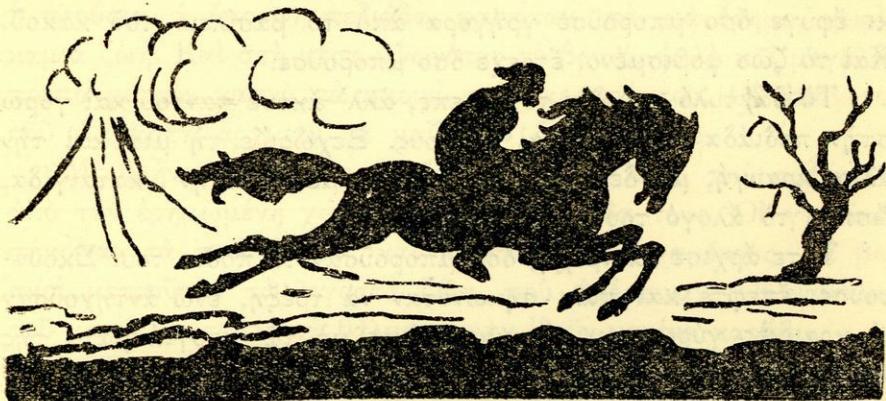
Καὶ ὁ Δαμαστής χάιδευε τὰ μακριὰ κάτασπρα γένεια του καὶ ἔγερνε τὸ κεφάλι, ποὺ τὰ ἔβρισκε ὅλα σωστὰ καὶ ἀληθινά, χαρούμενος καὶ περήφανος.

Ξαφνικὰ ἀκούστηκε παράξενο μπουμπουνητό. Φαινόταν πώς ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. "Ομως ἀπὸ ποιά διεύ-

θυνση ἐρχόταν, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ. Γιατὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν εἰδώλος καὶ ὁ ἥλιος ἦταν λαμπρὸς κι ἔχυνε φῶς καὶ ζέστη. Κι ἦταν καταμεσήμερα.

Τί ἦταν αὐτό; ἀναρωτήθηκε ὁ Δαμαστής.

—Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρη, ἀπάντησεν ἡ φοινικιὰ καὶ κινήθηκε, τρεμάμενη ώς κάτω στὶς ρίζες της. Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρη τὶς δυνάμεις ποὺ κρύβονται στὴ φύση;

—Ποιός μπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆ; βούιξε τὸ πέλαγος καὶ σήκωσε ψηλὰ τὰ κύματά του ἀπὸ τὸ φόβο του.

—Καμιὰ ἰδέα δὲν ἔχουμε γιὰ αὐτά, εἶπε καὶ ὁ ἄνεμος καὶ σηκώθηκε ὅπως ἡ τίγρη τὴν ὄρα ποὺ πηδάει. Ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυνάμεις ποὺ λίγα πράματα γι' αὐτές ξέρομε.

”Αλλο μπουμπουνητὸ ἀντήχησε. ‘Ο Δαμαστής σηκώθηκε. Κοίταξε κατὰ τὸ κωνικὸ βουνὸ καὶ εἶδε πὼς ὁ καπνὸς ἀπὸ λιγνὸς ποὺ ἦταν ἀλλοτε, εἶχε γίνει μεγάλο, κατάμαυρο σύννεφο, ποὺ γρήγορα μεγάλωνε καὶ ἀπλωνόταν ώς ἐκεῖ, ποὺ τὰ κύματα του μποροῦσαν νὰ ἴδοιν.

Τώρα εἶχε κρύψει τὸν ἥλιο, τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ὑψωμένα ἀγρια, συναπαντιοῦνταν μὲ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ

είχαν δρμήσει έξω στή στεριά και ό άνεμος σηκώθηκε άγριος. Σὲ λίγο δυνατή καταιγίδα ξέσπασε. "Ενας σίφουνας σηκώθηκε.

Κι ὥσπου νὰ τὸ καλοσυλλογιστῆ ὁ Δαμαστής, βρέθηκε μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι.

"Αναψε φῶς, μὰ σβήστηκε. Εἶδε κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν νὰ πέφτῃ, χωρὶς νὰ ξέρῃ τί ἦταν. Ψαχτὰ προχώρησε πρὸς τὸ στάβλο, ὅπου ἦταν τ' ἄλογό του. Τὸ βρῆκε, τὸ ἔλυσε, τὸ καβάλησε κι ἔφυγε ὅσο μποροῦσε γρήγορα ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ κακοῦ. Καὶ τὸ ζῶν φοβισμένο, ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε.

Τὸ δάχτυλό του δὲν τὸ ἔβλεπε, ἀλλ' ἄκουε παντοῦ και γύρω στὴν πεδιάδα κραυγὲς και θρήνους. Ξεχώριζε τὴ μιὰ και τὴν ἄλλη κραυγή, μὰ δὲ στάθηκε, ἔτρεχε μέσα στὴν καταιγίδα, ὥσπου τὸ ἄλογό του σωριάστηκε χάμω.

Τότε ἀρχισε νὰ τρέχῃ, ὅσο μποροῦσαν τὰ πόδια του. Σκουντοῦσε, ἐπεφτε και πάλι σηκωνόταν νὰ τρέξῃ, ἐνῶ ἀντηχοῦσαν οἱ κραυγὲς γύρω του, ἀνακατωμένες μὲ τὰ χουγιάσματα τῆς καταιγίδας και τὰ μπουμπουνγτὰ ἀπὸ τὸ βουνό.

Κάποιο λιθάρι τὸν χτύπησε κι ἔνιωσε πῶς ἀπὸ τὸ λαιμό του ἔτρεχε αἷμα. Τὸ πόδι του πάτησε ξαφνικὰ μέσα σὲ κάποιο ύγρο, ποὺ ἔμοιαζε μὲ κοχλαστὸ νερό. "Ερριξε μιὰ κραυγή, τράβηξε τὸ πόδι του κι ἔτρεχε σὲ ἄλλη διεύθυνση. Τέλος δὲν ἤξερε πιὰ τί ἔκανε και ποῦ πήγαινε. "Οταν συνῆρθε εἶδε πῶς ἦταν ἀπάνω σ' ἔνα ψύχωμα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου. Γύρω του ἤτανε μιὰ δωδεκάδα δικοί του, τρελοί ἀπὸ τὸ φόβο τους, ὅπως αὐτὸς ὁ ἔδιος. Δὲ μιλοῦσαν, παρὰ κοίταζαν, σὰν νὰ τὰ εἴχανε χαμένα και τὰ χέρια τους τρέμανε.

"Ο Δαμαστής ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια του και κοίταζε κατὰ τὸν κάμπο. "Οπως ξαφνικὰ εἴχε γίνει θεοσκότεινα, ἔτσι ξαναγύρισε ἡ ξαστεριά. Τὰ μαῦρα σύννεφα εἴχαν ἀποτραβηχτῆ και ὁ ἥλιος βασίλευε δλοκόκκινος και χρυσός. Στοὺς

γύρω λόφους εἶχαν μαζευτῆ καὶ κάμποσα ζῶα, καὶ ὁ Δαμαστῆς ἔνιωσε τὸν Πιστό του νὰ τοῦ γλείφῃ τὸ χέρι.

"Ολη ἡ χώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑψώματα, θάφτηκε ἀπὸ μιὰ κοχλαστὴ θάλασσα σὰν καυτὴ λάσπη, ποὺ σήκωνε φουσκάλες καὶ ποὺ γρήγορα ἔκαμε ἀπάνω μιὰ πέτσα. "Ολα τὰ σπίτια καὶ οἱ μύλοι εἶχανε πέσει κι εἶχαν χαθῆ μέσα στὴν πηγτὴ καὶ κοχλαστὴ θάλασσα. "Ανθρώποι καὶ ζῶα εἶχανε ἀκόμη θαφτῆ. "Ολη ἡ πλούσια, ἡ δόμορφη πεδιάδα, φαινόταν σὰ μιὰ ἔρημο, χωρὶς καμιὰ ζωή. Καὶ στὴ μέση ὑψωνόταν τὸ βουνό, ψηλὸ καὶ μεγαλόπρεπο μὲ τὸν καπνὸ σὰ σκοινὶ στὴν κορυφή του. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαμαστῆ ἄρχισαν νὰ μαζεύουν ὅ,τι σώθηκε.

Μὲ θρήνους καὶ κραυγὲς ἔφυγαν μὲ τὰ λίγα, ποὺ σώθηκαν, ἀπὸ τὴν ἔρημωμένη χώρα, ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Οἱ γυναῖκες σήκωναν τὰ παιδιά τους καὶ κλαίγανε τοὺς χαμένους. Οἱ βοσκοὶ μετροῦσαν τὰ λιγοστὰ ζῶα, ποὺ ἀπόμειναν. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ κάκου κοίταζαν τὴ θάλασσα μήν ίδοῦν κανένα καράβι.

—"Ελα, πατέρα, εἴπανε στὸ Δαμαστή. "Ας φύγωμε ἀπὸ τὸν καταραμένο τόπο. Κάπου θὰ βροῦμε ἄλλον τόπο, καὶ ὅ,τι χάσαμε θὰ τὸ ξαναποχτήσωμε.

"Ομως ὁ Δαμαστῆς κουνοῦσε τὸ κεφάλι.

—Πηγαίνετε, ἀργοψιθύρισε, θάρθω ὕστερα.

Αὐτοὶ φύγανε. 'Εκεῖνος σὰ μαρμαρωμένος κοίταξε τὸ παράξενο βουνό, ποὺ ἦταν ἡ αἰτία ὅλης αὐτῆς τῆς τρομερῆς καταστροφῆς. 'Ως ἀργὰ τὴ νύχτα κοίταξε καὶ δὲν ἦταν κανεὶς κοντά του ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκύλο, τὸν Πιστό, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ. 'Ο καπνὸς κάποτε καὶ πότε περνοῦσε ἀπὸ κεῖ, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἀνεμο. Τὸν πρόσεξε καλύτερα, δὲν ἦταν καπνός, παρὰ ἐλαφρὸς ἀτμός.

—Ποιός τάκαμε ὅλ' αὐτά; Ποιός; ἀναρωτιόταν ὁ Δαμαστῆς.

—'Εγώ, εἶπε ὁ ἀτμός.

—'Εσύ; Ποιός είσαι σύ, ποὺ περνᾶς σάν δμήχλη ἀπὸ μπροστά μου; Πῶς είγες τόση δύναμη νὰ κάμης ὅλα αὐτά; Ποιός είσαι;... Ποῦθεν ἔρχεσαι;

—Εἴμαι ὁ ἀτμὸς κι ἔρχομαι ἀπὸ κεῖνο κεῖ τὸ βουνό. Χύθηκα ἔξω νὰ βρῶ τὴν ἐλευθερία μου. "Εσπασα τὴ φυλακή μου, ἐρήμωσα ὅλον τὸν τόπο. Τώρα μοῦ πέρασε ὁ θυμός, εἴμαι τώρα εἰρηνικὸς καὶ εἴμαι ὅπως μὲ βλέπεις.

—"Αχ, ἐσὺ κακέ, κακέ!

—Δὲν εἴμαι κακός.

—Είσαι λοιπὸν ἐσὺ ὁ καλός; 'Ερήμωσες τὸν τόπο, μοῦ σκότωσες τὰ παιδιά μου καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μου καὶ τὰ περισσότερα ζῶα μου. "Οσα ἀπόχτησα μὲ τόσους κόπους καὶ σὲ τόσα χρόνια, ύστερα ἀπὸ τόση σκέψη, τ' ἀφάνισες μέσα σὲ λίγες ὥρες, χωρὶς νὰ σὲ πειράξω. Είσαι λοιπὸν ἐσὺ καλός;

—Δὲν εἴμαι καλός.

—"Α, δὲν είσαι μήτε καλός, μήτε κκκός. Κάτι τέτοιο ἄκουσα καὶ κάποτε ἄλλοτε στὴ ζωὴ μου. Γιὰ στάσου... "Α, ναί, ὁ ἄνεμος μοῦ τὸ εἶπε, ὅταν κι αὐτὸς μὲ κατάστρεψε.

—Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ ἀτμός. Δὲν εἴμαι μήτε κακός, μήτε καλός, ἔτσι ὅπως τὸ εἶπε ὁ ἄνεμος. Δὲν τὸ παραδέχτηκες τότε;

—Ναί, ναί, ἀπάντησε σιγὰ ὁ Δαμαστής.

—Δὲν ἀνάγκασες τὸν ἄνεμο νὰ σὲ δουλεύῃ; ρώτησε ὁ ἀτμός. Τὸν ἔπιασες καὶ τὸν ἔζεψες στὴ σχεδίᾳ σου καὶ στὸ μύλο σου. Βρῆκες καὶ τὶς ἄλλες του ἰδιότητες καὶ τὶς χρησιμοποίησες γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό σου. Δὲν εἶναι ἔτσι;

—Ναί, ναί, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, ἔγινα ὁ ἀφέντης του καὶ εἶναι ὁ δοῦλος μου ὁ ἄνεμος. "Ομως τόσο δυνατώτερος ποὺ είσαι σύ, δὲν ξέρω πῶς νὰ σὲ δαμάσω καὶ νὰ μεταχειριστῷ τὴ δύναμή σου.

—Πιάσε με καὶ μεταχειρίσου τὴ δύναμή μου, κάμε με ύποταχτικό σου, εἶπε ὁ ἀτμός. Εἴμαι ὁ δυνατώτερος.

‘Ο Δαχμαστής ἀρχισε νὰ συλλογίζεται. Κοίταξε τὴν ἐρημωμένη πεδιάδα, τὸν ἥλιο ποὺ τὸν ἔβλεπε σὰ νὰ μὴ συνέβηκε τίποτε καὶ τὸν ἀτμό, ποὺ περνοῦσε ἡσυχα. Δὲν ἔβλεπε σπίτι, δέντρο, πουλί.

“Οταν κοίταξε καὶ τοὺς δικούς του, τοὺς εἶδε μακριά, πολὺ μακριὰ στὸν δρίζοντα. Μόλις φαίνονταν καὶ σὲ λίγο χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Μὰ δὲ σκοτίστηκε ν’ ἀκολουθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους του.

—Ποιός εἶσαι σύ; ξαναρώτησε τὸν ἀτμό. Πές μου κάτι παραπάνω, νὰ καταλάβω τί πρᾶμα εἶσαι.

—Τώρα εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις, ἀπάντησε ὁ ἀτμός. Κοίταξε καὶ στὴ θάλασσα νὰ μὲ ἰδῆς καὶ κεῖ.

—Ἐκεῖ δὲ σὲ βλέπω.

—Δὲν ξέρεις τίποτε. Πρῶτα κι ἀρχὴ ἥμουν νερό.

—Γιατί; λέγε.

—Στὸ εἶπα. Νά, εἶμαι τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπὸ κεῖ διάμεσα τῆς γῆς μπῆκα καὶ μέσα σὲ κεῖνο τὸ βουνό. Ἀνάμεσα ἀπὸ χιλιάδες δρόμους πῆγα κεῖ. Ἀλλὰ μέσα στὸ βουνὸ ὑπάρχει ἀκοίμητη φωτιά, ποὺ ποτέ της δὲ σβήνει. “Οταν τὸ νερὸ πλησιάζῃ φωτιά, γίνεται ἀτμός, καὶ ὁ ἀτμὸς μαζεύεται στὶς ὑπόγειες σπηλιὲς τοῦ βουνοῦ, δοσο ὑπάρχει τόπος καὶ χωρεῖ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ μαζεύεται τόσος, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ. “Οσο στενοχωριέται, τόσο μεγαλύτερη γίνεται ἡ δύναμή του. Κι ἔρχεται ὥρα ποὺ πετάει στὸν ἀέρα πέτρες, βράχους, ὅ,τι βρῆ μπροστά του. Παρασέρνει κι ὅ,τι λιώνει ἡ φωτιά καὶ κάνει τὸ βουνὸ νὰ τὰ ξερνᾶ. “Ετσι σχηματίστηκε τὸ πύρινο ποτάμι, ποὺ σκέπτεσε τὸν κάμπο. Λάβα τὸ λένε. Δὲν τὸ εἶδες; ὅλα τὰ εἶδες! ”Ετσι πρέπει νὰ ξέρης πώς δὲν ἀνέχομαι φυλακές. “Οταν μὲ παρασφίξουν τὰ κάνω ὅλα κομμάτια. Κατάλαβες;

‘Ο Δαχμαστής ἔγειρε τὸ κεφάλι.

—Εἶδες τὸ λεπτό, σὰν ἔνα σκοινί, καπνό, ποὺ βγαίνει κάθε

μέρα από τὸ βουνό; Εἶναι πάντοτε μιὰ τρύπα ἀνοιχτή, μιὰ δικλεῖδα, ὅπως τὴ λένε, ποὺ ἀπό κεῖ πάντοτε ξεφεύγει ἔνα μέρος ἀπὸ μένα. 'Αλλὰ στὸ τέλος δὲ χωρῶ νὰ περάσω καὶ τότε τὰ πετῶ ὅλα στὸν ἀέρα. 'Απ' αὐτὰ ποὺ ἔμαθες, σκέψου νὰ μὴν ξανακατωκήσῃς κοντὰ σὲ τέτοια βουνά, γιατὶ ἡ ζωὴ σου δὲν εἶναι σίγουρη, πάντα θὰ κινδυνεύῃ.

—Δὲ μ' ἀρέσει νὰ ἀφήσω στὴν ἔξουσία σου ὅλο τὸ ἔδαφος, θέλω νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου. Εἰσαι ἡ πιὸ μεγάλη δύναμη ποὺ γνώρισα. Θὰ σὲ κάνω δοῦλο μου ὅπως τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

—"Αν μπορῇς, πιάσε με καὶ ἀνάγκασέ με νὰ σὲ δουλέψω, φώναξε ὁ ἀτμός.

—Καλά, ἀπάντησε ὁ Δαμαστῆς. Θὰ δοκιμάσω. Μὰ πέ μου, τί θὰ γίνης τώρα, ποὺ κυματίζεις ἀπάνω στὸν ἀέρα;

—Θὰ κρυώσω... καὶ τότε θὰ γίνω ὁμίχλη, νερό, βροχή, Ὁ, τι θέλεις.

—Κι ἔπειτα πέφτεις στὴ θάλασσα. 'Απὸ κεῖ μπαίνεις στὸ βουνό, ὅπου ὑπάρχει φωτιὰ καὶ γίνεσαι πάλι ἀτμὸς κι ἔτσι ξαναρχίζεις πάντοτε. "Ετσι γίνεται;

—"Ετσι εἶναι, ὅπως τὸ λές, ἐβεβαίωσε ὁ ἀτμός. "Επειτα κυματιστὰ πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ἐρημωμένο τόπο καὶ χάθηκε στὴ θάλασσα. 'Ο Δαμαστῆς τὸν κοίταξε κι ἔπειτα κοίταξε καὶ τὸ βουνό, ποὺ κάπνιζε ἥσυχα ὅπως καὶ πρίν.

—"Ολη τὴ νύχτα ἔμεινε ἄγρυπνος καὶ συλλογιζόταν. "Επειτα σηκώθηκε, φώναξε τὸ σκύλο του καὶ ἀκολούθησε τὸ δρόμο, ποὺ εἴχανε πάρει οἱ δικοί του.

* * *

‘Ο Δαμαστῆς καὶ οἱ δικοί του βρῆκαν νέα χώρα.

Ξανάχτισαν τὰ σπίτια τους, καλλιέργησαν χωράφια, θέρισαν γεννήματα, ἀπόχτησαν νέα κοπάδια.

Απὸ τὸ δάσος ἔκοβαν ξύλα καὶ ἔχτιζαν νέα καράβια.

Ομως ὁ Δαμαστῆς ὅλος καὶ στοχαζόταν καὶ βασανιζόταν μὲ τὴν πολλὴ τὴν σκέψη. Γιὰ τὴν καταστροφὴν βέβαια αὕτε ποὺ σκοτιζόταν. Εἶχε γάσει πολλούς καὶ πολλὰ καὶ ὅμως οἱ ἀπόγονοί του τώρα ήταν τόσο πολλοί, ποὺ δὲ γνώριζε μήτε τὸ ὄνομά τους, μήτε καὶ πόσους ήταν. Ἡ σκέψη του γύριζε ὅλος καὶ στὸν ἀτμό.

Ἐβλεπε τὸν ἄνεμο νὰ γυρίζῃ τὰ φτερὰ τοῦ ἀνεμόμυλου, νὰ σπρώχῃ τὰ καράβια στὴ θάλασσα καὶ γελοῦσε περιπατικά. Τοῦ φαίνονταν πῶς κινοῦνταν πολὺ ἀργά. Καὶ ὅταν ήταν καταιγίδα, τὰ καράβια κινδύνευαν καὶ οἱ ἀνεμόμυλοι δὲν ἥλεθαν. Ὁταν ήταν ὁ ἄνεμος πολὺ δυνατός, ἀναγκάζονταν τὰ καράβια νὰ κατεβάσουν τὰ πανιά, νὰ γητήσουν κάπου νὰ σωθοῦν καὶ ὅταν πάλι δὲ φυσοῦσε ἔμεναν ἀκίνητα. Τί νὰ σουκάμουν τότε τὰ κουπιά!

—Δὲ μοῦ κάνεις γιὰ δοῦλος, ἀγαπημένε μου ἄνεμε, ἔλεγε ὁ Δαμαστῆς. Ὁ ἀτμὸς θὰ εἴναι διαφορετικός.

Καθόταν κι ἔσπαζε τὸ κεφάλι του νὰ βρῇ πῶς περιορίζεται μέσα στὸ βουνὸ δ ἀτμός. Πῶς μεμιᾶς εἶχε τόση δύναμη νὰ σκοτίσῃ τὸν ἥλιο, νὰ πετάξῃ ὅποιο μπροστά του καὶ σὲ λίγες ὥρες νὰ καταστρέψῃ μιὰν ὀλόκληρη χώρα. Ἡ γρηγοράδα του προπάντων τοῦ κόστιζε τὸ μυαλό. Τὸ δίχως ἄλλο ὁ ἀτμὸς θὰ εἴναι ἡ μοναδικὴ δύναμη στὸν κόσμο.

Καὶ δ ἀτμὸς εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστὴ πῶς γίνεται ἀπὸ τὸ νερό, δταν αὐτὸ τὸ νερὸ πλησιάσῃ φωτιά.

Ο Δαμαστῆς παρατηροῦσε μιὰ μικρὴ χύτρα, ποὺ εἶχε ἀπάνω στὴ φωτιά του. "Οσο ζεσταίνοταν τὸ νερό, ἀνέβαινε ἀπ' αὐτὸ ἀσπρος ἀτμός.

Πῆρε ἔνα κομμάτι γυαλὶ καὶ τὸ κράτησε ἀπάνω ἀπὸ τὸν

ἀτμό. Ὁ ἀτμὸς τότε κάθισε ἀπάνω στὸ γυαλὶ καὶ πῆρε τὴν μορφὴν τοῦ νεροῦ, ἔγινε μικρὲς μικρὲς νεροσταλίδες.

— Κι αὐτὸς εἶναι σωστό, πῶς δὲ ἀτμὸς ξαναγίνεται νερό, εἶπε μέσα του δὲ Δαμαστής.

Καὶ κοίταξε πῶς σκέπασσαν τὴν χύτρα γιὰ νὰ διατηρηται ἡ ζέστη. "Οταν ἥτανε μεγάλη ἡ φωτιά, γινόταν περισσότερος ἀτμὸς κι ἔκανε τὸ σκέπασμα τῆς χύτρας νὰ χορεύῃ.

— Αὐτὸς γίνεται γιατὶ δὲν ἔχει ἀρκετὸν χῶρο δάτμος νὰ συμμαζευτῇ, εἶπε δὲ Δαμαστής. Ἀκριβῶς ὅπως τὸ βουνὸ ποὺ βγάζει φωτιά.

— Εβαλε ἀπάνω στὸ καπάκι μιὰ πέτρα καὶ δυνάμωσε τὴν φωτιά. Στὸ τέλος δὲ ἀτμὸς πέταξε καὶ καπάκι καὶ πέτρα.

— Τώρα δὲ ἀτμὸς σφεντονίζει τὰ κομμάτια τοῦ βουνοῦ στὸν ἀέρα, εἶπε δὲ Δαμαστής τρίβοντας τὰ χέρια του ἀπὸ εὐχαρίστηση.

— Επειτα ἔχτισε ἔνα σπίτι κι ἔβαλε μέσα ἔνα μεγάλο καζάνι ἀπάνω σὲ μιὰ πελώρια φωτιά. Διατηροῦσε ἀκοίμητη τὴν φωτιά καὶ δοκίμαζε τὴν δύναμη τοῦ ἀτμοῦ καὶ συλλογιζόταν πῶς θὰ μεταχειριστῇ αὐτὴ τὴν δύναμη. Μαζί του εἶχε μονάχα ἔνα ἐγγρανάκι του, ποὺ ἥτανε πολὺ ἔξυπνο καὶ τοῦ εἶχε ἔξηγήσει καὶ καταλάβαινε τὶς δοκιμές, ποὺ ἔκανε. Πολλὲς φορὲς κάθονταν οἱ δύο τους καὶ τὴν υγκτα καὶ δούλευαν. Προσπαθοῦσαν νὰ φέρουν τὸν ἀτμὸν νὰ ἐνεργήσῃ σὲ ὁρισμένη διεύθυνση καὶ μὲ ὁρισμένη δύναμη. Κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς δύο τους. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ κοίταζαν μὲ θαυμασμὸ τὸ σπίτι του, γιατὶ ἥξεραν πῶς ἐργαζόταν γιὰ τὸ καλὸ ὄλης τῆς φυλῆς.

Μερικοὶ καὶ πίστευαν πῶς θὰ κατόρθωνε νὰ γίνη κύριος τοῦ ἀτμοῦ, ὅπως καὶ τόσων ἄλλων.

Οἱ πιὸ πολλοὶ νόμιζαν πῶς δὲ θὰ τὸ πετύχαινε ποτὲ καὶ πῶς θὰ εἶχε κακὸ τέλος, ἀφοῦ τολμοῦσε νὰ καταπιάνεται μὲ τὶς μυστικὲς τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις.

"Ολοι τους ὅμως καὶ ὅσοι πίστευαν στὴν ἐπιτυχία καὶ ὅσοι δὲν πίστευαν, περνοῦσαν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ, γιατὶ ἤξεραν πολὺ καλὰ πώς μέσα κεῖ κρυβότανε μεγάλος κίνδυνος..."

"Ολοι, ὅσοι εἶχαν δεῖ τὴν ἀλησμόνητη καταστροφή, εἶχανε πεθάνει τώρα καὶ πολλὰ χρόνια. "Ομως ἀκόμη ἦτανε ζωντανὴ στὴ φυλὴ ἡ ἀνάμνηση τῆς φρικτῆς ἐκείνης μέρας καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Δαμαστῆ, καὶ γι' αὐτὸ συλλογιζόνταν πώς μποροῦσε κάποτε, κάποια μέρα, κάποια στιγμὴ ἔαφνικὰ νὰ δείξῃ ὁ ἀτμὸς τὴ δύναμή του.

'Ο Δαμαστῆς ὅμως καθόλου δὲ σκοτιζόταν γιὰ τοὺς φόβους τῶν ἀπογόνων του.

Κατασκεύαζε νέα καζάνια, μὲ παράξενες μορφές, πιὸ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πρωτυτερινά, γιὰ νὰ χωροῦν περισσότερον ἀτμὸ καὶ πιὸ δυνατὰ γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἀτμὸς νὰ τὰ σπάσῃ. Πρόστιξε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ βγάζουν πετροκάρβουνο ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὸ ἔβαζε σὲ σκάρες νὰ καίη, γιατὶ αὐτὸ ἔβγαζε περισσότερη ζέστη καὶ γρήγορα ἔκανε τὸ νερὸ ἀτμό. Μὲ κάθε χρόνο ποὺ περνοῦσε, νόμιζε πώς ἔφτασε ἡ μέρα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπό του. Κάποτε πάλι τὸν κυρίευε ἡ ἀμφιβολία.

* * *

Μιὰ μέρα ἔσπασε τὸ καζάνι. "Ενα κομμάτι, πλήγωσε τὸ Δαμαστὴ στὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔγγονάκι, ὁ βοηθός του, ἔμεινε στὸν τόπο νεκρό.

"Ετρεξαν ὄλοι τότε καὶ θρηνοῦσαν καὶ κλαίγανε.

'Ο Δαμαστῆς ὅμως σκούπισε τὴν πληγὴ του καὶ παρατηροῦσε πολλὴν ὥρα τὰ κομμάτια τοῦ καζανιοῦ. "Επειτα γύρισε καὶ κοίταξε τὸ νεκρὸ ἔγγονάκι του.

—Καημένο παιδί! εἶπε. Τόσον καιρὸ ἥσουν εύχαριστημένο νὰ μὲ βοηθᾶς, νὰ πετύχῃ τὸ μεγάλο μου ἔργο. Καὶ τώρα μοῦ

πέθανες. 'Ωραῖος ἦταν ὁ θάνατός σου, γιατὶ πέθανες γιὰ τὴν εὔτυχία τῶν ἀδερφῶν σου. Θάψετε τὸ μου καὶ χτίστε του ἔνα δραῦλο μνῆμα!'

Τότε πήγαν νὰ τὸ σηκώσουν τὸ λείψανο καὶ νὰ τὸ πάρουν, δὲ Δαμαστῆς ὅμως τοὺς κράτησε λέγοντας:

—Περιμένετε λίγο... Θέλω στὴ θέση τοῦ νεκροῦ νάχω ἐνα βοηθό. Θέλει κανεὶς νὰ πάρη τὴ θέση του; Ξέρετε τί μπορεῖ νὰ σᾶς βρῆ: Ἰσως ὁ θάνατος, Ἰσως γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἀπογοήτευση ὥσπου νὰ πετύχωμε. 'Ακόμη ὁ βοηθός μου πρέπει νὰ λογαριάζῃ καὶ τὰ περίγελα ἔκεινων, ποὺ τίποτε δὲν καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο, ποὺ καταπιάστηκα!

Πρόθυμοι παρουσιάστηκαν ἑφτά. Γιατὶ μ' ὅλο τὸ φόβο, ποὺ ἔνιωθαν, τοὺς τραβοῦσε τὸ μυστήριο καὶ οἱ κίνδυνοι. "Επειτα σ' ὅλη τὴ φυλὴ ἡ μεγαλύτερη τιμὴ ἦταν νὰ συνεργάζεται κανεὶς μὲ τὸ Δαμαστή.

Διάλεξε ἔναν ἀπὸ τοὺς ἑφτά, τὸν πῆρε μαζί του στὸ ἔργαστήρι, τοῦ εἶπε τὰ μυστικά του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπαιροναν τὸ νεκρὸ βοηθὸ καὶ πήγαιναν νὰ τὸν θάψουν.

* * *

Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Μιὰ μέρα οἱ ἄνθρωποι εἶδαν τὸ Δαμαστῆ νὰ στέκεται στὸ κατώφλι τῆς πόρτας του, νὰ κινῇ τὰ χέρια του καὶ νὰ τοὺς φωνάζῃ. 'Απ' ὅλες τὶς μεριές μαζεύονταν ν' ἀκούσουν τί ἥθελε νὰ τοὺς εἰπῇ.

—Τὸ ἔχω, τὰ κρατῶ! Τὸ βρῆκα! φώναζε αὐτός.

Πῆρε τοὺς γεροντότερους καὶ τοὺς ἔδειξε ἐνα μεγάλο σιδερένιο σωλῆνα, ποὺ εἶχε κατασκευάσει. Στὸ ἀπάνω μέρος δ σωλῆνας εἶχε μιὰ τρύπα ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ ἄλλο σωλῆνα.

Στὸν πρῶτο σωλῆνα ὑπῆρχε ἐνα βούλωμα ἀπὸ σίδερο ποὺ προσαρμοζόταν ἀκριβῶς στὸ σωλῆνα ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ καὶ ἦταν ἀλειμμένο μὲ λάδι γιὰ νὰ γλυστρᾶ

εύκολα. Κάτω ἀπὸ τὸ σωλῆνα ἦταν τὸ καζάνι μὲν ερό καὶ κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά.

‘Ο Δαμαστής ἔβαλε φωτιά. Τὸ νερὸ ἔγινε ἀτμός, ὁ ἀτμὸς ἀνέβηκε στὸ σωλῆνα καὶ σήκωσε ὡς τὴν ἀπάνω ἄκρη τὸ βούλωμα. ’Απὸ τὴν τρύπα ἔφυγε ὁ ἀτμός καὶ μπῆκε στὸν πλαγινό του σωλῆνα, ὅπου κρύωσε κι ἔγινε πάλι νερό. Τὸ νερὸ αὐτὸ χύθηκε στὸ καζάνι ὅπου ἔκαναζεστάθηκε καὶ ἔκανάγινε ἀτμός. “Οταν ἔφευγε ἀπὸ τὴν τρύπα ὁ ἀτμός, τὸ βούλωμα γλυστροῦσε πάλι ὡς τὸ κάτω μέρος τοῦ σωλῆνα καὶ τότε πάλι νέος ἀτμὸς τὸ σήκωνε ὡς τὸ ἀπάνω μέρος. ”Ετσι ἀδιάκοπα κινιόταν τὸ βούλωμα ἀπάνω καὶ κάτω μέσα στὸ σωλῆνα.

—Κοιτάξτε, ἔλεγε ὁ Δαμαστής καὶ τὰ μάτια του λαμποκοποῦσαν ἀπὸ περηφάνεια καὶ χαρά. Κοιτάξτε, ἔπιασα τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἔκλεισα μέσα στὸ σωλῆνα. “Οταν βάζω φωτιά, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός καὶ ὁ ἀτμὸς σηκώνει τὸ βούλωμα. Κάνει ὅτι τὸν προστάζω. Στὸν ἄλλο σωλῆνα ἔκαναγίνεται νερὸ καὶ ὅταν ἔγινε προστάξω, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός. ”Ετσι ἔκαμψα δοῦλο μου τὸν ἀτμό, ὅπως ἔκαμψα τὸ βόδι, τὸ ἄλυγο καὶ τὸν ἄνεμο.

—Πηγαίνετε στὸ καλό, εἴπε ὁ Δαμαστής. “Αμα περάση ἔνας χρόνος, νὰ ἔκαναρθῆτε καὶ θὰ δῆτε πῶς θὰ δουλεύῃ ὁ νέος μου σκλάβος. ”Οταν θὰ τὸν δῆτε καὶ θὰ τὸν καταλάβετε, θὰ μπορέσετε νὰ ἐργαστῆτε καὶ σεῖς καὶ νὰ βρῆτε πῶς καὶ σὲ τὸ νὰ μεταχειρίζόσαστε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ. Τοῦτο μπορῶ νὰ σᾶς πῶ τώρα, πῶς ὁ νέος σκλάβος, ἂμα θὰ μάθετε νὰ τὸν μεταχειρίζεστε ὅπως πρέπει, θ’ ἀλλάξη ὅλως διόλου τὴν ὄψη τοῦ κόσμου.

“Επειτα μπῆκε μέσα στὸ ἐργαστήρι του κι ἔκλεισε τὴν πόρτα του. ‘Ολόχαρος κοίταζε τὴ νέα του μηχανή.

—Χαχαχά, καλέ μου ἀτμέ, ἔλεγε. Τώρα σ’ ἔχω στὴν ἔξουσία μου. Καὶ μπορῶ νὰ σὲ δυναμώνω καὶ νὰ σὲ ἀδυνατίζω. Καὶ

πάντοτε θὰ ὑποχρεωθῆς νὰ μένης μέσα στὸ σωλῆνα καὶ θὰ κάνης τὴν πρόσταγή μου.

Μπορῶ νὰ κάνω τὸ σωλῆνα μεγαλύτερο καὶ μικρότερο... μπορῶ νὰ κάνω τὸ βούλωμα βαρύτερο ἢ ἐλαφρότερο... καὶ ὅμως ἔσυ νὰ τὸ κάνης νὰ κινιέται ἐξακολουθητικὰ ἀπάνω καὶ κάτω. Δὲν εἶναι ἔτσι, ἀτμέ μου;

—Τώρα μὲ λὲς καλόν, εἶπε ὁ ἀτμός. Τότε ὅμως ποὺ πέταξα στὸν ἀέρα ἔνα μέρος τοῦ βουνοῦ, καὶ ἐρήμωσα τὸν κάμπο, μ' ἔλεγες κακό.

‘Ο Δαμαστῆς γελοῦσε κι ἔτριβε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὰ χέρια του.

—Ναί, ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ νὰ σὲ μεταχειριστῶ; φώναξε. Νὰ σὲ ζέψω στὸ ἄμαξι, ἀντὶ νὰ ζεύω τὸ ἄλογό μας;

Νομίζω, πώς θὰ τρέχης πάρα πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸ ἄλογο. Νὰ μοῦ κινῆς τὰ καράβια; Θὰ μπορῆς νὰ πηγαίνης καὶ ἀπτίθετα στὸν ἄνεμο. Μήπως δὲ θὰ μπορῆς νὰ κινήσης τὸ μύλο; “Ω! κι αὐτὸν κι ἄλλα πολλά, κι ἄλλα πολλά!...

‘Ο Δαμαστῆς ἔσβησε τὴ φωτιά. Τὸν ἄλλον καιρὸν δὲ καὶ διόρθωνε, βελτίωνε καὶ τροποποιοῦσε τὴ μηχανή του.

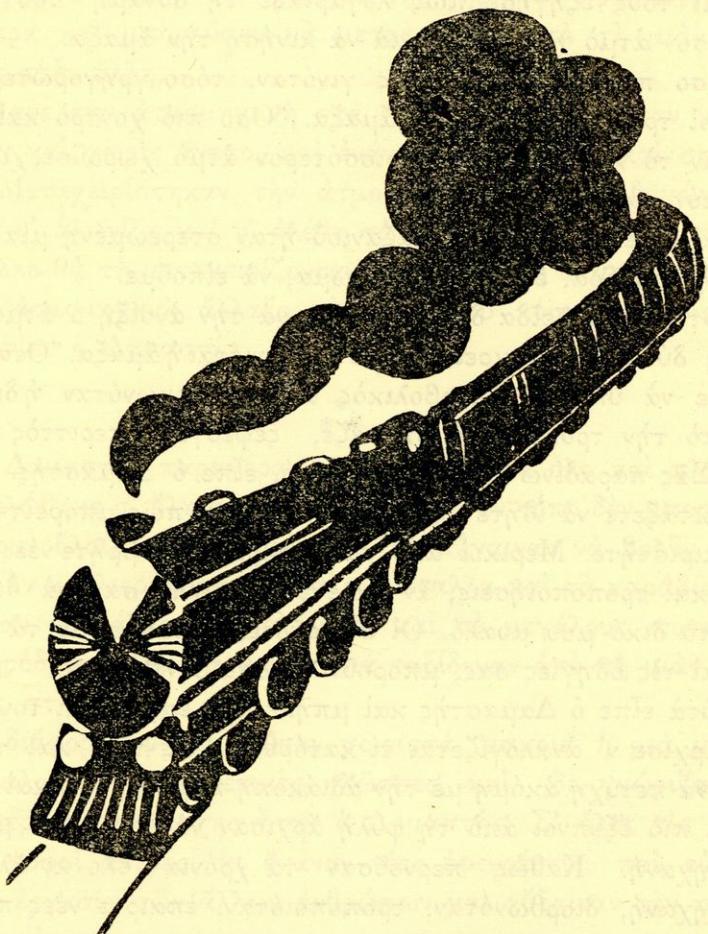
Μιὰ σπουδαία προσθήκη ἦταν νὰ βάλῃ στὸ βούλωμα ἔνα σιδερένιο ραβδί, ἔμβολο νὰ εἰποῦμε, κι αὐτὸν τὸ ἔμβολο νὰ τὸ συνδέσῃ μὲ μιὰν ἄκρη ἄλλου ραβδιοῦ καὶ τὴν ἄλλη ἄκρη αὐτοῦ τοῦ ραβδιοῦ μὲ μιὰ ρόδα.

Κατασκεύασε μιὰν ἄμαξα, ἔβαλε ἀπάνω τὴ μηχανή του καὶ σύνδεσε τὴν ἄκρη τοῦ δεύτερου ραβδιοῦ μὲ τὶς ρόδες τῆς ἄμαξας. Αὐτὸς ὁ Ἰδιος ὁ Δαμαστῆς ἀνέβηκε στὸ πίσω μέρος τῆς ἄμαξας, ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά. Οἱ ρόδες ἔτριξαν καὶ ἡ ἄμαξα κινήθηκε πρὸς τὰ ἐμπρός.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς τρέξανε ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ κοίταζαν καὶ θαίμαζαν τὴν παράξενη ἄμαξα.

Οἱ περισσότεροι φώναξαν ἀπὸ τὸ φόβο κι ἔφυγαν μακριά.

ἀπὸ τὸ θεριό. Μονάχα οἱ πιὸ μωλωμένοι κατάλαβαν τὴν ἀξία
τῆς καινούργιας ἀμάξας.

Πατέρα, εἶπε ἔνας ἀπὸ τῶν γεροντότερους, κατέβα κάτω.
Φοβόμαστε πώς θὰ πάθης κακό. Ο ἀτμὸς θὰ σφεντονίσῃ τὴν
ἀμάξα καὶ θὰ σὲ σκοτώσῃ, ὅπως τότε τὸ βοηθό σου.

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β":

— "Ισα ἵσα ὁ σκοτωμός του μ' ἔμαθε νὰ εῖμαι προσεχτικός, εἶπε ὁ Δαμαστής. 'Ελάτε νὰ ίδητε.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε πῶς λογάριαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ, καὶ πόσον ἀτμὸν χρειάζεται γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν ἄμαξα.

"Οσο περισσότερος ἀτμὸς γινόταν, τόσο γρηγορώτερα γύριζαν οἱ τροχοὶ κι ἔτρεχε ἡ ἄμαξα. "Οσο πιὸ χοντρὸ καὶ δυνατὸ ἦταν τὸ καζάνι, τόσο περισσότερον ἀτμὸν χωροῦσε, χωρὶς νὰ κιντυνεύῃ νὰ σπάσῃ.

Καὶ σ' ἕνα μέρος τοῦ καζανιοῦ ἦταν στερεωμένη μία ἀσφαλιστικὴ δικλεῖδα, ἔνα ἄλλο βούλωμα, νὰ εἰποῦμε.

Αὐτὴ τὴ δικλεῖδα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὁ ἀτμός, ὅσο εἶχε τὴ δύναμη, ποὺ χρειαζότανε νὰ κινιέται ἡ ἄμαξα. "Οταν ὅμως τύχαινε νὰ ὑπάρχῃ ὑπερβολικὸς ἀτμός, σηκωνόταν ἡ δικλεῖδα καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα, ποὺ σκέπταζε, ξέφευγε ὁ περιττὸς ἀτμός.

— Σᾶς παραδίνω τὴν ἀτμομηχανή, εἶπε ὁ Δαμαστής.

Κοιτάζετε νὰ ίδητε πῶς κινιέται, καὶ πῶς μπορεῖτε νὰ τὴ μεταχειριστῆτε. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπορεῖτε νὰ βρῆτε νέες προσθήκες καὶ τροποποιήσεις, ἀν βάλετε τὸ μυαλό σας νὰ δουλεύῃ, ὅπως τὸ δικό μου μυαλό. Οἱ σιδεράδες, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδιά σας καὶ τὶς ὁδηγίες σας, μποροῦν νὰ σᾶς βοηθήσουν.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ μπῆκε στὸ ἔργαστρο του.

"Αρχισε ν' ἀναλογίζεται τί κατόρθωσε ὡς τότε καὶ τί μποροῦσε νὰ πετύχῃ ἀκόμη μὲ τὴν ἀδιάκοπη παρατήρηση καὶ σκέψη.

Οἱ πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τὴ φυλὴ ἄρχισαν νὰ δουλεύουν μὲ τὴν ἀτμομηχανή. Καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια ὅλο κι ἄλλαζε ἡ ἀτμομηχανή, διορθωνόταν, τροποποιόταν, ἐπαιροῦνε νέες προσθήκες καὶ νέες μορφές.

Στρώσανε τὴ γῆ μὲ σιδερένιες ράγες, κι ἀπάνω σ' αὐτὲς γλυστροῦσαν καὶ γύριζαν πιὸ εὔκολα οἱ ρόδες καὶ ἡ ἀτμομηχανή μποροῦσε νὰ σέρνη πίσω της πολλὲς βαρυφορτωμένες ἄμαξες,

τὰ βαγόνια. Μέσα σὲ λίγες ήμέρες ή λίγες βδομάδες μποροῦσε κανεὶς νὰ ταξιδέψῃ σὲ τόπους ποὺ πρὶν χρειαζόταν μῆνες καὶ χρόνια γιὰ νὰ φτάσῃ. Τὰ προϊόντα τῆς γῆς ήταν ἀφθονώτερα καὶ φτηνότερα καὶ μποροῦσαν νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Βάλανε τὴν ἀτμομηχανὴ στὰ πλοῖα καὶ μποροῦσαν νὰ ταξιδεύουν καὶ χωρὶς ἀνεμο, καὶ ἐνάντια στὸν ἀνεμο καὶ στὰ ρέματα. Μεταχειρίστηκαν τὴν ἀτμομηχανὴ γιὰ νὰ ὅργάνη, νὰ σπέρνη, ν' ἀλωνίζη καὶ ν' ἀλέθη τὰ γεννήματα. Καὶ ποιός ξέρει σὲ τί ἄλλο θὰ τὴν μεταχειρίζονταν τὴν θαυμαστὴν ἀτμομηχανὴν.

‘Η ἀτμομηχανὴ ἄλλαξε τὴν ὄψη τοῦ κόσμου, ὅπως εἶχε προφητέψει ὁ Δαμαστής.

* *

‘Ο Δαμαστής παραγέρασε. ‘Η γενιά του ὅλο καὶ πλήθαινε καὶ ξαπλώθηκε σ’ ὅλη τὴν γῆ. “Οταν σ’ ἔναν τόπο δὲν μποροῦσαν νὰ ζήσουν ὅλοι, μερικοὶ φεύγανε καὶ πήγαιναν νὰ βροῦν ἄλλον τόπο. Τὸν καλλιεργοῦσαν, ἔβγαζαν μέταλλα καὶ τὰ καράβια τους ἀρμένιζαν σὲ θάλασσες, σὲ λίμνες καὶ σὲ μεγάλους ποταμούς. Οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ ἀτμόπλοια ταξίδευαν ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Οἱ διάφορες φυλὲς ζοῦσαν χωριστά, μακριὰ ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, μιλοῦσαν διαφορετικὲς γλῶσσες, καὶ δὲ γνώριζαν πιὰ πῶς ὁ πρῶτος γενάρχης ήταν ὁ Δαμαστής. Σ’ ὅλες τὶς χῶρες ζοῦσαν σοφοὶ ἄντρες κι ἔκαναν νέες ἐφευρέσεις, ποὺ εὐκόλυναν τὴν ἐργασία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὔξαιναν τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐτυχία.

“Ομως, ὅπως εἶπα, ὁ πατέρας καὶ γενάρχης ὅλων τῶν φυλῶν ήταν ὁ Δαμαστής.

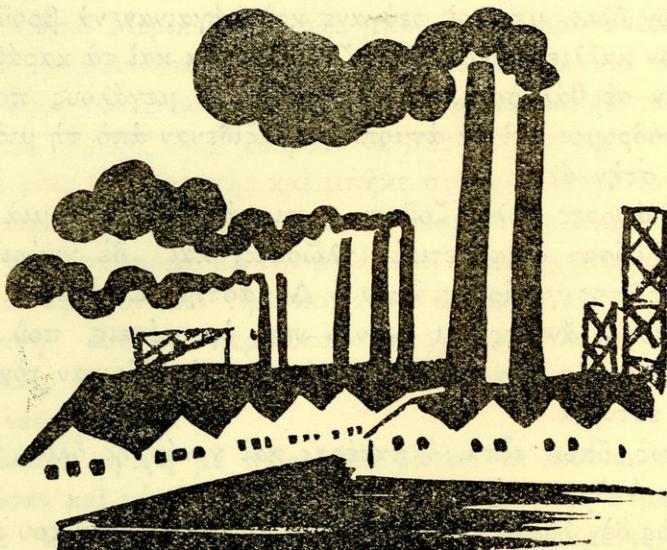
Αὐτὸς δὲν ἤξερε πιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπογόνων του καὶ οὕτε

ποὺ σκοτιζόταν νὰ τὸν μάθη. Πήγαινε καὶ κατοικοῦσε πότε στὴ μιὰ καὶ πότε στὴν ἄλλη φυλή, σὲ ίδιαίτερο σπίτι δικό του, γιὰ νὰ στοχάζεται στὴ μοναξιά του μονάχος, νὰ παρατηρῇ, νὰ ξεδιαλύνῃ καὶ νὰ ἐργάζεται γιὰ νὰ παίρνουν μορφὴ οἱ στοχασμοὶ του, νὰ γίνωνται χρήσιμα πράματα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Κάποτε καὶ πότε ἐρχόταν στὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ κανένας πατέρας μὲ τὸ μικρό του γιὰ νὰ ίδῃ ὁ μικρὸς τὸ σοφὸ τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου.

"Αν εἶχε τὴν τύχη νὰ βρῇ λόγια, ποὺ ν' ἀγγίζουν τὴ γέρικη καρδιὰ τοῦ Δαμαστῆ καὶ νὰ τοῦ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τότε γύριζε ὁ Δαμαστῆς καὶ βάζοντας τὰ χέρια στὸ κεφαλάκι τοῦ μικροῦ ἔλεγε:

—Νὰ μὴ γίνης μωρὸς καὶ ἀνόητος, μικρέ μου. Μωρὸς καὶ ἀνόητος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ θέλει νὰ ἔξηγήσῃ τὰ πράματα, ποὺ δὲν τὰ ξέρει, δὲν τὰ παρατήρησε, δὲ σκέφτηκε ποτέ του γι' αὐτά

"Ενας Λόγος.

Χιονίζει. Δέ χιονίζει ἀπὸ τὰ σύννεφα, παρὰ ἀπὸ τὰ δέντρα. 'Ο οὐρανὸς εἶναι ἀσυννέφιαστος, καταγάλανος, ἡ θάλασσα ἀκυμάτιστη. Πολὺ ψηλὰ πετοῦν τὰ χελιδόνια. Εἶναι ἄνοιξη! Καὶ τὸ χιόνι της, τὸ χιόνι ἀπὸ τὰ δέντρα, πέφτει μαλακὸ σὰ λευκὲς καὶ λευκορόδινες πεταλοῦδες ἀπὸ τὰ δέντρα. Σὰ νυφούλες εἶναι στολισμένα, μυγδαλιές, κερασιές, μηλιές, ροδακινιές, νερατζιές, ὅλα.

Πιὸ πωλὺ χιονίζει στὸ περιβόλι τοῦ Μπαρμπατζανῆ. 'Ο Μπαρμπατζανῆς κάθεται κάτω ἀπὸ μιὰ πορτοκαλιά, τὸ καμάρι τοῦ περιβολοῦ του. Οἱ μέλισσες βουλίζουν ρουφώντας τὸ μέλι ἀπὸ τὰ κάτασπρα λουλούδια της. 'Εδῶ κι ἐκεῖ ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ χρυσόξανθα πορτοκάλια της. Τί ώραῖα ποὺ εἶναι!

Τὰ μαλλιά τοῦ Μπαρμπατζανῆ εἶναι χιονισμένα ἀπὸ τὰ χρόνια, κι ἀπὸ τὸ χιόνι τῶν δέντρων, ποὺ πέφτει ἀπάνω του.

Μὲ μισόκλειστα μάτια κοιτάζει πέρα μακριὰ κατὰ τὴ θάλασσα. Κάποια περασμένα ἔρχονται, ἀναδεύονται στὸ νοῦ του καὶ τοῦ χαρίζουν στὰ χεῖλη του γλυκὰ χαμόγελα.. Καὶ ὁ Μπαρμπατζανῆς σιγοψιθυρίζει.

— "Ἐνας λόγος.. ἔνας λόγος βγαλμένος ἀπὸ σπλαχνική καρδιά.. ἔνας λόγος εἰπωμένος στὴν ὥρα του... ξέρετε τί ἀξίζει; Ποῦ νὰ ξέρετε σεῖς τί ἀξίζει. Ποῦ νὰ ξέρουν ἐκεῖνοι, ποὺ περνάει ὁ λόγος καὶ δὲν ἀφήνει τίποτε στὸ νοῦ τους, στὴν ψυχὴ τους! 'Αμ ἐκεῖνοι πάλι, ποὺ ξέρουν τὸν καλὸ λόγο καὶ σφίγγουν τὰ χεῖλη τους νὰ μὴν τοὺς ξεφύγη καὶ ὠφεληθῆ κάποιος, ποὺ ἔχει πρόθυμο τ' αὐτὶ νὰ τὸν ἀκούσῃ; Οἱ ἄλλοι ποὺ νομίζουν πώς μόνον ἀν εἴχαν χρήματα, θὰ ἔκαναν τὸ καλό... Καὶ τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι! 'Εγὼ δμως ξέρω καὶ παραξέρω τί ἀξίζει ἔνας καλὸς λόγος ἀπὸ σπλαχνική καρδιά, εἰπωμένος στὴν ὥρα του. 'Ελαφρὸ τὸ χῶμα ποὺ τὸν σκέπασε τὸ μακαρίτη μὲ τὴ σπλαχνική του καρδιά. "Αγιο μῆρο στὰ κοκαλάκια του.

"Ετσι σιγοψιθυρίζει ὁ Μπαρμπατζανῆς. Κι ὅλοι τὸ ἡξεραν τὸ μυστικό του. Γιατὶ σὲ ὅλους χιλιάδες φορὲς τὸ εἶπε.

Κάθε μέρα σὲ κάποιον θὰ τὸ ἔλεγε.

Σὲ κάθε γυναικούλα, ποὺ πήγαινε νὰ ψωνίσῃ λαχανικά, φροῦτα, γάλα ἀπὸ τὸ βουστάσιό του, κοτόπουλα, κότες, αὔγα, ἀντὶ χαιρετισμοῦ τῆς ἔλεγε:

— Ποῦ νὰ ξέρης, κυρά Μπήλιω μου, τί ἀξίζει ἔνας καλὸς λόγος, βγαλμένος ἀπὸ σπλαχνική καρδιά καὶ εἰπωμένος στὴν ὥρα του.

— Κάθισε λίγο νὰ σοῦ εἰπῶ, κυρά Κρουσταλλένια μου, τὴν ἴστορία μου, τὴν ἴστορία τοῦ περιβολιοῦ μου.

— 'Εσύ, μικρή μου, νὰ πάρης τὸ γάλα, μὰ θὰ καθίσης νὰ σοῦ

εἰπῶ γιατί τὸ πουλῶ μονάχος τὸ γάλα τῶν ἀγελάδων μου. Πρέπει νὰ ξέρης. Θὰ σου κάμη καὶ καλὸ νὰ μάθης τὴν ἴστορία τοῦ περιβολοῦ μου, ὅλων ἐδῶ μέσα ποὺ βλέπεις...

Τέτοια ἔλεγε κάθε μέρα σ' ὅλους ὅσοι πήγαιναν στὸ περιβόλι του, ὁ Μπαρμπατζανῆς καὶ προπάντων τὴν ἄγοιξη.

"Ητανε, λέει, δεκαπέντε χρονῶν παλικάρι, ποὺ πέθανε ὁ φτωχὸς πατέρας του. Φτωχὸς μαραγκὸς ἦταν. Στὸ μέρος ποὺ εἶναι τώρα τὸ περιβόλι του εἶχε χτίσει δύο δωμάτια καὶ μιὰ κουζινίτσα. Τ' ἀδέρφι του, ἡ μητέρα του εἶχαν πεθάνει. Τὸ σπίτι καταχρεωμένο. Στὸ τέλος πέθανε καὶ ὁ φτωχὸς πατέρας του. "Εμεινε ὁρφανὸς καὶ παντέρημος ὁ μικρὸς Τζανῆς. 'Αδύνατος κι ἀρρωστιάρης κι αὐτός, τί θὰ γινόταν;

Τὴν τρίτη ἡ τέταρτη μέρα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του καθόταν κάπου ἐκεῖ μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι καὶ τὸ πρόσωπο στὶς χοῦφτες του.

—Πῶς νὰ ζήσω; Τί δουλειὰ νὰ κάμω; καὶ μὲ τί; πεντάρα δὲν ἔχω.... οὔτε λεπτὸ τσακισμένο!..... ἔλεγε ἀπελπισμένος.

'Εκείνη τὴ στιγμὴ—ἄγια ἡ ψυχούλα του—τὸν χτύπησε στὸν δῆμο ὁ γείτονάς του, ὁ Φῶτος Θέμελης, καὶ τοῦ εἶπε:

—Πεντάρα, λέει, δὲν ἔχεις; Καὶ ὅμως ἀκριβῶς στὸν τόπο, ποὺ κάθεσαι, εἶναι κρυμμένες ἵσως πάνω ἀπὸ δέκα λίρες!

—Τί λές, Μπάρμπα-Φῶτο;

—Αὐτὸ ποὺ σου λέω, τοῦ εἶπε. 'Αστεῖα δὲ λέω, σκάψε νὰ τὶς βρῆς.

Στὰ παραμύθια δὲν πίστευε ὁ Τζανῆς. "Ομως στὴν ἀπελπισία του πῆρε τὴν ἀξίνα κι ἔσκαψε ἔνα λάκκο.

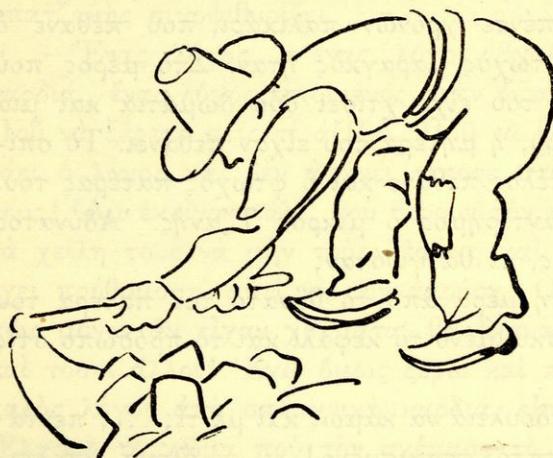
—Τίποτε δὲ βρῆκα! εἶπε μὲ παράπονο τὴν ἄλλη μέρα στὸ Φῶτο Θέμελη.

—"Αμ δὲν εἴπαμε ἔτσι, μικρέ μου, τοῦ ἀπάντησε κεῖνος·

Νά! πάρε αύτή τη μηλιά, φύτεψέ τη καὶ μὲ τὸν καιρὸν θὰ σου δώσῃ τίς λίρες.

‘Ο νοῦς τοῦ μικροῦ Τζανῆ φωτίστηκε.

— ‘Α, καλά, καλά... ξέρω, εἶπε στὸ Φῶτο Θέμελη. Αύτὸς τὸν βοήθησε κι ἀρχισε νὰ καλλιεργῇ τὸ μικρὸ τόπο. Μὲ τὰ χρό-

νια ἀγόρασε καὶ τὰ χέρια χωράφια, ποὺ ἥταν κοντὰ καὶ νά τώρα τὸ περιβόλι, ποὺ καμαρώνει ὁ γέρο - Μπαρμπατζανῆς. * *

Πίσω ἀπὸ τὸ περιβόλι του εἶναι ὁ ὄρνιθῶνας του καὶ τὸ βουστάσιό του. Σὰ σαλόνι εἶναι πεντακάθαρα. Πρωὶ πρωὶ πλένει τὸ τσιμεντοστρωμένο

δαφος καὶ οἱ ἀκαθαρσίες χύνονται σ' ἕνα μεγάλο λάκκο. Ἐκεῖ μέσα ρίχνονται κι ὅλα τ' ἄλλα ἀχρηστα, ἀπὸ φυτικές καὶ ζωικές οὐσίες, φύλλα, ἀποφάγια, ἡ κοπριὰ τῶν ζώων. Καὶ κάθε βράδυ τὸν σκεπάζει μὲ σκόνη ἀπὸ ἀσβέστη. Ἔτσι σαπίζουν καὶ γίνονται οἱ οὐσίες αὐτὲς χρήσιμο λίπασμα γιὰ τὰ δέντρα του καὶ τὰ λαχανικά του.

Πίσω ἀπὸ τὸν ὄρνιθῶνα του καὶ τὸ βουστάσιό του ὑπάρχουν ἀρκετὰ πεῦκα, καὶ κατὰ τὸ βοριὰ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες.

Τὸ γάλα καὶ τ' ἄλλα προϊόντα του ὁ Μπαρμπατζανῆς τὰ πουλεῖ μόνο στὴ γειτονιά του. Ἀκοῦτε τον τί λέει γι' αὐτή του τὴν ἴδιοτροπία.

— Εἶπα, ποὺ λέτε, στοὺς γαλατάδες: Τώρα πιὰ δὲν ἐργά-

ζομαι μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Τὸ γάλα τὸ ἔχω νὰ γίνωνται γερὰ παιδιὰ γιὰ τὴν πατρίδα μου. Βάλτε το καλὰ στὸ νοῦ σας. Ὁ ἔχθρός, ποὺ ἔρχεται νὰ σου πάρη τὸν τόπο, νὰ ζήσῃ αὐτὸς ἀφέντης καὶ σὺ σκλάβος, δὲν εἶναι τόσο κακός, ὅσο ἐκεῖνοι, ποὺ νοθεύουν τὰ τρόφιμα καὶ βλάπτουν τὴν ὑγεία τῶν δικῶν τους, τῶν πατριωτῶν τους. "Αν θέλετε νὰ πουλᾶτε τὸ γάλα μου ἀγνό, νὰ σᾶς δώσω, εἰδεμὴ πάρετε ἀπ' ἄλλοι. Μοῦ ὑπόσχονταν πῶς θὰ γίνη αὐτό, ποὺ τοὺς ἀπαιτοῦσα. Μὰ δὲ βαριέσαι! Τὸ νέρωναν τὸ γάλα μου. Τὸ ἔκαναν δηλητήριο γιὰ τὰ καημένα τὰ παιδάκια. Τοὺς τόκοφα κι ἐγώ. "Οσα νὰ μοῦ δώσουν, δὲν τοὺς δίνω γάλα. Καὶ σὲ σᾶς, ἀν μάθω πῶς ἔπαθε τίποτε τὸ παιδί σας, δὲ θὰ σᾶς δώσω. "Οχι, δὲ θὰ σᾶς δώσω! Τὰ παιδιά, ποὺ πίνουν τὸ γάλα ἀπὸ τὶς ἀγελάδες μου, δὲν ἀρρωστοῦν ποτέ. Τὶς εἰδετε πῶς τὶς ἔχω; Πῶς τὶς τρέφω; Στὸν κόσμο ἄλλες δὲ βρίσκονται.

Καὶ τὰ λαγανικά του καὶ τὰ φροῦτα του, ὅταν τὰ πουλοῦσε, τὰ καμάρωνε δὲ Μπαρμπατζανής. "Ολο κι ὀνειρευόταν τὴ γαρὰ καὶ τὴν ὑγεία, ποὺ θὰ χαρίσουν. Καὶ ἥθελε ἔτσι ὠραῖα, μὲ εὐλάβεια νὰ τὰ παίρνουν ἀπ' τὰ χέρια του οἱ πελάτες. "Οπως ὅπως νὰ τὰ ρίξουν στὸ καλάθι, νὰ τὰ πάρουν στὸ χέρι, δὲν τὸ δεχόταν.

—Γιὰ νὰ σου εἰπῶ, ἔλεγε, ὅταν ἔβλεπε κανένα ν' ἀρπάζη τὰ λαγανικά του ἢ τὰ φροῦτα του ἀπρεπα. Γιὰ νὰ σου εἰπῶ, ἔτσι τιμοῦν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ; Ξέρεις πόσους ἔργατες ἔχει βάγει δὲ Θεός γιὰ νὰ γίνουν αὐτά, ποὺ ἔσν τ' ἀρπάζεις ἔτσι; "Ε, ξέρεις; ἢ νομίζεις πῶς μονάχα τὰ χέρια μου ἀρκοῦν;

Καὶ σ' ὅσους εἶχαν ὑπομονὴ νάκουόσουν καὶ προπάντων στὰ παιδάκια ἔλεγε.

—Γιὰ τὴν καλλιέργεια, ποὺ χρειάζεται μὲ βλέπετε κάθε μέρα πόσο κοπιάζω, τί ἴδρωτα χύνω τόσα χρόνια τώρα. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ δὲ θέλω νὰ σᾶς μιλήσω. Οὕτε γιὰ τὸ εὐλογημένο νερὸ καὶ τὸν ἥλιο, ποὺ μᾶς χαρίζει τὴ ζωὴ σ' ὅλους καὶ στὰ φυτὰ

καὶ στὰ ζῶα, δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ σᾶς μιλήσω. Λογαριάστε μονάχα τοὺς ἄλλους μου βοηθούς:

Μέσα στὴ γῆ τὰ χωματοσκούληκα τρῶνε τὰ φύλλα, που μαζεύουν τὸ βράδυ καὶ τὰ κάνουν χῶμα χρήσιμο. Ἀκόμη κάτω κεῖ γυρίζει μέρα καὶ νύχτα, χειμῶνα καὶ καλοκαίρι ὁ τυφλὸς πόντικας. Αὐτὸς ἀφοῦ δὲ μοῦ τρώει οὔτε ἔνα φύλλο, οὔτε μιὰ ρίζα, καθαρίζει τὸν κῆπο μου ἀπὸ τὶς χρυσαλλίδες τοῦ πρασάγκουρα καὶ τῶν ἄλλων βλαβερῶν ἐντόμων. Τὴ νύχτα ὁ φρῦνος, που λέγεται καὶ μπράσκα καὶ ποὺ σεῖς συγκινόσαστε, μοῦ καθαρίζει τὸ περιβόλι ἀπὸ τὰ ἔντομα, που βγαίνουν τὴ νύχτα.

‘Η κουκουβάγια μοῦ εἶναι ἡ φτερωτὴ γάτα, που μαζεύει καὶ τρώει τὰ ποντίκια. Καὶ τὴν ἡμέρα τὰ εὐλογημένα τὰ χελιδόνια καὶ τ' ἄλλα πουλάκια ἐργάζονται γιὰ μένα!

* * *

—Θὰ μοῦ δώσης, Μπαρμπα-Τζανῆ αὐγὰ γιὰ τὴν κλῶσα μου;

—Νὰ σου δώσω, κυρά Ἀργυρώ, μετὰ γκαρᾶς νὰ σου δώσω.

—Ἐμένα, Μπαρμπα-Τζανή;

—Ἐσένα, κυρά Καλλιόπη, δὲ σου δίνω. “Οχι, δὲ σου δίνω.

—Γιατί, Μπαρμπα-Τζανή; τὰ πληρώνω, δὲν τὰ πληρώνω;

—Πῶς! Τὰ πληρώνεις βέβαια. Μὰ δὲν τὰ τρέφεις τὰ πουλάκια, που θὰ βγοῦν ἀπ' τὰ αὐγά, που θὰ σου δώσω. Κι αὐτὸ ἐμένα μοῦ κάνει κακό.

* * *

‘Η γκαρά του Μπαρμπα-Τζανῆ εἶναι νὰ βλέπῃ τὰ παιδάκια τῆς γειτονιᾶς νὰ παίζουν στὰ δρομαλάκια τοῦ περιβολοῦ του. “Ολο μὲ πεντακάθαρα χαλικάκια τὰ ἔχει στρωμένα.

Καὶ τὰ παιδιά, που μπαίνουν στὸ περιβόλι του Μπαρμπα-

Τζανῆ, εἶναι ὅλα καλὰ παιδιά. Τίποτα δὲ χαλοῦν. Τίποτα δὲν παίρνουν χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Μπαρμπα-Τζανῆ. Πρέπει ν' ἀγαποῦν τὸ περιβόλι του, ὅπως αὐτός. Εἰδεμὴ δὲν ξαναμπαίνουν. Οὔτε ζημιάρικα παιδιὰ μπαίνουν, οὔτε λαίμαργα. Τὰ φροῦτα, ποὺ τοὺς χαρίζει, θέλει νὰ βλέπῃ νὰ τὰ τρῶνε ἀργά, ἥσυχα, νὰ αἰσθάνωνται τὴν νοστιμάδα τους, τ' ἀρώματά τους, νὰ καταλαβαίνουν μὲ πόσον κόπο ἀναγκάζεται ἡ γῆ νὰ μᾶς τὰ χαρίσῃ.

* * *

Ο Μπαρμπατζανῆς δὲ χωρίζει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια, ἀπὸ τὰ πουλάκια καὶ τ' ἄλλα ζῶα, ποὺ ζοῦν ἐκεῖ μέσα ἀδερφωμένα. Πιστεύει πὼς εἶναι κι αὐτὸς ἔνα ἀπὸ τὰ πολλά. Καὶ μιλεῖ τρυφερὰ στὸ κάθε δέντρο, σὰ νὰ μιλῇ στὰ παιδάκια του, στὴν πλάση ὅλη.

—Τὰ καημένα μου τὰ λουλουδάκια δίψασαν. Θὰ σᾶς ποτίσω.

—Αγριόχορτα φύτρωσαν. Νὰ μοῦ τὰ πνίξουν ζητοῦν, μὰ θὰ τὰ λευτερώσω.

—Νάχετε κι ὑπομονή. Γέρος εἶμαι καὶ δὲ σᾶς προφταίνω ὅλα.

—Γέρασες μηλίτσα μου, μὰ θὰ σὲ κλαδέψω, θὰ σὲ ποτίσω, θὰ σοῦ ρίξω λίπασμα θρεφτικὸ νὰ σὲ ξανανιώσω. Νὰ τὸ δῆς, ποὺ θὰ σὲ ξανανιώσω.

*Αν βλέπατε τὸν Μπαρμπα-Τζανῆ νὰ κοιτάζῃ τὸν ἥλιο, ποὺ πρόβαλε μέσ' ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἢ νὰ καμαρώνῃ τὶς ἥσυχες βροχοῦλες, θὰ ἡταν ἀδύνατο νὰ μὴ βγῆ ἀπὸ τὴν φυχή σας ὀλόθερη προσευχὴ πρὲς τὸν Πλάστη.

“Οταν πάλι κοίταζε μ' ἔκσταση τὸν ἥλιο νὰ βυθίζεται στὴ δύση, νὰ σκορπάῃ χίλια δυὸ χρώματα στὸν οὐρανό, ἔμενε κεῖ ἀκίνητος, σὰ μαρμαρωμένος καὶ μόνο τὰ χείλη του σιγοψιθύ-

ριζαν ποιός ξέρει τί θερμές προσευχές. Πολλές φορές τὰ παιδάκια, που βρίσκονταν αύτην τὴ στιγμὴ κοντά του, ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ σταυρώσουν τὰ χεράκια τους εὐλαβητικὰ καὶ νὰ μὴν κοιτάξουν κι αὐτὰ ἐκστατικά.

‘Ολόκληρο βιβλίο μποροῦσα νὰ γράψω γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μπαρμπα-Τζανῆ. ’Αλλὰ καὶ μὲ τὰ λίγα αὐτὰ πιστεύω νὰ ἔχετε ὅλο-ζώντανη τὴν εἰκόνα του.

*Αν ξέρετε πιὸ εύτυχισμένο ἄνθρωπο νὰ μοῦ τὸν πῆτε!

Πολιτισμὸς στὸ χωριό.

Ζωηρά, ζωηρὰ παιζανε στὸ δάσος τὰ παιδιά τοῦ σχολείου ἐνὸς χωριοῦ στὶς σταφιδοφόρες ἐπαρχίες τῆς πατρίδας μας. ’Απάνω σὲ λόφο εἶναι τὸ χωριό, κάτω δπλώνεται ἡ πεδιάδα, πέρα μακριὰ στὰ δυτικὰ ἡ ζαφειρένια θάλασσα καὶ πίσω τὸ βουνὸ τὸ κατάφυτο ἀπὸ χοντρόκορμες βελανιδιές.

Τὰ παιδιά, ἀφοῦ παιξανε, ξαπλώθηκαν νὰ ξεκουραστοῦν κάτω ἀπὸ δυὸ πελώριες, ἀδερφωμένες βελανιδιές, λίγο πέρα ἀπὸ ἕνα βράχο, καὶ χωριστὰ ἀπ’ τὶς ἄλλες. Τὸ βράχο τὸν εἶχαν ἀγκαλιασμένο κισσοί, στὴ ρίζα του ἀνάβρυζε κρυσταλλένιο νερό καὶ γύρω ἀπὸ τὴ βρυσούλα φύτρωναν σκίνα, καὶ δάφνες καὶ μυρτίες καὶ θυμαρία. Ἡταν ἄνοιξη καὶ τὰ λουλούδια στόλιζαν τὸν τόπο σὰ χαλὶ πολύχρωμο.

‘Εκεῖ στὸν ἵσκιο ἦταν ξαπλωμένος κι ὁ δάσκαλος καὶ. Ἡταν βυθισμένος σὲ σκέψεις. Ξαφνικὰ τὸν ἔυπνησκαν οἱ γαρούμενες φωνὲς τῶν παιδιῶν, που κάθισαν λίγο πέρα.

— ‘Ελατε κοντά μου, τοὺς εἴπε.

— Τὰ παιδιά μαζεύτηκαν γύρω του σὰν τὰ πουλάκια γύρω ἀπὸ τὴν κλῶσσα.

—Τὰ μεγάλα παιδιά θὰ ἥθελα νὰ μοῦ εἰποῦν τί θὰ γίνουν,
τί θέλουν νὰ γίνουν, ἄμα μεγαλώσουν.

Τὰ παιδιά τοῦ εἶπαν πολλά. 'Ο δάσκαλος ἀλλοτε χαμογελοῦσε κι ἀλλοτε δύσκολα κρατοῦσε τὴ δυσαρέσκειά του.

"Ενα παιδί, ό Πέτρος ό Μελαχούρης, δὲ μίλησε.

—'Εσύ, Πέτρο, δὲ θὰ μᾶς πῆς τί θὰ γίνης; ρώτησε ό δάσκαλος.

‘Ο Πέτρος κοκκίνισε, ἔμεινε λίγο συλλογισμένος, μὲ κατεβασμένο τὸ πρόσωπο πρὸς τὴ γῆ, καὶ ἐπειτα σηκώνοντας λίγο τὸ κεφάλι εἶπε:

—“Οχι, κύριε!

—Γιατί; ρώτησε ό δάσκαλος ξαφνιασμένος, ἐπειδὴ ό Πέτρος ἦταν πάντοτε πρόθυμος νὰ δίνῃ ἀπάντηση κι ἄμα δὲν ἔξερε, νὰ λέγῃ: δὲν τὸ ξέρω αὐτό, κύριε.

‘Ο Πέτρος κοκκίνισε περισσότερο καὶ εἶπε:

—Καμιὰ μέρα θὰ σᾶς πῶ τὴν αἰτία, κύριε, θέλω νὰ εἴμαστε οἱ δυό μας.

—Καλά, καλά, εἶπε ό δάσκαλος καὶ στάθηκε συλλογισμένος. Προσπαθοῦσε νὰ μαντέψῃ, τί θὰ τοῦ ἔλεγε μυστικὰ ό Πέτρος Μαλαχούρης.

* * *

“Ενα δειλινὸ ἄμα σκόλασαν τὰ παιδιά, ό Πέτρος πῆγε στὸ γραφεῖο τοῦ δασκάλου. Μίλησαν οἱ δυό τους ὡς μιὰν ὥρα. “Ἐπειτα τὴ στιγμή, ποὺ βυθιζόταν ὁ ἥλιος στὰ νερὰ τῆς θάλασσας πέρα μακριά, βγῆκε ό Πέτρος δλόχαρος. Νόμιζε κανεὶς πώς καὶ ό ἥλιος, ποὺ τοῦ φώτιζε μὲ τὶς τελευταῖς του ἀναλαμπὲς τὸ πρόσωπο, ἦταν κι αὐτὸς εὐχαριστημένος. Τὰ χείλη τοῦ Πέτρου σάλευαν σὰν κάτι νὰ ἔλεγαν. Κάποιο εὐχάριστο, ποὺ εἶπε στὸ δάσκαλο καὶ τὸ παραδέχτηκε.

Κι ἀλήθεια ό δάσκαλος, ὅταν ό Πέτρος τὸν ἀποχαιρέτησε, τοῦ εἶπε:

—Μπράβο, Πέτρο, ἔτσι νὰ κάμης. Καὶ μόνο ἐσύ νὰ παραδεχτῆς τὰ σχέδιά μου, μένω εὐχαριστημένος. Θὰ πῆ πώς τὰ λόγια μου δὲν πῆγαν χαμένα.

‘Ο πατέρας τοῦ Πέτρου καὶ ὁ παππούς του δὲν ἦταν διόλου εὐχαριστημένοι μ' αὐτόν. Δὲν τὸν ἥθελαν τὴν Κυριακὴν νὰ πηγαίνῃ στὸ κοπάδι τοῦ παπποῦ του ἢ στὰ χωράφια καὶ στ' ἀμπέλια τους—καὶ θὰ τὸ πιστέψετε;—ἔβαζαν τὶς φωνές, ὅταν τὸν ἔβλεπαν νὰ παίρνῃ τὴν ἀξίνα.

—Τί; σὰν κι ἐμᾶς θὰ ζήσης; Κρῆμα τὰ ὄνειρα ποὺ κάναμε, νὰ σὲ κάμωμε μεγάλον ἄνθρωπο: Γιατρό, δικηγόρο, βουλευτή. Γιατί τάχα ὅχι καὶ ὑπουργό; Θὰ λέγαμε κι ἐμεῖς πώς ἔχομε κάποιον ποὺ ἀξίζει, ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μας.

—Δὲ βλέπω νὰ περάσατε ἀσχημα, ἀπαντοῦσε ὁ Πέτρος. Κι ἐκεῖνοι ποὺ λέτε, δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν χωρὶς ἐσᾶς. “Επειτα σὰ γίνωμε ὅλοι γιατροὶ καὶ δικηγόροι, ποιός θὰ καλλιεργήσῃ τὴ γῆ;

—Τί σὲ μέλει ἐσένα; τοῦ ἔλεγε ὁ παππούς. ‘Εγὼ ὅλα θὰ τὰ πουλήσω νὰ σπουδάσης. “Ας σὲ ἴδω βουλευτή κι ἀς πεθάνω. Τί; καλύτεροι εἶναι οἱ ἄλλοι; Περισσότερα εἶχαν ἀπὸ μένα;

—Πόσοι δύως δυστύχησαν, δὲν τοὺς λογαριάζεις, παππού. Θέλεις τὸ μεγάλο καλὸ ποὺ ἔκαμες στὸν τόπο σου νὰ τὸ καταστρέψης;

—Δὲ σὲ καταλαβαίνω τί θέλεις νὰ εἰπῆς, τοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας του.

—Τότε ν' ἀκοῦμε ἐκείνους ποὺ ξέρουν περισσότερα ἀπὸ μᾶς, ἔλεγε ὁ Πέτρος.

—Ποιούς;

—Νά, τὸ δάσκαλο, ἀπαντοῦσε ὁ Πέτρος.

Τί τοῦ ἔλεγαν τότε τοῦ δασκάλου παππούς καὶ πατέρας τοῦ Πέτρου, δὲ γράφεται. Κάθε λίγο καὶ λιγάκι μονάχα ἔλεγαν:

—Τοῦ λόγου του ἀνοίξε τὰ μάτια του. Τὰ παιδιά μας τὰ μαθαίνει τὴν ἀξίνα. Γράμματα τίποτε. Θέλει νὰ κρατῇ τὰ γράμματά του γιὰ τὸν ἔχιτό του.

* * *

‘Ο Πέτρος πέρασε και τὸ Γυμνάσιο. Τὶς διακοπὲς σύντροφός του ἀχώριστος ὁ δάσκαλος. Εἶχε μάθει γαλλικὰ και διάβαζαν μὲ τὸ δάσκαλο γεωργικὰ βιβλία.

Κι ἔκαναν σχέδια.

Πατέρας και παπποὺς τοῦ Πέτρου ἦταν εὐχαριστημένοι.

—Σὰν βγάλη τὸ γυμνάσιο, θὰ πάη και στὸ πανεπιστήμιο, συλλογίζονταν. Τί θὰ κάμη; θὰ πάη.

Μπόμπα νὰ ἔπειφτε μπροστά τους, ἡ γῆ νὰ σχιζόταν νὰ τοὺς καταπιῇ, δὲ θὰ ξαφνιάζονταν τόσο, ὅσο ξαφνιάστηκαν, ὅταν τοὺς εἶπε ὅρθα και ξάστερα ὁ Πέτρος πῶς θὰ μείνη στὸ χωριό, νὰ γίνη γεωργός.

“Εβαλαν τὸ βουλευτὴ τοῦ τόπου νὰ μιλήσῃ στὸν Πέτρο, μ’ αὐτὸς ἔμεινε σταθερὸς στὴν ἀπόφασή του.

—Κάνετε κακὸ στὴν πατρίδα μας νὰ συμβουλεύετε τὰ παιδιὰ πῶς τὰ γράμματα χρησιμεύουν μονάχα νὰ γίνωνται γιατροί, δικηγόροι και ὑπάλληλοι, τοὺς εἶπε.

—Δὲ χρησιμεύουν κι αὐτοί; τὸν ρωτοῦσαν.

—Πῶς και πολὺ μάλιστα. Μὰ δὲν εἶναι σωστὸ ν’ ἀφήνωμε ἔμεῖς τὰ παιδιὰ τῶν γεωργῶν ἔτοιμη περιουσία, περιουσία ποὺ μποροῦμε ν’ ἀποχτήσωμε και νὰ πηγαίνωμε νὰ πάρωμε τὸ ψωμὶ ἔκείνων, ποὺ κατοικοῦν στὶς πολιτεῖες.

Μ’ ὅλα αὐτὰ ἡ οἰκογένεια τῶν Μελαχούρηδων ἦταν θλιψμένη. Πᾶνε τὰ ὄνειρά της. Νὰ πήγαινε τούλαχιστον ὁ Πέτρος στὴν Ἀμερικὴ νὰ ἔφερνε λίρες, θὰ ἔπαιρνε και κάποια πλούσια. Θὰ συγγένεις μὲ μεγάλους ἀνθρώπους. Τ’ ἀλλα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ αὐτὸ ἔκαμαν. “Αλλα στὴν Ἀμερικὴ κι ἀλλα στὴν Ἀθήνα στὸ πανεπιστήμιο. Ή εύτυχία ἦταν μονάχα γι’ αὐτά! Τί νὰ κάμουν!

Τὰ καλοκαίρια στὶς διακοπές, ποὺ γύριζαν οἱ σπουδαστὲς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἦταν νὰ τοὺς κλαῖς τοὺς Μελαχούρηδες.

Τοὺς ἔβλεπαν νὰ περνοῦν τὴν ἡμέρα τους στὰ ιαφενεῖδα, καὶ τὸ δικό τους μὲ τὴν μπλούζα νὰ έδρωνη, νὰ καίεται στὸ λιοτ πύρι, νὰ θερίζη, ν' ἀλωνίζη, νὰ τρυγάνῃ καὶ τὰ τέτοια. Τούλοι οὖν οἱ Αὐτοὶ βασανίζονταν, ἔχρυβαν τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ ντροπή, καὶ ὁ Πέτρος ἔνα παλικάρι ροδοκόκκινο, γεμάτο υγεία, δόλο καὶ χαμογελοῦσε.

Στὰ εἰρωνικὰ γέλια, ποὺ τοῦ ἔρριχναν οἱ παῖδες συμμαθητές του, δὲν ἔδινε προσοχή. Προχωροῦσε ἵσια στὸ ἔργό του.

Κάποτε τοὺς χωρικοὺς τοὺς ἔπιασε μανία μὲ τὶς σταρίδες. Παντοῦ σταφίδες φύτευαν. Ἐκοβαν χιλιόχρονες ἐλιές καὶ φύτευαν σταφίδες. Προχωροῦσαν ὡς ἀπάνω στὸ Βουκό.

Ο Πέτρος, ποὺ εἶχε πάρει πιὰ στὰ χέρια του τὴν διεύθυνση τῆς περιουσίας του, δὲν τοὺς ἀκολούθησε. Ἀφησε τὰ χωράφια ποὺ ἦταν κατάλληλα γιὰ τὸ σιτάρι, τὸ κκιλαμπόκι καὶ τὸ ἄλλα σπαρτά. Καλλιέργησε συστηματικώτερα τὶς ἐλιές του, καὶ φύτεψε κι ἄλλες. Φύτεψε συκιές καὶ μουριές, καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔρχισε νὰ τρέφη καὶ μεταξοσκωληκες. Εἶχε τοὺς κήπους του γιὰ τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ περιβόλια του γιὰ τὰ δύωρικά. Στὶς ιάγονες ρεματιές φύτεψε λεῦκες καὶ κυπαρίσσια.

Οταν ἥρθε ὁ καιρὸς νὰ παντρευτῇ, πῆρε τοῦ δασκάλου του τὴν κόρη. Ἡθελε γυναικα βοηθὸ στὰ σχέδιά του. Τὰ μεγαλεῖκα, ποὺ ὀνειρεύονταν οἱ δικοί του, τὸ ἀφῆσε γιὰ τοὺς ἄλλους.

Μὲ τὸν καιρὸ οἱ περιουσίες, χωράφια κι ἀμπέλια καὶ χερσότοποι ἐκείνων, ποὺ σπούδασαν κι ἐκείνων ποὺ πῆγαν στὴν Αμερική, πέρασαν στὰ χέρια τοῦ Πέτρου, ἡ ἄλλων, ποὺ τὸν μιμήθηκαν. Καὶ ἦταν ἡ χαρὰ τοῦ Πέτρου ἀνείπωτη, ὅταν μὲ τὸν καιρὸ πολλὰ παιδιά τῶν χωρικῶν του ἀκολούθησαν τὸ παρέδειγμά του.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Πέτρος ἔκαμε μὲ τοὺς νέους μορφωμένους καλλιεργητές, συνεταιρισμό. Ο συνεταιρισμὸς ἀντὸς εἶναι ἡ Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. Ἔκδ. Β'.

άρχη τοῦ μεγάλου αὐτόνομου συνεταιρισμοῦ, ποὺ ὑπάρχει σήμερα στὴν πατρίδα μας. Αὐτὸς φροντίζει ὅλο καὶ περισσότερο νὰ καλυτερέψῃ τὴν ποιότητα τῆς σταφίδας, νὰ τὴ συσκευάζῃ σὲ ὡραῖα κουτιά, νὰ εἶναι ὀλοκάθαρη καὶ νὰ τὴ διαφημίζῃ καὶ τὴ διαδίνῃ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Πέρασαν πολλὰ χρόνια. 'Ο παππούς ζοῦσε ἀκόμη καὶ ὁ πατέρας τοῦ Πέτρου.

Δευτέρα βράδυ τῆς Λαμπρῆς. 'Απὸ τὴν 'Αθήνα εἰχαν ἔρθει δυὸς-τρεῖς γιατροὶ καὶ δικηγόροι. Εἶχε ἔρθει κι ἔνας ἀπὸ τὴν 'Αμερική. Τοὺς φιλοξενοῦσε ὁ Πέτρος στὸ ἀρχοντικό του. Στὸ γραφεῖο του χιλιάδες βιβλία δικά μας καὶ ξένα. 'Ο Πέτρος ξέρει τρεῖς ξένες γλώσσες. Πήγαινε ταχτικὰ τὸ χειμῶνα, κάποτε καὶ τὸ καλοκαίρι στὴν Εύρωπη.

Κάθονται στὸ τραπέζι. Οἱ γιατροὶ καὶ οἱ δικηγόροι λίγο συλλογίσμενοι, θυμοῦνται τὴν περιφρόνηση, ποὺ ἔδειξαν ὅλα, τὰ περασμένα χρόνια γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Πέτρου νὰ μείνη στὸ χωριό του.

'Ο 'Αμερικάνος—ὅπως λέμε τοὺς ἔλληνες ποὺ πηγαίνουν στὴν 'Αμερική—ὅλο φλυαρεῖ. Στὴν διμιλία του βάζει καὶ πολλὲς ἐγγλέζικες λέξεις. Κι ὅλο λέει πώς ἐδῶ δὲν ἔχουμε τίποτε,

στήν 'Αμερικα τοῦτο... ἐκεῖνο... τὸ ἄλλο. "Ο, τι βλέπει στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου, δὲν τοῦ κάνει ἐντύπωση. "Όλο στήν 'Αμερικα εἶναι πράματα καὶ θάματα..."

Ξαφνικὰ μιὰ μουσικὴ γεμίζει τὴν τραπεζαρία. Βιολιά, κλαρίνα, τρουμπέτες, τρομπόνια, τύμπανα. Κάποιο ἐμβατήριο θριαμβευτικὸ εἶναι.....

—Ποπώ!!.. ἔκανε ὁ 'Αμερικάνος. Πῶς θὰ φύγω... Ποῦ νὰ ξέρω πῶς ἐδῶ ἔχετε πόλεμο!

Τὸ εἶπε τοῦ λόγου του γιατί, δταν εἶχαμε πόλεμο, αὐτὸς εἶχε λιποταχτήσει γιὰ τὴν 'Αμερική. Καὶ τώρα εἶχε τὴν ἀξιωση νὰ βρῆ 'Αμερικὴ τὴν Ελλάδα μας.

—'Ησύχασε καὶ πέρασε ὁ πόλεμος, εἶπε ὁ γέρο-παππούς.

"Όλοι ξέσπασαν στὰ γέλια. 'Ο 'Αμερικάνος ἔκλεισε τὸ στόμα του καὶ δὲν ξαναμίλησε.

Τώρα ἀκούστηκε ἄλλη μουσική. 'Ο 'Αμερικάνος ἀποκοιμήθηκε ἐκεῖ ἐπάνω στὴν καρέκλα του.

Μισόκλεισε τὰ μάτια του κι ὁ παππούς.

Καὶ τὸ ραδιόφωνο ἔφερνε τὴν μουσικὴ πότε ἀπὸ τὴν Ρώμη, πότε ἀπὸ τὸ Παρίσι, πότε ἀπὸ τὴν Βιένη.

—Τί σου λείπει; Τίποτε, εύτυχισμένε Πέτρο. Τὰ συγχαρητήριά μας, εἶπε ἔνας γιατρός. Ποῦ νὰ ξέρωμε μεῖς πῶς ὅσα ἔλεγε ὁ δάσκαλός μας, θὰ τὰ βλέπαμε στὴν πατρίδα μας.

'Ο παππούς ξύπνησε ξαφνικὰ καὶ εἶπε στὸν ἔγγονό του:

—Κλεῖσε τὸ ραδιόφωνο, Πέτρο. "Αφησέ με καὶ μένα νὰ εἰπῶ τὸ τραγούδι μου.

—Νὰ τὸ πῆς, παππού, εἶπε ὁ Πέτρος στρέφοντας ἔνα κλειδί στὸ ραδιόφωνο.

Καὶ ὁ παππούς τραγούδησε:

"Ἐνας γέρος γέροντας
κι ούδε τόσο γέροντας

έκατὸν ἐννιά χρονῶν
πότιζε τὸ γρίβα του.

Τὰ βουνὰ τριγύριζε
καὶ τὰ δέντρα κοίταζε.

—Σεῖς βουνά, ψηλὰ βουνά,

τώρα μὲ τὴν ἀνοιξη

δὲ μὲ ξανανιώνετε
μένα καὶ τὸ γρίβα του,

δπως ξανανιώνουνται

καὶ καινούρια γίνονται

τοῦτα τὰ χαμόδεντρα,

τὰ χιλιόχρονα κλαδιά;

Νὰ γινόμουν κι ἐγὼ νιὸς

δπως ἥμουν μιὰ φορά...

—Οχό! καημένε κόσμε, πῶς ἥσουν καὶ πῶς γίνηκες! ἔ-
καμε στὸ τέλος ὁ παππούς.

—Φίμιιι!.... σφύριξε πολλὴν ὥρα ὁ Ἀμερικάνος.

Συνῆρθε δόμως καὶ πρόσθεσε: Στὴν Ἀμέρικα δὲν γίνεται
αὐτό. Αὐτὸ στὴν Ἀμέρικα.....

‘Ο Πέτρος ξανάνιξε τὸ ραδιόφωνο. “Εφερε τώρα ζωηρὰ
τραγούδια χορῶν. Οἱ καλεσμένοι σηκώθηκαν καὶ χόρευαν.

‘Ο Ἀμερικάνος βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ φύγῃ. ‘Ο παππούς
ἀποκοιμήθηκε. “Ενα γλυκὸ χαμόγελο χάραξε στὰ χείλη του.

‘Η Δαφνούλα, ἡ διγγονούλα του, ἤρθε καὶ τοῦ ἔβαλε μαλακὰ
ἔνα μαξιλάρι.

Καὶ ὁ παππούς κοιμόταν μὲ τὸ γλυκὸ χαμόγελο στὰ χείλη.....

'Αλλαγμένοι τόποι.

"Γιστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ὑποχρεώθηκα νὰ κάμω τὸ ἵδιο ταξίδι. Καὶ δὲν εἴμουνα εὐχαριστημένος. Τὸ πρῶτο μοῦ εἶχε ἀφήσει κακές ἀναμνήσεις.

Δὲ συλλογιζόμουν μόνο τὸν κόπο μὰ καὶ πᾶς θ' ἀφηνα τὸ χωριό μου, ποὺ ἦταν βουτημένο σὲ χίλια λογιῶν ἀνθούς. Εἶχα ν' ἀνέβω μὲ τὸ μουλάρι στὴν κορυφὴ ἐνὸς ψηλοῦ βουνοῦ, νὰ κατέβω ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη πλαγιά, νὰ περάσω βράχους καὶ φαράγγια καὶ νὰ κοιμηθῶ τὴν πρώτη βραδία σὲ χωριό, ποὺ εἶχε τοὺς πιὸ βάρβαρους ἀνθρώπους! Τὴν ἄλλη μέρα θὰ κατέβαινα σὲ κάμπο, θ' ἀνέβαινα ἄλλο βουνό καὶ θὰ ἔφτανα νύχτα στὸν τόπο, ποὺ ἥθελα. "Ολα καλά μὰ στὸ γυρισμὸν νὰ δοῦμε. Στὴ ρίζα τοῦ δεύτερου βουνοῦ ἦταν μιὰ λίμνη μὲ βάλτους δλόγυρα. Στὴν ἄκρη ἦταν ἔνα χάνι κι ἐκεῖ ἐπρεπε νὰ ξενυχτήσω στὸ γυρισμό. Αὐτὸ δὰ ἦταν καὶ τὸ χειρότερο. Θυμόμουν ἔνα χάνι βρομερό, ποὺ τὸ εἶχε ἔνας ἀνθρωπὸς πιὸ βρομερὸς μὲ μιὰ οἰκογένεια κατακίτρινη ἀπὸ τὶς θέρμες. 'Ο ἀγωγιάτης μου κάτι ἔφαγε καὶ ἥπιε. 'Εγὼ προτίμησα νὰ πέσω νὰ κοιμηθῶ νηστικός. 'Απὸ τὴν κούραση πῆρα στὴν ἀρχὴ λίγον ὕπνο· ἔπειτα πετάχτηκα. Μοῦ εἶχαν πιεῖ, δὲν ξέρω πόσο αἷμα, τὰ κουνούπια καὶ τὸ φαρμάκι τους μὲ δαιμόνισε· βάλε καὶ μιὰ ἀνυπόφορη μυρουδιά, ποὺ σκόρπιζε δλόγυρα δ βάλτος... Εύπνησα τὸν ἀγωγιάτη μου καὶ φύγαμε πρὶν τῆς ὥρας. 'Η μυρουδιά μὲ ἀκολουθοῦσε γιὰ μέρες. Σὲ δυὸ βδομάδες μὲ ἀρχισαν κι οἱ θέρμες, ποὺ μὲ βασάνισαν ἀπάνω κάτω ἔνα χρόνο. Τρόμαξα νὰ ξαναϊδῶ τὴν ύγειά μου!

Αὐτὰ θυμόμουν τώρα καὶ θὰ προτιμοῦσα νὰ πάω στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου, παρὰ νὰ κάμω, πάλι αὐτὸ τὸ ταξίδι. 'Η ἀνάγκη δμως τί δὲν κάνει. Διάλεξα τὸν πιὸ γερὸ ἀγωγιάτη μὲ τὸ καλύτερο μουλάρι καὶ ξεκινήσαμε.

Στὸ χωριό, ποὺ σᾶς εἶπα, λογάριαζα νὰ φτάσωμε λίγο πρὶν

νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος. Θ' ἀνεβαίναμε ἔνα βουναλάκι κι ὕστερα θὰ τὸ ἀντικρύζαμε.

—Βάρεσε λίγο, εἶπα στὸν ἀγωγιάτη μου, νὰ μπορέσωμε νὰ περάσωμε ἀπὸ τὸ χωριό. Προτιμῶ νὰ μείνωμε στὸ παρακάτω.

—Γιατί, ἀφεντικό; μὲροτησε ἐκεῖνος.

—Κάποτε ποὺ ξαναπέρασα, δύσκολα βρῆκα σπίτι νὰ μείνω. Μάλιστα τὴν ἵδια βραδυὰ ἔδιωξαν μὲροτησε τρόπο τὸ δάσκαλό τους.

—Γιατί;

—Γιατὶ ἔγραψε στὸ ὑπουργεῖο νὰ ἐμποδίσῃ τὴ βοσκὴ ἀπὸ τὸ βουνό, ποὺ εἶναι ἀπάνω ἀπὸ τὸ χωριό. Σὲ λίγα χρόνια, ἔγραψε, ἡ βρύση ἡ μοναδικὴ τοῦ χωριοῦ, θὰ στερέψῃ. Τὸ ὑπουργεῖο τὸ ἔκαμε. Μὰ μόλις ἦρθε ἡ διαταγὴ καὶ διαβάστηκε στὴν ἐκκλησία, ἔβαλαν τὸ δάσκαλο μπροστὰ στὶς βρισιές καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ κλειστῇ στὴν κάμαρά του. Τοῦ εἶπαν, ἂν δὲ φύγη ὀλονυχτίς, θὰ περνοῦσε ἀσχημα. 'Ο ἄνθρωπος, ποὺ μὲ πῆρε σπίτι του, μοῦ εἶπε τὸ μεγάλο κακό, ποὺ τοὺς ἔκαμε ὁ δάσκαλος.

—Μπροστὰ στὴν πόρτα μας, ἔλεγε, καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ βοσκήσωμε ἔνα ζωντανό! νὰ μὴν κόψουμε μιὰν ἀφόνα, νὰ μὴ σπείρωμε ἔνα σπειρὶ στάρι! Δάσκαλος εἶναι αὐτός; Τί τὸν ἔμελε τί θὰ γίνωμε μεῖς!

—Μὲ τρόπο θέλησα νὰ ὑπερασπιστῶ τὸ δάσκαλο, μὰ κατάλαβα πώς ἀν ἐπίμενα θὰ μ' ἔδιωχναν καὶ μένα.

—Καλά, σὰν πᾶμε, βλέπομε, εἶπε ὁ ἀγωγιάτης μὲ χαμόγελο.

—Τί νὰ ἴδοῦμε; τοῦ εἶπα· δὲ θέλω οὔτε ἀπὸ μέσα νὰ περάσωμε.

Στὸ μεταξὺ φτάσαμε στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Τί δύμορφιὰ ἦταν ἐκείνη, ποὺ ἀντίκρυσαν τὰ μάτια μου! 'Ο λόφος ἀπάνω

ἀπὸτὸ χωριὸ ἥταν καταπράσινος καὶ τὰ σπιτάκια χωμένα μέσα στὰ δέντρα. Ἐγὼ τὸν ἥξερα γυμνὸ σχεδὸν καὶ τὸ χωριὸ μὲ λιγοστὲς μουριές. Μοῦ φάνηκε πώς γύριζα στὸ χωριό μου.

—Αὐτὸ εἶναι τὸ χωριό; ρώτησα.

—Αὐτό, μὲ βεβαιώνει ὁ ἀγωγιάτης. Ο δάσκαλος, ποὺ εἴπες, ἔφυγε, μὰ τὸ καλὸ τ' ἄφησε πίσω του.

“Οταν φτάσαμε στὸ χωριό, ἀλλο θαῦμα. Ἡ βρύση ἔβγαζε ἄφθονο νερό. Τὰ παιδιὰ ποὺ μαθήτεψαν στὸ σχολεῖο τοῦ δασκάλου, ἥταν λεβέντες τώρα. Εἶχαν γυρίσει ἀπὸ τὴ δουλειά τους καὶ ἀλλοι χόρευαν στὸ Μεσοχώρι, δυνατοὶ καὶ καλόκαρδοι, ἀλλοι μιλοῦσαν γιὰ τὰ χτήματά τους, ἀλλοι γιὰ τὰ κοπάδια τους. “Ολοι χαιρούνταν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ ζωή τους. Μάλωσαν ποιός νὰ μᾶς πρωτοπάρη σπίτι του.

Στὸ γυρισμὸ μὲ πῆγε ὁ ἀγωγιάτης μου ἀπὸ ἄλλο δρόμο νὰ ἀντικρύσω τὴ λίμνη ἄξαφνα. Ἡταν ἀπάνω ποὺ βασίλευε ὁ ἥλιος. Οἱ τελευταῖες του ἀκτῖνες χρύσωναν τὰ νερά της. Ο λόφος ἥταν καταπράσινος, στὶς πλαγιὲς ἀμπέλια κι ἐκεῖ, ποὺ ἥταν ὁ βάλτος, ἀλλα ἀμπέλια, δέντρα, χωράφια, καὶ περβόλια.

—Εἶναι ἡ λίμνη ποὺ ἔχει τὸ χάνι; Ἐκεῖ θὰ μείνωμε; ρώτησα.

—“Αν σοῦ ἀρέσῃ, ἀφεντικό, ἀλλιῶς τραβοῦμε. “Ανοιξη εἶναι καὶ μποροῦμε νὰ κοιμηθοῦμε ἔξω.

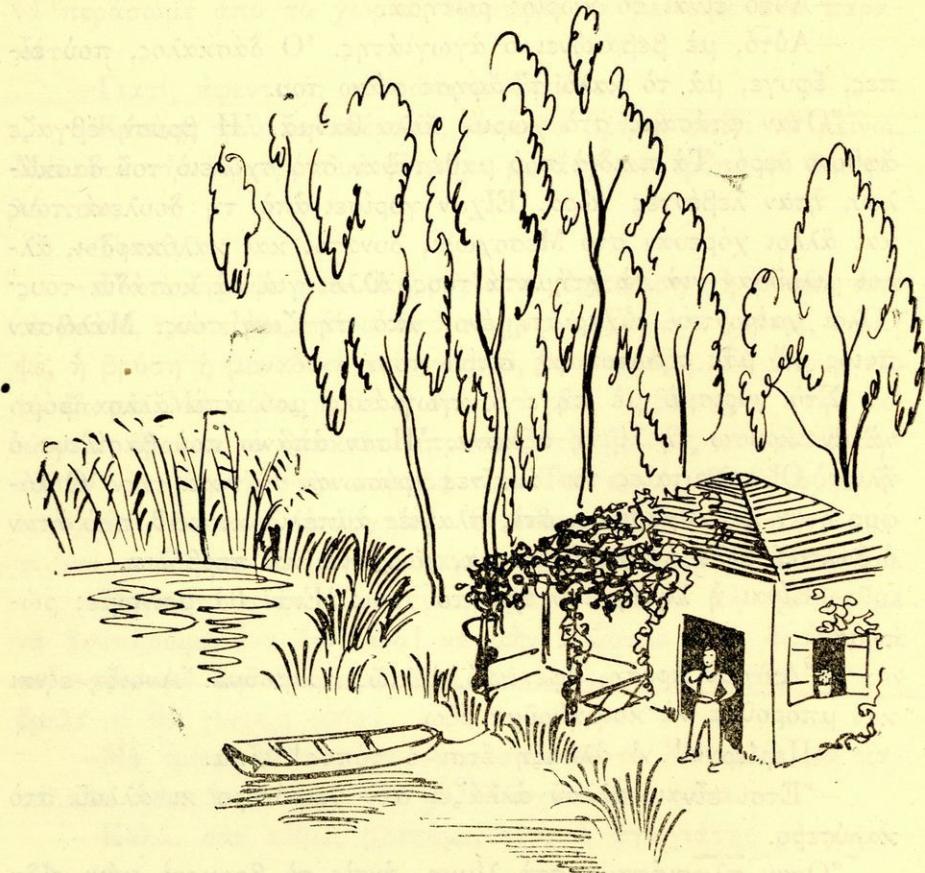
—Περίεργο! ν' ἀλλάξῃ ἔτσι ὁ τόπος! εἶπα.

—“Ετσι εἶναι, ἀλλοῦ ἀλλάζει στὸ χειρότερο κι ἀλλοῦ στὸ καλύτερο.

“Οταν πλησιάσαμε στὴ λίμνη, ἀντὶς τὸ βρομερὸ χάνι εἶδα ἔνα σπιτάκι καινούργιο κι δλοκάθαρο. Μιὰ κληματαριὰ μεγάλη τὸ σκέπαζε. Πίσω του φήλωσαν θεόρατα εύκαλυπτα καὶ γύρω στὴ λίμνη τὰ συνηθισμένα φαθιά, βοῦρλα καὶ καλάμια. Τὰ καλάμια σκέπαζαν τὴν περιοσότερη λίμνη.

—Αύτὰ βέβαια, εἶπα μέσα μου, δὲν ἔγιναν μόνα τους. Κάποιος τὰ ἔκαμε.

Στὴν πόρτα τοῦ χανιοῦ μᾶς δέχτηκε ἔνα παλικάρι ώς τρι-

άντα χρονῶν, καλοντυμένο καὶ ροδοκόκκινο. Ἡταν ὁ χανιτζής. Μερικοὶ ψαράδες δειπνοῦσαν γιὰ νὰ σηκωθοῦν τὴ νύχτα νὰ ψαρέψουν μὲ πυροφάνι. Αὐτὸς ἔσκιζε τοὺς τελευταίους κεφάλους καὶ τοὺς ἔβγαζε τὸ αὔγοτάραχο.

Μᾶς τηγάνισε ψάρια και φάγαμε. Θὰ ἦταν τώρα, μιὰ-δυὸ
ζῷες νύχτα.

—Θάχη κουνούπια, εἶπα στὸν ἀγωγιάτη μου, και καλὰ θὰ
εῖναι νὰ τραβήξωμε κατὰ τὸ βουνό.

—Πάντα θὰ ἔχη κουνούπια, εἶπε γελώντας ὁ νέος χανι-
τζῆς. Μὰ ἔκει ποὺ θὰ κοιμηθῆτε δὲ θὰ σᾶς πειράξῃ τίποτα.
Πάλι, ὅπως θέλετε, πρόσθεσε, γιὰ νὰ μὴ δείξη πώς θέλει νὰ μᾶς
κρατήσῃ μὲ τὸ στανιό.

—Δε μοῦ λέσ! τὸν ρωτῶ, δικό σου εἶναι ὅλο αὐτὸ ποὺ βλέπω:

—Ναι.

—Πῶς τὰ κατάφερες;

—Αφοῦ μὲ ρώτησες νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀπάντησε πρόθυμα. 'Εσύ
δὲ μὲ γνώρισες, μὰ γὰ σὲ γνώρισα ἀμέσως. Εἶμαι τὸ πρῶτο
παιδὶ τοῦ χανιτζῆ, ποὺ γνώρισες ἐδῶ και εἴκοσι χρόνια. Αὐτὸ
ποὺ βλέπεις τὸ χρεωστῶ σὲ σένα και στὸ δάσκαλό μου. Τὴ βρα-
διὰ ἔκείνη εἶπες πολλὰ στὸν πατέρα μου, πῶς κάνει ἀσχημα
νὰ μᾶς ἀφήνη νὰ μᾶς ψήνη ἡ θέρμη. Τότε πήγαινα σχολεὶ στὸ
πίσω χωριό. Τὴν ἄλλη μέρα ρώτησα τὸ δάσκαλό μου γιὰ ὅσα
εἶπες στὸν πατέρα μου. 'Ο δάσκαλος μᾶς τὰ ἔξήγησε ὅλα. Πῶς
ὁ βάλτος ξεραίνεται, ἀμα θέλουμε, σώνει νὰ φυτέψωμε δέντρα
και πιὸ πολλὰ καλάμια γύρω στὴ λίμνη. Ν' ἀφήσωμε τὸ βουνὸ^ν
νὰ δασωθῇ και νὰ ρίξωμε τὸ ξεροπόταμο μέσα.

Πῶς τὰ κουνούπια, ἔκει ποὺ μᾶς ρουφοῦν τὸ αἷμα, μᾶς μπο-
λιάζουν μὲ τὴ θέρμη και πῶς εἶναι τρόπος νὰ μὴ μᾶς τσιμποῦν,
ὅταν κοιμόμαστε.

'Ο πατέρας μου, ἀπελπισμένος ἀπὸ τὴ ζωή, ποὺ περνού-
σαμε, ἥθελε νὰ πουλήσῃ τὸ χάνι και τὰ λίγα χωράφια κι ἔνα
ἀμπέλι ὅσο κι ὅσο και νὰ φύγωμε.

—Μὴν τὰ πουλᾶς, τοῦ εἶπα, ώστου νὰ πάω στρατιώτης
και νὰ γυρίσω. "Τσερα βλέπουμε. "Ετσι κι ἔγινε.

"Αμα γύρισα ἀπὸ τὸ στρατό, κατάφερα νὰ ἐμποδιστῇ ἡ βοσκὴ στὸ βουνὸ καὶ νὰ ξαναδασωθῇ. "Εφερα εὐκάλυπτα καὶ φύτεψα. Καθὼς βλέπεις, αὐτὰ θεριεύουν ἀμέσως. "Εβγαλα ρίζες καλαμιῶν καὶ φύτευα κάθε χρόνο, δοσο μποροῦσα περισσότερες. Κάτω ἀπὸ τὶς ρίζες τους τρέχει τὸ νερὸ καὶ δὲ λιμνάζει. Μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὸ ξεροπόταμο πῆρε τὸ φυσικό του δρόμο, φύτρωσαν λυγαριές καὶ ροδοδάφνες στὶς ὅχθες του καὶ μὲ τὸν ἄμμο του ἔχωσε τοὺς βάλτους. Στὸ μεταξὺ καλλιεργοῦσα τὸν τόπο ποὺ στράγγιζε. Στὰ ψηλότερα φύτευα ἀμπέλια καὶ στὰ χαμηλότερα βαμπάκια καὶ καλαμπόκια.

—Γειά σου, τοῦ εἶπα. Κι ἔμαθες νὰ φτιάνης κι αὐγοτάραχο;

—Δὲν εἶναι τέχνη, εἶπε. Τ' ἀλατίζω, καὶ τὰ κρεμῶ στὸν ἥλιο. Μαζί μου ζοῦν μιὰ δεκαριά οἰκογένειες ἀπὸ τὴ λίμνη. Τὰ ψάρια τὰ στέλνω καὶ τὰ πουλῶ στὰ χωριά φρέσκα ἢ παστωμένα. Βάλε καὶ τὰ λιβάδια, ποὺ τὰ νοικιάζω περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιατὶ βρίσκουν τὰ κοπάδια τὸ χειμῶνα ἀφθονη τροφή.

—Τ' ἀκούω τὰ βελάσματα καὶ βλέπω τὶς φωτιές, εἶπα.

—Αν δὲ νυστάζης ἔλα νὰ μποῦμε σὲ μιὰ βάρκα νὰ ψαρέψωμε μὲ τὸ πυροφάνι.

Καὶ νύσταζα καὶ ἥμουν κουρασμένος ἀπὸ τὸ ταξίδι. Μὰ πῶς μποροῦσα ν' ἀφήσω νὰ μοῦ φύγη τέτοια εύκαιρια; Μ' εὐχαρίστησή μου δέχτηκα. Εἶπα τοῦ ἀγωγιάτη μου νὰ κοιμηθῇ κι ἐγώ μὲ τὸ νέο φίλο μου μπήκαμε στὴ βάρκα κι ἀνοιχτήκαμε στὴ λίμνη.

Δὲ θὰ τὴν ξεχάσω ἐκείνη τὴ νυχτιά! 'Ακόμη καὶ τώρα δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ, ἐν ἔζησα ἐκεῖνες τὶς λίγες ὥρες στ' ἀληθινὰ ἢ σὲ παραμύθι. Μπροστὰ στὴν πρύμη ἡ βάρκα μας εἶχε μιὰ σκάρα σιδερένια κι ἀπάνω ἔφεγγε τὸ δαδί. Μόλις περάσαμε τὰ καλάμια κι ἀνοιχτήκαμε στὴ λίμνη μ' ἐπιασε ἀνατριχίλα. "Οπου ἔπεφτε ἡ φωτιά, τὸ νερὸ κοκίνιζε σὰν αἷμα πίσω ὅμως καὶ ψηλὰ

τὸ σκοτάδι γινόταν τόσο ἄγριο, ποὺ μιὰ στιγμὴ φοβήθηκα στ' ἀληθινά. Οὕτε ἀστρο φαινότανε στὸν οὐρανὸν οὕτε ξηρὰ γύρω μας. Πίστεψα πῶς ἡμουν μίλια μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμο ή γιὰ νὰ εἰπῶ καλύτερα, ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο, μοναχὸς μὲ τὸ χανιτζῆ καὶ τὸν ψαρὰ ἀπάνω στὴ βάρκα, σὰν νὰ ἡμουν στὴ βάρκα τοῦ Χάρου. 'Ο ψαρὰς ξυπόλυτος, ξεσκούφωτος, μ' ἀχτένιστα μαλλιὰ καὶ γένεια, ἔστεκε δρθὸς στὴν πλώρη μὲ τὸ φοβερὸ καμάκι στὰ χέρια του. 'Η φωτιὰ τοῦ ἔβαφε κόκκινα τὰ ροῦχα του ἐμπρός, τὸ πρόσωπό του, τὰ χέρια του καὶ τὸ καμάκι. Μὰ πίσω του ἦτανε μαῦρος σὰν πίσα.

'Η βάρκα προχωροῦσε ἀργὰ καὶ ὁ ψαρὰς δούλευε. Γύριζε τὸ κεφάλι του δεξιὰ κι ἀριστερά, καὶ κάρφωνε μὲ τὸ καμάκι του. Εἶδα νὰ σπαρταρᾶ στὰ δόντια τοῦ καμακιοῦ ἔνα ψάρι. Σπαρτάριζε κι ἔπεφταν στὸ νερὸ σωροὶ οἱ διαμαντόπετρες. Γύριζε τὸ καμάκι καὶ ἔρριχνε τὸ ψάρι στὴ μέση τῆς βάρκας. Μὰ τί νὰ σᾶς εἰπῶ τοὺς δαρμοὺς ποὺ ἔκαναν τὰ ψάρια μέσα στὴ βάρκα, ἀνάμεσα στὰ πόδια μου καὶ κείνους δὲ θὰ τοὺς ξεχάσω ποτέ...

"Αμα γυρίσαμε τὸν ρώτησα:—Καὶ μὲ τὰ κουνούπια πῶς θὰ τὰ καταφέρωμε;

—"Οπου μυρίζει τὸ εὐκάλυπτο δὲ ζυγώνουν. Μὰ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ θὰ ίδης πῶς καὶ νὰ θέλουν, δὲν μποροῦν.

'Ανεβήκαμε στὸ ἀνώγειο. 'Η πόρτα καὶ τὰ παράθυρα ἤταν κλειστὰ μὲ λεπτὸ σύρμα.

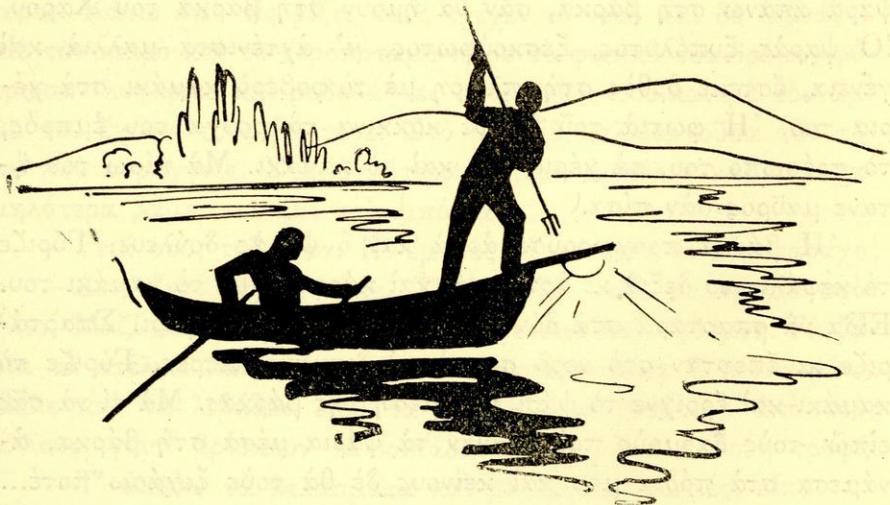
Τὸ κρεβάτι, ποὺ κοιμήθηκα, εἶχε ὀλοκάθαρα σεντόνια καὶ σκεπάσματα. Κοιμήθηκα ὅσο λίγες φορὲς στὴ ζωή μου. Κι ἐδῶ, ὅπως στὸ χωριό μου, μὲ νανούριζαν τ' ἀηδόνια καὶ τὰ βατράχια.

Πολὺ πρωὶ μὲ ξύπνησαν τὰ φλύαρα χελιδόνια. Γύρω στὸν ἔξωστη καὶ στὴ σκεπὴ ἤταν οἱ φωλιές τους.

'Αφοῦ νίφτηκα, κατέβηκα γιὰ νὰ φύγωμε. Δὲν εἶχε βγῆ

ἀκόμα δὲ ἥλιος καὶ ὡστόσο τὰ χελιδόνια πετεῦσαν κοντὰ στὸ νερὸν καὶ ἀρπάζαν τὰ κουνουόπια.

—Μαζί μὲν τὰ δέντρα οἱ καλύτεροι φίλοι μου εἶναι τὰ χελιδόνια, εἶπε δὲ ὁ εὐτυχισμένος νοικοκύρης.

Μιὰ παλιὰ καὶ μιὰ νέα Ἰστορία.

A'.

Καθισμένος δὲ μπάρμπα Θωμᾶς στὸν ἥλιο, στὴν αὐλή του μέσα, τουρτούριζε καὶ ἔτρεμε σύγκορμος σὰ νὰ εἶχαν πλακώσει τὰ χιόνια. Κι ὅμως ἦταν καρδιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ. Θεριστῆς μῆνας. Τὸ ρῦγος τοῦ μπάρμπα Θωμᾶς δὲν ἦταν ἀπὸ κρύο. Χρόνια τώρα τὸν τυραννοῦσαν οἱ θέρμες. Μόλις ἔμπαινε ἡ ἄνοιξη καὶ ὡς τὸ φθινόπωρο, κάθε δυὸς κάθε τρεῖς μέρες τὸν ἔπιανε τὸ κακό του, καὶ τότε ἔτρεμε, ἔτρεμε πολλὴν ὥρα. Πάγωναν τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του, καὶ συμμαζευόταν κουκουλωμένος μὲν τὴν κάπα του στὸν ἥλιο νὰ ζεσταθῇ. "Ἐπειτα περνοῦσε τὸ ρῦγος, τὸ τουρ-

τούρισμα, φούντωνε ό πυρετός, ή θέρμη τὸν ἔψηνε, τὸν φλόγιζε, τὸν ἔλιωνε. Φρυγόταν τὸ στόμα του, πίκριζε ἡ γέύση του, κόλλοισε ἡ γλώσσα του. "Εφευγε τότε ἀπὸ τὸν ἥλιο, σερνόταν στὴν ὁξώπορτα τῆς αὐλῆς του, ξαπλωμόταν στὸν ἵσκιο τῆς μάντρας ζητώντας νὰ σβήσῃ ἔτσι λίγο τὴ φλόγα, που ἔκαιε μέσα στὶς φλέβες του. Βαστοῦσε αὐτὸ κάμποση ὥρα, ἐπειτα τὸν ἔλουζε δ δρῶτας, δ πυρετὸς ἔπεφτε κι δ δύστυχος δ μπάρμπα Θωμᾶς πόμενε σὰν πεθαμένος. "Ωρες ἔμενε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, κίτρινος, μὲ μάτια σβησμένα, ἀκίνητος, ἀμίλητος, παράλυτος, συλλογισμένος. "Αν περνοῦσε κανένας διαβάτης καὶ τὸν χαρετοῦσε, δ μπάρμπα Θωμᾶς ἀντιχαιρετοῦσε μὲ τὸ κεφάλι του, γιατὶ ἔτσι ἔξαντλημένος που ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, ή φωνὴ δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τ' ἄχρωμα χείλια του.

Στὸ χωριό, στὸ Βαλτοχώρι, δὲν ἦταν δ μπάρμπα Θωμᾶς μόνο σὲ τέτοια χάλια. "Ολο τὸ χωριὸ ἦταν μολεμένο ἀπὸ τὶς καταραμένες τὶς θέρμες. "Ολοι οἱ Βαλτοχωρῖτες εἶχαν μάτια βαθιουλωμένα, πρόσωπο κιτρινιάρικο, δέρμα μαραμένο, κοιλιὰ πρισμένη. Θαρροῦσες πώς εἶχε πέσει κατάρα στὸ χωριὸ νὰ μὴν ίδῃ ἀνθρωπος προκοπή. Σπίτι δὲν ἦταν νὰ μὴν ἔχῃ κάθε δυό, κάθε τρεῖς μέρες τὸν ἀρρωστό του. Τὸ κινίνο ἔδινε κι ἔπαιρνε. Περισσότερα ξόδευαν σὲ Βαλτοχωρῖτες σὲ κινίνο πκρὰ σὲ ψωμί, βάλε κι ἄλλους ποὺ δὲν ἔπαιρναν καὶ κινίνο. Καὶ φτώχεια! φτώχεια μεγάλη ἔδερνε τὸ Βαλτοχώρι.

Μικρὸ χωριὸ ἦταν τὸ Βαλτοχώρι, μὰ δὲν περνοῦσε βδύμαδα, ποὺ νὰ μὴ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα τ' "Αι-Γιωργιοῦ λυπητερά. "Η κακὴ ἀρρώστεια θέριζε. Δὲ βιαζόταν, ἦταν ἡ ἀλήθεια, σιγὰ σιγὰ δούλευε. Παίδευε τὸν ἀρρωστο χρόνια, τὸν ἀδυνάτιζε, τὸν κρυφότερι γε, τὸν ἔκανε πρῶτα ἕνα ζωντανὸ λείψανο σὰ φάντασμα, ποὺ ξέφυγε ἀπὸ τοὺς πεθαμένους κι ἐπειτα, μιὰ καὶ κάτω. Καὶ δὲν ἔκανε διάκριση. "Εναν ἔνα τοὺς ἔπαιρνε: νιούς, γέρους,

γριές, μικρὰ παιδιά. Βδομάδα καὶ κηδεία. Λέξ κι δ χάρος ἡταν κάτοικος στὸ χωριὸ καὶ δούλευε μὲ τὴν ἡσυχία του, χωρὶς νὰ βιάζεται, σὰ νᾶθελε νὰ δίνῃ καιρὸ στους ζωντανοὺς νὰ κλαῖνε καὶ νὰ θάβουν τοὺς πεθαμένους τους.

ράγη λόγων αποκλεῖσθαι πορείας Β'.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲ μπάρμπα Θωμάς, καθὼς τὸν ἄναψε ἡ θέρμη, σύρθηκε στὴν αὐλόπορτά του, ἔξω στὸν ἵσκιο καὶ ξαπλώθηκε. Τὰ στεγνὰ βαθουλωμένα μάγουλα τοῦ γέρου ἡταν κόκκινα καὶ τὰ μάτια του λαμποκοποῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ ψαρὰ μεγαλωμένα φρύδια του. Δυνατὴ ἡ θέρμη ἄναψε τὸ νοῦ του, ξύπνησε στὴν ψυχή του χίλιες μπερδεμένες ἀναμνήσεις, χίλιες ἀνησυχίες. Συλλογιόταν. Τί συλλογιόταν; Θυμήθηκε τὸ ὄρφανὸ ἐγγονάκι του, τὸ Θωμά του.... Τὸ γιό του, τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ, πάσι εἴνας χρόνος, πωὺ ἡ ἀρρώστεια τὸν εἶχε σκοτώσει. Καὶ τὸ μικρὸ δὲν ἡταν κι αὐτὸ καλά. Κάθε τρεῖς καὶ λίγο καιόταν κι αὐτὸ μέσα στὰ ἑρτὰ καμίνια. Πῶς θάντεχε, πῶς θὰ ζοῦσε, πῶς θὰ μεγάλωνε;

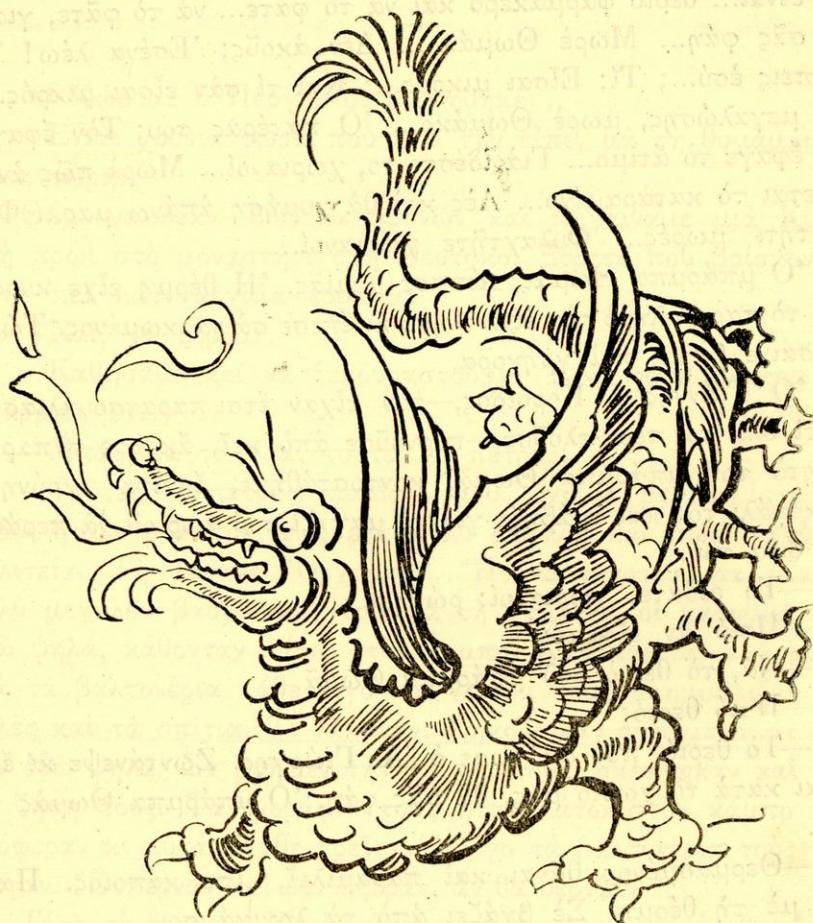
Ἐπειτα συλλογίστηκε μιὰ παλιὰ ἴστορία τῆς Ζωῆς του. Γύρισε τὰ μάτια του κατὰ τὸ βάλτο, ποὺ σκέπαζε ώς πέρα, ποὺ φτάνει τὸ μάτι, τὸν ἀπέραντο κάμπο, ἀκίνητος, γυαλιστερὸς στὸ ἀπομεσήμερο, σιωπηλός. Κοίταξε καὶ μουρμούρισε:

—Τὸ θεριό!..

Καθὼς τὸν ξάναψε ἡ θέρμη, ἀρχισε νὰ λέη τὶς μπερδεμένες του σκέψεις φωναχτά.

—Τὸ θεριό... ξαναεῖπε, πράσινο καὶ φοβερό... Τὸ θεριό... Ποὺ ἄλλος "Αι-Γεώργης νὰ τὸ σκοτώση..." Τὸ ἀτιμο.. μᾶς ἔφαε. 'Εκατόχερο καὶ χιλιοδύναμο... Γιὰ δές το... Μᾶς φαρμάκωσε... Τί τὸ κρατᾶτε, παιδιά... Θὰ τὸ φᾶμε... ἢ θὰ μᾶς φάη; Μὰ ποὺ... τέτοιο θεριό... Δὲν τὸ βλέπετε; Τί...; Τί...; Δὲν τὸ

βλέπετε; 'Ακοῦς, λέει, δὲν τὸ βλέπουν!... Στραβοὶ εἴσαστε, θε-
όστραβοι; Αὐτὸ σᾶς βλέπει... Γιὰ δὲς πώς κοιτάζει;... Τὰ γί-

λια του μάτια ἀπάνου σας τάχει γυρισμένα. Σᾶς βλέπει όπου
και νὰ πάτε... Μέρα και νύχτα .. Στή δουλειά σας, στὸ χρεβάτι
σας... παντοῦ. Κι ἐγώ δὲν τόβλεπα... Κι ἐγώ ήμουνα στραβός..

Μὰ ξεστραβώθηκε... 'Ο Θεδς σχωρέστονε, κι ἀν ζῆ καλή του
ἄρα... Πᾶγε χρόνια τώρα... Μοῦ τόδειξε... Νάτο, μοῦπε... Θε
ριὸ εἶναι... Θεριὸ φαρμακερὸ καὶ νὰ τὸ φᾶτε... νὰ τὸ φᾶτε, γιατὶ
θὰ σῆς φάη... Μωρὲ Θωμάκο... Δὲν ἀκοῦς; 'Εσένα λέω! Τὸ
βλέπεις ἐσύ...; Τί; Εἴσαι μικρός...; Καὶ τί σὰν εἴσαι μικρός...;
Θὰ μεγαλώσης, μωρὲ Θωμάκο... 'Ο πατέρας σου; Τὸν ἔφαγε,
τὸν ἔφαγε τὸ ἄτιμο... Γιὰ ίδέστε το, χωριανοί... Μωρὲ πῶς ἀνα-
δεύεται τὸ καταραμένο... Λές καὶ θὰ χυμήσῃ ἀπάνω μας... Φυ-
λαχτῆτε μωρές... Φυλαχτῆτε χωριανοί...'

'Ο μπάρμπα Θωμάς τώπασε μεμιᾶς. 'Η θέρμη εἶχε κυρώ-
σει, τὸ παραμιλητὸ τὸν ἔξαντλησε κι ἔπεισε σὰ ναρκωμένος. Τώρα
ἀνάσαινε βαριὰ καὶ γρήγορα.

'Ο Γιάννης ὁ Κοροϊδος,—τὸν εἶχαν ἔτσι παρατσουκλιάσει,
γιατὶ, δλα τὰ περιγελοῦσε,—περνοῦσε ἀπὸ κεῖ, ἀκουσε τὸ παρα-
μιλητὸ τοῦ μπάρμπα Θωμᾶ, κοντοστάθηκε, ἔπειτα κούνησε
τὸ κεφάλε τοῦ καὶ τράβηξε γιὰ τὸ μαγκζὶ τοῦ χωριοῦ νὰ περάσῃ
τὴν δύρα τοῦ.

—Τὸ εἰδάτε, χωριανοί; ρώτησε.

—Ποιό ἀν εἰδαμε;

—Νά, τὸ θεριὸ τοῦ μπάρμπα Θωμᾶ.

—Ποιό θεριό;

—Τὸ θεριό, ποὺ σκότωσε ὁ "Αι Γιώργης. Ζωντάνεψε κι ἔρ-
χεται κατὰ τὸ χωριό μας, θὰ μᾶς φάη. 'Ο μπάρμπα Θωμάς τὸ
λέει.

—Θερμασμένος θᾶναι καὶ παραμιλεῖ, εἶπε κάποιος. Παί-
ζεις μὲ τὴ θέρμη; Σὲ βγάζει ἀπὸ τὰ λογικά σου.

—Πάψε, καημένε Γιάννη, ποὺ δλα θέλεις νὰ τὰ περιγελᾶς,
ἀποκρίθηκε ὁ Κώστας ὁ Πέργουλος, ὁ ἀνιψιὸς τοῦ Μπάρμπα
Θωμᾶ. "Εχει νόημα ὁ λόγος τοῦ μπάρμπα μου κι ἀς εἶναι
κι ἀπὸ τὴ θέρμη. Αύτὴ ἡ κουβέντα μὲ τὸ θεριὸ εἶναι μιὰ πα-

λιὰ ἱστορία τῆς ζωῆς του. "Ημουνα μικρός, ποὺ μοῦ τὴν εἶπε.

—Γιὰ πές τηνε, Πέργουλε, νὰ τὴν ἀκούσωμε, εἶπαν οἱ ἄλλοι.

Γ'.

'Ο Κώστας ὁ Πέργουλος διηγήθηκε:

—Εἶναι χρόνια τώρα, ποὺ μοῦ τὴν εἶπε, μὰ τὴ θυμᾶμαι σὰ νάναι τώρα.

Θάμουνα δέκα—δώδεκα χρονῶν καὶ πηγαίναμε μιὰ Κυριακὴ πρωὶ στὸ μοναστήρι στὴ Θεοτόκο. Ξέρετε ποὺ βρίσκονται κατὰ κεῖ κάτι ἀρχαῖα ἐρείπια;

—Ναί, τὰ ξέρομε.

—Καθήσαμε κεῖ νὰ ξεκουραστοῦμε. Ἐγὼ τότε ρώτησα τὸ μπάρυπα μου.

—Μπάρυπα τί εἶναι τοῦτες οἱ πέτρες;

—Τοῦτες οἱ πέτρες, παιδάκι μου, ἔχουνε μεγάλη ἱστορία. 'Εδῶ ήτανε μιὰ πολιτεία, μιὰ πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ πλούσια πολιτεία. Τὴ λέγανε 'Ορχομενό. "Ητανε πρωτεύουσα μιανοῦ πολὺ μεγάλου βασίλειου. Πρὶν νὰ τὴ χτίσουν οἱ κάτοικοι της ἐδῶ ψηλά, κάθονταν κάτω στὸν κάμπο. Κατάκρηπτα, ποὺ λέμε. Μὰ τὰ βαλτονέρια κάθε λίγο καὶ λιγάκι τοὺς πλημμύριζαν τὶς αὐλὲς καὶ τὰ σπίτια. Τί νάκαναν; Σηκώθηκαν συφάμελοι κι ἥρθαν ἐδῶ ψηλά. Σὰ βρῆκαν τὴν ἡσυχία τους, σκέψητηκαν καὶ γιὰ τὴ ζήση τους. Τὰ χωράφια τους ήταν κάτω στὸν κάμπο καὶ ὑπόφεραν κι αὐτά. Κάθε τρεῖς καὶ λίγο τὰ βαλτονέρια τοὺς τάπνιγαν. "Εσπερναν καὶ δὲν ἤξεραν, ἀν θὰ θέριζαν.

Τότε τί ἔκαναν; Ν' ἀκούσης, παιδί μου, καὶ νὰ θαμάσης Τὸ ξέρεις τὸ Σκροπονέρι, κεῖνο τὸ πετροβούνι πέρα ἀπὸ τὰ βαλτονέρια;

—Τὸ ξέρω.

—"Ε, παιδί μου, στὸ Σκροπονέρι, κάτω χαμηλά, ἐκεῖ ποὺ τὸ Τὰ Χρόνια τῆς 'Ελευθερίας. "Εκδ. Β'.

βρέχουν τὰ βαλτονέρια, ἔχει καταβόθρες. Νά, κάτι βαθιές σπηλιές, πού χύνονται μέσα τὰ νερά, περνοῦν κάτω ἀπὸ τὸ βουνό καὶ πᾶνε στὴ θάλασσα. Εἶναι νὰ ποῦμε, ὑπόγειες ρεματιές. Αὐτὲς οἱ ρεματιές ὅμως καμιὰ φορὰ ἔφραζαν, κι ἄμα ἔφραζαν πλημμύριζε ὁ κάμπος ἀπὸ νερά, ποὺ ἔπινγαν τὰ χωράφια τοῦ κόσμου κεῖνον τὸν καιρό. Ξέρεις λοιπὸν τί σου σκέφτηκαν ἐκεῖνοι οἱ συωχρεμένοι, ποὺ κατοικοῦσαν ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ χαλάσματα; Νὰ ξεφράζουν τὶς ὑπόγειες αὐτὲς ρεματιές. Τόχεις γιὰ μικρὸ πρᾶμα; μοῦ λέει. Σηκώνονται λοιπὸν καὶ μιὰ καὶ δυὸ στὸ Σκροπονέρι. Πιάνουν κι ἀνοίγουν πηγάδια πάνω στὸ βουνό, βαθιὰ πηγάδια, ποὺ νὰ φτάνουν ώς τὶς ὑπόγειες ρεματιές. Ἀπὸ κεῖ κατέβαιναν, ξέφραζαν καὶ καθάριζαν βαθιὰ μέσα τὶς καταβόθρες κι ἔφευγε τὸ νερὸ καὶ δὲν πλημμύριζε ὁ κάμπος. Ρίχτηκαν ἐπειτα σίγουροι στὴ σπορά. Καὶ πλούτησαν, ποὺ λέει, παιδί μου, κι ἔγιναν μεγάλη πολιτεία καὶ πρωτεύουσα μεγάλου βασίλειου.

—Οὔτε ἀρχαιολόγος νὰ σπουδαζε, δὲ θὰ τάλεγε ἔτσι ὁ μπάρμπας σου, εἴπε περιπαχτικὰ ὁ Γιάννης ὁ Κορόϊδος.

—Περίμενε νάκούσης, καημένε Γιάννη, ποὺ ὅλα θέλεις νὰ τὰ περιγελᾶς, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Πέργουλος. "Ἐπειτα ξακολούθησε:

—"Ἐπειτα, παιδί μου, μοῦ λέει, ἥρθαν πόλεμοι. Πιάστηκε ἡ Θήβα μὲ τὸν Ὁρχομενό. Νικήθηκε ὁ Ὁρχομενός, καταστράφηκε. Πάει στὴ δουλειά του, πᾶνε καὶ τὰ πηγάδια, πᾶνε καὶ τὰ χωράφια. Τὰ νερὰ σκέπασαν τὸν κάμπο πέρα πέρα κι ἀπὸ τότε μένει σκεπασμένος καὶ δὲν ἔχουμε ἔνα χωράφι νὰ φᾶμε ψωμί. Καὶ νάταν μονάχα αὐτό; Δὲ βλέπεις, παιδί μου, τί τραβοῦμε ἀπὸ τὰ κουνούπια;

—Νὰ ξεφράζουμε, μπάρμπα, τὶς καταβόθρες, τοῦ λέω ἐγὼ σὰν παιδί.

—Αδύνατο, παιδί μου. Εἶναι χωσμένες οἱ ὑπόγειες ρεματιές

πολύ. Φεύγουν καὶ τώρα νερὸς ἀπὸ ἐκεῖ, μὰ πολὺ λίγα. Ἐκεῖνος ποὺ μοῦπε αὐτὴ τὴν ἴστορία, παιδί μου, μοῦπε καὶ τοῦτο: Ὑπάρχει τρόπος νὰ ξεράνετε αὐτὸ τὸν κάμπο καὶ νὰ ζήσετε εὔτυχισμένοι, ὅπως ὁ Ὁρχομενός, φτάνει νὰ θέλετε, νὰ θέλη κι ἡ Κυβέρνησή σας. Ἔχει χωράφια παχιὰ ἐκεῖ μέσα, ποὺ νὰ σᾶς δίνουν ἑκατὸ στὸ ἔνα. Θὰ γλυτώσετε κι ἀπ' αὐτὰ τὰ βαλτονέρια, ποὺ εἶναι θεριό, θεριὸ ποὺ θὰ σᾶς φάγῃ, ἀν δὲν τὸ φᾶτε.

—Καὶ ποιός ἥταν, μπάρμπα, αὐτὸς ποὺ σοῦ τὰ εἶπε; τὸν ρώτησα.

—Ἐνας ξένος, παιδί μου, ἔνας σοφός, ποὺ ἀγαποῦσε τὸν τόπο μας καὶ γύριζε νὰ βλέπῃ ἀρχαῖα χαλάσματα, ὅπου ὑπάρχουν. Τὸν εἶχα φέρει ἐδῶ μὲ τὸ μουλάρι μας καὶ μοῦ τὰ εἶπε.

—Ἀπὸ τότε, ποὺ λέτε, λέει ὁ μπάρμπας μου γιὰ τὸ «θεριὸ» καὶ πῶς «νὰ τὸ φᾶμε, γιατὶ θὰ μᾶς φάγῃ».

‘Ο Κώστας ὁ Πέργουλος σώπασε κι ὅλοι ἀπόμειναν συλλογισμένοι. Τί νὰ συλλογιόνταν;

Δ'.

Πέρασε καιρός. Οἱ θέρμες δούλευαν καὶ φαρμάκωναν τοὺς Βαλτοχωρῖτες. Τὸ κινίνο ἔδινε κι ἔπαιρνε. Τὸ νεκροταφέῖο τοῦ χωριοῦ κάθε βδομάδα εἶχε κι ἀπὸ ἔνα νεόσκαφο τάφο. Ὁ μπάρμπα Θωμάς, ὅταν τὸν ἄναβε ἡ Θέρμη, παραμιλοῦσε κι ἔλεγε: τὸ θεριὸ νὰ τὸ φᾶμε, γιατὶ θὰ μᾶς φάγῃ. ‘Ο Κώστας ὁ Πέργουλος διηγόταν τὴν ἴστορία τοῦ Ὁρχομενοῦ. ‘Ο Γιάννης ὁ Κορδίδος πάντα ἔβρισκε κάτι νὰ περιγελάσῃ....

Τὴν ἄλλη ἄνοιξη, βγαίνοντας οἱ Βαλτοχωρῖτες μιὰ Κυριακὴ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά τους, ξαφνιάστηκαν. Ἡ μικρὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ τους ἥταν γεμάτη ἀμάξια. Ἀπόρησαν, γιατὶ δὲν ἥταν συνηθισμένοι νὰ βλέπουν ξένους στὸ ἀρρωστιάρικο χωριό τους. Γρήγορα ἔμαθαν τί ἔτρεχε. Μηχανικοὶ εἶχαν ἔρθει γιὰ τὰ βαλ-

τονέρια. Θάρχιζε ἡ δουλειὰ γιὰ τὴν ἀποστράγγιση. Οἱ ξένοι νοίκιασαν ἔνα σπίτι, τὸ συγύρισαν, τὸ ἀσπρισαν μὲ ἀσβέστη, κάρφωσαν στὰ παράθυρα συρματένια δίχτυα πυκνοῦφαντα, στὴν πόρτα κάρφωσαν μιὰ δεύτερη πόρτα ἀπὸ τὸ ἕδιο σύρμα, ἐστησαν κρεβάτια καὶ τὰ σκέπασαν μὲ κουνουπιέρες καὶ ἔβγαλαν κήρυκα στὸ χωριό, ποιοί θέλουν νὰ πιάσουν δουλειὰ στὸ βάλτο, γιατὶ θάρχιζαν τὰ ἔργα γιὰ νὰ τὸν ξεράνουν.

Στὸ χωριὸ ἄλλη^τ κουβέντα δὲ γινόταν παρὰ γιὰ τὰ βαλτονέρια. Ὁ μπάρμπα Θωμάς εἶπε:

— Ἡρθε ἡ ὥρα τους.

‘Ο Κώστας ὁ Πέργουλος ξαναδιηγήθηκε τὴν ἴστορία τοῦ Ορχομενοῦ. ‘Ο Γιάννης ὁ Κορόϊδος ἔλεγε περιγελώντας:

— Σιγὰ νὰ μὴ ξεράνουν τὸ πέλαο. Μόνο ποὺ θὰ μᾶς γαλάσουν τὰ βατράχια. Δὲ μοῦ λέτε τώρα τί τοὺς φταιξανε!

‘Ωστόσο τὰ ἔργα ἀρχισαν. Πρῶτα πρῶτα ἔκαμαν διάφορες καταμετρήσεις. Βρῆκαν πώς ὁ βυθὸς τοῦ βάλτου εἶναι κάμποσα μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὰ νερά τῆς Παραλίμνης, ποὺ βρίσκεται πρὸς τὴ θάλασσα τῆς Χαλκίδας. ‘Αν ἀνυιγαν λοιπὸν μιὰ διώρυγα, ἀπὸ τὴν Παραλίμνη ώς τὰ βαλτονέρια τῆς Κωπαΐδας, θὰ ἔφευγαν τὰ νερά. Αὐτὸ καὶ ἔκαμαν.

Πέρασε ἀρκετὸς καιρός. ‘Ο Γιάννης ὁ Κορόϊδος δὲν περιγελοῦσε πιά. Δούλευε. ‘Ο Κώστας ὁ Πέργουλος δὲν ξαναεῖπε τὴν ἴστορία. Δούλευε κι αὐτός. ‘Ο μπάρμπα Θωμάς κι αὐτὸς δὲν ἔλεγε τίποτε. Μόνον ὅταν χάιδευε τὸ ἐγγονάκι του, τὸ Θωμάκι του, τοῦλεγε «ἡρθε ἡ ὥρα τους. Σὲ λίγο θὰ ξεψυχήσῃ τὸ θεριὸ καὶ θὰ ζήσης εὐτυχισμένο». Τὸ χωριὸ ὅλο, θέλεις ἀπὸ τὴ δουλειά, θέλεις ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ξαναζοῦσε. Οἱ θέρμες δὲν ἔλειπαν, μὰ ἡ ἐλπίδα μεγάλωνε.

“Οσο περνοῦσε ὁ καιρός, ἡ δουλειὰ προχωροῦσε. Μιὰ σήραγγα ἀνοιγόταν σιγὰ σιγὰ κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ ὅταν τελεί-

ωσε, χύθηκαν ἀπὸ κεῖ τὰ περισσότερα νερά τοῦ βάλτου. Μὲ τὸν καιρὸν φάνηκε ἔνα μεγάλο κανάλι, βαθὺ καὶ πλατύ, ποὺ ἔσχιζε τὸν κάμπο πέρα πέρα.

Αὐτὸν θὰ δεχόταν τὰ νερά, ποὺ ἔφερναν τὰ ποτάμια ἀπὸ τὰ γύρω βουνά. Ἀνοίγτηκαν ἐπειτα πλαγινὰ χαντάκια μικρότερα, ποὺ ἔφερναν τὰ νερά τοῦ κάμπου στὸ μεγάλο κανάλι.

"Οσο προχωροῦσαν οἱ δουλειές, τόσο μίκραινε ὁ βάλτος καὶ μεγάλωνε ὁ κάμπος. Οἱ Βαλτοχωρῖτες ἔβλεπαν καὶ θαύμαζαν

'Ακόμη κι ὁ Γιάννης ὁ Κορόϊδος ἄλλαξε γνώμη.

—"Ε, μπάρμπα Θωμά, πάει πιά, τὸ φάγαμε τὸ θεριό, τούλεγε γελώντας.

Στὸ χωριὸν τώρα ἄλλη κουβέντα δὲ γινόταν παρὰ γιὰ τὰ χωράφια.

—Χωράφια ποὺ θὰ γίνουν! ἔλεγαν. Τριακόσιες χιλιάδες στρέμματα χωράφια. Καὶ τί χωράφια!

—Λογαριάζεις χιλιάδες τώρα χρόνια, ποὺ σαπίζουν μέσα τόσα φυτὰ καὶ τόσα ζῶα!

—Τὸ ἔνα ἑκατὸν κι ἀπάνω θὰ δίνη.

—Τί λές; ἔλεγε ἄλλος. Δὲ λές τὸ ἔνα χίλια.

—Θὰ σπέρνωνται δυὸς φορές τὸ χρόνο, ἔκανε ἄλλος.

—Κρῆμα στὰ χέλια, ποὺ χάθηκαν, ἔλεγε κι ὁ Γιάννης ὁ Κορόϊδος, ποὺ δὲν ἐννοοῦσε ν' ἀφήσῃ τ' ἀστεῖα του.

E'.

Μιὰ καθημερινή, ποὺ οἱ Βαλτοχωρῖτες δούλευαν στὸν κάμπο, ξεχύθηκε λυπητερὴ ἡ φωνὴ ἀπὸ τὴν καμπάνα τ' "ΑΓΙ-Γιωργίου.

—Τί εἶναι παιδιά; Τί εἶναι; ρωτιόνταν. Κάποιος, φτασμένος ἀπὸ τὸ Βαλτοχώρι, ἔφερε τὴν εἰδηση:

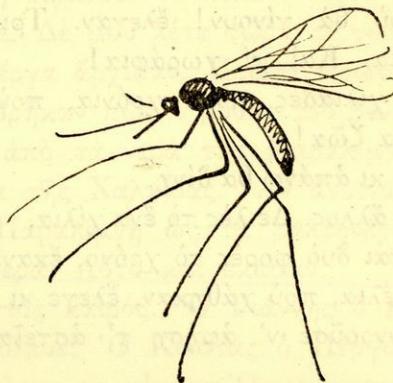
—Πέθανε ὁ μπάρμπα Θωμάς.

‘Η εἰδηση ἀπὸ στόμα σὲ στόμα διαδόθηκε σ’ ὅλων τὸν κάμπο. Οἱ δουλειές σταμάτησαν καὶ ὄλοι, χωριανοὶ καὶ ξένοι, τράβηξαν γιὰ τὸ χωριό. ’Εκεῖ ἔμαθαν πῶς πέθανε ὁ μπάρμπα Θωμάς. ‘Η νύφη του, ποὺ τὸν παραστάθηκε, τοὺς ἔλεγε;

—Πέθανε ὁ συχωρεμένος μὲ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα. Τὰ τελευταῖα του λόγια ἦταν τὸ ὄνειρο τῆς ζωῆς του: «Τὸ φάγαμε, τὸ φάγαμε τὸ θεριὸ καὶ δὲν ὑπάρχει πιά». Αὐτὸ εἶπε καὶ ξεψύχησε.

Κανεὶς δὲν ἔλειψε ἀπὸ τὴν κηδεία του. ’Ακόμη κι ὁ Γιάννης ὁ Κορόϊδος ἀκολούθησε καὶ τὸν φίλησε δακρυσμένος. Τὸν ἔθαψαν στὸ νεκροταφεῖο τοῦ “Αἴ-Γιωργιοῦ, κι ὄλο τὸ χωριὸ γιὰ συχώριο ἔλεγε:

—Τὸ φάγαμε, τὸ φάγαμε τὸ θεριὸ καὶ γλυτώσαμε.

Στὸν Πειραιᾶ.

’Επιτέλους ἔφτασα! Μὲ λαχτάρα περίμενα καὶρὸ τώρα, αὐτὴ τὴ στιγμή, ποὺ θάμπαινα στὸ μεγάλο λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ. Μὰ τί φουρτούνα περάσαμε! Τί ἀγριοβοριάς ἦταν ἐκεῖνος! Τὸ βαπτόρι φορτωμένο ἀνθρώπους, ζῶα, κοφίνια μὲ πορτοκάλια, ἐμπορεύματα κάθε λογῆς, σ’ ὄλῳ τὸ ταξίδι χοροπηδοῦσε. Μιὰ ἔγερνε δεξιά, μιὰ ζερβιά, σὰν κούνια μικροῦ παιδιοῦ, μιὰ μπρὸς

βουτοῦσε σὰ νᾶθελε νὰ πάρη δύναμη νὰ σκίσῃ τὰ κύματα καὶ νὰ περάσῃ καὶ μιὰ ἔγερνε πίσω σὰ νικημένο.

Καὶ τί κακό, τί θόρυβος! Μηχανὲς ἀγκομαχοῦσαν, ἀλυσίδες κουδούνιζαν, ἔάρτια ἔτριζαν, πόρτες ἀνοιγοκλειοῦσαν, κάσες ἔπεφταν, τὰ ζῶα παραπατοῦσαν καὶ μούγκριζαν, κι οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι εἶχαν δουλειὰ καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ μείνουν ξαπλωμένοι στὰ κρεβάτια τους, παράπεφταν δῶ καὶ κεῖ σὰ μεθυσμένοι.....

Κάποια στιγμὴ μοῦ φάνηκε πώς τὸ βαπόρι σταμάτησε. Πετάχτηκα πάνω, φόρεσα τὸ πανωφόρι μου καὶ βγῆκα στὸ κατάστρωμα, ποὺ ἦταν μούσκεμα ἀπὸ τὰ κύματα. Εἶχαμε φτάσει μπροστὰ στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ.

Τὸ κατάστρωμα γέμισε κόσμο.

Σὰν κάποιος νὰ τοὺς διάταξε, βγῆκαν ὅλοι ἀπάνω νὰ χαζέψουν, ποὺ θὰ μπαίναμε μέσα. Τὸ βαπόρι δὲν εἶχε σταθῆ, μόνον εἶχε κόψει τὸ δρόμο του. Οἱ μηχανὲς ἀρχισαν πάλι σιγὰ τὴ δουλειά τους. "Ησυχα-ήσυχα περάσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ φανάρια. Μπήκαμε στὸ λιμάνι.

Πάρα μέσα ἀπὸ τὰ φανάρια ἡ θάλασσα πλάταινε, φαινόταν σὰ μιὰ μεγάλη λίμνη.

Κοίταξα πέρα. Τί νὰ δῶ! Δάσος τὰ φουγάρα καὶ τὰ κατάρτια! Ποτέ μου δὲν εἶχα ίδῃ τόσα πολλὰ πλοῦτα μαζεμένα νὰ καπνίζουν, νὰ σφυρίζουν, νὰ μανουβράρουν, νὰ σαρπάρουν, νὰ βιράρουν.

Τώρα ξεχώριζα καὶ τὰ ὄνόματά τους γραμμένα μὲ μεγάλα γράμματα στὴν πλώρη τους: «Μαρία», «Ἐλένη», «Ιθάκη», «Ἀνδρος», «Παναγία» καὶ τόσα ἄλλα. Καὶ τί βάρκες! πλήθος βάρκες, ἀμέτρητες βάρκες πήγαιναν κι ἔρχονταν. Καὶ πόσες κολλημένες πλάτι στὰ πλοῖα, ποὺ φαίνονταν σὰ μικρὰ-μικρὰ κλωσοπούλια κοντὰ στὴ μάνα τους.

Καὶ πόσες μαοῦνες φορτωμένες βαρέλια, σακκιά, κιβώτια, κάρβουνα, σιτάρια, βυθισμένες στὸ νερὸν ὡς τὰ χείλια τους ἀπὸ τὸ βάρος!

’Απὸ τὸ ἄλλο πλευρὸν τοῦ βαπτοριοῦ μας ἀκούων χτυπιές, πολλὲς ρυθμικὲς χτυπιές. Περνῶ ἀπὸ κεῖ. ’Αντίκρου μου ἐργάτες καθισμένοι σὲ σανίδες κρεμασμένες στὰ πλευρὰ ἐνὸς μεγάλου βαπτοριοῦ, καὶ ἄλλοι ὅρθοὶ πάνω σὲ σταυρωτὰ καρφωμένες σανίδες, ποὺ ἔπλεαν στὸ νερό, σφυροκοποῦσαν ἀδιάκοπα τὰ πλευρὰ τοῦ πλωίου, σὰν νὰ ζητοῦσαν νὰ τοὺς ἀνοίξουν. Μὰ τὰ σφυριά τους ξεκαλλοῦσαν τὰ παλιωμένα χρώματα γιὰ νὰ τὰ ξαναβάψουν. Τί δουλειά, τί κίνηση, σὲ μιὰ τόση δὰ γωνιὰ τῆς θάλασσας!...

* * *

Μὰ τώρα οὐ ποὺ τὸ βαπτόρι μας κοντοστάθηκε. Δὲ στάθηκε, ἔκανε πίσω καὶ ἡ θάλασσα ἀσπρολόγησε γύρω ἀπὸ τοὺς ἀφρούς. Ἐπειτα πάλι ἐμπρόδει καὶ πάλι πίσω ὥσπου γύρισε τὴν πρύμη του κατὰ τὸ μόλο, γιὰ νὰ ρίξῃ τὴν ἄγκυρα καὶ νὰ δέση κάβο. Τὴν ἴδια στιγμὴν ἔνα κοπάδι βάρκες χύθηκαν κατὰ πάνω μας.

Μου θύμισαν τοὺς Σαρακινούς, ποὺ ἀπὸ χίλιες μεριὲς ὄρμοῦσαν νὰ κουρσέψουν κανένα μεγάλο ἐμπορικὸ ίστιοφόρο τὸ Μεσαίωνα.

Σὲ λίγο οἱ βάρκες εἶχαν φαθώσει γύρω τὴν θάλασσα.

Οἱ βαρκάρηδες στὸ λεφτὸ σκαρφάλωσαν ἀπάνω στὸ βαπτόρι: «Βάρκα δῶ», «βάρκα γιὰ ἔξω» καὶ πήγαιναν καὶ ἐρχόντουσαν κουβαλώντας βαλίτζες, καλάθια, μπόγους, ἔπιπλα, ὅ, τι πῆγε. Κι ὁ κόσμος ἀρχιζει νὰ κατεβαίνη ἀπὸ τὶς σκάλες στὶς βάρκες. Καὶ μία-μία ποὺ γέμιζε, ἔφευγε.

Κατέβηκα καὶ γὼ σὲ μιὰ βάρκα καὶ σὲ λίγο πατοῦσα στὴν προκυμαία τοῦ Πειραιᾶ.

Ἐδῶ πάλι ἄλλη κίνηση. Τί κόσμος, πῶς πάει κι ἔρχεται!
Ζαλίζεσαι νὰ τὸν βλέπης.

"Εβγαλα ἀπὸ τὴν τσέπη μου ἔνα χαρτάκι, εἶχα ἀπάνω γραμμένη τὴ διεύθυνση τοῦ θείου μου, ποὺ πουλάει τυριὰ στὸν Πειραιά. Κοίταξα τὸ δρόμο καὶ τὸν ἀριθμὸ καὶ ρώτησα κάποιο διαβάτη.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι εἶχα φτάσει κιόλας, ρωτώντας, στὸ μαγαζί του....

* * *

...Ξαπλωμένος τώρα σὲ ἔνα κρεβάτι, στοῦ θείου μου τὸ σπίτι, ξεκουράζομαι ὕστερα ἀπὸ τὸ ταξίδι. Ξεκουράζομαι καὶ στὸ νοῦ μου ἔρχεται τὸ χωριό μου. "Εχει ἀλήθεια καὶ τὸ χωριό μου λιμάνι, τὸ Μεγαλιμένα, ἔτσι εἶναι τόνομά του. Μὰ δὲν εἶναι ἀληθινὰ μεγάλος δὲ Μεγαλιμένας μας.

Οὔτε ἔνα βαπόρι δὲ θὰ μποροῦσε μέσα κεῖ νὰ κινηθῇ. Θαρρεῖς καὶ ζάρωσε λιγάκι ἡ ἀκρογιαλιά, χώθηκε ἡ θάλασσα μέσα στὴ ζαρωματιὰ καὶ νὰ σου τὸν δὲ Μεγαλιμένας μας. Κανεὶς στὸ χωριό μας δὲ θυμόταν νάπιασε ποτὲ βαπόρι στὸ λιμάνι μας ἐκεῖνο.

Μὰ τί μ' αὐτό; Μήπως δὲν εἶχε καὶ κεῦνο τὸ στόλο του; Στὰ καταγάλανα καὶ κατακάθαρα νερά του ἦταν ἀραγμένες πέντ' ἔξι βαρκοῦλες, ποὺ μ' αὐτὲς οἱ χωριανοί μας ψάρευαν χταπόδια στὴν ἀκροθαλασσιά. Καὶ μεῖς τὰ παιδιὰ ὅλο τὸ καλοκαίρι ἀπ' αὐτὲς πηδούσαμε στὴ θάλασσα, γιὰς νὰ κάνουμε μακροβούτι.

Κι ὅμως ἀπὸ τὸ χωριό μας, ποὺ ἦταν στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, πάνω στὴν πλαγιά, σ' ἔνα ξερότοπο, ώς μισή ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἦταν πολλοὶ ναυτικοί. Δὲν ὑπῆρχε σπίτι, ποὺ νῷ μὴν ἔχῃ καὶ κάποιο θαλασσινό, ναύτη ἢ θερμαστὴ ἢ καμαρότο ἢ μηχανικὸ ἢ καπετάνιο. Καὶ οἱ γέροι τοῦ χωριοῦ μας, οἱ πε-

ρισσότεροι, εἶχαν γυρίσει ταξιδεύοντας ὅλον τὸν κόσμο.

Πόσες φορές δὲν τοὺς ἄκουσα τὰ καλοκαίρια στὸν ἵσκιο μιᾶς φουντωτῆς ἐλιᾶς, ποῦναι καταμεστὶς τοῦ χωριοῦ, νὰ διηγοῦνται ὅμιορφες ἴστορίες ἀπὸ μακρινά τους ταξίδια!

Εἶχαν γυρίσει ὅλο τὸν κόσμο. Καὶ ποῦ δὲν εἶχαν πάει, καὶ τί δὲν εἶχαν ίδει τὰ μάτια τους. Καὶ τί φουρτοῦνες, τί κινδύνους, τί ναυάγια, τί βάσανα στὴ ζωή τους τὴ θαλασσοδαρμένη δὲν πέρασαν. Κι ὅμως τὴν ἀγαποῦσαν ἀκόμη τὴ θάλασσα.

—Τὴν ἀγαπᾶμε τὴν πικροθάλασσα, ἔλεγε μιὰ μέρκ ἔνας γεροαπόμαχος, τὴν ἀγαπᾶμε ὅπως ἀγαπάει ὁ γεωργὸς τ' ἀμπέλι του κι ὁ τσοπάνος τὸ κοπάδι του.

—Τὴν ἀγαπᾶμε, κουμπάρε, ἀπὸ βυζασταρούδια, σὰν τὰ μωρὰ τὴ μάνα τους, ἀποκρίθηκε ἄλλος. Κάτω κεῖ στὸ Μεγαλιμένα μάθαμε νὰ κολυμπᾶμε, νὰ τραβᾶμε κουπὶ καὶ ν' ἀγαπᾶμε τὴ θάλασσα ἀπὸ τοσουδάκια.

—Καὶ μεῖς τὸ ίδιο παππούλη, τοῦ ἀποκρίθηκα ἐγώ, ποὺ ἄκουσα τὴν κουβέντα.

* * *

Ἐπειτα πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μου ὅλη ἡ ἴστορία τοῦ Πειραιᾶ, μιὰ ἴστορία τριῶν χιλιάδων χρόνων. Στὴν πιὸ παλιὰ ἐποχὴ ὁ Πειραιᾶς ἦταν ἔνα ξερονήσι ἀκατοίκητο. Τὸ χώριζε ἀπὸ τὴ στεριὰ μιὰ ρηχὴ θάλασσα. Θὰ τολεγαν τότε Περαιά, πιὸ θὰ πῆ: ἀπόπερα, ἀντίκρυ. Μὰ μὲ τὰ χρόνια ὁ Κηφισσὸς μὲ τὰ χώματα ποὺ κατέβαζε, τὸ ἔνωσε σιγὰ-σιγὰ κι ἔκαμε τὴ ρηχὴ θάλασσα στεριά, γεμάτη βαλτονέρια.

“Οταν ἀρχισαν οἱ Περσικὲς ἐπιδρομὲς στὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἀθηναῖοι λιμάνι τους εἶχαν τὸ Φάληρο. Ἐκεῖ ἦταν τὰ ἀραξοβόλια τῶν πολεμικῶν τους. Στοῦ Πειραιᾶ τὸ λιμάνι μέσα δὲν ἀράζαν παρὰ μόνο ἐμπορικὰ γιὰ μεγαλύτερή τους ἀσφάλεια.

‘Ο Θεμιστοκλῆς ὅμως, γεννημένος θαλασσινός, κατάλαβε

τὴν ἀξία τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Πειραιᾶ, ἐξήγησε τὴν ἴδεα του στοὺς συμπατριῶτες του κι ἔτσι βάλθηκαν νὰ τὸ δχυρώσουν. "Ἐνα τεῖχος χοντρὸ χτίστηκε τότε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὡς τὴν καστρο-κλεισμένη Ἀθήνα κι ἄλλο ἕνα ἀπὸ τὸ Φάληρο. "Ἐτσι Φάληρο, Πειραιὰς κι Ἀθήνα τειχογυρίστηκαν μέσα στὰ «μακρὰ τείχη». Σὲ ὥρα πολέμου ἔκλειναν καὶ τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ μὲ χον-τρὲς ἀλυσίδες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ μὴ μποροῦν ἔχθρικὰ πλοῖα νὰ μποῦν μέσα.

"Ἐχτισαν ναυπηγεῖα, ἀραξοβόλια, ναοὺς καὶ τὸν στόλισαν μὲ ἀγάλματα..

Σπίτια χιλιάδες χτίστηκαν γύρω στὸ λιμάνι καὶ δρόμοι πλα-τιοὶ τὸ ἔνωσαν μὲ τὴν Ἀθήνα.

Πέρασαν αἰῶνες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχασαν τὴ δύναμή τους. Οἱ Ρωμαῖοι τοὺς στενοχωροῦσαν. Κάλεσαν τὸ βασιλέα τοῦ Πόν-του, τὸ Μιθριδάτη γιὰ βοηθό. Μὰ οἱ Ρωμαῖοι πολιόρκησαν τὰ μακρὰ τείχη, πάτησαν τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸν κατάστρεψαν.

'Απὸ τότε τὸ λαμπρὸ λιμάνι ἐρημώθηκε.

"Ἡρθαν ἔπειτα οἱ Φράγκοι, οἱ Βενετσιάνοι, οἱ Τοῦρκοι. 'Ο Πειραιᾶς δὲν ὑπῆρχε πιά: ἔχαστηκε καὶ τόνομά του.

Οἱ Βενετσιάνοι τὸν ἔλεγαν: Πόρτο Λεόνε, οἱ Τοῦρκοι: 'Ασλὰν λιμάνι δηλ. Λιονταρολίμανο, γιατὶ στὴν ἀκρογιαλιά του στεκό-ταν ἕνα μεγαλόπρεπο λιοντάρι ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, ὥσπου μιὰ μέρα οἱ Βενετσιάνοι τὸ κατέβασαν κι αὐτὸ ἀπὸ τὴ βάση του, τὸ φόρτωσαν σ' ἕνα καράβι τους καὶ τὸ πῆγαν καὶ τὸ ἔστησαν στὴν πατρίδα τους τὴ Βενετία. :

"Ἐπειτα ἥρθε ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ὑπῆρχε στὴ θέση τοῦ παλιοῦ πολυάν-θρωπου Πειραιᾶ ἄλλο ἀπὸ ἕνα χάνι γιὰ τοὺς θαλασσινούς, ποὺ ἔμπαιναν στὸ λιμάνι του. Καὶ κοντὰ στὸ χάνι αὐτὸ μιὰ καλύβα γιὰ τὸν τοῦρκο τελωνοφύλακα, ποὺ εἰσπραττε φόρους ἀπὸ τὰ κατκια.

"Ενας αἰώνας πέρασε ἀπὸ τότε κι ὁ Πειραιάς ἀναστήθηκε.
Τὸ χάνι μὲ τὴν καλύβα τοῦ τούρκου τελωνοφύλακα ἔγινε μιὰ
μεγάλη πολιτεία, ποὺ χάνεσαι μέσα σ' αὐτή.

* *

Τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησα πολὺ πρωί. 'Ο θεῖος μου μὲ καλη-
μέρησε καὶ μὲ ρώτησε:

—Πῶς σοῦ φαίνεται ὁ Πειραιάς;

—Μήπως τὸν εἶδα ἀκόμη, θεῖε;

—Δίκιο ἔχεις, μοῦ ἀποκρίθηκε. Τώρα στὶς γιορτές, ποὺ τὸ
μαχαζῆ θὰ μένη πότε καὶ πότε κλειστό, θὰ σὲ γυρίσω νὰ τὸν ἴδῃς.
Θὰ πᾶμε καὶ στὴν Ἀθήνα.

"Ετσι κι ἔγινε. 'Ο θεῖος μου περίεργος ὅπως ἦταν, ἤξερε
χίλια πράματα νὰ μοῦ πῇ καὶ νὰ μοῦ δείξῃ. Πήγαμε στὸ τελωνεῖο,
στὸ βασιλικὸ περίπτερο, ποὺ εἶναι δεξιὰ μπαίνοντας στὸ λιμάνι,
περάσαμε ἀντίκρυ στὸ σταθμὸ τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης,
ἐπισκεφτήκαμε τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Βασιλειάδη, ποὺ καθαρίζουν
καὶ ἐπισκευάζουν τὰ πλοῖα, γυρίσαμε τὴ συνοικία τῶν ἐργο-
στασίων μὲ τὶς ψηλές καπνοδόχες, περάσαμε στὴ Δραπετσώνα
στὸ ὑαλουργεῖο κι εἶδα πῶς λιώνουν τὸ γυαλί, πῶς κάνουν τὰ
μπουκάλια καὶ τὶς νταμιτζάνες φυσώντας μὲ ἔνα μακρὺ σωλῆνα,
πῶς φτιάνουν τὰ ποτήρια καὶ τὰ στολίζουν μὲ λουλούδια, μπή-
καμε σὲ ὑφαντήρια, σὲ ἀλευρόμυλους.....

'Ανεβήκαμε στὴν Ἀθήνα τρεῖς τέσσαρες φορὲς μὲ τὸν ἡ-
λεκτρικὸ σιδηρόδρομο.

Ξέρεις, μοῦ λέει, καθὼς γυρίζαμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὁ θεῖος
μου. 'Η Ἀθήνα εἶναι δυὸ φορὲς μεγαλύτερη σὲ κόσμο ἀπὸ τὸν
Πειραιᾶ τὴ νύχτα. Μὰ τὴν ἡμέρα εἶναι ἵδιες στὸν πληθυσμό.

—Πῶς αὐτό, θεῖε;

—Νά, γιατὶ εἶναι χιλιάδες ἔκεινοι ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἀ-

θήνα καὶ δουλεύουν ὅλη μέρα στὸν Πειραιά, στὰ ἔργοστάσιά του, στὸ λιμάνι του, στὸ τελωνεῖο του.

Συλλογίσου πώς τὰ μισὰ σχεδὸν ἀπ' ὅλα τὰ μεγάλα ἔργοστάσια τῆς Ἑλλάδας βρίσκονται στὸν Πειραιά. Λογάριασε ἀκόμα πώς μπαίνουν στὸ λιμάνι μέσα 12000 βαπόρια καὶ ἴστιο φόρα κάθε χρόνο καὶ φεύγουν ἄλλα τόσα γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἔξωτερικό, ποὺ θὰ πῆ 65 πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα μπαίνοβγαίνουν καθημερινά. Σκέψου τώρα τί κόσμος φεύγει μ' αὐτά! Λένε πώς ἔνα ἑκατομμύριο ἐπιβάτες τὸ χρόνο περνοῦν ἀπὸ τὸν Πειραιά. Βάλε τώρα καὶ δυὸ ἑκατομμύρια τόνους ἐμπορεύματα, ποὺ φορτώνουν ἡ ξεφορτώνουν, καὶ θὰ καταλάβῃς τί κόσμος δουλεύει, τί κίνηση ἔχει ὁ Πειραιάς.

—Κι ὅλο αὐτὸ θεῖε, σὲ ἑκατὸ χρόνια μέσα ἔγινε. Στὴν ἐπανάσταση δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἔνα χάνι καὶ μὰ καλύβα τούρκου τελώνοφύλακα.

—Μήπως κι ἡ Ἀθήνα, παιδί μου, ἥταν τίποτα; "Ενα χωριό.

—Ναί, θεῖε, ἔνα χωριό συμμαζεμένο κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ποὺ τόκρυβε ὁ Ἰσκιος της.

—Στὴν Πλάκα ποὺ λέμε. Αὐτὴ ἥταν ἡ Ἀθήνα. Μά, βλέπεις, ἔγινε πρωτεύουσα, ἥρθε ὁ βασιλέας "Οθωνας, ἔγιναν ὑπουργεῖα, μαζεύτηκαν ὑπάλληλοι, στρατός, φοιτητές. Κοντὰ σ' αὐτοὺς ἥρθαν ἐμπόροι, ἀνοιξαν μαγαζιά, ἔχτισαν ἔργαστήρια, σπίτια, ζενοδοχεῖα. Μεγάλωσε ἡ Ἀθήνα.

Κι ὅσο περίσσευε ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα, τόσο μεγάλωνε ἡ κίνηση στὸν Πειραιά. Τὰ καράβια πήγαιναν καὶ ἔρχόντουσαν. Τόσος κόσμος, παιδί μου, πῶς θὰ ζοῦσε: 'Ο τόπος φτωχός, δὲν ἔκανε παρὰ λίγο λάδι καὶ λίγο κριθάρι. "Επρεπε ὅλα νὰ τὰ φέρνουν ἀπὸ ἄλλα μέρη, ἐλληνικὰ ἡ ξένα. Πῶς θάκαναν; Μεγάλωσε λοιπὸν ἡ δουλειὰ τοῦ λιμανιοῦ, καὶ μεγαλώνοντας τὸ νταραβέρι, ἀρχιζαν νὰ χτίζουν, ποιὸς ἀποθήκη, ποιὸς μαγαζί, ποιὸς σταύ-

λο, γιατί τὰ ζῶα—τότε δὲν ύπηρχαν οὔτε τρένα, οὔτε αὐτοκίνητα—ποιὸς σπίτι, ποιὸς ξενοδοχεῖο γιατί τοὺς ταξιδιώτες, ποιὸς ἐργαστήρι γιατί τὶς ἐπισκευές τῶν καραβιῶν. Ἔτσι γίνηκε ἡ ἐρημιά πολιτεία, ποὺ τὴν βλέπεις καὶ τὴν χαίρεσαι.

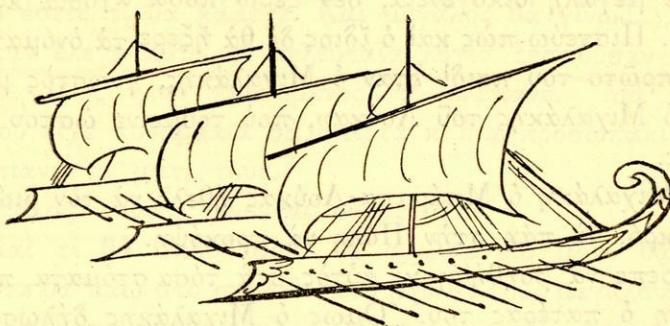
Μεγάλωσαν αὐτές οἱ δυὸς πολιτεῖες, παιδί μου, σὰ δυὸς ἀδέρφια. Μεγάλωνε ἡ Ἀθήνα; Μεγάλωνε κι ὁ Πειραιάς. Μεγάλωνε ὁ Πειραιάς; Μεγάλωνε ἡ Ἀθήνα. Τώρα θάχουν κι οἱ δυὸς ὁς ἑφτακόσιες χιλιάδες κόσμο καὶ κοντεύουν νὰ ἔνωθοῦν.

—Ἀλήθεια, θεῖε, καθὼς ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν Πειραιά, παντοῦ ὑπάρχουν σπίτια.

—Δὲν εἶναι τόσο πυκνὰ σὰ μέσα στὴν πόλη, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν θὰ πυκνωθοῦν, ποὺ δὲ θὰ ξέρῃ κανεὶς ώς ποὺ φτάνει ὁ Πειραιάς κι ἀπὸ ποὺ ἀρχίζει ἡ Ἀθήνα. Θὰ γίνουν μιὰ οἱ δυὸς πολιτεῖες.

—Μὰ ξέρεις καὶ κάτι ἄλλο, μοῦπε ὁ θεῖος μου, καθὼς βγαίναμε ἀπὸ τὸ τρένο. Ὁ Πειραιάς τὴν κίνησή του δὲν τὴν χρωστάει μόνο ποὺ γειτονεύει μὲ τὴν πρωτεύουσα. Τὴν χρωστάει καὶ σὲ κάτι ἄλλο. Ἐσύ θὰ τὸ ξέρης, μοῦ λέει, ποὺ πέρασες τὸ σχολεῖο κι ἔχεις διαβάσει τὸ χάρτη. Ὁ Πειραιάς εἶναι τὸ πιὸ κεντρικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδας, βρίσκεται στὴν καρδιά της. "Ολα τὰ ἄκρα τῆς Ἑλλάδας ἀπέχουν περίπου τὸ ἵδιο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας κι ἡ Κρήτη. Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου κι ἡ Πελοπόννησος. Μόνο τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου ἥταν μακριά. "Επρεπε νὰ κάνης γύρω τὴν Πελοπόννησο γιατί νὰ πᾶς. Μὰ ἔκοψαν διώρυγα στὴν Κόρινθο κι ἔτσι σίμωσαν καὶ κεῖνα. Σὲ εἴκοσι·είκοσιπέντε ὅρες τὸ πολὺ. ἔρχεσαι ἀπ' ὅποιο μας λιμάνι θέλεις. Καὶ μόνον αὐτό; Μήπως στὴν ξηρὰ δὲν εἶναι τὸ ἵδιο; "Απὸ τὸν Πειραιὰ ξεκινοῦν ὅλες οἱ μεγάλες σιδηροδρομικές γραμμές. Ἡ γραμμὴ ποὺ φέρνει βόλτα τὴν Πελοπόννησο, κι ἡ γραμμὴ ποὺ πάει στὴ Λάρισσα καὶ στὴ Θεσσαλονίκη.

"Ας ήταν κι ό Μεγαλιμένας ό δικός μας σὲ μιὰ τέτοια θέση, νάχη κοντά του και τὴν πρωτεύουσα και θάβλεπες, ἀν δὲ θᾶταν τὸ πρῶτο λιμάνι στὴν Ἑλλάδα.

‘Ο Μιχαλάκης τοῦ Λούκα.

‘Ο Λούκας, ό πατέρας τοῦ Μιχαλάκη, ήταν φτωχός περιβολάρης και ψάλτης στὸν "Αϊ-Νικόλα, σὲ μιὰ παραλιακή πόλη.

Ήταν ψηλός, λιγνός, ξεραγκιανός, και φοροῦσε βρακοῦλες, φέσι πολὺ ψηλὸ και στραβὰ πάντοτε βαλμένο, μὲ μιὰ γαλάζια κοντὴ φουντίτσα στὴν κορφή του. "Εψελνε μὲ τὴ μύτη, μιὰ μύτη ἵδια μελιτζάνα, και ξεπερνοῦσε και τὴν πιὸ κακόφωνη ἀκόμη γκάϊδα.

"Ομως ποῦ νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ πῆ πώς δὲν ήταν ἀηδόνι ό Μπάρμπα-Λούκας, ό βρακάς. Και ποῦ νὰ παραπονεθῇ κανεὶς στοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας! Λειτουργία, γιορτὴ δὲ γύνόταν, ἀν ὑποθέσωμε πώς ό ψάλτης ἔλειπε καμιὰ φορά.

Λέγω, ἀν ὑποθέσωμε, γιατὶ κανένας δὲ θυμάται νὰ ἔλειψε ποτέ. Και τοῦ θανάτου νὰ ήταν, ιστὸ στρῶμα, ὅταν ἀκουε τὴν καμπάνα τοῦ "Αϊ-Νικόλα θὰ σηκωνόταν. Κι ἀκοῦς, στὸ στασίδι τοῦ δεξιοῦ ψάλτη πέθανε μιὰ μέρα ό Μπάρμπα-Λούκας.

‘Ο Μπάρμπα-Λούκας λοιπόν, ὁ δεξιὸς ψάλτης τ’ “Αι-Νικόλα, μ’ ὅλη τὴν ψαλτική του καὶ τὰ περιβολάκια ποὺ εἶχε, δύσκολα τάβγαζε πέρα.

Εἶχε μεγάλη οἰκογένεια, δὲν ξέρω πόσα ἀγόρια καὶ πόσα κορίτσια. Πιστεύω πώς καὶ ὁ ἴδιος δὲ θὰ ἥξερε τὰ ὄνόματά τους.

Τὸ πρῶτο του παιδί ἦταν ὁ Μιχαλάκης, γνωστὸς μὲ τ’ ὄνομα «ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα», ποὺ τούμεινε ὥσπου πέθανε κι αὐτός.

Τὸ Μιχαλάκη ὁ Μπάρμπα-Λούκας ἤθελε νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ πολὺ μικρό, νὰ πάῃ στὴν Πόλη νὰ προκόψῃ.

“Επρεπε νὰ βοηθήσῃ κι αὐτὸς στὰ τόσα στόματα, ποὺ εἶχε νὰ θρέψῃ ὁ πατέρας του. “Ομως ὁ Μιχαλάκης δήλωσε ὅρθα-κοφτά:

—Δὲ θὰ φύγω, ἀν δὲ βγάλω τὸ σχολεῖο. ’Εγὼ πρέπει νὰ γίνω μεγάλος ἀνθρώπος, πολὺ μεγάλος, ν’ ἀκουστῇ τ’ ὄνομά μου παντοῦ. ”Αν δὲ γίνω μεγάλος, Μιχαλάκη τοῦ Λούκα νὰ μὴ μὲ λένε....

—Μὰ δὲν περισσεύει τὸ ψωμί, τοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας του. Τὸ βλέπεις πώς πεινᾶμε.

—”Εγὼ θὰ βγάζω τὰ ἔξοδά μου καὶ θὰ σᾶς βοηθῶ κι ὅλας! εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

Καὶ τὸ ἔκαμε.

—Τὸ πρωὶ ποὺ ἔυπνοῦσε, πήγαινε καὶ ρωτοῦσε τὶς γειτόνισσες, ἀν εἶχαν καμιὰ δουλειὰ νὰ τοὺς κάμη. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ βράδυ.

Αὐτές τὸν ἥξεραν καὶ τὸν φώναζαν:

—”Ελα Μιχαλάκη, νὰ μᾶς πᾶς τὸ ψωμὶ στὸ φοῦρνο.

—”Ελα νὰ μᾶς πᾶς τὰ γλυκά!

Καὶ ὁ Μιχαλάκης ἔτρεχε, μάζευε δεκαρίτσες καὶ χόρταινε κι ὅλας. Τ’ ἄλλα παιδιὰ τὸν περίπατζαν. Αὐτὸς τὰ στράβωνε

χείλια του κι ἔκλεινε τὸ ἔνα του ποντικήσιο μάτι γι' ἀπάντηση.

— "Ας ἔλεγαν δέ, τι ήθελαν.

— "Εγώ, ἔλεγε, δέ κόσμος ἀνάποδα νὰ γυρίσῃ, θὰ ζήσω! Νὰ ίδω ἐσεῖς τί θὰ κάμετε. Καὶ μεγάλος θὰ γίνω!"

"Οταν ἔλεγε αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια ξεσποῦσαν γέλια ἀκράτητα. Πώς ήταν προκομένος, τὸ βλέπανε. Μὰ ἔνα παιδάκι, ποὺ εἶχε ποδαράκια σὰ σπίρτα κι ἔνα προσωπάκι μαϊμοῦς δὲν τόπιανε τὸ μάτι τους..

Μεγάλος! "Ετσι γίνονται οἱ μεγάλοι;

— Καὶ τί θὰ σπουδάσω; Τὸ σχολαρχεῖο μόνο θὰ βγάλω. Κι ἔπειτα θὰ πάω στὸ σχολεῖο ποὺ βγάνει τοὺς μεγάλους.

"Εβγαλε τὸ σχολαρχεῖο δὲ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα καὶ τὴν ἴδια χρονιὰ ξενητεύτηκε. Τὸν πῆρε μαζί του δὲ ταχυδρόμος, ποὺ ἔκκινε δύο φορὲς τὸ μῆνα ταξίδι ἀπὸ τὴν μικρὴ παραλιακὴ πόλη στὴν Πόλη μὲ τὴν Ἀγιὰ Σοφιά.— Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ Μιχαλάκη εἶχαν ξενητεύτη πολλοὶ: εἶχανε φύγει γιὰ τὴν Πόλη, κι ἀπάνω ψηλὰ γιὰ τὴν Ρουμανία καὶ τὴν Ρωσία. Οἱ πιὸ πολλοὶ ήτανε στὴν Πόλη. Γι' αὐτὸ εἶχαν καὶ ίδιαίτερο ταχυδρόμο. Ό Μιχαλάκης μόλις εἶχε τὰ ναῦλα του. Κι ὅπως φανταζόταν ἀπὸ μικρός, ἐπρεπε νὰ βρῆ δουλειά, νὰ γίνη καὶ μεγάλος, πολὺ μεγάλος! Νὰ μπορῇ νὰ ὠφελήσῃ τὸν κόσμο. Πώς θὰ τὸ πετύχαινε; Νά, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: Θὰ γίνω πολὺ πλούσιος κι ὑστερα θὰ κάνω φιλανθρωπίες. Τόσοι εἶγιναν πλούσιοι, δὲ θὰ γίνω κι ἐγώ; Καὶ βάλθηκε νὰ γίνη πολὺ πλούσιος.

"Οπως τὰ φαντάζεται κανείς, ποτὲ δὲν τὰ βρίσκει. Χαράστον ὅμως ποὺ ἐπιμένει στὸ σκοπό, ποὺ ἔβαλε! Ό Μιχαλάκης δούλεψε πολλὰ χρόνια ὑπηρέτης σὲ μαγαζιὰ συμπατριωτῶν του καὶ σὲ ξένα. Δούλευε πάντα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνη μεγάλος. Μὰ ἔκει ποὺ ἔλεγε πώς ήταν στὴν ἀρχὴ τοῦ σκοποῦ του, βρισκόταν ἀπένταρος.

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β'.

Ξανάρχιζε. "Επιανε λίγα λεφτά και δοκίμαζε νὰ έργαστῃ μόνος. Πάλι ἔχανε και πάλι ξανάρχιζε. Κι ό ίδιος δὲν ἤξερε πόσες φορές.

Μιὰ μέρα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη και πῆγε στὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας. Διούλεψε και μπόρεσε νὰ κάμη σιτάρια.

Μιὰ χρονιὰ πῆγε νὰ γίνη μεμιᾶς πολὺ πλούσιος. Εἶχε ἀγοράσει μπροστὰ πολλὰ σιτάρια κι ἔλπιζε νὰ κερδίση διπλὰ και τρίδιπλα, γιατὶ ἐλεγαν πώς δὲ θὰ γινόταν πολὺ σιτάρι.

Τὸ Μάη μαθαίνει πώς στὴν Ἀμερικὴ θὰ γίνη τόσο σιτάρι, που θὰ πνίξῃ ὅλη τὴ γῆ. Κι ἔτσι ἔγινε. 'Ο Μιχαλάκης ἔπαθε καταστροφή. "Εμεινε ὄλωσδιόλου ἀπένταρος.

Κι ἤτανε τότε τριάντα χρονῶν. "Ουμως δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα νὰ γίνη μεγάλος. Μπῆκε ὑπηρέτης σ' ἕνα μαγέρικο, λογάριασε πώς ό καταστηματάρχης κέρδιζε ἀρκετὰ και βάλθηκε νὰ δουλέψῃ ν' ἀνοίξῃ κι αὐτὸς μαγέρικο.

Σὲ λίγα χρόνια τὰ κατάφερε. "Ετυχε νὰ γίνουν πολλὰ σιτάρια και ἄλλα προϊόντα και ό κόσμος εἶχε νὰ ξοδεύη. 'Ο Μιχαλάκης κέρδιζε—κέρδιζε πολλά.

—Καλὴ δουλειά, εἶπε. Και ὅταν ἔχη κι ὅταν δὲν ἔχη ό κόσμος, πάντοτε κάτι θὰ τρώῃ. Σίγουρο ἐμπόριο. Θὰ εἰπῆς πῶς θὰ γίνω ἀπὸ μάγειρος, μεγάλος! Ποιός ξέρει τί γίνεται!

Στὰ τριανταπέντε του χρόνια ό Μιχαλάκης τοῦ Λουκα ἤταν ἀρκετὰ πλούσιος.

—Θὰ πάω στὴν Ἀθήνα, εἶπε. Στὴν πατρίδα μου τὴν ίδιαίτερη, ἀν δὲ γίνω μεγάλος, δὲν πηγαίνω.

*
* *

"Ηρθε στὴν Ἀθήνα. Τὴ γύρισε σὲ κάμποσες ἥμέρες, μὰ δὲν ἔβρισκε τί μποροῦσε νὰ κάμη. "Ας μὴ βιαστῶ, σκέφτηκε. Πρέπει νὰ τὴ γνωρίσω καλὰ τὴν πρωτεύουσά μας.

”Ετσι γύριζε καὶ ρωτοῦσε. ”Εβλεπε κι ἔκανε σχέδια. Πολλὰ σχέδια ἔκαμε, μὰ κανένα δὲν τοῦ ἄρεσε. Δὲν ἦταν παιδὶ πιά. Ὅταν ἀντρας κι ἔπρεπε νὰ κάμη κάτι ν' ἀκουστῇ τ' ὄνομά του, νὰ γίνη μεγάλος.

Μιὰ μέρα εἶπε:

—Στὸ μέρος ποὺ ἔζησα, δὲ ζοῦν καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ μᾶς. Δὲν πηγκινώ νὰ ἴδω καὶ τὴν Εύρωπη; Κάτι θὰ ἴδω, κάτι θὰ μάθω ἐκεῖ διαφορετικό.

Πῆγε καὶ γύρισε ὅλες τὶς μεγάλες πολιτεῖες.

Τὰ μάτια του ὅλο ἀνοιγαν. Τὰ σχέδιά του ὅλο καὶ ἀλλαζαν. Κρῦμα νὰ μὴν πάη ἀπὸ παιδὶ ἵσα στὴν Εύρωπη! Ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε θὰ τὸ εἶχε βρῆ. ”Τστερα σκέφτηκε πῶς μὲ λίγα γράμματα, ποὺ ἤξερε, δύσκολα θὰ πρέκοιβε στὴν Εύρωπη. Ἐκεῖ κι ὁ τελευταῖος ἐργάτης ἤξερε περισσότερα ἀπ' αὐτόν.

Απὸ τὰ πολλά, ποὺ εἶδε, νόμισε τέλος πῶς βρῆκε ἐκεῖνο, ποὺ θὰ τὸν ἔκανε μεγάλο. Γύρισε στὴν πρωτεύουσα καὶ ἀνοιξε ἐνα ἑστιατόριο.

Εἶχε καταλάβει πῶς ἔνας τόπος πολιτισμένος πρέπει νὰ ἔχῃ ἑστιατόρια, παντοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ τέτοια, ποὺ ν' ἀστράφτουν ἀπὸ καθαριότητα.

Τὸ ἀνοιξε τὸ ἑστιατόριο, μὰ λίγο ἔλειψε νὰ ξαναγίνη φτωχός. Ο Μιχαλάκης δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβη τί τοῦ ἔφταιγε.

—Θὰ μοῦ λείπη ἵσως τὸ «χού», σκέφτηκε. Τί ἦταν αὐτὸ τὸ «χού»; Κάποιος μιὰ φορὰ πῆγε νὰ μάθη νὰ κάνη φλιτζάνια. Κάθησε κάμποσον καιρὸ καὶ νόμισε πῶς τὴν εἶχε μάθει τὴν τέχνην. ”Ανοιξε δικό του ἐργοστάσιο. Μὰ τὰ φλιτζάνια τοῦ ἔσπαζαν! Ξαναπάξει στὸ μάστορή του νὰ δῆ, γιατί δὲν ἔσπαζαν τὰ δικά του. Πρώτη φορὰ παρατήρησε τότε πῶς ὁ μάστορής του, μόλις ἔβγαζε ἔνα ἔνα φλιτζάνι, τὸ φυσοῦσε δυνατὰ μὲ ἔνα: Χού! ἔτσι

ἔμεινε δὲ λόγος, ὅταν λείπη κάτι σπουδαῖο, μὰ ποὺ φαίνεται παραμικρό, νὰ λέμε: «τοῦ λείπει τὸ Χού».

Ἐτσι σκέφτηκε ὁ Μιχαλάκης καὶ ξαναπῆγε στὴν Εὔρωπη, πρὶν χάσῃ ὀλότελα τὰ χρήματά του. Γύρισε λίγες πολιτεῖες καὶ καταστάλαξε στὴν Ἐλβετία, στὴ γώρα τῶν ξενοδοχείων, στὴ γώρα ποὺ ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους.

Μὲ πολλὰ βάσανα μπόρεσε νὰ μπῇ ὑπηρέτης σ' ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο καὶ πλούσιο ξενοδοχεῖο. Κάθε μέρα μάθαινε πράματα, ποὺ δὲν τὰ φανταζόταν. Μὲ τὸν καιρὸν εἶδε πώς ἔπρεπε νὰ πάῃ καὶ σὲ κάποιο εἰδικὸ σχολεῖο μαχειρικῆς.

Μιὰ βραδὶ ἡ σερβίριζε ὁ Μιχαλάκης δύο τρεῖς χυρίους. Κατάλαβε πώς ἔλεγαν γιὰ τὴν Ἐλλάδα καὶ προπάντων γιὰ τὴν Ἀθήνα, καὶ ἔβαλε αὐτὶ ν' ἀκούση.

Ἐνας ἔλεγε:

—“Αλλη γώρα πιὸ ώραία ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει, καὶ προπάντων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ θὰ ἥθελε κανεὶς νὰ ζῆ αἰώνια, κάτω ἀπὸ τὸ λάμπρο της ἥλιο, ποὺ δὲ βρίσκεται πουθενὰ ἄλλοι. Μὰ εἴναι, φίλε μου, ἀδύνατο. Δὲ βρίσκεις ἓνα ξενοδοχεῖο τῆς προκοπῆς νὰ μείνης. “Αν πῆς γιὰ τὰ ἑστιατόριά της, ἀν φᾶς ἓνα μῆνα καὶ στὸ καλύτερο ἀκόμη, θὰ πάθη γιὰ πάντα τὸ στομάχι σου. Νὰ καταλάβαιναν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι τί πλοῦτος εἴναι κρυμμένος στὸν τόπο τους, δὲ θὰ γύριζαν στὸν ἄλλον κόσμο νὰ τὸν ζητοῦν. Νὰ ἥξεραν πώς γιὰ νὰ εἴναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, πρέπει νὰ ἀρχίσουν πρῶτα πρῶτα ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ σαπούνι....”

Τέτοια ἔλεγαν. Ὁ Μιχαλάκης κατακεκάνισε. Τί νὰ εἰπῇ;. Νὰ εἰπῇ τὰ φουσκωμένα λόγια, ποὺ λένε μερικοὶ καὶ κάνουν τοὺς ξένους νὰ γελοῦν; “Οχι, αὐτὸ δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάμη. Εὐχαριστοῦσε ἀπὸ μέσα του τοὺς καλοὺς ξένους, ποὺ τοῦ ἀνοίξαν τὰ μάτια. Ναί, εἶχαν δίκιο σὲ δ', τι κατηγοροῦσαν. Αὐτὸς ὅμως

θὰ τοὺς ἔκανε νὰ ἀλλάξουν γνώμη γιὰ τὴν πρωτεύουσά μας.
Ναι, αὐτός.

‘Ο Μιχαλάκης, δταν πιὰ κατάλαβε ὅτι εἶχε ὅσα τοῦ χρειάζονταν, κατέβηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἄνοιξε τὸ καλύτερο ἑστιατόριο. Στὸ νέο αὐτὸ μαγαζί του ἔβαλε νόμο: Κακὸ πρᾶμα μέσα ἐκεῖ νὰ μὴ μαγειρεύεται. Πῆρε μάγειρο ἀπὸ τὴν Ἐλβετία καὶ στὸ μεταξὺ ἔστειλε κεῖ τὸν ἀδερφό του, νὰ σπουδάσῃ πιὸ καλὰ ἀπ’ αὐτὸν τὴ μαγειρική.

Εἶχε καταλάβει πῶς ἔνα καλὸ ἑστιατόριο δὲν τιμᾶ μονάχα τὸν τόπο, παρὰ χάριζει γερὸ αἷμα στοὺς πατριῶτες του καὶ πῶς τὸ μεγαλύτερο κακὸ στὴν πατρίδα καὶ στοὺς πατριῶτες τους τὸ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ πουλοῦν βλαβερὰ τρόφιμα. Δὲν ἀργησε τὸ ἑστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη νὰ τὸ μάθη ὅλη ἡ Ἀθήνα. Οἱ ξένοι βρῆκαν ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν. Καὶ τ’ ἀλλὰ ἑστιατόρια ἀρχισαν νὰ κλείνουν τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Οἱ καταστηματάρχες οἱ περισσότεροι ἦταν πατριῶτες τοῦ Μιχαλάκη.

—Μιχαλάκη, μᾶς πῆρες στὸ λαιμό σου! τοῦ παραπονιόνταν.

—Ἐγώ; ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. Τί σᾶς ἔκαμα ἐγώ;

—Ξέρομε κι ἐμεῖς; Νά, μᾶς μάγεψες τοὺς πελάτες καὶ μᾶς τοὺς πῆρες.

‘Ο Μιχαλάκης μὲ καλωσύνη τοὺς δασκάλευε καὶ τοὺς ἔλεγε τὸ μυστικό. Μὰ ποῦ ν’ ἀκούσουν ἐκεῖνοι!

—Ακοῦς ἐκεῖ, λέει, νὰ μαγειρεύωμε μὲ ἀγνὸ βούτυρο! καὶ τότε τί θὰ κερδίσωμε; Νά ἀγοράζωμε τὰ καλύτερα τρόφιμα!

—Δὲν πιστεύω ἐγὼ νὰ χάνω, τοὺς ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. “Αν θέλετε νὰ σωθῆτε, ἀκοῦστε με. Τί νὰ σᾶς κάμω κι ἐγώ;

Καὶ θὰ τὸ πιστέψετε; ‘Απίστευτο, μὰ ἀληθινό. “Ολοι ὅσοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ τὰ ἑστιατόρια χαλοῦσαν τὰ στομάχια, θυμοῦνται πῶς τὸ ἑστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη εἶχε σερβιτόρους τοὺς ξεπεσμένους ξενοδόχους τῆς Ἀθήνας.

"Ο, τι ἔμαθε δὲ Μιχαλάκης στὴν Εύρωπη, τὸ ἔμαθαν καὶ ὅσοι ἄνοιγαν τὰ μάτια τους στὸ ἐστιατόριό του. Ἐκεῖ ἔβλεπαν πῶς τὸ συμφέρο τους ἦταν νὰ μὴν καταστρέφουν τὰ στομάχια τῶν πελατῶν τους.

'Απὸ τότε ἔγιναν πιὸ καλὰ ἐστιατόρια στὴν Ἀθήνα καὶ ἀπὸ τοῦ Μιχαλάκη. Ἐκεῖνος ὅμως ἄνοιξε τὸ δρόμο. Κι ὕστερα ἀπὸ τὰ ἐστιατόρια ἔγιναν ἀνθρωπινότερα καὶ τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ ὑπνου καὶ τὰ παντοπωλεῖα.

'Ο Μιχαλάκης τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ χαιρόταν. "Αλλος στὴ θέση του θὰ ζήλευε καὶ θὰ φθονοῦσε. Μὰ δὲ Μιχαλάκης συλλογιόταν: 'Η Ἐλβετία ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους, ποὺ τὴν ἐπισκέπτονται. 'Η Ἐλλάδα, ἀν εἶχε κι αὐτὴ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ ἐστιατόρια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς Ἐλβετίας, θὰ ζοῦσε κι αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ξένους της. Γιατὶ δὲ πατρίδα μας ἔχει τὸ θαυμασιώτερο κλῖμα τοῦ κόσμου καὶ τὰ περισσότερα ἀρχαῖα μνημεῖα. Κι εἶναι χιλιάδες σὲ ὅλο τὸν κόσμο κεῖνοι ποὺ τ' ἀγαποῦν καὶ τὰ σπουδάζουν καὶ ποὺ θὰ ζηθελαν νάρχωνται καὶ νὰ ζοῦν χρόνια ἐδῶ. Νὰ δουλέψωμε λοιπὸν γιὰ νὰ κάμωμε τὴ χώρα μας εὐχάριστη διαμονὴ στοὺς ξένους.

'Εγὼ ἔκαμα τὴν ἀρχή. 'Εσεῖς κάμετε τὸ τέλος.

'Ο Μιχαλάκης δὲ ζῆ πιά, ἀλλὰ ὅταν ζοῦσε, ἥταν ἔνας ἀληθινὰ μεγάλος ἀνθρωπος, γιατὶ ἔφερε τὸν πολιτισμὸ στὴν πατρίδα του.

"Ο γεωργικός μας πλοῦτος.

'Ο "Αλκης ρώτησε ξαφνικά:

—Πῶς ζοῦμε;

—Νά, τρῶμε καὶ ζοῦμε, πετάχτηκε πρόθυμα δὲ Θεδωρος.

—Καὶ μόνο τρῶμε; εἶπε ὁ Ἀλέξης. Καὶ τρῶμε καὶ πίνομε, καὶ ντυνόμαστε καὶ καθόμαστε σὲ σπίτια κι ἔτσι ζοῦμε.

—Δὲ λέες καλύτερα, δουλεύομε καὶ ζοῦμε, διόρθωσε ὁ Θεοδόσης.

—Δίκαιο ἔχεις, εἶπε ὁ Ἀλκης. Ἡ δουλειὰ δίνει τὸ φαῖ, ἡ δουλειὰ δίνει καὶ τὰ ροῦχα καὶ τὸ σπίτι.

—Αὐτὸ τὸ ξέραμε, εἶπε ὁ Θόδωρος πειραγμένος. Τὸ ψωμὶ τὸ κάνει ὁ φούρναρης. Τὸ ἀλεύρι τοῦ τὸ δίνει ὁ μυλωνᾶς καὶ σ' αὐτὸν τὸ σιτάρι ὁ γεωργός.

—Καὶ στὸ γεωργὸ ἡ γῆ, εἶπε κι ὁ Γιάννης.

—Ἡ γῆ μὲ τὴ δουλειὰ τοῦ γεωργοῦ, συμπλήρωσε ὁ Θεοδόσης, χωρὶς δουλειὰ δίνει ἡ γῆ σιτάρι;

—Νὰ δῆτε, εἶπε ὁ Ἀλκης, ποὺ ὅλα ἔχουν τὴν ἀρχὴν τους ἀπὸ τὴ γῆ. Εἶπες τὸ ψωμί, δὲ λέες καλύτερα ὅλα τὰ τρόφιμα;

—Καὶ τὰ χόρτα καὶ τὰ ὄσπρια καὶ τὸ ρίζι καὶ ὁ καφὲς καὶ...

—Καὶ ἡ ζάχαρη;

—Γιατί ὅχι; Ἀπὸ κοκκινογούλια ἡ ἀπὸ ζαχαροκάλαμο τὴν κάνουν.

—Καὶ τὰ ροῦχα;

—Κι αὐτά, βαμβακερὰ ἡ λινά. Καὶ τὰ μάλλινα ἀκόμη. Ἀν δὲ φάη τὸ πρόβατο χορτάρι, ψοφάει. Καὶ τότε οὕτε μαλλί, οὕτε γάλα, οὕτε κρέας ἔχομε.

—Καὶ τὸ σπίτι;

—Ξύλα, πέτρες, ἄμμος κι ἀσβέστης, ὅλα ἡ γῆ τὰ δίνει.

—Καὶ γιατί δὲ λέες καὶ τὰ σίδερα καὶ ὅ, τι χρήσιμο ὑπάρχει; εἶπε ὁ Γιάννης.

—Ἀληθινὴ μάνα ἡ γῆ, ξαναεῖπε ὁ Ἀλκης. Ἔτσι δὲν τὴν ἔλεγαν στὰ παλιὰ χρόνια;

—Ναί, μάνα ἡ γῆ, πρόσθεσε ὁ Θεοδόσης, καὶ πατέρας μας ὁ γεωργός.

— "Ηθελα νάξερα ποιά είναι ή πιὸ πλούσια δουλειά, ξαναρώτησε ό "Αλκης, που πάντα ρωτοῦσε ἐκεῖνο που δὲν ήξερε.

— Η γεωργία, πετάχτηκε ό Πάνος.

— Αὐτὸ τὸ ξέρομε. Μὰ ἀπὸ τὰ γεωργικὰ προϊόντα ποιά είναι τὰ πιὸ πλούσια;

— Τὸ λάδι, ἀπάντησε ό Γιάννης ό Μυτιληνιός.

— Σώπα, καημένε, ή σταφίδα είναι, ἀποκρίθηκε ό Θόδωρος, που ήταν ἀπὸ τὸν Πύργο.

— Τί λάδι καὶ σταφίδα λέτε; τοὺς ἀντιμίλησε ό 'Αλεξῆς. Στὴν πατρίδα μου, τὴ Μακεδονία, οὔτε λάδι, οὔτε σταφίδα γίνεται. Ἐμένα μοῦ φαίνεται πώς τὰ καπνὰ είναι τὸ πιὸ πλούσιο ἀπὸ τὰ γεωργικά μας προϊόντα.

— Εγὼ δὲν τὸ παραδέχομαι, εἶπε ό Θεοδόσης. Κάνουν καὶ στὴ δική μου πατρίδα, τὴ Θεσσαλία, καπνά. Φυτεύουν ἔνα γωράφι ἐδῶ, ἔνα γωράφι ἐκεῖ, μὰ ὕστερα ὅλος ό κάμπος ώς που φτάνει τὸ μάτι είναι σπορές.

— Γιὰ τὸν τόπο τοῦ καθενὸς ἔτσι θᾶναι, εἶπε ό "Αλκης. Μὰ γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ποιό είναι τὸ πιὸ σπουδαῖο;

— Γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα; "Εκαμαν τὰ παιδιὰ μὲ ἀπορία.

— Καὶ ποιός τὸ ξέρει; πρόσθεσε ό Πάνος.

— Η μαθητική σας βιβλιοθήκη, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ πίσω ἀπὸ τὰ παιδιά. Γύρισαν ὅλα κι εἶδαν τὸ δάσκαλό τους, που τὰ κοίταζε χαμογελώντας. "Εχετε ἐκεῖ ὅλα τὰ βιβλία, που μπορεῖτε νὰ βρῆτε ἐκεῖνο που ζητᾶτε.

Στὴ μαθητικὴ βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου τους εἶχαν πολλὰ βιβλία τῆς Γεωργικῆς 'Εταιρίας μὲ τὸ πράσινό τους ξώφυλλο, καὶ τοῦ Συλλόγου τῶν 'Ωφελίμων βιβλίων μὲ τὸ κόκκινο ντύμα. Εἶχαν ἀκόμη πολλὰ περιοδικὰ κομμάτια ἀπὸ ἐφημερίδες, που ἔγραφαν κάτι γρήσιμο, ταχυδρομικὰ δελτάρια, εἰκονογραφημένα καὶ ἄλλα πολλά. Στὴ βιβλιοθήκη ήταν σ' ἔνα χοντρὸ τε-

τράδιο γραμμένος δὲ κατάλογος τῶν βιβλίων, τῶν περιοδικῶν, τῶν εἰκόνων.

Τὰ παιδιά ἀνοιξαν πρόθυμα τὸν κατάλογο, ἀπάνω στὸ τραπέζι τοῦ δασκάλου τους καὶ ἀρχισαν νὰ τὸν ψάχνουν σκυμμένα

ὅλα γύρω, ποὺ ἄγγιζαν τὰ κεφάλια τους.

Διάβαζαν ἔνα—
ἔνα τὸ ὄνομα τῶν
βιβλίων καὶ σημείωναν σὲ ἔνα χαρτὶ
ὅσα τοὺς φαίνονταν
πώς κάτι θάγραφαν
γιὰ τὸ ζήτημά τους.
Οταν πιὰ τέλειωσε
ὁ κατάλογος, εἶχαν
διαλέξει πέντε ἔξι
βιβλιαράκια, τὰ μοιράστηκαν μεταξύ
τους καὶ συμφώνησαν, νὰ φέρη ὁ καθένας τὴν ἄλλη Δευ-

τέρα μία σημείωση γιὰ δὲ τι θὰ διάβαζε. Μαζὶ θάφερναν καὶ τὰ βιβλία νὰ τὰ ξαναφυλάξουν στὴ θέση τους.

Τὴν ἄλλη Δευτέρα ὁ δάσκαλος εἶπε στὴν τάξη πώς ἀντὶ γιὰ ἀνάγνωση, θ' ἀκούσουν τὶς σημειώσεις τῶν παιδιῶν γιὰ τὴ γεωργική μας παραγωγή.

Πρῶτος σηκωθῆκε ὁ Γιάννης ὁ Μυτιληνιός. Εἶχε πάρει βιβλία, ποὺ ἔγραφαν γιὰ τὴν ἐλιὰ καὶ γιὰ τὸ λάδι. Ξεδίπλωσε τὸ φύλλο τὸ χαρτὶ μὲ τὶς σημειώσεις, ποὺ κράτησε καὶ διάβασε:

« Ή ἐλιὰ εἶναι δέντρο ίερό. Μᾶς δίνει τὸ λάδι καὶ τὸν καρπό του. Στὰ παλιὰ χρόνια, ποὺ δὲν εἶχαν οὔτε πετρέλαιο, οὔτε γκάζι, οὔτε ἡλεκτρικό, τὴν νύχτα, γιὰ νὰ ἔχουν φῶς, ἀναβάν τους λύχνους μὲ τὸ λάδι.

Στὴν Ἑλλάδα οἱ ἐλιές μας σκεπάζουν ώς πέντε ἑκατομμύρια στρέμματα καὶ φυτρώνουν μόνο στὰ παράλια. Βαθιὰ μὲς στὴ στεριὰ ἡ ἐλιὰ δὲ γίνεται, γιατὶ δὲν τὴ φτάνει ἡ δροσερὴ πνόη τῆς θάλασσας. Στὰ παράλια μας, στὴ Θεσσαλία, στὴ Στερεά, στὴν Πελοπόννησο, στὴν "Ηπειρο καὶ στὰ νησιά μας εἶναι μεγάλοι ἐλαιῶνες. Στὴν Κέρκυρα καὶ στὴ Μυτιλήνη οἱ ἐλιές αποτελοῦν δάση. Χιλιάδες ἐλαιόδεντρα τὰ χρωστᾶμε στὴ Βενετία. Ή Δημοκρατία αὐτή, τότε ποὺ κάτεχε τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τους γεωργούς νὰ μεγαλώσουν τους ἐλαιῶνες τους, πλήρωνε γιὰ κάθε κεντρωμένη ἀγριλίδα ἔνα ασημένιο τάληρο. "Ετσι κεντρώθηκαν χιλιάδες ἀγριλίδες.

Ἡ Ἑλλάδα ἔρχεται στὸν κόσμο τρίτη χώρα στὴν ἐλαιοπαραγωγή.

Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δεύτερη ἡ Ἰταλία.

Χρόνο μὲ χρόνο κάνουμε λάδι καὶ ἐλιές, ποὺ ἀξίζουν ώς 1500 ἑκατομμύρια δραχμές.

Μὰ τὸ λάδι μας δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα. Σ' αὐτὸ φταῖμε οἱ ἔδιοι. Στὶς ἄλλες χῶρες τὰ καθαρίζουν τὰ λάδια στὰ ἐργοστάσια.

Μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ μεγαλώσωμε τὴν ἐλαιοπαραγωγὴ μας. Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ἀγριλίδες στὸν τόπο μας, ποὺ μένουν ἀκέντρωτες. "Αν τὶς κεντρώσωμε, σὲ λίγα χρόνια μέσα θὰ μπορέσωμε νὰ διπλασιάσωμε τὸ λάδι, ποὺ γίνεται στὴν πατρίδα μας. Καὶ μπορεῖ ἔτσι ἡ Ἑλλάδα νὰ γίνη ἡ πρώτη χώρα στὸ λάδι».

*
* *

— Εγώ, εἶπε ὁ Θόδωρος, ποὺ ἦσαν ἀπὸ τὸν Πύργο,

διάβασα γιὰ τὴ σταφίδα καὶ κράτησα αὐτὲς τὶς σημειώσεις:

«Ἡ Κορινθιακὴ σταφίδα, πουθενὰ ἀλλοῦ δὲ γίνεται παρὰ στὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅχι σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα παρὰ στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὴν Κόρινθο ὡς τὴν Καλαμάτα. Γίνεται ἀκόμη λίγη καὶ στὸ Μεσολόγγι, στὴν Κεφαλλονιά, στὴ Ζάκυνθο καὶ στὴ Λευκάδα. Γίνεται καὶ στὴν Καλλιφόρνια τῆς Ἀμερικῆς καὶ στὴν Αύστραλία σταφίδα, μὰ οὔτε τὸ ἄρωμα τῆς δικῆς μας ἔχει, οὔτε τὴ γεύση, οὔτε τὸ βαθυγάλαζο χρῶμα της. Καὶ οἱ ξένες σταφίδες ἔχουν καὶ κουκούτσια. Ἡ σταφίδα μας εἶναι ἔνα φυσικὸ γλύκισμα, ποὺ τὸ πλάθουν ὁ λαμπρὸς ἥλιος τῆς πατρίδας μας καὶ ἡ γλυκιὰ πνοὴ τοῦ Ἰονίου.

Καλλιεργοῦμε ὡς 700 χιλιάδες στρέμματα, ποὺ κάνουν σταφίδα ἀξίας 800 ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Τὴ σταφίδα μας τὴν πουλᾶμε στὴν Ἀγγλία καὶ σὲ ἄλλες χῶρες καὶ τὴν κακὴ ποιότητα τὴν κάνομε οἰνόπνευμα, αὐτὸ ποὺ καῖμε στὰ καμινέτα».

—Αὐτὰ σημείωσα, εἶπε στὸ τέλος ὁ Θόδωρος.

—Πολὺ καλά, ἀπάντησε ὁ δάσκαλος. "Ἄλλος;

—Ἐγὼ κύριε, ἀποκρίθηκε ὁ Αλέξης, διάβασα γιὰ τὰ καπνά:

«Ο καπνὸς δὲν εἶναι φυτὸ Ἑλληνικό, εἶναι ἀμερικάνικο. "Οταν ἀνακάλυψαν τὴν Ἀμερική, ἔφεραν καὶ τὸ φύτεψαν στὴν Εύρωπη καὶ στὴν Ἑλλάδα. Μὰ τὸ ὡραῖο μας κλῖμα καὶ τὸ διαλεχτό μας ἔδαφος ἡμέρεψαν τὸ ἄγριο φυτὸ καὶ τοῦδωσαν μυρωδιές, ποὺ πρὶν δὲν τῆς εἶχε. Σήμερα σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου, οὔτε στὴν Ἀμερική, δὲ γίνεται ὁ καπνὸς ἔτσι ὡραῖος, ὅπως στὴν Ἑλλάδα.

Καὶ στὴν Ἑλλάδα πάλι ὁ καλύτερος γίνεται στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη.

Κάθε χρόνο φυτεύομε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα μὲ καπνὰ περισσότερα ἀπὸ 500 χιλιάδες στρέμματα, μὰ ἀπὸ τὸν καπνὸ ποὺ κά-

νοιν, πιάνομε περισσότερα χρήματα ἀπ' ὅσα μᾶς δίνει τὸ λάδι καὶ ἡ σταφίδα μαζίν.

—Αμα ὅμως μεγαλώσωμε τὴν ἐλαιοπαραγωγή μας, εἶπε ὁ Γιάννης, θὰ ξεπεράσῃ τὴν ἀξία τῶν καπνῶν.

—Πολὺ σωστά, πρόσθεσε ὁ δάσκαλος, καὶ θάχωμε τότε ἄφθονο τὸ λάδι, ποὺ εἶναι ἔνα χρήσιμο τρόφιμο.

* * *

—Μελέτησε ἄλλος κανεὶς τίποτε;

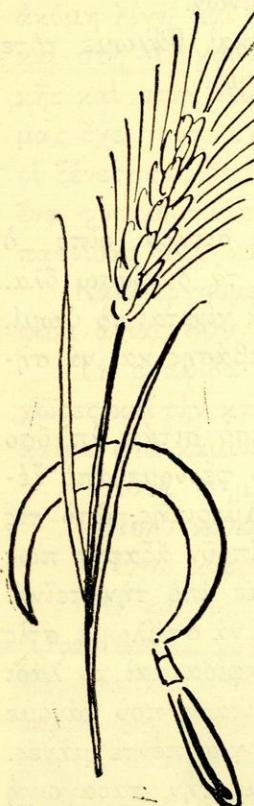
—Μάλιστα, κύριε, ἐγὼ μελέτησα γιὰ τὰ σιτηρά, εἶπε ὁ Θεοδόσης, ὁ Θεσσαλός, μὰ δὲν πρόφτασα νὰ τὰ διαβάσω ὅλα. Γράφουν πολλὰ γιὰ τὰ σιτηρά, ἐπειδὴ μ' αὐτὰ γίνεται τὸ ψωμί.

—Πές μας, λοιπόν, ὅτι πρόφτασες νὰ διαβάσης καὶ νὰ σημειώσῃς.

«Δὲν κάνομε στὴν Ἑλλάδα οὔτε τὸ μισὸ σιτάρι ἀπ' ὅσο μᾶς χρειάζεται γιὰ τὸ ψωμί μας. Τὸ ἄλλο τὸ φέρνομε ἀπὸ ζένες μακρινὲς χῶρες, ἀπὸ τὸν Καναδὰ τῆς Ἀμερικῆς, ἀπὸ τὶς Ἰνδίες καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ. "Αν αὐτὲς οἱ χῶρες εἰποῦν ἀξαφνα πώς δὲ θέλουν νὰ μᾶς δώσουν σιτάρι, θὰ πεθάνωμε ἀπὸ τὴν πεῖνα. Ἔνω, ἀν εἰποῦμε ἐμεῖς, πώς δὲ θέλομε πιὰ νὰ στείλωμε στὶς ξένες χῶρες οὔτε τὰ καπνά μας, οὔτε τὴ σταφίδα καὶ τὸ λάδι μας, δὲν ἔχουν αὐτοὶ νὰ πάθουν τίποτε. Τὸ σιτάρι, ποὺ κάνομε κάθε χρόνο στὴν Ἑλλάδα, μᾶς φτάνει μόνο γιὰ πέντε μῆνες. Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε τρόπο νὰ μεγαλώσωμε τὴν παραγωγή μας. Νὰ σπέρνωμε περισσότερα χωράφια, νὰ τὰ λιπαίνωμε καλὰ μὲ χημικὰ λιπάσματα, νὰ τὰ ὄργωνωμε βαθιὰ μὲ σιδερένια ἀλέτρια, καὶ νὰ διαλέγωμε καλὸ σπόρο, ποὺ νὰ δίνη πολὺ καὶ νὰ ὠριμάζῃ ἐνωρίς. "Αμα ἀργῆ τὸ σιτάρι μας νὰ ὠριμάσῃ, ἔρχεται ὁ λίβας, τὸ βρίσκει ἀμεστο ἀκόμη στὰ χωράφια, καὶ τὸ ξεραίνει.

Νέα χωράφια καὶ γόνιμα θὰ βροῦμε στοὺς βαλτότοπους,

άμα στραγγίξουν τὰ βαλτονέρια. Λογαριάζουν πώς μόνο στὸν κάμπο τῆς Θεσσαλονίκης, ἄμα ξεράνουν τὰ ἔλη του, θὰ κάνωμε τὸ μισὸ σιτάρι ἀπ' ὅσο γίνεται σήμερα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. "Αμα ξεράνωμε τὰ ἔλη στοὺς κάμπους ὅλης τῆς Ἑλλάδας, τότε ξένο σιτάρι δὲ θὰ φέρνωμε καὶ τὰ χρήματα, ποὺ δίνομε στοὺς ξένους, θὰ τὰ παίρνουν οἱ γεωργοί μας κι ἔτσι θὰ ζήσωμε ὅλοι καλύτερα.

Σήμερα σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καλλιεργοῦμε σιτάρι σὲ 4 ἑκατομμύρια στρέμματα. Καὶ τὸ σιτάρι, ποὺ κάνομε, ἀξίζει σχεδὸν 2000 ἑκατομμύρια δραχμές." Άλλο τόσο ἀξίζουν ὅλα τὰ ἄλλα σιτηρά ποὺ κάνομε, δηλαδὴ κριθάρι, σμιγάδι, καλαμπόκι, βρώμη κ.λ.π.".

—Πολύ καλά, εἶπε ὁ δάσκαλος, σὰν τέλειωσε κι ὁ Θεοδόσης. "Ωστε τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα τὰ γεωργικὰ προϊόντα μας εἶναι τὰ σιτηρά κι ἐπειτα ἔρχονται μὲ τὴ σειρὰ τὰ καπνά, τὸ λάδι, ἡ σταφίδα καὶ κατόπιν ὅλα τ' ἄλλα, κρασί, λαχανικὰ καὶ πατάτες, ὄσπρια, φροῦτα, βαμπάκι καὶ τὰ ἄλλα.

Τὰ συγχαρητήριά μου γιὰ τὴν ἐργασία, ποὺ κάνατε. Τώρα ποὺ εἶστε παιδιά, νὰ μελετᾶτε καὶ νὰ μαθαίνετε. "Οταν μεγαλώσετε νὰ βοηθήσετε τὴ γεωργία μας, γιὰ νὰ ζήσετε σεῖς καλύτερα ἀπὸ μᾶς καὶ πιὸ εύτυχισμένα.

—Θὰ τὸ κάνωμε, κύριε, θὰ τὸ κάνωμε.

—Καιρὸς τώρα γιὰ διάλειμμα.

‘Ο Πλούτος καὶ ἡ Εὐτυχία.

Γιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει ὁ οὐρανός;

—Ναι, παιδάκι μου γιατί ξημερώνουν τ' ἄγια Θεοφάνεια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήσῃ καὶ προφτάσῃ σ' ἐκείνη τὴν ἀπόκρυφη ὥρα...

—Τὸ ζέρω, γιαγιά μου, τὸ ζέρω! μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὅ,τι θέλει ἀπὸ τὸ Θεό καὶ τοῦ γίνεται.

—Ναι, μὰ φτάνει νὰ ζητήσῃ ἔνα πρᾶμα μονάχα.

Τὸ παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήσῃ. Κοντὰ στὴν κάμαρά του, ἀπάνω ψηλά, ἦταν ἡ πόρτα, ποὺ ἔβγαινε στὸ λιακωτό. Χωρὶς νὰ τὸ ίδῃ κανείς, κουκουλώθηκε μὲ τὸ παπλωματάκι ρου, πῆρε τὸ προσκέφαλό του καὶ πῆγε νὰ ξαπλωθῇ ἐκεῖ ἔξω. Δὲν εἶχε φόβο κανένα. Ὁ παπάς εἶχε βγεῖ ἐκείνη τὴν ἡμέρα μὲ τὴν ἀγιαστούρα του καὶ εἶχε διώξει ὅλους τοὺς καλικάντζαους, ποὺ περπατοῦσαν στὴ χώρα κι ἔπαιρναν τὰ παιδιά. Στὴν χειμωνιάτικη νύχτα τὸ ζέσταινε τὸ πάπλωμα καὶ ἡ ἐλπίδα.

“Ηταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπὴ ἀπλωνόταν κάτω σ' ὅλη τὴν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ καὶ κεῖ μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι σὰ μάτι νυσταγμένο καὶ τ' ἀγιασμένα νερὰ τῆς λίμνη ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στὴ μυστικὴ ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος, σὰ μαῦρο βελοῦδο, καρφωμένο μὲ διαμαντένια καρφιά, τὸ σκέπαζε ὁ οὐρανός.

Καὶ τὸ παιδάκι τὸν κοίταζε μὲ ἀνήσυχα μάτια καὶ περίμενε ἥσυχα ν' ἀνοίξῃ. “Ο, τι ζητοῦσε τά τε, θὰ γινόταν. Μὰ φτάνει νὰ ζητοῦσε ἔνα μονάχα καὶ τὸ παιδάκι εἶχε τὸ σκοπό του.....”

Οἱ ὥρες περνοῦσαν ἔτσι καὶ οἱ πετενοί, ζωντανὰ ρολόγια, τὶς ἔλεγαν μὲ τὴ βραχνή τους φωνή, δὲνας στὸν ἀλλο.

“Ηρθε τέλος πάντων ἡ ἀπόκρυφη ὥρα, ποὺ ἀνοιξε ὁ οὐρανός. Μὲς στὴν ἀστροσπαρμένη μαυρίλα πρέβαλε ὅξαφνα μιὰ λάμψη ζωηρή, ποὺ ἔσβησε ὅλα τ' ἀστέρια. “Ἐνα φῶς γλυκὸ χύ-

θηκε τότε στή χτίση καὶ τ' ἀγιασμένα νερὰ τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν σὰν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλὰ μὲς στὸ φωτεινὸ ἄνοιγμα καὶ ἔναν δλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχῃ στὸν οὐρανό, καθὼς λένε, τὸν Ἰορδάνη. Στὸν τρόμο, στὴ θάμπωσή του, στὴ σαστισμάρα του, λησμόνησε τί εἶχε νὰ ζητήσῃ καὶ ἔβλεπε βουβό....Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, ποὺ συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νὰ πῇ ἔνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιὰ ἡ θεία λάμψη, σὰν ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

--Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεβατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῇ. Μὰ τὸν ἀφησε γιὰ πολλὴ ὥρα ἀγρυπνο τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος, ποὺ βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του καὶ μιὰ ἀνήσυχη σκέψη ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποὺ βασάνιζε τὸ μυαλό του.....

Τί λαμπρὸ καὶ ἀπίστευτο θᾶμα! Νὰ τὸν ἀκουσε τάχα ὁ Θεός; Πρόφτασε νὰ μιλήσῃ σὲ κατάληγη στιγμή; "Αγ καὶ θ' ἀποκτοῦσε τὸν πλοῦτο, τὸ ἔνα πρᾶμα, ποὺ ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του, τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σὰν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρῶτο, εἶδε ἔνα παράξενο ὅνειρο τόσο ζωηρό, ποὺ ἀκόμη τώρα δὲν ξέρει, ἀν κοιμότανε στ' ἀλήθεια ἢ ἀν ἀγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πῶς μπῆκε στὴν καμαρά του ἔνας ἄνθρωπος. "Ηταν νέος, παιδί μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ καὶ ἡ φορεσιά του ἀπὸ τὴν πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ως κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυσάφι, στὸ μετάξι, στὰ πετράδια. "Ενα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Σὶα χέρια του κρατοῦσε ἔνα χρυσὸ ραβδί. Εἶχε φτερούγια χιονάτα καὶ χαμόγελο γλυκό.

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας "Εκδ. Β'.

10

—Νά με! Τί μὲ θέλεις; Εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

—”Αγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

—Δὲν εῖμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος, εῖμαι ὁ Πλοῦτος, ποὺ ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος, ποὺ ὁδηγεῖ τὰ βήματά μου, εἶδε τὴ φωτιὰ τῆς καρδιᾶς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμὴ πρωτύτερα, ἀν πρόφταινες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θάρχόμουνα νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα, ποὺ ἀργησες νὰ μιλήσῃς καὶ ἔγινε ζήτημα, ἀν ἔπρεπε νὰ σου γίνη ἡ χάρη ἢ ὅχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔρθω μονάχα νὰ σὲ ἔσαναρωτήσω... καὶ ὅτι μοῦ πῆς θὰ κάνω. ”Επιμένεις ἀκόμα στὸ λόγο σου; ”Εμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς ἀληθινά, ἀφοῦ ξέρεις ὅτι μονάχα ἔνα πρᾶμα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσης; ”Αν εἰν’ ἔτει πέξμου το καὶ μένω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπὸ τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

—Σένα θέλω, Πλοῦτε μου, σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου. Εἶδα πὼς ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα μὲ σένα, καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸν σὺ εἶσαι τὸ ὄνειρό μου.

—Βλέπω ὅτι μ' ἀγαπᾶς ἀληθινὰ καὶ ἥθελα νὰ μείνω μαζί σου... ”Αλήθεια! Τί ὅμορφη ζωὴ ποὺ θὰ περνοῦμε. Παντοῦ ὁ κόσμος θὰ σκύφτη στὸ διάβα μας, ἂμα θὰ βγαίνωμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτι ὅλο μάρμαρα, θὰ κοιμόμαστε σὲ ὀλόγρυπο κρεβάτι, θὰ σκεπαζόμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά. Τὸ γυαλιστερὸ ἀτλάζι καὶ τὸ χνουδωτὸ βελοῦδο θὰ μᾶς τριγυρίζουν παντοῦ, στὸ πάτωμα, στοὺς τοίχους, στὸ ταβένι, στὰ καθίσματα, παντοῦ ὅπου θ' ἀκουμπᾶ τὸ κορμί, θ' ἀναπαύεται τὸ βλέμμα. Θὰ φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στιλίδια. Θάχωμε διούλους καὶ δοῦλες καὶ γνώριμους πολλούς. Βαλσαμωμένος θὰ είναι ὁ ἀέρας, ποὺ θὰ ἀναπνέωμε ἀπὸ τ' ἄνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπη στὸ χρυσάφι καὶ στὸ κρύσταλλο.

Θὰ πηγαίνωμε στὸν περίπατο μὲ ἀμάξια καταστόλιστα, θὰ πηγαίνωμε στὰ θέατρα, στοὺς χορούς, στὰ ἵπποδρόμια, πάντα στὴν καλύτερη θέση. Θὰ ταξιδεύωμε μὲ κάθε ἄνεση τὸ καλοκαίρι ἢ τὸ χειμῶνα. Καὶ θὰ ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά, ἔνα ντουλάπι λουστράρισμένο, μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμάτο χρυσὰ φλωριά, τόσα ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ κάνωμε κάθε ἐπιθυμία, ποὺ ἥθελε μᾶς γεννηθῆ....

— "Α! τί καλά! φώναξε τὸ παιδάκι. Καὶ τὸ γέλιο δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χείλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Κάθησε, Πλοῦτε μου, θέλω νὰ εἴμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ εύτυχής.

‘Ο νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε μὲ περίλυπη φωνή:

— Αὐτὸ εῖναι ἴσα-ἴσα ποὺ θέλω νὰ σου πῶ... 'Εγὼ δὲν μπορῶ νὰ σου ἐγγυηθῶ ὅτι δὲ θὰ λείπη ἀπὸ τὰ χείλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά... Ἄ! ὅχι, ὅχι....

— Μὰ γιατί;

— Γιατί;... Δὲ σὲ ἀφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη, ποὺ μοῦ ἔχεις, νὰ τὸ σκεφτῆς ποτέ;... καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σου κάνω ἐγώ, ὅταν θὰ ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη.... Ποιός ξέρει, ἀν δὲ θὰ μὲ θέλης γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατρούς καὶ γιατρικά; ποιός σου εἶπε πῶς μαζί μου δὲ θὰ δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνία βασάνου σὲ δικαστήριο;.... ποιὸς σου εἶπε πῶς δὲ θὰ σὲ πληγώσῃ ὁ θάνατος σ' ὅ,τι ἔχεις πιὸ ἀγαπημένο στὸν κόσμο καὶ πολύτιμο;... Ποιός σου εἶπε, πῶς μ' ἐμένα θὰ βρῆς τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, τὴν ἀδερφικὴ φιλία, ἔκεινη ποὺ θέλεις, καὶ τί θὰ σου χρησιμεύω, ὅταν θὰ σὲ μαχαιρώνῃ ἡ ἀχαριστία, ἡ κακία, τὸ ψέμα, ὁ φθόνος, ἡ ἐπιβουλή;... Ποιός σου ὑποσχέθηκε ὅτι μαζί μου θ' ἀπολαύσης τὶς χάρες τῆς καλῆς καὶ ἀδολῆς καρδιᾶς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ; Ποιός σὲ βεβαίωσε ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύῃ ἡ τιμή, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἀρμονία!... "Α, πόσο στάθηκες, παι-

δάκι μου, ἀπατημένο! Γύρεψες ἀπὸ μένα ἔκεῖνο, ποὺ ἔπρεπε νὰ γυρέψῃς ἀπὸ τὴν Εὔτυχία.

—'Απὸ τὴν Εύτυχία!... Ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελπισμένη φωνή.

—Μάλιστα ἀπὸ τὴν Εύτυχία! Καὶ πῶς; Δὲν τὴν ξέρεις; Εἶναι ἔνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εύτυχία, ὄμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη ἀπλὴ φορεσιά σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζί της δὲν ἔχω, γιατὶ μ' ἀφήνει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ πηγαίνει μὲ τὴ Φτώχεια, ὅπως κι ἐγὼ πηγαίνω καμιὰ φορὰ μὲ τὴ Δυστυχία. Τί τὰ θέλεις, παιδί μου! Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ καὶ ἀπόλαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἔνα πλῆθος παιδάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, ποὺ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μονάχη εἶναι ίκανή, ὅταν σὲ πάρη καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της, νὰ σὲ κάμη νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὰ χείλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἡ χαρά, ἀδιάφορο, ἀν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύβα ἡ στὸ παλάτι, ἀν θὰ φορῆτε γρυσά ἡ κουρέλια.

—Πλοῦτε μου καλέ μου φίλε, συχώρεσέ με, δὲν τὸ σκέφτηκα. "Έκαμα λάθος. Τὴν Εύτυχία ἔπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν Εύτυχία ζητοῦσα, τὴν Εύτυχία ζητῶ. "Ενα πρᾶμα μονάχα, βλέπεις, μοῦ εἶναι συχωρεμένο νὰ ἔχω καὶ ἄλλο καλύτερο ἀπὸ τὴν Εύτυχία δὲν ὑπάρχει... "Αχ, ούτε σύ, καλέ μου Πλοῦτε! τώρα τὸ βλέπω, τὸ ἐννοῶ.

—Θέλεις λοιπὸν τὴν Εύτυχία; Καλά, ἐγὼ φεύγω. Καὶ φεύγω, ἀκουσε, ὅχι γιατὶ δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατὶ δὲν ἔπρόφτασες νὰ μὲ ζητήσης τὴν κατάλληλη ὥρα. Τί τυχερὸς ποὺ στάθηκες! 'Αλλιώτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ήταν περιττὴ κάθε σου μετάνοια... Χαῖρε, εἶπε ὁ Πλοῦτος κι ἐξαφανίστηκε.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. "Ετσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρό-

νου, πιὸ φωτισμένο καὶ πιὸ ἡσυχο, νὰ ἀγρυπνήσῃ τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν Εὔτυχία, μονάχα τὴν Εὔτυχία.

Οἱ ἑφτὰ τεμπέληδες.

Στὰ βορειοκατολικὰ καὶ στ' ἀνατολικὰ βουνοσειρὲς ψηλές. Λίγῳ δῶθε πρὸς τὰ νοτικατολικά, χωματοβούνια κι ἔνα Πετροβούνι μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν κυριατιστὰ χωματοβούνια χαμηλότερα ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ γύρω καὶ πέρα ἀπλώνεται κάμπος καταπράσινος καὶ δὲν ξέρεις ποῦ τελειώνει στὰ νότια καὶ νοτιοδυτικὰ ὁ κάμπος καὶ ποῦ ἀρχίζει καὶ χάνεται μακριὰ στὸν δρίζοντα ἡ γαλανὴ ἡ θάλασσα.

Ανάμεσα στὰ χωματοβούνια, ἀπὸ τὶς βορειανατολικὲς βουνοσειρὲς πρὸς τὸ νοτιά, κυλάει σὰν ἀσημένιο φιδάκι, ἔνα ποτάμι βαθὺ. Στὶς ὅχθες του ἵτιές, ροδοδάφνες καὶ βατιῶνες, ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ λίγο πέρα, δυὸ βήματα, φουντώνουν ἐλιές καὶ πορτοκαλιές καὶ συκιές, καὶ στὶς πλαγιές ξεφυτρώνουν χωριουδάκια ἴδια ζωγραφιές. Ο κάμπος ὅλος γεμάτος ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφίδες καὶ συκιές κι ἐλιές ἀσημόφυλλες, καὶ σὲ πολλὰ μέρη, δάση ἀπὸ χλωροπράσινες μουριές. Δὲ λείπουν ἐδῶ κι ἐκεῖ φοινικιές, καὶ μπανάνες ἀκόμη μακρύτερα.

Ποιά νᾶναι ἡ ὅμορφη πεδιάδα, μὲ τὶς πολλὲς χαριτωμένες κοιλάδες καὶ τὴν τόση πυκνὴ βλάστηση; Μιὰ εἶναι στὴν Ἑλλάδα ἡ παχιὰ καὶ ὅμορφη καὶ πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσσηνίας!

Γι' αὐτὴ χύθηκαν τόσα καὶ τόσα αἴματα καὶ σπάρθηκε μὲ τὰ κόκαλα τῶν παιδιῶν της, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Πόσα χρόνια δὲν πολεμοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες γιὰ νὰ τὴν πάρουν καὶ νὰ διώξουν τὰ παιδιά της, ποὺ ξέφυγαν νὰ πᾶν μακριὰ νὰ χτίσουν στὴν Ἰταλία τὴν Μεσσήνη.

Ο Έπαμεινώνδας, ο Θηβαῖος, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια τοὺς ξανάφερε. Μὰ καὶ ὕστερα, στὰ δυὸ χιλιάδες σχεδὸν χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, τὰ ἵδια ἔγιναν. Τὰ ἵδια γίνονται παντοῦ στὸν κόσμο, γιὰ τοὺς πλούσιους τόπους τοὺς πολύκαρπους. Τελευταία ἔρχεται ἡ Τουρκία, ποὺ σπέρνει παντοῦ ἀλάτι ὅθε διαβαίνει

Τότε τὰ παχιὰ χωράφια ἥταν τῶν πασάδων. Οἱ σκλάβοι

ζοῦσαν στοὺς ξερότοπούς, στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὶς πλαγιές τους. Κι ὕστερα ἡ σωτήρια ἐπανάσταση, τὸ Εἰκοσιένα μας.

Οἱ τόποι ἐρημώθηκαν, κάηκαν, καὶ χάθηκαν ἐλιὲς κι ἀμπέλια. Οἱ ἀπολευτερωμένοι σκλάβοι μένουν σκλάβοι στὶς παλιὲς συνήθειες, σὲ τόσα καὶ τόσα κακά, ποὺ τοὺς ἄφησε γιὰ κληρονομιὰ ὁ τύραννος.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, τὸ ποτάμι πλημμυροῦσε τὶς ὁχθες του, ἀλλαζε δρόμο κι ἔκανε τὸν κάμπο γύρω του ἀμπουδερὴ ἐρημιά.

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, σὲ κάποιο μέρος, ὑπῆρχαν κάμποσες καλύβες χωρικῶν, πλεγμένες ἀπὸ λυγαριές ἀλειμμένες μὲ

τὴν κοπριὰ τῶν βοδιῶν. Εἶχανε γιὰ σκεπὴ καλαμιές. Ἡ ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἱστορία καὶ τῶν ὄλλων χωριῶν.

Ζοῦσε τότε στὴν ἀκροποταμιὰ κι ἔνας χωρικὸς μὲ τὴ γυναῖκα του. Ἡ καλύβα του ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δεκαπέντε εἴκοσι, ποὺ ἦτανε σπαρμένες σὰ μεγάλες κυψέλες ἐδῶ κι ἐκεῖς.

‘Ο χωρικὸς αὐτὸς ἦταν πολύτεκνος. Ἐφτὰ ἀρσενικὰ παιδιὰ εἶχε. Μεγάλωσε ὁ πρῶτος. Χαρὰ τὸ εἶχανε ὅλοι πῶς θὰ τοὺς βοηθοῦσε. Κι ἀλήθεια, ὁ μεγάλος ἀρχισε νὰ τοὺς βοηθάῃ. Μὰ ἥθελε νᾶχη καὶ τὴ γνώμη του.

Τὸ καλοκαίρι, νὰ εἰποῦμε, τὰ ζῶα τους ἔβοσκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Καὶ τί ἔκαναν γιὰ νὰ ποτίσουν στὰ βοσκοτόπια; Κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ ὄλλοι χωρικοί, μὲ ἀσκιὰ καὶ βάρελια καὶ μὲ κουβάδες. Πόσο ἰδρῶτα ἔχυναν!

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε μιὰ μέρα στὸν πατέρα του:

—Γιατί νὰ γίνεται αὐτό, πατέρα; Μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα νὰ ὀδηγοῦμε τὰ ζῶα στὸ ποτάμι νὰ πίνουν ὅσο θέλουν.

—Τεμπέλη! τοῦ εἶπε ὁ πατέρας του. Τὸ λὲς γιὰ νὰ μὴ χύσης λίγον ἰδρῶτα. Δὲ μοῦ λὲς πῶς θὰ ξέρης πότε διψοῦν; Κι ἔπειτα ἔνα δὲ θέλει νὰ πιῇ, τότε που θὰ τὸ πηγαίνης ἐσύ; Θὰ γάνης τὸν καιρό σου ὕσπου νὰ διψάσῃ; “Οχι, αὐτὸ δὲ γίνεται. ”Ετσι τὰ βρήκαμε ἔτσι θὰ τ’ ἀφήσωμε.

Γύρω ἀπὸ τὴν καλύβα, ὑψωνόταν βουνὸ ἡ κοπριὰ τῶν ζώων. Λέρωνε τὸν τόπο γύρω, μὰ οἱ βροχὲς τὸν ξέπλεναν καὶ παράσερναν τὴν κοπριά. “Οταν ἥθελαν νὰ τὴ σκορπίσουν στὰ χωράφια, τὴν κουβαλοῦσαν μὲ καλάθια. Τὴν ἀφηναν πάλι ἐκεῖ ὕσπου ν’ ἀρχίσῃ τὸ ὄργωμα. Πάλι κι ἐκεῖ τὴν ξέπλενε ἡ βροχή.

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε:

—Πατέρα, νὰ σκαρώσωμε ἔνα κάρο. Νὰ κουβαλοῦμε τὴν κοπριὰ στὸ μεγαλύτερό μας χτῆμα καὶ νὰ σκεπάζωμε τὸ σωρὸ μὲ χῶμα.

‘Ο πατέρας εἶπε πάλι:

—Κρῆμα, ποὺ ἔλεγα πώς θὰ ἔχω ἔνα βοηθό. Τεμπέλης γεννήθηκες καὶ τεμπέλης θὰ πεθάνης. «Οκνὸς νέος, φτωχὸς γέρος», λέγει ἡ παροιμία. Κι εἶναι σωστή. "Αν θέλης, κοίταζε νὰ ἀφήσῃς τὰ πράματα ὅπως εἶναι, κι ἔτσι νὰ τὰ παραδώσῃς καὶ στὰ παιδιά σου.

“Οταν πλημμυροῦσε τὸ ποτάμι, ὁ πατέρας τσαλαβουτοῦσε ὡς τὰ γόνατα, γιὰ νὰ κόψῃ κάποιο λάχανο νὰ μαγειρέψουν.

Τὸ παιδί πρότεινε νὰ φτιάσουν πρόχωμα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ.

Κι ὁ πατέρας ἀποκρίθηκε.

—«Τὸν τεμπέλη σὰν τὸν ἔχης, τὸν προφήτη τὸν θέλεις;» Ή τεμπελιά σου σὲ κάνει νὰ βρίσκης ἀφορμές νὰ φλυαρᾶς καὶ νὰ προφητεύῃς.

Τὸ καλοκαίρι πῶς πότιζαν τὸ περιβόλι; Κουβαλοῦσαν πάλι νερὸ μὲ τ' ἀσκιὰ καὶ μὲ τὰ βαρέλια.

‘Ο μεγάλος γιὸς ἄρχισε νὰ σκάβη καὶ νὰ φτιάνῃ ἔνα αὐλάκι ἀπὸ τὴν πιὸ ἀπάνω ὅχθη τοῦ ποταμοῦ ὡς τὸ περιβόλι.

—Τί κάνεις αὐτοῦ; τὸν ρώτησε ὁ πατέρας του.

—Νά, πατέρα. Ἀπὸ δῶ θὰ πηγαίνῃ τὸ νερὸ ὡς τὸν κῆπο νὰ τὸ βάζῃς ὅποτε θέλεις νὰ ποτίζῃς, νὰ χορτάσῃς ὁ τόπος νερό.

—Ακουσε, ὀκνὲ τῶν ὀκνῶν, εἶπε θυμωμένα τότε ὁ πατέρας. Δὲ θά σ' ἀφήσω νὰ χαλάσῃς ἐσύ τὸν κόσμο. Θὰ τὸν ἀφήσῃς ὅπως εἶναι, εἰδεμὴ φύγε νὰ πᾶς νὰ βρῆς ἄλλους κουτούς καὶ ὀκνούς νὰ παραδέχωνται τὰ σχέδιά σου. Τ' ἀκοῦς;

Στὸ μεταξὺ μεγάλωναν καὶ τ' ἄλλα τ' ἀγόρια τοῦ χωρικοῦ. “Ολα ἥτανε σύμφωνα μὲ τὸ μεγαλύτερό τους ἀδερφό. ”Οχι μονάχα σύμφωνα, μὰ καὶ διόρθωναν καὶ συμπλήρωναν τὰ σχέδιά του. “Ομως οἱ γέροι μὲ κανέναν τρόπο δὲν τοὺς ἀφηναν ν' ἀλλάξουν τὴν ἐλεεινὴ κατάσταση. Καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ περίπαιζαν

τὸν πατέρα μὲ τοὺς ἑφτά του γιούς, τοὺς «χασομέρηδες» καὶ «τεμπέληδες».

Μιὰ μέρα πρότεινε στ' ἄλλα του τ' ἀδέρφια ὡς μεγαλύτερος:

—Ἐδῶ πάει χαμένη ἡ ζωή μας, δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, δὲ μᾶς ἀφήνουν. Ἐτσι ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν, βοηθὸ δὲ θέλουν. Ἐλᾶτε νὰ ξενητευτοῦμε. Νὰ ἰδοῦμε πῶς ζῆ καὶ ὁ ἄλλος κόσμος. Ὁταν παραγεράσουν οἱ γονεῖς μας, ἐπιστρέφομε καὶ τότε καλλιεργοῦμε τὰ χτήματά μας, ὅπως τώρα νομίζομε καλύτερα, κι ὅπως θὰ ἰδοῦμε καὶ στὸν ἄλλον κόσμο.

Οἱ ἄλλοι παραδέχτηκαν κι ἔφυγαν. Δὲ μποροῦμε νὰ εἰποῦμε πῶς δὲν ἔκλαψαν οἱ γονεῖς τους. Ἐκλαψαν καὶ πολὺ μάλιστα. Ομως παραδέχτηκαν πῶς δὲν μποροῦσε ἀλλιῶς νὰ γίνη γιὰ τὰ ἑφτὰ τεμπέλικα παιδιά τους.

—Προκοπὴ ποὺ θὰ κάνουν οἱ τεμπέληδες! Βουτηγτοὶ στὸ χρυσάφι θὰ μᾶς ξαναγυρίσουν καμιὰ φορά! ἔλεγαν περιπατητικὰ οἱ ἄλλοι χωρικοί, ποὺ ζοῦσαν ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτα μὲ τοὺς γονεῖς τῶν παιδιῶν.

* * *

Πέρασαν χρόνια, πολλὰ χρόνια. Μιὰ μέρα εἶδαν νὰ γυρίζουν ἑφτὰ παλικάρια. Ἡταν τὰ ἑφτὰ τεμπέλικα παιδιὰ τοῦ Γέρο-Παναγῆ. Ἡταν ντυμένοι ἀπλά, μὰ καθαρά. Ἀπὸ ἓνα δισάκι εἶχε ὁ καθένας στὴν πλάτη του καὶ ἥτανε φορτωμένος ἐργαλεῖα, ἀξίνες, σφυριά, δρεπάνια καὶ ἄλλα.

Κρυφογέλασαν οἱ χωρικοί. Οἱ γονεῖς τους κούνησαν τὸ κεφάλι. Μὰ ἥταν πιὰ γεροντάκια. Δὲν μποροῦσαν νὰ φέρουν ἀντίσταση. Καλὰ ποὺ ἥρθην τὰ παιδιά τους κι ἀς ἔκκαναν ὅ,τι τοὺς φώτιζε ὁ Θεός.

Αμέσως τὴν ἄλλη μέρα χάραξαν ἔναν κύκλο κοντὰ στὴν καλύβα τους κι ἀρχισαν νὰ σκάβουν βαθὺ λάκκο. Τις πέτρες καὶ τὰ χώματα, ποὺ ἔβγαζαν, τὰ κουβαλοῦσαν λίγο πέρα μ' ἔνα χειραμάξι.

— Χά, χά, χά! χί, χί, χί! χρυφογελοῦσαν οἱ χωρικοί.

— Στὴν ξενιτιά, ποὺ ἦταν, ὀνειρεύτηκαν θησαυρὸς καὶ σκάφτουν νὰ τὸν βροῦν. Τεμπέληδες μιὰ φορά, ἔ;

Σὲ λίγες μέρες τὸ πηγάδι ἦταν ἔτοιμο. Χίστηκε καὶ τὸ στόμα του καὶ στερεώθηκε ἔνα μαγκάν. Τρρρρ, ξετυλιγόταν τὸ σκοινὶ, ἐπεφτε ὁ κουβάς μέσα κι ἔπειτα, ὅταν γέμιζε, τυλιγόταν τὸ σκοινὶ στὸ μαγκάνι καί, ἄψε-σβῆσε, ὁ κουβάς ἐρχόταν ἀπάνω γεμάτος.

— Αὐτὸ κάνει ἡ τεμπελιά, ἔλεγαν οἱ χωρικοί. Γιὰ νὰ μὴ χύνουν λίγον ἰδρῶτα νὰ κουβαλοῦν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάχῃ ἀπὸ τέτοιες μωρίες.

“Επειτα, ἀρχισαν τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια νὰ κάνουν στὸ χτῆμα τους πρὸς τὸ μέρος τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ πλατὺ χαντάκι, καὶ τὸ χῶμα νὰ τὸ ύψωνουν. ”Ετσι, μὲ τὸν καιρό, ύψωθηκε ἔνα ψηλὸ καὶ πλατὺ πρόχωμα. Φύτεψαν στὴ ρίζα τοῦ πρόχωματος λεύκες καὶ ἵτιές. ”Αλλο πρόχωμα ψώσαν σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση καὶ πλάγια. ”Ας πλημμύριζε τώρα δσο ἥθελε τὸ ποτάμι. Τὸ χτῆμα τους θὰ ἦταν προφυλαγμένο. Μὲ τὸν καιρό, φούντωσαν οἱ ἵτιές καὶ τὰ λεῦκα, φύτρωσαν λυγαριές, ροδοδάφνες, δάφνες καὶ βάτα. Οὔτε φίδι δὲν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ. Τόσο ἦταν ὅλ’ αὐτὰ πυκνά.

Νὰ εἰποῦμε τί ἔλεγαν οἱ χωρικοί; Πέριττο πιά. Τοὺς μάθαμε καὶ ξέρομε τί θὰ ἔλεγαν.

Λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὴν καλύβα τους τὰ ἑφτὰ ἀδέρφια ἔχτισαν μεγάλο στάβλο γιὰ τὰ ζῶα τους. Τὰ πότιζαν τώρα στὸ ποτάμι ἢ στὸ πηγάδι τους. Κάθε πρωὶ καθάριζαν τὸ στάβλο, καὶ κοπριά, ἄχυρα κι ὅ,τι ἄλλο τὰ ἔρριγναν μέσα σ’ ἔνα λάκκο, κι ἀπάνω σκόρπιζαν λίγη σκόνη ἀπὸ ἀσβέστη. ”Ετσι χώνευε ἡ κοπριά καὶ στὸν κατάλληλον καιρό, τὴν κουβαλοῦσαν μὲ κάρα στὰ χωράφια τους, τὴ σκόρπιζαν, καὶ ψτερα ὅργωναν. ”Ετσι,

ἡ κοπριὰ ὡφελοῦσε τὰ σπαρτά, καὶ γινόνταν δυὸς φορὲς ψηλότερα καὶ πιὸ καρπερὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων.

"Ἐπειτα, ἔχτισαν ἔνα μεγάλο δίπατο σπίτι. Πάντρεψαν τὸ μεγαλύτερο ἀδερφὸν καὶ ἔγιναν χαρές, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν δεῖ ποτὲ οἱ χωρικοί.

Μὲ τὸν καιρό, ἔγινε τὸ δεύτερο, τὸ τρίτο, τὸ τέταρτο, καὶ τέλος τὸ ἕβδομο σπίτι, σὲ ἀρκετὴν ἀπόσταση τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ μὲ κῆπο γύρω.

Παντρεύτηκαν ὅλα τ' ἀδέρφια.

Τὰ χτήματά τους ἔγιναν ὅλα περιβόλια ἀρχοντικά. Τίποτε δὲν τοὺς ἔλειπε. Στὸ τέλος, φύτεψαν καὶ φοινικιές καὶ μπανάνες καὶ μουριές, ὅλοκληρα δάση.

Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ αἵρετοι τους ἔτρεψαν μεταξοσκούληκα καὶ ὑφαιναν μεταξωτά.

'Απὸ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ὅσοι τοὺς μιμήθηκαν τοὺς ἐφτὰ τεμπέληδες, ἔγιναν καὶ αὐτοὶ νοικοκυραῖοι καὶ συμπεθέρεψαν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν τεμπέληδων. Οἱ ἄλλοι ἔφευγαν μακριὰ νὰ μὴν κολλήσουν ἀπὸ τὴν πρόοδο. Νὰ μείνουν ὅπως ἔμαθαν.

Ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχουν καὶ σήμερα τέτοιες οἰκογένειες. Τόσο ἀργὰ ἀλλάζουν τὰ κεφάλια!

Σήμερα στὸ εὐτυχισμένο χωριὸ ζοῦν τὰ διγγόνια καὶ τριγύρια τους. 'Η σταφίδα τους, τὰ σῦκα τους, τὰ μεταξωτά τους πουλιοῦνται σ' ὅλο τὸν κόσμο.

"Αν μοῦ πῆτε ποιό χωριὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶναι στὶς ὄχθες τοῦ· Πάμισου—αὐτὸς εἶναι τὸ ποτάμιο—εἶναι τὸ χωριὸ τῶν ἐφτὰ ἀδερφιῶν, δὲν ξέρω ἀκριβῶς νὰ σᾶς πῶ. "Ισως νὰ εἶναι τὸ 'Ασλάναγκα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐργατικούς καὶ δραστήριους χωρικούς στὴν κοιλάδα τοῦ Παμίσου ἔπρεπε νὰ λέγεται Τεμπελοχώρι. Κι ὅταν ξαφνιαζόταν ὅποιος ἔβλεπε τὰ περιβόλια, τὰ

μποστάνια καὶ τ' ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ, θὰ καταλάβαινε τότε, τὴν ἴστορία τῶν ἐφτὰ ἀδερφιῶν, ποὺ ἔφεραν τὴν πρόοδο στὸν τόπο τους καὶ τὴν ἐξακολουθοῦν τώρα οἱ ἀπόγονοί τους.

Γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους χωρικούς οἱ προοδευτικοὶ ἐφτὰ ἀδερφοί, ήταν οἱ ἐφτὰ τεμπέληδες!

‘Ο μπάρμπα Φώτης.

Συνήθιζα κάθε Κυριακὴν καὶ σηκώνωμαι πρὶν νὰ βγῆ ὁ ἥλιος, ν' ἀκούω τὴ λειτουργία σ' ἓνα ἐξοχικὸ ἐκκλησάκι κι ἀπὸ κεῖ νὰ κατεβαίνω στὴ Θάλασσα, νὰ περνῶ ὅλη τὴν ἡμέρα σ' ἓνα πευκόφυτο ἀκρογιάλι.

Ήταν ἐκεῖ κι ἓνα μαγαζάκι καὶ δυὸ τρία πευκάκια καὶ καλυβάκια τῶν ψαράδων.

Μιὰ μέρα βρῆκα ἐκεῖ μιὰ μεγάλη συντροφιά, ἀπὸ γυναικες, κορίτσια, παιδιά, νέους καὶ γέρους. “Ενας ξεχώριζε ἀπ' ὅλους,

Ήταν ἕνας ώραῖος καὶ θαλερὸς γέρος, δρθύκορμος, μὲ κάτασπρα μακριὰ γένεια καὶ κάτι μάτια ώραῖα καὶ μεγάλα, γεμάτα φῶς.

Δὲν ξέρω ἀπὸ ποιά ἀφορμὴ ἀστραψαν ξαφνικὰ τὰ μάτια τοῦ γέρου καὶ τὸν ἄκουσα νὰ λέη.

—Πλῆθος εἶναι ὅσοι πεθαίνουν, γιατὶ τὸ θέλουν.

—Κανεὶς δὲ θέλει νὰ πεθάνῃ, Μπάρμπα-Φώτη, εἰπε ἕνας.

—Καὶ ὅμως, εἰπε ξαναμμένος ὁ Μπάρμπα-Φώτης, ζοῦν ἔτσι, ποὺ λέεις καὶ καλοῦν τὸ θάνατο νὰ τοὺς πάρη, πρὶν νἀρθῃ ἡ ὄρα τους. “Ακουσέ με ποὺ σοῦ λέω ἐγώ. Ή ἴστορία ποὺ ξέρω αὐτὸ λέει.

—Δὲν τὴν ξέρω τὴν ἴστορία, κάνε μας τὴ χάρη νὰ μᾶς τὴν εἰπῆς, παρακάλεσε μιὰ κυρία.

Ἐγώ ἡμουν ὅλος αὐτιά. Ο μπάρμπα·Φώτης ἀρχισε:

—Παράλυτος στηριγμένος σὲ δυὸ δεκανίκια, παρουσιάστηκε ἔνας, μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρό, σ' ἔνα γέρο ἐρημίτη.

Τὰ χέρια του ἔτρεμαν καὶ μόλις μποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὰ δεκανίκια. Τὰ μάτια του ἦταν κουρασμένα καὶ τὸ πρόσωπό του αὐλακωμένο βαθιὰ ἀπὸ τοὺς πόνους. Καὶ πῆγε στὸν ἐρημίτη, γιατὶ εἶχε μάθει πῶς δίνει συμβουλὲς στοὺς ἀπελπισμένους καὶ πῶς πολλοί, ποὺ τὶς ἄκουσαν, εἶδαν μεγάλο καλό, σώθηκαν.

—Τιπάρχει μέσο νὰ σωθῶ κι ἐγώ; ρώτησε.

‘Ο ἐρημίτης ἀφησε τὸ δικέλλι, ποὺ ἔσκαβε τὸν κῆπο του, γύρισε, κοίταξε αὐστηρὰ τὸν ἄρρωστο, καὶ τοῦ εἶπε:

—Ρώτησε τὸν ἥλιο! κι ἔσκυψε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὴν ἐργασία του.

‘Απελπισμένος ποὺ τώρα, ἔσυρε τὸ πολυβασανισμένο του σῶμα ὁ ἄρρωστος νὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι του μουρμουρίζοντας:

—Κρῖμα τὴ φήμη, ποὺ ἔχει ὁ ἐρημίτης! ’Ακοῦς συμβουλή, νὰ ρωτήσω τὸν ἥλιο! Μιλᾶ ὁ ἥλιος; τί μπορεῖ νὰ πῇ ὁ ἥλιος;

Ξέχασα νὰ σᾶς πῶ πῶς ὁ ἄρρωστος ὡς ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ζοῦσε μέσα στὴν πόλη, ἀλλὰ μονάχος, μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμο. ‘Απόφευγε τοὺς ἀνθρώπους. Ή καρδιά του δὲν εἶχε γνωρίσει ἐκεῖνο, ποὺ λέμε ἀγάπη.

Γυρίζοντας θλιμμένος, ἀντίκρυσε ἔνα φουντωτὸ καμαρωτὸ πεύκο, ποὺ μὲ τὶς ρίζες του εἶχε ἀγκαλιάσει ἔνα βράχο. ‘Απὸ μιὰ μεριὰ τοῦ βράχου ἀνάβλυζε κρυσταλλένιο νερό, καὶ γύρω καὶ πέρα ἦταν ἔνα μικρὸ λιβάδι λουλουδοσπαρμένο.

‘Ο ἄρρωστος ξαπλώθηκε κάτω ἀπὸ τὸν ἵσκιο τοῦ πεύκου. Σὲ λίγο ἤπιε λίγο νερὸ καὶ ξαπλώθηκε πάλι. Κουρασμένος καθὼς ἦταν, τὸν πῆρε ὁ ὑπνος. Εἶδε τότε ἔνα ὄνειρο ποὺ παράξενο.

Εἶδε πῶς εἶχε γερὰ πόδια καὶ προχωροῦσε γοργὰ καὶ πηδηχτὰ σ' ἔνα δρόμο, ποὺ πήγαινε ἵσα στὸν ἥλιο. “Οταν πλησίασε

εἰδες ἔνα ὄμορφο ἀγγελούδι, ποὺ δύσκολα μποροῦσε νὰ τὸ κοιτά-

ξη μὲ τὰ μάτια του. Τόσο ἔλαμπε. Και τὸ ἀγγελούδι τοῦ εἶπε:

— Εῖμαι δὲ ἥλιος. Ξέρω πῶς ἡρθεὶς νὰ μὲ ρωτήσῃς τί νὰ κάμης γιὰ νὰ σωθῆς.

“Αν θέλης νὰ σωθῆς, ν’ ἀφήσῃς τὸ σῶμα σου νὰ χορτάσῃ ἀπὸ τὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὴν ζέστη μου. ”Επειτα θὰ προσπαθήσῃς νὰ γίνης καὶ σὺ ἥλιος.

Τὴν στιγμὴν ἔκεινην ξύπνησε. Οἱ ἀχτῖνες τοῦ ἥλιου, ποὺ ἔγερνε πρὸς τὴν δύση, ἔπεφταν ἀπάνω στὰ μάτια του καὶ τὸν ξύπνησαν.

— “Αλλο τοῦτο, εἶπε τρίβοντας τὰ μάτια του. Νὰ γίνω ἥλιος! ”Α, πῶς κατάντησα νὰ μὲ περιγελοῦν καὶ τὰ ὄνειρά μου!

‘Ο ύπνος ὅμως στὸ ἥλιόλουστο ἔκεινο μέρος τὸν ὠφέλησε. Αἰσθάνθηκε τὸν ἔχαυτό του λίγο καλύτερα καὶ ἀποφάσισε νὰ μετ-νη ἔκει. Κατέβηκε στὴν πόλη, πλήρωσε νὰ τοῦ φτιάσουν ἔνα καλυβάκι, καὶ σὲ λίγες μέρες ἦταν ἔτοιμο.

Ντυμένος ἐλαφρά, περνοῦσε τὴν ἡμέρα του κάτω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὴν ζέστη τοῦ ἥλιου.

Δὲν πέρασαν μερικὲς ἑβδομάδες καὶ μποροῦσε νὰ κινηθῇ χωρὶς δεκανύκια.

Λίγες ἑβδομάδες ὑστερότερα καὶ πηδοῦσε καὶ χόρευε σὰν παλικάρι. ‘Εμεινε ὅμως ἔκει, ὅλο τὸ καλοκαίρι καὶ δυὸ μῆνες τοῦ φθινοπώρου, ὥσπου τὸν ἔδιωξε τὸ κρύο.

Τότε ἄρχισε νὰ συλλογίζεται τὰ ὅσα τοῦ εἶχε εἰπεῖν ὁ ἥλιος στ’ ὄνειρό του.

— Τὸ φῶς καὶ ἡ ζέστη τοῦ ἥλιου μοῦ ξανάδωσαν τὴν ὑγεία μου. ‘Ως ἐδῶ καλά.

Μὰ μπορῶ νὰ γίνω ἥλιος; ‘Ο ἥλιος ἔχει τὸν κόσμο του, ποὺ τὸν φωτίζει καὶ τὸν ζεστάίνει. Πρέπει νὰ βρῶ κι ἐγὼ τὸ δικό μου κόσμο. Εἶναι οἱ ἀνθρώποι. Θὰ τοὺς κηρύξω πῶς ἔγινα καλά, θὰ τοὺς ἀγαπήσω, κι ὅ,τι μπορῶ θὰ κάμω γι’ αὐτούς.

Καὶ μ’ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση κατέβηκε στὴν πόλη κι ἀγάπησε τοὺς ἀνθρώπους κι ἐργάζεται γιὰ τὸ καλό, ὅσο μπορεῖ.

"Ετσι τελείωσε δὲ μπάρμπα-Φώτης.

Τὴν ἄλλη Κυριακή, ρώτησα ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὸ μαγαζάκι, ἀν τὸν γνωρίζῃ.

— "Αν τὸν γνωρίζω! μου εἶπε. "Ολοι τὸν ξέρουν τὸ Μπάρμπα-Φώτη, ποὺ ἀγαπᾶ ὅσο κανεὶς ἄλλος τὸν ἥλιο. Κι ὅχι μονάχα τὸν ἥλιο, ἀλλὰ καὶ τὸν καθαρὸ δέρα καὶ τὸ νερό.

Τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Στὸ Περιγιάλι ζοῦσε ἔδω καὶ λίγα χρόνια, μιὰ γερόντισσα, ποὺ ταίρι δὲν εἶχε στὴν καλωσύνη. "Οποιος πονεμένος, στὴ γριὰ Πανώρια—έτσι τὴ λέγανε—θὰ πήγαινε νὰ τῆς εἰπῆ τὸν πόνο του. 'Ορφανὰ καὶ παντέρημα θὰ ἔβρισκαν προστασία. Νοικοκυρές ξεπεσμένες ἡ γριὰ-Πανώρια θὰ τὶς βοηθοῦσε, γωρὶς νὰ τὸ μάθη κανείς. Πανώρια καὶ παρηγορήτρια, τὴν ἔλεγαν. "Ασυλο λέγανε τὸ σπίτι της. Καὶ δὲν ἦταν καμὰ ἀρχόντισσα, μὰ νοικοκυρὰ ἀπ' τὶς νοικοκυρές. Καὶ πολὺ φτωχὴ ὅμως νὰ ἦτανε, ἡ καρδιά της ἔκρυψε θησαυροὺς μεγάλυτερους ἀπ' ὅλο τὸ χρυσάφι τῆς γῆς. "Οταν οἱ θησαυροὶ τῆς καλῆς καρδιᾶς μοιράζωνται γνωστικά, μπεροῦν καὶ διώχγουν τὴ δυστυχία.

"Ολοι λέγανε πὼς ἡ γριὰ ἦτανε κόρη τοῦ Φώτη τοῦ Πανώριου, ἡ προκομένη κι ὅμορφη ἀκριβοθυγατέρα του, καὶ πὼς αὐτὸς μὲ τὴ γυναικα του τὴν Πηγελιώ, τὴν ἀνάθρεψαν ὅπως ἔπρεπε καὶ τὴν ἔκαμαν καμάρι τοῦ χωριοῦ. "Οταν μεγάλωσε, τὴν παντρέψαν μὲ τὸ καλύτερο νοικοκυρόπουλο τὸ Μῆτρο τὸ Δρόσο, ἐνα λεβέντη στὴν ὅψη, λιοντάρι στὴν καρδιά, καὶ ἴδιον στὴ γνώμη μὲ τὴν Πανώρια. Αὐτοὶ οἱ δυὸ ἔγιναν τὸ θαλερὸ δέντρο, ποὺ ἔβγαλε ἀντρες καὶ γυναικες, ποὺ ὀφέλησαν καὶ τὸ χωριό τους τὸ Περιγιάλι καὶ τὴ μεγάλη μας πατρίδα, τὴν 'Ελ-

λάδα μας. 'Ο καθένας τους, καὶ ἡ καθεμιά τους ἔχουν μιὰ ώραία ιστορία. 'Η ιστορία ὅμως, ποὺ θὰ σᾶς διηγηθῶ, δὲν εἶναι γιὰ τὰ βλαστάρια τοῦ θαλεροῦ δέντρου τῆς Πανώριας τοῦ Φώτη Πανώριου, ὅπως τὴν ἔλεγαν, καὶ τοῦ Μήτρου Δρόσου. Θὰ σᾶς διηγηθῶ κάποιο μυστικὸ ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς Πανώριας.

'Η Πανώρια δὲν ἦταν κόρη τοῦ Φώτη Πανώριου. 'Η ιστορία ἀρχίζει ὑστεροὶ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου. "Οσοι Χιώτες καὶ Χιωτοπούλες σώθηκαν τότε, σκόρπισαν σ' δλη τὴ μικρὴ 'Ελλάδα. 'Ακόμα καὶ σήμερα τὰ δισέγγονα καὶ τρισέγγονά τους ἦ ἔχουν τὸ ἐπίθετο Χιώτη ἢ ξέρουν οἱ γεροντότεροί τους πῶς οἱ πρόπαπποί τους ἦ οἱ προμάρμες τους σώθηκαν ἀπ' τὴν καταστροφή.

"Ητανε Δεκέμβριος μῆνας, κοντὰ τὰ Χριστούγεννα. "Ἐνας φτωχὸς γεωργός, ὁ Πέτρος ὁ Κχλούδης, κατέβαινε ἀπὸ τὸ βουνὸ μὲ φορτωμένο τὸ γάϊδαρό του ξυλαράκια. Φτωχὸς κι εἶχε πολλὰ στόματα νὰ θρέψῃ. Καὶ μάλιστα τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ποὺ ὁ Τοῦρκος δὲν εἶχε ἀφήσει τίποτε. Κατεβάινοντας ἀργὰ ἀπάντησε ἔνα μικρὸ κοριτσάκι ξυπόλυτο καὶ κουρελοντυμένο.

—Ποῦ πᾶς, κοριτσάκι μου; τὸ ρώτησε.

—Ξέρω κι ἐγώ; ἀπάντησε ἐκεῖνο. 'Απὸ τὸ 'Ασπροχώρι ἔρχομαι, στὸ Περιγιάλι κατεβαίνω.

—Γνωρίζεις κκνένα ἐκεῖ;

—"Οχι!

—Τότε ποῦ θὰ μείνης;

—Ξέρω κι ἐγώ; ὅπου τύχει!

—'Απὸ ποῦ εἶναι τὸ χωριό σου;

—Δὲν ξέρω!

—Πῶς τὸν λένε τὸν πατέρα σου;

—Δὲν ἔχω πατέρα.

—Τὴ μάνα σου;

Τὰ Χρόνια τῆς 'Ελευθερίας. "Εκδ. Β'.

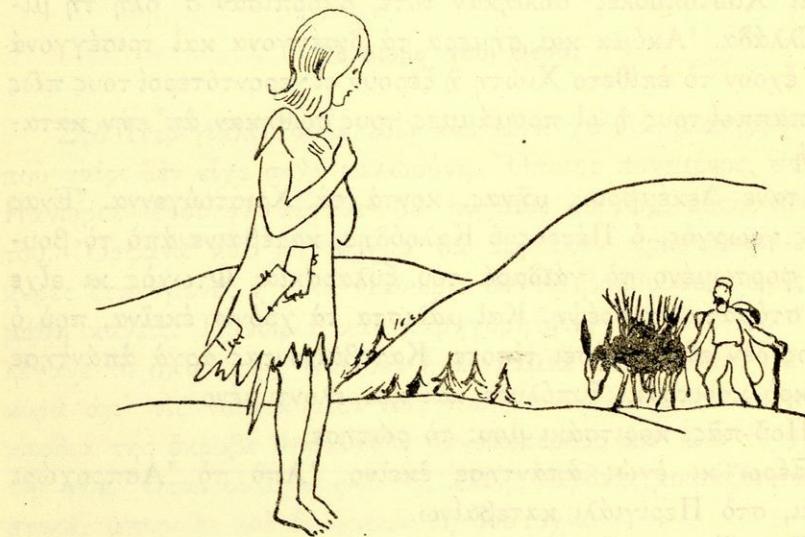
—Μήτε μάνα εἶχω!

—Πῶς ζῆς;

—Ζητιανέυω τὸ ψωμί μου ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό.

Πῶς ήτανε ἀπὸ τὴ Χίο δὲν τὸ ἤξερε. Πόσο μικρὴ ήταν, ποῦ καὶ πῶς βρέθηκε στὸ δρόμο, δὲ θυμόταν. Μόνο αὐτὸ ἤξερε, πῶς γύριζε ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ ζητιάνευε.

Καὶ ήταν ἡ καρδιὰ τοῦ χειρῶνα· ἐκείνη μάλιστα τὴ στιγμὴ

ἐπεφταν σπίθες ἀπὸ χιόνι, καὶ τὸ κρύο περόνιαζε] ώς τὸ κόκαλο
Καὶ τὸ πεντάρφανο ήταν ξυπόλυτο καὶ κουρελοντυμένο.

‘Ο φτωχὸς γεωργὸς τὸ κοίταξε καὶ σὲ λίγο εἶπε:

—“Ελα, νὰ σὲ πάρω στὸ σπίτι μου.

Τὸ κοριτσάκι τὸν κοίταξε, σήκωσε τὰ μάτια στὸν οὐρανό,
κι ἔνα δάκρυ κύλησε στὰ μάγουλά του.

—“Ελα πᾶμε, φτωχούλα μου! εἶπε ὁ φτωχός, σκουπίζοντας
κι αὐτὸς ἔνα δάκρυ.

Πηγαν στὸ καλυβάκι. Ἡ γυναικα του ἔτρεξε νὰ τοῦ βοηθήσῃ στὸ ξεφόρτωμα.

—Τίνος εἶναι τὸ κοριτσάκι; ρώτησε.

—Δῶρο τοῦ Θεοῦ, κυρὰ Κοντύλω. Στὸ βουνὸ τὸ βρῆκα, ἔτσι ὅπως τὸ βλέπεις. Πάρτο τὸ καημένο μέσα νὰ ζεσταθῇ.

* * *

Στὸ μεταξὺ ἀρχισε νὰ χιονίζῃ δυνατά!

‘Ο Πέτρος ὁ Καλούδης, ὁ φτωχὸς γεωργός, ἀφοῦ φάγανε τὸ φτωχικό τους κι ἔβαλαν τὰ παιδιά νὰ κοιμηθοῦν, καὶ μαζὶ μ’ αὐτὰ καὶ τὸ πεντάρφανο κοριτσάκι, μίλησε λίγο μὲ τὴ γυναικα του τὴν Κοντύλω.

—Κυρὰ Κοντύλω μου, τῆς εἶπε, τὸ γοργὸ καὶ χάριν ἔχει. ‘Αμαρτία νὰ χαθῇ τὸ κοριτσάκι. Ἔτσι ποὺ γυρίζει θὰ χαθῇ. Μὰ πάλι νὰ τὸ κρατήσωμε, εἶναι βαρὺ γιὰ μᾶς. Τὸ κομμάτι τὸ ψωμὸ θὰ γίνη πιὸ μικρότερο γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὰ παιδιά μας... Λέω νὰ πάω στὸν Παπα-Δημήτρη. Αὐτὸς μπορεῖ κάτι νὰ κάμη. Φτωχὸς κι αὐτὸς ὁ καημένος. Κατατρεγμένος κι αὐτός, σωσμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Χιός. Κι αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ. Μὰ ποῦ ξέρεις...

—Ναί, ἀντρα μου, εἶπε ἡ κυρὰ Κοντύλω. Ἔτσι νὰ κάμης. Στὸν Παπαδημήτρη νὰ πάς.

Κουκουλώθηκε κι ὁ Πέτρος ὁ Καλούδης μὲ τὴν κάπα του καὶ βγῆκε. Τὸ χιόνι ἔπεφτε πυκνό. Τράβηξε ἵσα στοῦ Παπαδημήτρη, χτύπησε, τοῦ ἄνοιξαν.

—Εὔλογῆτε! Καλησπέρα, Δέσποτα, εἶπε μπαίνοντας.

—Καλῶς τον τὸν Πέτρο. Γιὰ καλό! πῶς τέτοια ὥρα; ὅλοι καλὰ στὸ σπίτι;

—Δόξα νάχη ὁ Θεός, παπά μου, ὅλοι καλά. Μὰ κάποιο μυστικὸ ἔχω νὰ σου πῶ.

—Νὰ μοῦ πῆς, εἶπε ὁ Παπαδημήτρης, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθήσῃ κοντά του στὴ φωτογωνιά, ὅπου ἔκαιγαν ἀδερφωμένα δυὸ τρία ἐλάτινα κούτσουρα.

‘Ο Πέτρος ὁ Καλούδης διηγήθηκε στὸν Παπαδημήτρη τὴν ἴστορία τοῦ κοριτσιοῦ, καὶ τοῦ ζήτησε τὴ γνώμη του τί ἔπρεπε νὰ γίνη, γιὰ νὰ μὴ χαθῆ, νὰ μὴ γυρίζῃ ἔτσι ἀπροστάτευτο τὸ μικρό.

‘Ο Παπαδημήτρης δάκρυσε. Θυμήθηκε κι αὐτὸς τὰ δικά του βάσανα.

—Χιοτάκι θᾶναι τὸ κακόμυοιρο, εἶπε. Βέβαια ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κρατήσῃς, Πέτρο. Καὶ σὲ μένα, ξέρεις, δύσκολο εἶναι. ‘Ομως, ἂν δὲν πετύχω κεῖνο ποὺ μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ, δὲ θὰ τὸ ἀφήσω. ‘Ο Θεός δὲ θὰ μοῦ τὸ συχωροῦσε ποτέ...

Κι ὁ Παπαδημήτρης ἔσκυψε καὶ κάτι εἶπε στ’ αὐτὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Καλούδη. ‘Ο Πέτρος ἀναπήδησε ἀπὸ τὴ χαρά του.

—“Αν τὸ πετύχης αὐτό, παπά μου, τὸ κοριτσάκι εἶναι σωμένο σίγουρα. ”Εξυπνο φάίνεται κι ὀδυρφοκαμωμένο. Ποιός ξέρει! ‘Ο Θεός νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ πετύχης.

—Θὰ δοκιμάσω, Πέτρο, εἶπε ὁ παπάς. Κάνε μου τὴ χάρη νὰ μοῦ τὸ φέρης πολὺ πρωί, νὰ μὴ τὸ ίδῃ κανείς: δὲ θέλω νὰ τὸ ίδῃ. Καὶ στοὺς δικούς σου νὰ εἰπῆς νὰ μὴν εἰποῦν τίποτε.

—Καλά, καλά, εἶπε ὁ Πέτρος, φίλησε τὸ χέρι τοῦ παπᾶ, καληγύχτισε κι ἔφυγε.

Τὸ πρωί, πρὸν βγῆ ὁ ἥλιος, ἡ κυρὰ Κοντύλω κι ὁ Πέτρος ξύπνησαν κι ἀναψαν φωτιά. Εύπνησε καὶ τὸ κοριτσάκι.

—Φώτισε; ρώτησε. Θέλω νὰ γυρίσω μερικὰ σπίτια καὶ νὰ τραβήξω γι’ ἄλλο χωριό.

—“Οχι, μικρούλα μου, εἶπε ἡ κυρὰ Κοντύλω. Γιατί νὰ πᾶς σ’ ἄλλο χωριό;

—Τί νὰ κάμω; ἔτσι γυρίζω πάντοτε.

— Καὶ δὲ θυμᾶσαι ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

— "Οχι.

— Οὕτε τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου;

— Τίποτε δὲ θυμοῦμαι. Δὲν ξέρω τίποτε! Γυρίζω—όλο γυρίζω.

— Καὶ ἂν ἥθελε κανεὶς νὰ σὲ κρατήσῃ σπίτι του, θὰ καθόσουν;

Τὸ κοριτσάκι συλλογίστηκε λίγο καὶ εἶπε.

— Πῶς θὰ μὲ κρατήσῃ; Γίνεται αὐτό; ὡς τώρα δὲ μοῦ τὸ εἶπε κανεὶς, λίγοι μὲ λυποῦνται, οἱ πιὸ πολλοὶ μὲ διώχνουν....

‘Ο Πέτρος ὁ Καλούδης πῆρε τὸ κοριτσάκι καὶ τὸ πῆγε τοῦ παπᾶ. Αὐτὸς ρώτησε νὰ μάθη γιὰ τὴν καταγωγὴ του, μὰ δὲν ἔμαθε περισσότερα ἀπ’ ὅ, τι τοῦ εἶπε ὁ Πέτρος. ‘Ως καὶ τὸ ὄνομά της δύσκολα θυμήθηκε.

— Θυμοῦμαι, εἶπε, πῶς μὲ φύναζαν Πανώρια, μὰ ἀπὸ τότε δὲ μὲ ξαναφώναξε κανεὶς! κανεὶς....

* *

‘Ο Φώτης ὁ Πανώριος δὲν εἶχε παιδιά. Τὸν κάλεσε δύμως ὁ Παπαδημήτρης καὶ μιλήσανε γιὰ πολλά. Σὲ μιὰ στιγμὴ τοῦ εἶπε:

— Θὰ δεχτῆς κάτι ποὺ θὰ σοῦ χαρίσω, Φώτη;

— Τί, Παπά μου;

— “Ενα δῶρο ποὺ μούστειλε δ θεός.

— Γιὰ ν’ ἀκούσω.

Καὶ ὁ Παπαδημήτρης τοῦ μίλησε γιὰ τὴ μικρὴ Πανώρια.

— Νὰ τὸ δεχτῆς, Φώτο, εἶναι πολὺ φτωχὸς ὁ Πέτρος κι ἐγὼ δὲν πάω πίσω. “Έχομε τόσα στόματα νὰ θρέψωμε. Στὰ χέρια τὰ δικά σου ποιός ξέρει τί μπορεῖ νὰ γίνη ἡ Πανώρια.

‘Ο Φώτος Πανώριος ἀποκρίθηκε:

— Νὰ σοῦ εἰπῶ, παπά μου, θὰ τὴ δεχτῶ. Μὰ πρέπει νὰ σοῦ

εἰπῶ καὶ τὴν ἀλήθεια. Δὲν μπορῶ νὰ σου ὑποσχεθῶ πώς θὰ τὴν κρατήσω καὶ γιὰ πάντα. "Αν τύχη καὶ εἶναι καλή, θὰ τὴν κάμω κόρη μου. "Αν δέχι, τί νὰ σου πῶ... ξέρω κι ἐγώ;... δύσκολο θὰ μου εἶναι. "Ομως τώρα θὰ τὴν πάρω. Χειμώνας καιρὸς εἶναι, κρῦμα νὰ γυρίζῃ τὸ κακόμοιρο....Σκέφτηκε λίγο καὶ ἔπειτα πρόσθεσε:

—Κι ἔνα δλλο ἀκόμη. Πρέπει νὰ ρωτήσω καὶ τὴν Πηγελιώ τὴν γυναῖκα μου."Οχι δὲ θὰ μου εἰπῆ. Μὰ πρέπει νὰ τὴν ρωτήσω...

'Ο Πανώριος πῆγε στὸ σπίτι του καὶ τὸ εἶπε στὴ γυναῖκα του. 'Η Πηγελιώ βρέθηκε σύμφωνη. Πῆραν λοιπὸν τὴ μικρὴ Πανώρια καὶ δὲν πέρασε καιρὸς, ποὺ δόξασαν τὸ Θεό, ποὺ τοὺς ἔστειλε ἔνα τέτοιο χάρισμα ὑπάκοη, πρόθυμη σ' ὅλα ἡ Πανώρια. Μὲ κάθε τρόπο ἔδειχνε τὴν εὐγνωμοσύνη της, καὶ στοὺς θετοὺς γονεῖς της καὶ στὸν Παπαδημήτρη καὶ στὸν Πέτρο τὸν Καλούδη. Κι αὐτοὶ τὴν ἀγάπουσαν καὶ τὴν καμάρωναν.

"Ετσι ἡ πεντάρφανη καὶ ἔρημη Πανώρια, βρέθηκε μὲ οἰκογένεια, μὲ σπίτι καὶ νοικοκυριό.

Καὶ δὲν τὴν ἀγάπησαν μονάχα αὐτοί, μὰ δλο τὸ χωριό. Σὲ λίγα χρόνια δλοι εἶχαν ξεχάσει πώς δὲν ἦταν καθαυτὸ κόρη τοῦ Φώτη τοῦ Πανώριου ἡ Πανώρια. Γιὰ κόρη του καὶ μονοθυγατέρα του τὴν ἤξεραν δλοι. Κι ἔτσι ἔζησε κι ἔτσι πέθανε ἡ Πανώρια ἀπὸ τὴ Χιό.

· Η σκλάβα ἡ Πόλη

'Η σκλάβα ἡ Πόλη κάθεται στὸ Βόσπορο καὶ κλαίει κι ὁ φειδωτὸς ὁ Βόσπορος τὴ συμπονᾶ καὶ λέει:

—Πέξ, Κυρά μου ζηλευτή, πεντάμορφη Κυρά μου, γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου;

Σὰν τί εἶναι ποὺ μους ζήτησες κι ἐγώ νὰ μὴ σ' τὸ φέρω; μήπως σ' ἐλύπησα ὁ φτωχὸς καὶ δίχως νὰ τὸ ξέρω;

Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια σου δὲν πέρασεν ἡμέρα,

ποὺ νὰ μὴ σουφερα σκυφτὸς δῶρα ἀπ' τὸν κόσμο πέρα,
 τὰ μῆρα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ μεταξωτά της,
 καὶ τὰ χαλιὰ τ' ἀτίμητα τὰ μυριοπλούμιστά της,
 καὶ τῆς Φραγκιᾶς τ' ἀσημικὰ καὶ τὰ χρυσὰ στολίδια
 καὶ τ' ἄλλα της, τὰ ἔκουστά, τὰ τόσα της παιγνίδια.
 Πές μου λοιπὸν γιατί μοῦ οἰλαῖς, πεντάμορφη Κυρά μου,
 γιατί ποτίζεις δάκρυα τὰ γαλανὰ νερά μου;
 —Στὰ κάτασπρα τὰ πόδια μου δὲν πέρασεν ἡμέρα,
 ποὺ νὰ μὴ μούφερες σκυφτὸς δῶρ' ἀπ' τὸν κόσμο πέρα.
 Μόν' ἔνα δῶρο ὄλημερὶς κι ὀλονυχτὶς προσμένω
 κι ἀκόμα δὲ μοῦ τόφερε τὸ κῦμα σου, ἀφρισμένο.
 Μόν' ἔνα δῶρο λαχταροῦν τὰ μάτια μου καὶ οἰλαῖνε!
 'Ατίμητο στ' ἀτίμητα, 'Ελευθεριὰ τὸ λένε!
 'Ο Βόσπορος ποὺ τ' ἔκουσε κοιτάζει τὴν Κυρά του.
 Κι ἀναστενάζει θλιβερὰ στὰ γαλανὰ νερά του.

K. MANOS

‘Ο σκλάβος.

‘Ερχόμαστ’ ἀπ’ Ἀνατολὴ σὲ μιὰ χρυσὴ γαλιότα *
 πέντε πασάδες εἴχαμε π’ ὅμορφοτραγουδοῦσαν
 κι εἴχαμε σκλάβους ὄμορφους στὰ σίδερα δεμένους,
 στὰ σίδερα, στὶς ἀλυσες καὶ στὶς βαριές καδίνες.**
 ‘Ο σκλάβος ἀναστέναξεν ἀπ’ τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα,
 καὶ μ’ ἄλλον ἔνα στεναγμὸς ἐστάθηκ’ ἡ γαλιότα.
 Κι δὲ Μπέης τὸ κατάλαβε κι ἐφώναξε ἀπ’ τὴν πρύμη:
 —‘Αν εἴν’ ἀπὸ τοὺς ναῦτες μου, ἀνάθεμά τους ὄλους
 κι ἀν εἴν’ ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου, νὰ τοὺς ἐλευθερώσω.
 Σκλάβε πεινᾶς, σκλάβε διψᾶς, σκλάβε μου, ροῦχα θέλεις;
 —Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ, μήτε καὶ ροῦχα θέλω.
 Θυμήθηκα τὴ μάνα μου, τὴ δόλια μου γυναῖκα,
 πούμουνα δυὸς μερῶν γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος.
 —Τραγούδησέ μου, σκλάβε μου, γιὰ νὰ σ’ ἐλευθερώσω.
 —Πόσες φορὲς τραγούδησα καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα!

*—εἴδος πειρατικοῦ πλοίου **—χοντρὲς ἀλυσίδες

Μὰ ἀν εῖναι γιὰ τὴ λευτεριὰ νὰ ματατραγουδήσω.
 Φέρτε μου τὸ λαχοῦτο μου μὲ τάσημένια τέλια,
 νὰ τραγουδήσω καὶ νὰ πῶ γιὰ τῆς σκλαβιᾶς τὰ πάθη.
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στῆς Μπαρμπαριᾶς τὸν ἄμυο
 κι ἐννιὰ καρυές ἐφύτεψα στῆς φυλακῆς τὴν πόρτα,
 κι ἀπ' τίς ἐννιὰ καρπό φαγα καὶ λευτεριὰ δὲν εἶδα!
 "Αν ἔχης μάνα καὶ παιδιά, πασά, λευτέρωσέ με!"

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

·Η ·Αγία Τράπεζα.

Στῆς Προποντίδας μιὰν ἀχτὴ
 μαύρη φουσκών' ἡ θάλασσα,
 τὰ κύματα ἀγριεύουνε,
 ὅταν περνοῦνε Ἀγαρηνοί.

Στῆς Προποντίδας μιὰν ἀχτὴ
 παιζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
 ἀνθόνερο ραντίζουνε
 ὅταν περνοῦνε Χριστιανοί.

'Εκεῖ 'ναι τῆς "Αγια-Σοφιᾶς
 ἡ "Αγια Τράπεζα κρυμμένη,
 χρόνια καὶ χρόνια βουλιαγμένη.

Καὶ μὲς στὰ φύκια τοῦ γιαλοῦ,
 ὅπως οἱ ἄλλοι ἔξορισμένοι,
 τὸ λυτρωμό της περιμένει.

·Ο "Ολυμπος κι ὁ Κίσσαβος.

"Ο "Ολυμπος κι ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν.
 τὸ ποιό νὰ ρίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ χιόνι.

"Ο Κίσσαβος ρίχνει βροχὴ κι ὁ "Ολυμπος τὸ χιόνι.

Γυρίζει τότ' ὁ "Ολυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου:

—Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
 ποὺ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά κι οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.

"Εγὼ εῖμ' ὁ γέρο "Ολυμπος, στὸν κόσμο ξακουσμένος,

ἔχω σαράντα δυὸς κορφές κι ἔξηντα δυὸς βρυσοῦλες
κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
Κι ὅταν μὲ παίρην ἡ ἄνοιξη κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνά κλεφτιὰ καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.
"Έχω καὶ τὸ χρυσὸν ἀϊτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει:
— "Ηλιε μ' δὲν χροῦς τ' ἀποταχύ, μὸν' χροῦς τὸ μεσημέρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου.

· Ο νέος κλέφτης

—Βασιλῆ, κάτσε φρόνιμα νὰ γένης νοικοκύρης
καὶ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες
χωριὰ κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
—Μάνα μου, ἐγὼ δὲν κάθουμαι νὰ γένω νοικοκύρης
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν
καὶ νᾶμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τάλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαρὺ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγγους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατάκια καπετάνιων
καὶ νὰ σου ρίξω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
ποὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανῆτες.
Πουρὸ φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρὸ ξεπροβοδιέται.
—Γειά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμνούς, λαγκάδια μὲ τὶς πάχνες!
—Καλῶς το τάξιο τὸ παιδὶ καὶ τάξιο παλικάρι!

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

· Ο Δῆμος καὶ τὸ Καριοφίλι του

· Εγέρασα, μωρές παιδιά. Πενήντα χρόνους κλέφτης
τὸν ὑπνο δὲν ἔχόρτασα καὶ τώρ' ἀποσταμένος
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. 'Εστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τόχυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει.
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ... Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο.

νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νᾶναι ἀνθούς γεμάτο,
καὶ στρῶστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
Ποιός ξέρει ἀπὸ τὸ μνῆμα μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ!
Κι ἀν ξεφυτρώση πλάτανος, στὸν ἵσκιο του ἀποκάτω
θάρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τάρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
Κι ἀν κυπαρίσσι ὅμορφο καὶ μαυροφορεμένο
θάρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα μου νὰ παίρνουν,
νὰ πλένουν τὶς λαβωματίες, τὸ Δῆμο νὰ σχωρῶνε.
Ἐφαγ' ἡ φλόγα τάρματα, κι οἱ χρόνοι τὴν ἀντρειά μου.
Ἡρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου, παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
Σταθῆτε ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
Κι ἔνα ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἀς ἀνεβῆ στὴ ράχη,
ἀς πάρη τὸ τουφέκι μου, τάξιο μου καριοφίλι,
κι ἀς μοῦ τὸ ρίζη τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἀς σκουέξη:
—Ο Γέρο-Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο-Δῆμος πάει!
Θ' ἀναστενάξη ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
θὰ βαργομήσουν τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὃπου περνᾶ δροσάτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρη τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρη
καὶ τήνε μάθη ὁ Ὄλυμπος καὶ τὴν ἀκούση ὁ Πίνδος
καὶ λιώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχη
καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἀπάνω
θέλω γιὰ ὑστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του.
—Ετρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰν νάτανε ζαριάδι,
ψηλὰ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει:
—Ο Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο-Δῆμος πάει!
Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι ἔπειτα δευτερώνει
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὑστερη τάξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾶ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,

φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμόν, χάνεται πάει...πάει...
"Ακουσ' ὁ Δῆμος τὴν βοὴν μὲς στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό του χείλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
‘Ο Γέρο-Δῆμος πέθανε. ‘Ο Γέρο-Δῆμος πάει...
Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχή, τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴν βοὴν τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται:
ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηοῦνται, πᾶνε!..."

ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Τραγούδι κλέφτικο.

Πότε θάρθη μιὰν ἄνοιξη, θάρθη ἔνα καλοκαίρι,
Ποὺ λουλουδιάζουν τὰ κλαριά, ποὺ λιώνουνε τὰ χιόνια,
Γιὰ νὰ ζωστοῦμε τάρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια,
Νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια,
Μὲς στὴν ψηλότερη κορφὴ νὰ στήσουμε λημέρι,
Νάχουμε τάστρα τούρανοῦ τ' ἀποβραδίς κουβέντα,
Κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζῃ
‘Εμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὔγη σὰν ιρούη νὰ πρωτοβλέπῃ:
Νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀῖτοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
‘Αράδ’ ἀράδα τάρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,
Καὶ θὲ νὰ στέψουμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι,
Θᾶναι βροντὴ ἀπὸ σύγνεφο, φωτιὰ ἀπ' ἀστροπελέκι.
Θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι...
Πότε θάρθη μιὰν ἄνοιξη, θάρθη ἔνα καλοκαίρι,
Νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα

Νύχτα εἶχε σηκωθῆ ἡ Γιαννούσαινα. Ντύθηκε βιαστικά.
Φωτιὰ δὲν ἀναψε καθόλου. "Εκαμε ἔνα σταυρὸ μονάχα κατὰ τὸ
εἰκονοστάσι, ἀφώτιστο. 'Ο ἄντρας της εἶχε κι αὐτὸς ξυπνήσει,
καὶ ντυνότανε. Μὲ τ' ἄρματά του, ἀθώρητος, σάλευε στὸ σκο-

τάδι. "Ετοιμο ἦταν, ἀπ' τὸ βράδυ, τὸ ταγάρι μὲ τὰ μπαρουτό-βολα καὶ τὸ ψωμί. Τόρριξε ἡ γυναικα ἀνάλαφρα στὴν πλάτη, καὶ κινήσανε. Μπροστὰ τοῦ Ζέρβα ἡ λεβεντόνυφη, τοῦ Ζάρπα κόρη, κι ὁ ἄντρας τῆς ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἀπαντήσανε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια, τὰ Σουλιώτικα. "Ητανε μαζὶ καὶ κάμποσες γυναικες. Καὶ τώρα, ἐμπρός! Δρόμο εἴχανε νὰ πάρουντε πολύν, καὶ νὰ ξημερωθοῦνε

στὰ Δερβίσανα. Μέρες, βδομάδες, οἱ Σουλιώτες κρατοῦσαν ἐκεῖ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοῦ Ἀλήπασα τ' ἀσκέρι. Πόλεμο, μεροδούλι πιά. Κι οἱ μαῦροι οἱ μεροδουλευτάδες εἶχαν ἀνάγκη κι ἀπὸ λίγη ἀνάπαψη δὲν ἦταν καμωμένοι ἀπὸ πέτρα, οἱ μαῦροι! Μὰ νάι τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Σουύλι, νιόφερτα, θὰ πάρουντε τὸν τόπο τους ξαποσταμένα, κι αὐτοὶ θὰ γείρουν πίσω στὸ χωριό.

Φτάσαν κι ἀκόμη ἡ νύχτα τοὺς ἀγκάλιαζε. Πῆραν οἱ ἄλλοι, τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σουύλι - κι ἡ αὔγη καλῶς νάρθη, κι οἱ Ἀρβανῆτες! Ξέρουν, κι ἡ αὔγη θάρθη, κι οἱ Ἀρβανῆτες... Τὰ καριοφίλια ἀκουιμπισμένα στὰ λιθάρια μὲ τὰ στόματ' ἀνοιχτά, προσμένουν.

Τὰ σπαθιά γυμνά, στὸ χῶμα ξαπλωμένα, κι οἱ Σουλιώτες καρτεροῦν. "Ησυχοι, σύντροφο ἔχουν τὴν ὑπομονήν. Ξέρουν, κι ἡ αὐγὴ θάρθη κι οἱ Ἀρβανῆτες.

"Η Γιαννούσαινα κόβει ψωμί, καὶ τρῶνε. Σπρώχει τ' ἀγγειὸ μὲ τὸ νερὸ κατὰ τὸν ἄντρα της. Τοὺς φρόντιζει μ' ἔναν τρόπο ἀμίλητη. Τοῦ στρώνει μαλακὸ τὸ τραπέζι του. Στὰ χέρια του περνάει τὸ καριοφύλι.

'Αχνόφεγγο, καὶ πέφτει ἡ πρώτη ντουφεκιά. 'Ο Γιαννούσαις ρίχνει, κι ἡ Γιαννούσαινα γιομίζει. Αὐτὸ δὲ βάσταξε πολύ. Καὶ κεῖ ποὺ ὁ πόλεμος εἶχε ξανάψει, ἀκούστηκε φωνή.

—Γυναῖκα, λαβώθηκα! εἶπε ὁ Γιαννούσαις.

—Καρδιά, ὡρὲ Γιάννο, καρδιὰ λίγο καὶ γιὰ τὸ γιουρούσι!... "Αγρια ἡ γυναικα, τοῦ μιλεῖ σὰ νάκαμε κακό, δειλὸς τάχα σὰ νάτανε, τοὺς μαλώνει. Μὰ ὁ Γιάννος ἀφωνος, ξαπλώθηκε στὸ πλάι καὶ δὲν κινήθηκε. Καὶ πόνου ἀχνὸ δὲν ἔβγαλε.

Τράβηξε ἡ γυναικα τὴ φλοκάτα μ' ἔνα κίνημα γοργό, καὶ τὸν σκέπασε. Κι ἀρπάξε τὸ ντουφέκι. "Εριχνε, καὶ μλοῦσε κάποτε τοῦ Γιάννου μὲς ὅτη βροντοταραχή, κι ἥρελε νὰ τοῦ δώσῃ ὑπομονήν. Μὰ δὲ γύριζε καὶ πίσω της νὰ ίδῃ. Κι ἀμα οἱ Σουλιώτες πεταχτήκανε μὲ τὰ σπαθιά, καὶ πήρανε τοὺς Τούρκους, ἀνέβηκε κι αὐτὴ στὸ μετερίζι κι ἔσκουζε στριγάκι.

"Τοτερά συλλογίστηκε τὸν ἄντρα της. "Εσκυψε, τὸν ἥβρε ξυλιασμένο.

I. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Tὸ Σουλιωτόπουλο

—"Αντρα, ὁ γιός μας πιὰ μεγάλωσε, τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι εἶν' ἀπρόφταστος. Διψάει στὸν πόλεμο νάρθη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπή, κρατιέται καὶ σωπαίνει. "Ομως κάθε φορὰ ποὺ ξεκινᾶς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά μου καὶ δέρ-

νεται, σα να βυζανη άκομα και σα να του άρνιωμαι το βυζι.
Και φοβερίζει να κλέψη το καριοφίλι του παππού του, τ' αγγι-

χτο κατά το λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸν ποὺ τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρὸν και κεῖνον. Και θὰ πάη μοναχός του νὰ κάμη μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι ὁ φόβος ὁ δικός σου μονάχα τόνε τρομάζει, ἀλλιῶς ποιός ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσε. Χόρη θὰ σου τὸ γνωρίζει
ἐγώ, κι αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, και δὲ θὰ σὲ βαρύνη.

Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ σκλάβος σου. "Ετσι μονάχα θὰ γλυτώσω ἀπὸ τὶς αἰλάψεις του. Πάρτονε μαζί σου.

"Η μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο τῆς παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε νεύει πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυρμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενική τὴν ταραχή του ἀπ' τὴν ματιὰ τοῦ γέρου, ποὺ αὔστηρά τονὲ θωρεῖ καὶ δὲ μιλεῖ.

Καὶ τὴν αὐγήν, τὸ παλικάρι τ' ἄκουορο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὕμο, μὲ τὸ ἀλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγισμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολύπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει, καὶ τὸ ἄγριο τὸ φαράγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

"Ο γέρος τώρα δίνει ὅλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἀπηχτὸ καὶ τ' ὁδηγάει.

— "Εδῶ, τοῦ λέει, ποὺ σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξε την, ἄμα ἔρθη ἡ ὥρα σου. "Ομως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται, κρατάει ἀπὸ πηγὴ τρελή. Τώρα θ' ἀκοῦς! Νά τὸ κοτρόνι. Κρύβε τὰ ζερβά σου. 'Ο δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν—νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. 'Ο 'Αρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου. Σκύψε ακόμα, παλαβέ! 'Αϊτδὲς τὸ μάτι σου! 'Αγροίκησες; "Αδειο ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου; Κι ὁρθὸς ὁ λύκος του; Χαρά στοι τὸν ἐχθρό σου ἀντίκρου, ποὺ σὲ σκιάζεται! "Ετοιμος; Τὸ νοῦ σου!

"Ομως τοῦ κάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν πρώτη ντουφέκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἀσκεπο στὸν 'Αρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

I. ΒΛΑΧΟΠΙΑΝΝΗΣ

'Η Σουλιωτοπούλα.

Στῆς μάχης τὸν καπνό, ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τάχει λησμονήσει, πεῖνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφεται ξέμακρα, καὶ σὰ λησμονημένῳ εἶναι κι ἐκεῖνο, τάχαρο. Κι ἔκει ποὺ πολεμάει τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε καὶ ζῆ; Ἡταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ νιοῦ.

—Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὥρη Λάμπη;

—Ζεστὴ κουλούρα, ἀδερφέ μου, ποὺ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου, κι ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρακιὰ μονάχη. Ἔλα νὰ φᾶς μιὰ φύχα καὶ νὰ ξαποστάσῃς.

—Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι...

—Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νάση; Ἔρχομαι ἐγὼ καὶ σου κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σούστρωσα! καὶ δός μου τὸ ντουφέκι.

Χαμογελάει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι.. Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γιόμιζε κείνη καὶ σημάδευε. Κι ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος, καὶ μοναχὰ τὴν πεννα του ἄκουγε τὴ θεριεμένη μέσα του.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Κι ἔκει ἔνα βόλι ἤρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Κι αὐτὴ ἔκκανε καρδιὰ καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ ντουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση;

—Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἔνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντά της. Ἀρπαξε τὸν τουφέκι, κι ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηγχτῆ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Ἄμιλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω κι ἔπεσε... Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

I. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Βουνά καὶ κάμποι.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν,
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ φύλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια,
 ἡ κλεφτουριὰ τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβολάει στοὺς κάμπους.
 'Η Γιούνα λέσι τῆς Λιάκουρας κι ἡ Λιάκουρα τῆς Γιούνας:
 —Βουνό μ' πούσαι φυλότερα καὶ πιὸ φυλλὰ ἀγναντείεις,
 ποῦ νᾶναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτσαῖοι;
 Σὰν ποῦ νὰ φένουν τὰ σφαχτά, νὰ ρίχνουν στὸ σημάδι,
 Σὰν ποιά βουνά στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;
 —Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνό, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνάκι.
 Τὴ λεβέντια τὴ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι.
 Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτά καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,
 Τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ Τούρκικα κεφάλια.
 Κι ἡ Λιάκουρα σὰν τ' ἄκουσε βαριὰ τῆς κακοφάνη.
 Τηράει ζερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα.
 —Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη,
 Μὲ τὴ δική μου λεβέντια νὰ στολιστῆς γυρεύεις;
 Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δῶ μου τὴν λεβέντιά μου,
 Μὴ λιώσουνε τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

·Η φυγή.

Τάλογο! τάλογο, 'Ομέρο Βριόνη.
 Τὸ Σούλι ἔχούμησε καὶ μᾶς πλακώνει!
 Τάλογο! τάλογο. 'Ακοῦς; σφυρίζουν,
 ζεστὰ τὰ βόλια τους μᾶς φοβερίζουν.
 Γιὰ δές, σὰ δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε.
 Κάτω ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροβολᾶνε!
 Δὲς τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κουφάρια
 κυλᾶνε ἀνάκατα σὰν νᾶν' λιθάρια.
 Τάλογο! τάλογο! 'Ακοῦς πῶς σκούζουν;
 Οἱ λύκοι φτάσανε ρυάζονται, γρούζουν
 'Ανοιξ' ἡ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει
 τὸ μαῦρο κόσμο της γιὰ νὰ μὲ φάη.

Τὰ Χρόνια τῆς', Ελευθερίας 'Εκδ. Β'.

12

Βριόνη, πρόφτασε. 'Ακόμα λίγο
κι ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲ θὰ ξεφύγω.
Τάλογο!.. Γνώρισα τὴ φουστανέλα
τοῦ ἔχθροῦ μου τάσπονδου Λάμπρου Τζαβέλα.
Δὲν τόνε βλέπετε; Σὰ χάρος φτάνει
ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνν.
Νιώθω τὸ χέρι μου μὲς στὴν καρδιά,
ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.
Τάλογο! τάλογο! 'Ομέρο Βριόνη.
'Ο ἥλιος ἔπεσε, ἡ νύχτα σιμώνει...
'Αστρα, λυτρῶστέ με, αὐτὴ τὴ χάρο
ζητάει δ 'Αλή πασας, πιστὸ φεγγάρι.
'Εμπρός του στέκεται, καμαρωμένο,
μαῦρο σᾶν κόρακας, χρυσὰ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα, φωτιά,
καθάριο ἀράπικο, τὸ λὲν Βοριά.
Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα,
δαγκάει τὸ σίδερο πόχει στὸ στόμα,
ρουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν κόκκινα σὰ ματωμένα.
'Ακούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμιντράει,
Ταύτια του τέντωσε, ἄγρια τηράει.
'Ολόρθ' ἡ χαίτη του ὀλόρθ' ἡ οὐρά,
λιγάει τὸ σῶμα του σὰν τὴν ὅχια.
Σκώνεται λαίμαργο στὰ πισινά του,
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του,
λὲς καὶ δὲν ἄγριζε κάτω στὴ γῆ.
Κρῖμα, ποὺ τῷθελαν γιὰ τὴ φυγή...
'Ο Λάμπρος τῷβλεπε, κι ἀπὸ τὴ ζήλεια
κρυφὰ ἀναστέναζε, δαγκάει τὰ χείλια:
—'Ατι περήφανο, σὰ σ' εἶχα γώ,
μέσα στὰ Γιάννινα ἥθελα μπῶ.
'Ωστόσο δ 'Αλή-πασας ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χαίτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὕμο.

Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπή,
 τὸ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλή!
 Φεύγουνε! φεύγουνε! Δίκαιη κατάρα!
 Τοὺς ἐκυνήγαε ἀχνὴ τρομάρα.
 Νύχτα κατάμαυρη καὶ συννεφιά
 γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιά.
 Λόγκους περάσανε, χαντάκια μύρια,
 αἴματα στάζουνε τὰ φτερνιστήρια,
 ἀφρούς σὰ θάλασσα τ' ἄλογο χύνει,
 σκιάζεται ὁ Ἀλή-πασας, καιρὸ δὲ δίνει.
 Καθώς διαβαίνουνε, τρίζει ἔνα ξύλο,
 φυσάει ὁ ἀνεμος, πέφτει ἔνα φύλλο
 πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι,
 νεράκι ποτρέχει μὲς στὸ λαγκάδι,
 ὅλα ὁ Ἀλή-πασας, ὅλα τρομάζει,
 κρύος ὁ ἵδρωτας βρύση τοῦ στάζει.
 Τ' ἄλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀναστάνει,
 τὰ πόδια στύλωσε, λύκος διαβαίνει.
 Καὶ κειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλα
 τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλα.
 Παντοῦ τοῦ φαίνονται πώς εἶν' κρυμμένα
 σπαθιά, ποὺ λάμπανε ξεγυμνωμένα.
 Μακριὰ τὰ γένεια του, ἀσπρα σὰ χιόνι
 τὰ παίρνει ὁ ἀνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
 ἐμπρὸς στὸ στόμα του καὶ στὸ λαιμὸ
 λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πινιγμό.
 Καθώς τὰ κύματα μὲ τὸ νοτιὰ
 τὴ νύχτα χάνονται στὴ σκοτεινιὰ
 καὶ δὲ χωρίζουνε παρὰ οἱ ἀφροί τους,
 ψηλὰ ποὺ ἀσπρίζουνε στὴν κορυφή τους,
 ἔτσι καὶ τ' ἄλογο κεῖνο τὸ βράδυ.
 σὰν κῦμα διάβαινε μὲς στὸ σκοτάδι,
 κῦμα ὄλοφούσκωτο καὶ σκοτεινὸ
 πόχει τ' Ἀλή-πασα, τὰ γένεια ἀφρό.

Φεύγουνε, φεύγουνε! πάντα τρεχάτοι.
 Φτάνει κι' ἐδείλιασε τὸ μαῦρο τ' ἄτι
 φτάνει, καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του.
 Ἀκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του!
 Λυσσάει ὁ Ἄλη-πασας καὶ βλαστημᾶ.
 Τὸ φτερνιστήρι του χώνει βαθιά.
 Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριὰ μουγγρίζει,
 δίνει ἔνα πήδημα καὶ γονατίζει.
 Ἡ καρδιὰ μέσα του χτυπάει σφυρί,
 τ' αὐτιά του γέρνουνε, πέφτει στὴ γῆ,
 σπαράζει, ἀντρειεύεται καὶ ροχαλιάζει
 ἀπ' τὰ ρουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.
 Κι ἐκεῖ ποὺ τ' ἄλογο ψυχομαχάει,
 βουβός στὴ λύσσα του ὁ Ἄλης τηράει.
 Τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός, νὰ ἰδῃ,
 τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμαστῇ.
 Ἀκόμα σκιάζεται τοῦ ἔχθροῦ τὰ βόλια
 κι ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια.
 Τ' ἄτι, τὸ δύστυχο, δίπλα στὸ χῶμα
 χτυπιέται δέρνεται βογκάει ἀκόμα.
 Καὶ δὲν τὸν ἄφηνε καλὰ ν' ἀκούσῃ
 ἢν κεῖνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγεῦσι.
 "Αφρικσ' ὁ Ἄλη-πασας, καὶ τοῦ τ' ἀνάφτει
 βόλικ τοῦ φύτεψε μὲς στὸ ριζάφτι.
 Τ' ἄτι ταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειό,
 καὶ μ' ἔνα μούγκρισμα μένει νεκρό.
 Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
 ἔμειν' ἀπάνω του θολό, σβησμένο.
 Ἀκούει πατήματα φωνὲς πολλές...
 "Αχ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστολιές!
 Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμα του πήζει
 ἔπιασε τ' ἄλογο γιὰ μετερίζι.
 Γιομίζει τάρματα καὶ στὸ μαχαίρι,
 σιγά καὶ τρέμοντας ρίχνει τὸ χέρι,

Ακούει ποὺ φώναζαν: «Βεζύρη 'Αλή!»
κι ἐκεῖνος ἔλιωνε σὰν τὸ κερί.

Πάλε φωνάζουνε! Κάθε φορά
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά.
Τὸ μάτι ὀλάνοιχτο ὁ 'Αλῆς καρφώνει
—Βοήθα με, φώναξε, 'Ομέρ Βριόνη.

"Ετσι ὁ 'Αλῆ-πασας κυνηγημένος
μπαίνει στὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος.

ΑΡΙΣΤΟΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Ο Σαμουήλ.

—Καλόγερε, τί καρτερεῖς κλεισμένος μὲς στὸ Κούγκι;
Πέντε νομάτοι σοῦμειναν κι ἐκεῖνοι λαβωμένοι,
κι εἶναι χιλιάδες οἱ ἔχθροι, ποὺ σέχουνε ζωσμένο.
"Ελα νὰ δώσης τὰ κλειδιά, πέσε νὰ προσκυνήσης,
κι ἀφέντης ὁ Βελή πασάς δεσπότη θὰ σὲ κάμη.
"Ετσι ψηλὰ ἀπὸ τὸ βουνὸ φωνάζει ὁ Πήλιος Γκούσης.
Κλεισμένος μὲς στὴν ἐκκλησιὰ βρίσκεται ὁ Σαμουήλης
κι ἀγέρας παίρνει τὴ φωνὴ τοῦ Πήλιου τοῦ προδότη.
Χωρὶς ϕαλμούς καὶ θυμιατά, χωρὶς φωτοχυσία,
γονατισμένοι, σκυθρωποί, μπρὸς στὴν ὥραία Πύλη,
πέντε Σουλιῶτες στέκονται μὲ τὸ κεφάλι κάτου,
βουβοί, δὲν ἀνασαίνουνε καὶ βλέπεις κάπου κάπου
ὅπου ἔνα χέρι σκώνεται καὶ κάνει τὸ σταυρό του.
'Ακίνητα στὸ μάρμαρο σέρνονται τὰ σπαθιά τους,
σπαθιὰ ποὺ τόσο ἐδούλεψαν γιὰ τὸ γλυκὸ τὸ Σούλι.
Δὲ φαίνετ' ὁ καλόγερος. Μόνος του στ' ἄγιο Βῆμα
προσεύχετο κι ἐτοίμαζε τὴ μυστικὴ θυσία.
Σφιχτὰ σφιχτὰ στὰ χέρια του ἐβάστα τὸ ποτήρι
καὶ μύρια λόγια ἀπόκρυφα ἔλεγε τοῦ Θεοῦ του.
Τὰ μάτια κατακόκκινα ἀπ' τὶς πολλὲς ἀγρύπνιες
ἔκοιταζαν ἀκίνητα τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα,
τὴ θάλασσα, ποὺ κύματα ἔχει χρυσές ἐλπίδες...
Σιγᾶτε, βρόντοι τουφεκιῶν, πάψτε, φωνὲς πολέμου,

κι ο δ Σαμουήλ τὴν ὕστερη τὴν Κοινωνιὰ θὰ πάρη.
 Κι ἐκεῖ ποὺ κοίταζ' δ παπάς τὴ σάρκα τοῦ Θεοῦ του,
 ἐκύλισ' ἀπ' τὰ μάτια του στοῦ ποτηριοῦ τὰ σπλάχνα,
 σὰν τὴ βρυσούλα διάφανο, κρυφὰ κρυφὰ ἔνα δάκρυ.
 —Θεέ μου καὶ πατέρα μου, θαυμένος ἐδῶ μέσα
 ἐδίψαστα. Χωρὶς νερὸ δή θεία Κοινωνιά σου
 θὰ ἔμενεν ἀτέλειωτη... Δέξου, γλυκέ μου Πλάστη,
 αὐτὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου, μὴν τὸ καταφρονέσσης.
 'Αμόλυντο καὶ καθαρό, βγαίνει ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια.
 Δέξου το, Πλάστη, δέξου το, ἄλλο νερὸ δὲν ἔχω.....
 "Ητανε ἥλιος, ἔλαμψε τὸ ίερὸ τὸ σκεῦος.
 Τὸ αἷμα ἐζεστάθηκε, ἀχνισε, ζωντανεύει,
 ἀναγαλλιάζει δ Σαμουήλ, ποὺ εἶδε τὴ θεία Χάρη
 καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ Θεϊκὸ Ποτήρι
 καὶ τόσφιξε στὰ χείλη του κι ἀκουσε ποὺ χτυποῦσε
 σὰ νάτανε λαχταριστὴ καρδιά, ζωὴ γιομάτη.
 'Ανοίγ' δή Πύλη τοῦ ίεροῦ, σκύφτουν τὰ παλικάρια,
 τ' ἀντρειωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο χτυπᾶνε,
 καὶ καρτεροῦν ἀκίνητα τοῦ γέροντας τὰ λόγια.
 'Επρόβαλε δ καλόγερος. Τὸ πρόσωπό του φέγγει,
 σὰ χιονισμένη κορυφὴ στοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη.
 Στὰ λαβωμένα χέρια του βαστοῦσ' ἔνα βαρέλι
 πόδκλεις μέσα θάνατο, φωτιὰ κι ἀπελπισία.
 'Εκεῖνο μόνο τόμεινε, ἐκεῖνο μόνο φτάνει.
 'Εμπρὸς στὴν Πύλη τοῦ ίεροῦ μονάχος του τὸ στένει
 καὶ τρεῖς φορὲς τὸ βλόγησε καὶ τρεῖς φορὲς τὸ εὐχέται.
 Σὰ νάταν ἄγια Τράπεζα, σὰ νάταν ἀρτοφόρι,
 ἀπίθωσ' δ καλόγερος ἀπάνω τὸ ποτήρι
 καὶ σιωπηλός, κι ἀτάραχος, ἀνάψε θειαφοκέρι.
 Τὰ γόνατά του ἔχτυπησαν ὁρμητικὰ τὴν πλάκα,
 ἐσήκωσε τὸ χέρι του, τὸ πρόσωπό του ἀνάφτει
 κι οἱ πέντε τὸν ἐκοίταζαν βουβοὶ μέσα στὰ μάτια.
 Σταλαματιά, σταλαματιά τὰ δάκρυά του πέφτουν
 κι ἡ πλάκα, ποὺ τὰ δέχεται, ραγίζεται καὶ τρίζει.
 Παράπονο τοὺς ἔπιασε, ὅχι θανάτου φόβος.

Καὶ κλαίοντας ὁ Σαμουὴλ στὸ ἔνα του τὸ χέρι
 τὸ ἱερὸ ποτήρι του καὶ στ' ἄλλο τὴ λαβίδα
 ἀρχίνησε τὴν Κοινωνιὰ του Πλάστη νὰ μοιράζῃ.
 'Ο πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει κι ἄλλος,
 τὴν ἔδωσε στὸν τρίτον, κι ὁ τέταρτος τὴν παίρνει
 καὶ φτάνει ὡς τὸν ὑστέρο καὶ τοῦ τήνε προσφέρει.
 Κι ἔκεῖ ποὺ ἔψαλλ' ὁ παπᾶς μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του:
 «Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ
 σήμερον, Γίε Θεοῦ»...

φωνὲς ἀκούονται, χτυπιές, ἀλαλαγμός, ἀντάρα.
 Πλακώσανε οἱ ἀπίστοι, Καλόγερε, τί κάνεις;...
 'Εσήκωσε τὰ μάτια του ὁ Σαμουὴλ στὸν κρότο
 καὶ στάζει ἀπ' τὴ λαβίδα του ἀπάνω στὸ βαρέλι
 μιὰ φλογερὴ σταλαματιὰ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ αἷμα....
 'Αστροπελέκια πέσανε, βροντάει ὁ κόσμος δλος,
 λάμπει στὰ νέφη ἡ ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κοῦγκι.
 Τί φοβερὴ κεροδόσιὰ πόλαβε στὴ θανή του
 τὸ Σούλι τὸ κακότυχο, καὶ τί καπνὸ λιβάνι...
 'Ανέβαινε στὸν οὐρανὸ καὶ τοῦ παπᾶ τὸ ράσο
 κι ἀπλώθηκε σὰν τρομερὴ καὶ φοβερὴ μαυρίλα,
 σὰ σύγνεφο κατάμαυρο καὶ θόλωσε τὸν ἥλιο.
 Κι ἐνῶ τ' ἀνέβαζε ὁ καπνὸς κι ἐνῶ τὸ συνεπαίρνει,
 τὸ ράσο πάντα ἀρμένιζε καὶ διάβαινε σὰ γάρος,
 κι ἔκειθεν ὅπου διάβηκε ὁ φλογερός του ἵσκιος
 σὰ νάταν μυστικιὰ φωτιὰ ἐρόδισε τὸ λόγγο,
 καὶ μὲς στὶς πρῶτες ἀστραπὲς καὶ μὲς στὰ πρωτοβρόχια
 χλωρὸ χορτάρι φύτρωσε, δάφνες, ἐλιές, μυρτοῦλες,
 ἐλπίδες, νίκες καὶ σφαγές, χαρὲς κι ἐλευθερία.

ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Οἱ Παργινοί.

—Μαῦρο πουλάκι πούρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρυ μέρη,
 Πές μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια
 'Απὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποὺ τὰ βουνὰ ραγίζουν;

Μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος μὴν τὴν καίει;
 —Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
 Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
 Κι ὅλοι στὴν ξενιτιὰ θὰ πᾶν, νὰ ζήσουν οἱ καημένοι.
 Θ' ἀφήσουν τὰ σπίτια τους, τὸν τάφο τοῦ γονιοῦ τους,
 Θ' ἀφήσουν τὸ προσκύνημα, Τοῦρκοι νὰ τὸ πατήσουν.
 Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἀσπρα τους στήθια,
 Μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῆρα μοιρολόγια,
 Παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τὶς ἐκκλησίες τους.
 Βλέπεις ἔκεινη τὴ φωτιά, μαῆρο καπνὸ ποὺ βγάνει;
 'Εκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,
 Ποὺ τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ Βεζύρη κάψαν.
 'Εκεῖ 'ναι κόκαλα γονιοῦ, ποὺ τὸ παιδὶ τὰ καίει,
 Νὰ μὴν τὰ βροῦν οἱ Λιάπηδες, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 'Ακοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύ, ὅπου βογγοῦν τὰ δάση
 Καὶ τὸ δαρμὸ ποὺ γίνεται, τὰ μαῆρα μοιρολόγια;
 Εἶναι ποὺ ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
 Φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

'Ο έτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Στὴν ξενητιὰ πεθαίνω,
 πατρίδα μου ἀκριβή,
 Θ' ἀφήσω τὸ κορμὶ¹
 σὲ χῶμα ξένο.

Τοῦ κάκου αὐγὴ καὶ βράδυ
 ποθοῦσα νὰ σὲ ἰδῶ.

Χριστέ, μὲ τί καημό²
 θὰ πάω στὸν "Αδη!"

Δεῖξε μου κὰν τὴν ἔρμη
 τὴ δοξασμένη γῆ,
 μὲ ἀπάτη σπλαχνικὴ
 βαριά μου θέρμη!

Ξανοίγοντας τὰ μαῆρα
 τοῦ τόπου μου βουνά,
 θὰ μοῦ φανῆ δροσιὰ
 τοῦ Χάρου ἡ λάβρα.

Θὰ λέω πώς εἶναι τότες,
 ποὺ πάλευαν συχνὰ
 μὲ ἀμέτρητη Τουρκιὰ
 λίγοι Σουλιώτες.

Τὰ παλικάρια ἔκεινα
 θὰ ξαναπλάση ὁ νοῦς,
 ποὺ νίκησαν ἔχθρούς,
 δίψα καὶ πεῖνα.

Θὲ νὰ τὰ ἵδῶ στὴ μάχη,
στὸν κίνδυνο ἐμπρὸς
ἀκλόνητα, καθὼς
τοῦ τόπου οἱ βράχοι.

Πώς οἱ βουνήσιοι θόλοι
βγάνουν πολέμου ἀχνό,
πώς μ' ἔβρηκε, θὰ πῶ,
τούρκικο βόλι.

Στὸ λαβωμένο στῆθος
χείλη θ' ἀκούω θερμὰ
καὶ ξέπλεκα μαλλιά
καὶ δάκρυα πλῆθος.

Τοῦ κάκου! Ἐρμιά, σκοτάδι
ἔχω στὰ μάτια ἐγώ.
Χριστέ! Μέ τι καημὸ
θὰ πάω στὸν "Αδη!"

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

‘Ο Γεροσουλιώτης

‘Ο Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κανέναν ὅμως δὲν ξεμολογιόταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ἦταν περασμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κῦμα τ' ἀδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν. Κι ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοβόταν γελούσανε τὴν πεῖνα καὶ τὴ συφορά τους, κι ἐνῶ βρίσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, δ Γεροσουλιώτης εἶχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του. ‘Ολημερὶς ἀγνάντευε τὰ ξεροβούνια τ' ἀντικρυνά. Κι δόλονυχτὶς δ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἔνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι του χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούρια συφορά.

—‘Ο ἄμοιρος ἐγώ, εἴπε, τί κατάρα μ' ἥβρε! ‘Ο Θεὸς μ' ὀργίστηκε;

“Εκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι ἐγγόνια τὸν τριγύρισαν. ‘Ο γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

—Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

“Εκλαψε κι ὕστερα σώπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιώτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς πατρίδας τὸ χαμό. ‘Η ἐλπίδα μοναχὰ περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

‘Ο γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακώνη. “Εφαγε γελαστὸς

καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὔγη δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμά του. Μὲ φαροκάϊκο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματά του, σὰ γιὰ πόλεμο. "Αδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα, νηστικός, ποιός ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε δέξια ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἀν ὑπαρχει κι ἄλλη ἐκεῖ ζωή. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νά τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ὅλα βουβά κι ἀδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πώς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του:

—Γειὰ χαρά σου, καπετάν Λαμπρούση! Καλῶς σᾶς ἥβρα κι ὅλους σας!

'Απόκριση καμιά....

Νά καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νά τος κι ὁ γεροπρίναρος, ὁ φουντωτός, νά καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινη αὐλή. "Ομως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη... 'Ανοίγει, βλέπει στὴ γυνιὰ φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νάγκασε τὸ νοῦ του μόνο μιὰ στιγμή. "Επειτα ὅλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι, κι ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέση στὸ φαῖ, σὰ θεριὸ δόλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς 'Αρβανῖτες μπαίνουν στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι καὶ κρατοῦνται στὰ χέρια τ' ἄρματα.

—Τ' εἶστε σεῖς; ρωτάει ὁ γέρος ἥσυχα. Δὲ συλλογιέται τίποτα κακό. Κι ἀξαφνα ὅλα τὰ φαντάζεται. Κι ὀρθός, καὶ φοβερός σὰ σκιάχτρο, καθὼς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι ἀπὸ τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κράζει στοὺς 'Αρβανῖτες:

—Ωρὲ τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πώς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῆ!

Κι ὡς γὰ τραβήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεισε νεκρός.

I. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

‘Ο Διάκος.

—Ανέβα Μῆτρο, στοῦ βουνοῦ κατάκορφα τὴν ράχη.

Πάρε τὸ μάτι τοῦ ἀιτοῦ καὶ τ' ἀλαφιοῦ τὰ πόδι
καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ καὶ στῆσε καραούλι.

Κι ἀν δῆς χιλιάδες τὸν ἔχθρό, ἄλογα καὶ πεζούρα
μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμὲτ Πασά, τὸν ὑπνο μὴ μοῦ κόψης,
στάσου πολέμα μοναχός. Κι ἀν δῆς μὲς στὸ φουσᾶτο
νὰ πιλαλάῃ τ' ἄλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριώνη

πέτα, ραβόλα, κράξε με. Σύρε μὲ τὴν εὐχή μου.

“Αστραψ’ ἀπ’ ἄγρια χαρά, τὸ μέτωπο τοῦ Κλέφτη,
ἔβρόντησαν τὰ χαϊμαλιά, ἀνέμισ’ ἡ φλοκάτη
ἔλαμψ’ ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμὴ κι ἐσβήστηκε σὰν ἄστρο.

‘Ο Διάκος τὸν συντρόφεψε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι
κι ဉστερα πέφτει καταγῆς γονατιστὸς στὴν πέτρα.

—Αδέρφια παλικάρια μου! ἐλάτε ὀλόγυρά μου
καὶ γονατίσετε μ’ ἐμέ. ‘Ο κόσμος στὴ χαρά του
εἰν’ ἀνθιστόλιστ’ ἐκκλησιά, κι ἐδῶ μᾶς παραστέκει
ἐκεῖνος, ποὺ τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ τὸν προσκυνοῦμε...

“Ητανε υύχτα. Τὰ βουνά, οἱ λαγκαδιές, τὰ δέντρα,
οἱ βρύσες, τ’ ἄγριοι ούλουδα, ὁ ούρανός, τ’ ἀγέρι
στέκουν βουβά ν’ ἀκούσουνε τὴν προσευχὴν τοῦ Διάκου.

—Οταν ἡ μαύρ’ ἡ μάνα μου ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
Πλάστη μου, μ’ ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
καὶ μόλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποὺ τὸ χειμῶνα
σὰ λύκοι ἐτρέχαν στὰ βουνά, μὲ χιόνια μ’ ἀγριοκαίρια,
γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸ ζυγό, ἔνιωθα τὴν φωνή μου
νὰ ξεψυχάῃ στὰ χείλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
μοῦ τρέμανε τὰ γόνατα, σὰ νάθελε ἡ ψυχή μου
νὰ φύγη μὲ τὴν δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

"Τστερα μόλεγε κρυφά νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
νὰ μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἔνα σπαθὶ νὰ ζώσω
καὶ νὰ μὴν ἔρθ' ὁ θάνατος νὰ μ' εύρη, νὰ μὲ πάρη
πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ σὲ πρὶν τὸ ματώσω.

Πατέρα. Παντοδύναμε! "Ακουσε τὴν εὐχὴ μου.

Μοῦ φύτεψες μὲς τὴν καρδιὰ ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
ἔδωκες μιὰν ἀχτίδα σου ἀθέρα στὸ σπαθὶ μου
καὶ μοῦπες: Τώρα πέθανε γιὰ μέ, γιὰ τὴν πατρίδα.

"Ετοιμος εἰμαι, Πλάστη μου. Λίγες στιγμὲς ἀκόμα
θὰ σβηῶνται τ' ἀστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μὲ θὰ σκοτινιάσῃ
τ' ὄμορφο γλυκοχάραγμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
ποὺ κελαδοῦσε στὰ βουνά, στὴ ρεματιά, στὴ βρύση,
θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. 'Αραχνιασμέν' ἡ λύρα
ποὺ μοῦταν ἀδερφοποιητὴ κι ὅπου μ' ἐμὲ στὴ φτέρη
ἀγκαλιασμένη πλάγιαζε, τώρα θὰ μείνη στεῖρα
καὶ στ' ἀψυχο κουφάρι τῆς θὲ νὰ βογγάη τ' ἀγέρι.

"Ολα τάφηνω μὲ χαρά, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.

Καὶ τόχω περηφάνεια μόνη, ποὺ διάλεξες ἐμένα
αὐτὴ τὴν ἔρμη τὴν πορειὰ μὲ τὸ κορμὶ νὰ φράξω.

Δυνάμωσέ μας Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῇ στὴ Δύση
πὼς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πὼς θ' ἀνθοβολήσῃ
τώρα μὲ τὸ Μαγιάπριλο ἡ δουλωμένη χώρα

Εύλογημένη ὥρα!

"Εσκυψε ὁ Διάκος ὡς τὴ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χείλη
κι ἐφίλησε γλυκά-γκυκά τὸ πατρικό του χῶμα.

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Τῆς 'Επανάστασης.

Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ τὸ λὲν' τ' ἀηδόνια,
κρυφὰ τὸ λέει ὁ Γούμενος ἀπὸ τὴν ἄγια Λαύρα:
—Παιδιά, γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε,
δὲν εῖν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι ὁ φετεινὸς χειμῶνας
μᾶς ἥρθε ἡ ἀνοιξη πικρή, τὸ καλοκαίρι μαῦρο,
γιατὶ σηκώθη πόλεμος καὶ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους
νὰ διώξουμ' ὅλη τὴν Τουρκιὰ ἢ νὰ χαθοῦμε ὅλοι.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

‘Ο θάνατος τοῦ Διάκου

- Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στή Χαλκομάτα,
τόνα τηράει τή Λειβαδιά καὶ τ' ἄλλο τὸ Ζητούνι,
Τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογᾶ καὶ λέει:
- Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα,
μὴν ὁ Καλύβας δρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης;
 - Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβεντογιάννης,
‘Ομέρ Βριώνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.
 - ‘Ο Διάκος σὰν τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη
ψηλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει:
 - Τὸ στράτευμά μου σύναξε, μάσε τὰ παλικάρια,
δός τους μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὶς φοῦγκτες
γρήγορα καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα,
πούναι ταμπούρια δυνατὰ κι ὅμορφα μετερίζια.
 - Παίρνουνε τ' ἀλαφρὶα σπαθὶα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
 - Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε!
Σταθῆτε ἀντρεῖοι, σὰν Ἐλληνες καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε!
Ἐκεῖνοι φοβηθήκανε καὶ σκόρπισαν στοὺς λόγγους.
“Εμειν” ὁ Διάκος στὴ φωτὶα μὲ δεκοχτῷ λεβέντες.
Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.
 - Σκίστηκε τὸ τουφέκι του καὶ γίνηκε κομμάτια.
Σέρνει καὶ τὸ ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ στὴ φωτὶα χυμάει.
“Ἐκοψε Τούρκους ἀπειρους κι ἐφτά μπουλουκπασῆδες
καὶ τὸ σπαθὶ του κόπηκε ἀπάν’ ἀπὸ τὴ φούχτα
κι ἔπεσ’ ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἔχτρῶν τὰ γέρια.
Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω
κι Ὁμέρ Βριώνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα:
 - Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν’ ἀλλάξῃς,
νὰ προσκυνᾶς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν’ ἀφήσης;
Κι ἐκεῖνος τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέει:
 - Πᾶτε καὶ σεῖς κι ἡ Πίστη σας, μουρτάτες, νὰ χαθῆτε!
‘Εγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὲ νὰ πεθάνω.
“Αν θέλετε χίλια φλωριὰ καὶ χίλιους μαχμουτιέδες,

μόνον ἔφτα μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,
ὅσο νὰ φτάση ὁ Ὀδυσσεὺς κι ὁ Καπετάν Νικήτας.
Σὰν τ' ἀκουσεις ὁ Χαλήμπεης ἀφρίζει και φωνάζει:
—Χίλια πουγκιὰ σᾶς δίνω ἐγὼ κι ἀκόμα πεντακόσια,
τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη,
γιατὶ θὰ σβήσῃ τὴν Τουρκιὰ κι ὅλο μας τὸ Ντοβλέτι!
Τὸ Διάκο τόνε παίρνουνε και στὸ σουβλὶ τὸν βάζουν.
‘Ολόρθι τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε,
τὴν πίστη τους τους ἔβριζε, τους ἔλεγε μουρτάτες.
—Σκυλιά, κι ἀν μὲ σουβλίσετε, ἔνας γραιικὸς ἐχάθη;
Δις εἰν’ καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι ὁ Καπετάν Νικήτας,
αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκιά, θὰ κάψουν τὸ Ντοβλέτι!

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τὰ Ψαρά.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρη ράχη
Περπατώντας ἡ δόξα μονάχη,
Μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλικάρια,
Και στὴν κόμη στεφάνη φορεῖ,
Γενωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Τὸ Μπουρλότο τοῦ Κανάρη.

Ποιός εῖν’ αὐτὸς ὁ γίγαντας μὲ τὰ νευρωμένα μπράτσα,
ποὺ τρέχει μέσα στὴ νύχτα τὴ σκοτεινὴ ἀπὸ τὰ Ψαρά, μὲ τὸ
μικρό του καράβι, κρατώντας ἀναμμένο δαυλὶ στὸ χέρι; “Ολοι
τὸν ξέρετε, ὅλοι γονατίζετε, ὅταν τὸν θυμηθῆτε. Εἶναι ὁ Κανά-
ρης, ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης, ὁ Ψαριανός, τρόμος και φόβος
τῶν Τούρκων στὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821.

* * *

Τὸ Μάρτη τοῦ 1822, ὁ τούρκικος στόλος ἀπὸ 46 καράβια
ἔφτασε στὸ ὠραῖο ἑλληνικὸ νησί, στὴ Χιό, ποὺ εἶχε ἐπαναστα-

τήσει, κι εἴβγαλε ἔξω ἐφτά χιλιάδες στρατιῶτες, ποὺ ἄρχισαν ἀμέσως νὰ καῖνε τὰ σπίτια καὶ νὰ καταστρέψουν τοὺς Χιῶτες. Ἡρθαν καὶ μπουλούκια, χιλιάδες Τούρκοι ἀντάρτες ἀπὸ τὴ Μικρασία, ποὺ εἶναι πολὺ κοντά στὴ Χίο, καὶ τότε πιὰ δὲν ἔμεινε δρθὴ οὕτε πέτρα στὸ δυστυχισμένο νησί.

Ἡτανε Πάσχα, ἀντὶ γιὰ λαμπάδες πασχαλινές, μεγάλες φλόγες ψήλωναν στὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὰ 40 χωριά, ποὺ καίγονταν! Ἀντὶ γιὰ χαρμόσυνα σήμαντρα, ἀκούγονταν τὰ ντουφέκια, οἱ ἄγριες φωνὲς τῶν Τούρκων καὶ οἱ βόγγοι τῶν κατοίκων, ποὺ σφάζονταν σὰν ἀρνιά.

Ἀντὶ γιὰ κόκκινα αὔγα, βάφονταν οἱ πέτρες ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ αἷμα, ποὺ κυλοῦσε ποτάμι καὶ ἀντὶ γιὰ χαρὲς καὶ τραγούδια, ἀχολογοῦσαν τὰ βουνὰ ἀπὸ τὰ μοιρολόγια καὶ τὰ κλάματα τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἔφευγαν στὰ κορφοβούνια, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ μαχαίρι τοῦ Ἀγαρινοῦ!

Ἀπὸ τοὺς 100 χιλιάδες κατοίκους, ποὺ εἶχε ἡ Χίο, μόνο λιγοστοί, μετρημένοι στὰ δάχτυλα, ἔσωσαν τὴ ζωὴ τους κι ἐδούλευαν στὰ τούρκικα χτήματα σκλάβοι βασανισμένοι, χωρὶς νὰ μποροῦν οὕτε καὶ νὰ κλάψουν γιὰ τὸ χαμὸ τῶν δικῶν τους.

* * *

Ο Ἐλληνικὸς στόλος ἀπὸ 46 καράβια ἦταν στὰ Ψαρά, ὅταν σφάζονταν οἱ Χιῶτες· μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ, γιατὶ τὸν ἐμπόδιζαν ἐνάντιοι ἀνεμοί. "Οταν τὸ κατάφερε, ἡ Χίος εἶχε πιὰ καταστραφῆ.

Ο Τούρκικος στόλος, μόλις πλησίασαν τὰ Ἐλληνικὰ καράβια, ἔκοψε τὶς ἄγκυρές του καὶ σκόρπισε στὸ πέλαγος, γιὰ νὰ μὴν τὸν βροῦν μαζωμένο μέσα στὸ λιμάνι οἱ "Ἐλληνες καὶ μπορέσουν ἔτσι νὰ τὸν καταστρέψουν εύκολα.

Τὰ Ἐλληνικὰ καράβια τότε γύρισαν στὰ Ψαρὰ καὶ οἱ καπε-

τανέοι ἔκαμπαν συμβούλιο, γιὰ νὰ ἀποφασίσουν τὶ ἔπρεπε νὰ κάμουν. Ὁ Τουρκικὸς στόλος, μόλις ἔφυγε ὁ Ἑλληνικός, ξαναγύρισε στὴ Χιὸ καὶ μαζεύτηκε ὀλάκερος μέσα στὸ λιμάνι καὶ πάλι.

Μὰ μέσα στοὺς "Ἐλληνες καπετανέους ἦταν κι ἔνας δυνατός, μελαχρινὸς ἄντρας, ποὺ λεγόταν Κανάρης. Ἡταν γεννημένος στὰ Ψαρά, καὶ, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάσταση, κυβερνοῦσε ἕνα μικρὸ ἐμπορικὸ καράβι. Μόλις ἡ Ἐπανάσταση ἀρχίσε, ὁ Κανάρης ἀρμάτωσε ἀμέσως τὸ καραβάκι του καὶ κυνηγοῦσε παλικαρίσια κάθε Τούρκικο καράβι, ποὺ ἀπαντοῦσε στὸ πέλαγο.

Στὸ Συμβούλιο τῶν καπετανέων, λοιπόν, ὁ Κανάρης πρότεινε νὰ καταστρέψουν τὸν Τούρκικο στόλο πυρπολικά. Τὸ Συμβούλιο παραδέχτηκε τὴ γνώμη του καὶ ὁ Κανάρης μαζὶ μὲ τὸν "Τύραννο Πιπίνο, ἀνάλαβεν νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀπόφαση.

Πῆραν 32 παλικάρια μαζὶ τους, μπήκαν στὰ πυρπολικά τους καὶ ξεκίνησαν.

* * *

Ἡταν Ἰούνιος. Νύχτα. Οἱ Τοῦρκοι γιόρταζαν τὴν τελευταία νύχτα τοῦ ραμαζανιοῦ τους, γλεντοῦσαν μέσα στὰ καράβια τους, ποὺ ἦταν μαζεύμενα στὸ λιμάνι τῆς Χιὸς καὶ ποὺ ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ φωνές, τραγουδια καὶ ὅργανα.

Ἡ ναύαρχίδα τοῦ στόλου τους ἀστραφτε ἀπὸ φῶτα πολύχρωμα. "Ολοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου εἶχαν μαζευτῆ σ' αὐτή. Ἡταν καλεσμένοι ἀπὸ τὸ ναύαρχο Καραλή καὶ φώναζαν καὶ τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν. Στὴν πρύμη τοῦ καραβιοῦ εἶχαν κρεμάσει τὸ ματωμένο κεφάλι καὶ τὰ χέρια ἐνὸς Ἑλληνα ἀξιωματικοῦ, ποὺ εἶχαν σκοτώσει τὴν ἡμέρα ἐκείνη!

Τὰ πυρπολικὰ τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Πιπίνου γλύστρησαν σὰν φαντάσματα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φωταγωγημένα Τούρκικα καράβια, χωρὶς κανεὶς νὰ τὰ πάρη μυρουδιά.

Ο Κανάρης, δρθὸς στὴν πρύμη τοῦ πυρπολικοῦ του, ἔδινε θάρρος μὲ σιγανὴ φωνὴ στὰ παλικάρια του, ποὺ τραβοῦσαν ἀποφασιστικὰ τὰ κουπιὰ καὶ εἶχαν στρίψει τὸ τιμόνι κατὰ τὴ ναυαρχίδα. Ο Πιπένος τράβηξε νὰ χτυπήσῃ ἄλλο καράβι τούρκικο. Γοργὸ σὰν τὸν ἄνεμο τὸ πυρπολικὸ τοῦ Κανάρη, γαντζώθηκε, κόλλησε στὸ Τούρκικο καράβι.

‘Ο Ψαριανὸς ἥρωας ἔβαλε μὲ τὸ δαυλί του φωτιὰ στὸ φιτίλι.

Πήδησε ἔπειτα μαζὶ μὲ τοὺς ἄντρες του στὴ βαρκούλα, ποὺ ἦταν δεμένη στὴν πρύμη καὶ ἀπομακρύνθηκε. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸ μπουρλότο πῆρε φωτὶ } καὶ τύλιξε μὲ τὶς φλόγες του τὴ ναυαρχίδα.

—Νά, φωτογυσία γιὰ τὸ ραμαζάνι σας, παλιότουρκοι, φώναξε τότε ὁ Κανάρης μὲ βροντερὴ φωνὴ, βαστώντας ἀκόμη τὸ ἀναμένο δαυλί του.

Τὸ Τούρκικο καράβι τινάχτηκε στὸν ἀέρα μαζὶ μὲ δυὸ χιλιάδες ἄντρες, ποὺ εἶχε μέσα. “Ολοι χάθηκαν. Κι αὐτὸς ἀκόμη ὁ ναύαρχος Καραλής. Τ’ ἄλλα Τούρκικα καράβια ἔκοψαν τὶς ἀγκυρές τους, καὶ σκορπίστηκαν στὸ πέλαγος, γιὰ νὰ γλυτώσουν, νομίζοντας πῶς τὰ κυνηγάει ἀκόμα τὸ μπουρλότο τοῦ Κανάρη....

‘Ο Ψαριανὸς ἥρωας καὶ τὰ παλικάρια του γύρισαν στὰ Ψαρὰ δοξασμένοι. Ευπόλυτοι καὶ ξεσκούφωτοι πῆγαν ἀμέσως στὴν ἐκκλησιὰ καὶ προσκύνησαν, κι εὐχαρίστησαν τὸ Θεὸ διὰ τὴν νίκην.

Μὰ ἦταν νίκη μονάχα ἐκείνη, ἡ θρίαμβος! Εἶχε τινάχτη στὸν ἀέρα μονάχα ἡ Τούρκικη ναυαρχίδα ἡ ὄλακερη ἡ μαύρη σκλαβιά, ποὺ βάραινε τόσους αἰῶνες τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν κόσμο!

‘Η γριά Σουλιώτισσα.

Τὸ Μεσολόγγι πιὰ ἥτανε κλεισμένο. Κι ὁ πόλεμος δὲν ἔπαινε, ἀγρυπνος, νύχτα καὶ μέρα. Κι ἡ φωτιὰ ἔκανε μιὰν ἀλυσίδα, συγκρατητὴ πέρα καὶ πέρα. Δύσκολα πιὰ μποροῦσε βοήθεια νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρβανῆτες καὶ στὸ Μεσολόγγι νὰ καλωσοριστῇ. Μὰ κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, χύνονταν καὶ περνοῦσαν, ὅμοιοι στὴν ὄρμὴ μὲ λυκαγέλη, ὅσοι μὲς στὴν καρδιά τους ἱεχανε σὰ δίκοπο μαχαίρι τῶν ἀδερφιῶν τὴν δυστυχία καὶ τὸ παράπονο.

Καὶ μιὰν αὔγη, ἀξημέρωτην ἀκόμα, ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γιώτης Γκιώνης ἀβλαβος, μὲ τοὺς δικούς του. Καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, τῆς χαρούμενης στὶς τόσες, ποὺ περνοῦσαν ἄχαρες, Σουλιώτης μὲ Σουλιώτη ἀλλαζανε φιλιά, κι ἔκαναν πανηγύρι.

Τόμαθε κι ἡ Μαλάμαινα, ἡ χήρα ἡ καπετάνισσα, ποὺ βρέθηκε κι αὐτὴ κλεισμένη μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ μοίραζε τῶν ἀλλουνῶν τὰ βάσανα μὲ τὶς δικές της πίκρες. Ξεσκούφωτη ἔτρεξε στὸ Γιώτη Γκιώνη:

—“Ωρα καλὴ καὶ βλοημένη ποῦρθες! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακριά. ‘Ο γιός μου ποῦναι;

—Τὸν ἀφησα στ’ Ἀπόκορο, θειά, μ’ ἄλλο μπουλούκι. “Εχουν ἀνεμικὸ ντουφέκι. Καὶ βαροῦν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀπαντήσουν.

—Καὶ σύ, πῶς ἥρθες; “Εχεις κανένα δικό σου δῶ στὸ Μεσολόγγι;

—“Οχι, γιὰ τὴν πατρίδα, θειὰ Μαλάμαινα.

—Λοιπόν, τ’ ἀδέρφια του εἶναι δῶ, κι αὐτὸς γυρίζει στὰ βουνά; Καὶ τὴν πατρίδα δὲν τὴ συλλογᾶται; Καὶ μένα μ’ ἀφήνει νὰ κοιτάζω σᾶς καὶ νὰ σᾶς ντρέπωμαι;

Σκληρὴ κι ἀγριεμένη, σήκωσε τὰ χέρια πάνω.

— Μή, θειά, μὴ τὸν καταριέσαι!

— Τὴν κατάρα μου!

“Ολοι ἔφριξαν.

Τρεῖς μέρες πέρασαν καὶ τρεῖς νύχτες μὲ τὸν πόλεμο, ποὺ ἀγρίευε. Κι ἔνα πρωί, Θεοῦ χαρά, ἔγινε ἀνάπαψη. Ἀρβανίτης βγῆκε ἀντίκρυ καὶ ζήτησε τὴ γριὰ Μαλάμαινα νὰ ἰδῃ καὶ νὰ τῆς μιλήσῃ. “Ετρεξαν καὶ τὴν ἔφεραν ἀπάνω στὰ προχώματα.

— Γριὰ Μαλάμαινα, γυναῖκα τοῦ Γιώργου τοῦ Μαλάμου, φώναξε ὁ Ἀρβανίτης, σὲ χαιρετάει ὁ γιόνας σου! Ἡρθε νὰ σὲ ἰδῃ! Κι ὑψώσε ἔνα κοντάρι, μ' ἔνα κεφάλι ἀνθρώπου στὴν κορφή.

‘Αναταράχτηκε ἡ Μαλάμαινα.

— Παιδί μου, Πήλιο μου! ἔκραξε στριγκά. Τὴν εὐχή μου νάχης, ἔτσι παλικάρι σ' ἥθελα! Καὶ σύ, ἄπιστε, πρέπει νὰ πληρωθῆς, καὶ σύ!

“Αρπαξε ἀπὸ κοντά της ἔνα καριοφίλι. Γονάτισε, σημάδεψε. Κι ὁ Ἀρβανίτης ἔπεσε μαζὶ μὲ τὸ κοντάρι. “Ἐπεσε κι ἡ γυναῖκα σωριαστὴ στὸ χῶμα.

‘Ο χαλασμός.

Τὸ Μεσολόγγι τώρα ἔτοιμάζεται νὰ βγῆ, μὲ τὸ σπαθί. ‘Ετοιμάζεται κι ἡ χήρα Μάνθα, ἡ Μεσολογγίτισσα, νὰ βγῆ κι αὐτή. ‘Ο Τούρκος, ἀν νικήθηκε χίλιες φορές, τῆς πείνας τὸ θεριὸ δεῖν’ ἀνίκητο. “Ετσι ὁ λαὸς μαζὶ μὲ τὴ φρουρά, πήρανε τὴν ἀπόφαση. Κι ἀπόψε...

Νύχτα, σκοτάδι. ‘Η χήρα στὰ τυφλὰ ψηλαφώντας ἥβρε τὸ δέμα μὲ τὰ ροῦχα τ' ἄχαρα τοῦ μακαρίτη ἀντρός της. ‘Η μπόμπα ἡ τούρκικη τὸν ἔκοψε στὰ δυό, μόλις ἀρχιζε ἡ πολιορκία. Κι αὐτὸ μονάχα; Τὸ βόλι, τὸ σπαθί, τῆς ἀρρώστιας ἡ ὄργη, τῆς πείνας ἡ κατάρα θέρισαν κάθε δικό της γύρω της. “Ερημη ἡ χήρα, ἔρημη μὲ τὴν Ἀνθή, τὴν κόρη της, ἐφτά χρονῶν μικρούλα

κι ἄρρωστη, στὰ βάσανα μπασμένη, ἀπὸ τὴν πεῖνα ἀγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι ἥρεμο κι ἵλαρὸ σᾶν. ἄλλου κόσμου πλάσμα... Ἡ χήρα ντυμένη βρίσκεται μὲ τὴ στολή, τὴ λεβέντικη καὶ τὴ ματόβαφη, τ' ἀντρός της. Τὴ φύλαγε σὰν ἄγιο λείψανο τόσον καιρό. Καὶ τώρα πόσα γέλια θ' ἀκουγε, μέρα ἔτσι νὰ τὴν ἔβλεπε κανείς! Τόσο εἰν' ἄχαρη καὶ τόσο κωμική. Κι ἔχει στὴ μέση της ζωσμένο τὸ σπαθί. Καὶ πρέπει νᾶναι τόσο τρομερὴ κι ἡ ὅψη κι ἡ ματιά της, ποὺ θάξιωχνε ἀκόμα καὶ τοῦ χωρατοῦ τὸν ἵσκιο ἀπὸ μπροστά της. Κι εἶναι τόσες ἀλλες χῆρες, εἴτε ἀνύπαντρες, νιὲς καὶ γριές, ἀντροντυμένες, ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπόψε.

Τὴν κόρη της σηκώνει ἀπὸ τὸ στρῶμα. Τὸ χάδι τῆς καρδιᾶς τραχὺ τῆς βγαίνει ἀπ' τὸ λαιμό. Μοιάζει σὰν πρόσταγὴ καὶ σὰ φοβέρα. Τὴ σέρνει ἀπὸ τὸ χέρι, τῆς κρυφομιλεῖ, μὰ στὴν ἀγκαλιὰ νὰ τὴν σηκώσῃ, δὲν μπορεῖ. Τέτοια δύναμη ἡ μάνα δὲν τὴν ἔχει!

Τραβοῦν ἀργὰ τὸ δρόμο κατὰ τὰ προχώματα μαζὶ μὲ τ' ἄλλο ρέμα τοῦ κόσμου, ποὺ τραβᾶ. Ζυγώνει ἡ ὕρα! Κανένας δὲ φωνάζει, κι ὅμως μιὰ σύμμειχτη βοὴ ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο. Ἡ χήρα σκύβει γιὰ στερνὴ φορά, κι ἄγρια καὶ βραχυερὰ τὴν ἄκμοιρη μικρούλα θέλει νὰ ὀρμηνέψῃ.

—'Ανθή μου, 'Ανθή μου, 'Ανθίτσα μου, ἐδῶ ποὺ θὰ κινήσουμε, σφιχτὰ νὰ μοῦ κρατῆς τὴ φουστανέλα. Τίποτ' ἄλλο νὰ μὴ βλέπης καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς, τὴ φουστανέλα νὰ μὴ χάσης ἀπ' τὰ χέρια σου! 'Ανθή μου, 'Ανθίτσα μου... 'Εδῶ ποὺ πᾶμε, γιὰ νὰ σὲ γλυτώσω, πρέπει νὰ χτυπῶ μὲ τὸ σπαθί, μ' ὅ,τι μπορῶ. Δὲ θάξω ὅλο τὸ νοῦ μου ἀπάνω σου. Βαστάζου ἔσν μὲ τὰ γεράκια σου, μὲ τὴν καρδιά σου! Πιάσου....

Καὶ κινήσανε. Μὲς στὴ θεοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής σανε, χωρὶς νὰ γείρη πίσω, κάποτε ρωτοῦσε ἡ χήρα;

—Ποὺ εἶσαι 'Ανθή;

—'Εδῶ εἶμαι, μάνα.

Μὰ κάποτε, κεῖ ποὺ πλάκωσε τὸ κῦμα τὸ τρανό, καὶ σάρωσε καὶ σαρώθηκε, ἡ χήρα ξέχασε τὴν Ἀνθή, γιὰ μόνη μιὰ στιγμὴ ξέχασε νὰ τὴν ρωτήσῃ. Κι ἄμα βρέθηκε σὲ μιὰ βουρλιὰ κρυμμένη καὶ πῆρε ἀναπνοή, τότε εἶδε πώς ἔλειπε ἡ Ἀνθή της.

Δὲν δργησε ὑστερα στὴν ράχη ἀπάνω νὰ βρεθῇ. Τότε γύρισε στὸν ἔαυτό της. Τότε ξύπνησε τῆς θυγατέρας ὁ καημὸς μὲς στὴν καρδιὰ της.

—'Ανθή... φώναξε, καὶ πάλι φώναξε: 'Ανθή, 'Ανθίτσα! Τοῦ κάκου! 'Η 'Ανθίτσα πάει πιά! Πάει καὶ τὸ Μεσολόγγι!

I. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

'Η Ξέοδο.

"Ενα Σαβάτο διάβαινα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι,
κι ἥταν σαβάτο τῶν Βαΐων, σαβάτο τ' Ἄϊ-Λαζάρου
κι ἀκουσα μαῦρα κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια.
Κλαῖνε μανάδες γιὰ παιδιά, γυναικες γιὰ τοὺς ἀντρες.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμό, δὲν κλαῖν' γιὰ τὴν ἀρρώστια
μὸν κλαῖν' ποὺ σῶσαν τὸ ψωμὶ καὶ θὰ τοὺς φάη ἡ πεῖνα.
Στὴν ἐκκλησιὰ μαζώχτηκαν ὅλ' οἱ καπετανέοι
κι ἔνας τὸν ἄλλον ἔλεγε, κι ἔνας τὸν ἄλλο λέει:
—Τώρα τί θέλα γίνουμε, ποὺ θὰ μᾶς φάη ἡ πεῖνα;
νὰ στείλουμε μιὰ πάσαρα νὰ πάη νὰ βρῆ τὸ στόλο,
νάρθουν νὰ μᾶς προφτάσουνε μ' ὀλίγους ζαερέδες.
—Ποῦθε νὰ πάη ἡ πάσαρα, ποῦθε νὰ πάη προιάρι,
ποὺ ἡ θάλασσα πλημμύρισε ἀπ' τῶν τουρκῶν τὰ πλοῖα
καὶ γιόμισαν καὶ τὰ ρηχὰ ταράτσες καὶ λαντσόνια;
—Νὰ στείλουμ' ἔναν ἀνθρωπὸ νάχη φτερὰ στὰ πόδια,
ώστε νὰ πάη τὰ γράμματα εἰς τὸν Καραϊσκάκη
γιὰ νάρθη αὐτὸς ἀπέναντι, μεντάτι νὰ μᾶς κάμη.

- Ποῦθε νὰ πᾶν τὰ γράμματα καὶ ποῦθε νὰ περάσουν;
 Στοὺς μύλους εἰν’ ὁ Κιουταχῆς καὶ στὸ Μπουχὸρ’ Αράπης,
 κι ἔχουν χιλιάδες ἑκατό, πεζούρα καὶ καβάλα,
 ἔχουν καὶ τουλεμένηδες εἰς τὴν καβαλαρία.
 "Ορκο νὰ πᾶμ' νὰ κάμουμε, γλυκὰ νὰ φιληθοῦμε,
 τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ὅλοι νὰ φιληθοῦμε,
 νὰ πᾶμ' νὰ μεταλάβουμε, νὰ γίνουμε χαζίρι
 κι εἰς τρεῖς κολόνες δυνατές, εἰς τρεῖς νὰ χωριστοῦμε.
 Μπροστὰ ἡ κολόνα ἡ δυγατή, ἡ ἀδύνατη στὴ μέση
 καὶ παραπίσω τὰ παιδιά μὲ τὰ σπαθιὰ βγαλμένα
 νὰ στέκωνται νὰ πολεμοῦν, νὰ βοηθοῦν τοὺς ἄλλους.
 —Αὐτὰ καλὰ εἶναι, ἀρχηγγέ, κι ὅλα θὰ τὰ δεχτοῦμε,
 οἱ λαβωμένοι κι οἱ ἄρρωστοι, αὐτοὶ τί θέλα γένουν;
 —Μ’ αὐτοὺς ἐγώ θέλα χαθῶ, ἐγώ θέλα πεθάνω.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων.

‘Ο γέρο ἀγωνιστὴς ἐκοίταζε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι,
 ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα δασά του φρύδια, καὶ κουνώντας
 τὸ κεφάλι του εἶπε:

—Μωρέ, ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι, μ’ αὐτὸν τὸ
 θεοσκοτωμένο τὸ Δήμαρχο! Οὔτε στὸν κλεισμὸ δὲν πίναμε τέ-
 τοιο νερό...

‘Ο γέρο ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε
 κουβέντα μ’ ἔνα πήδημα νὰ φτάνῃ στὴν πολιορκία καὶ στὴν
 ἔξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σὲ μένα, πού, παιδάκι τότε
 λαίμαργο γιὰ ιστορίες, ἥμουνα ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατής του....

—Οὔτε στὸν κλεισμό, μωρὲ παιδί μου, μὰ τοῦτο τὸ σταυρό,
 νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχή μου. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Μπράτ-
 μης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, πάντεχε πώς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη

μέρα, ή θὰ σκάσωμε σὰν ποντίκια, ἐμεῖς δόμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν "Αἱ-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα γλυκό, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ φύχρό, ἀρμυρό, θολό, βαρύ, μὰ κεῖνο μᾶς ἔφτανε γιὰ νὰ μὴν κάνωμε τὸ χατήρι τοῦ Μπρατίμη καὶ τοῦ Κιτάγια. Αὐτοὶ μαθαίνανε τί νερὸ πίναμε καὶ ἀπορούσανε πῶς ἀκόμα βαστάγαμε.

Μιὰ φορὰ κάνωμε ράϊ (ἀνακωχὴ) καὶ μᾶς στείλανε μέσα τρεῖς Μπέηδες νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε.

Πολλὲς φορὲς τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο δόμως θέλανε νὰ ἴδοῦνε τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμα.

'Ο Θανάσης ὁ Ραζηκότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπό τους.

—Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ δῆτε καὶ μένα. Κράζει τὶς γυναικεῖς, ποὺ μᾶς δίνανε τὰ φυσένια καὶ μᾶς φέρνανε τὸ φαγὶ καὶ τὶς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίξουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανὶ ἐξῆντα νούμερο καὶ ἄμα λαγαρίση καλά, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἔνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποὺ ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν δρμηγεύει τί νὰ κάμη σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ήρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἔκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμα τώρα τὸ Κοτσικέηκο, τότε ἦταν χαμηλό. Τὸ ἀπάνω πάτωμα, τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ίδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Κάμανε τεμενάδες, ρώτησαν πῶς τὰ περνᾶμε κι ὕστερα ἥρθαν στὴν κουβέντα.

—Καπετάν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; Δὲ βλέπετε ποὺ εἴστε κλεισμένοι ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές; Νὰ παραδοθῆτε τώρα, καὶ κανεὶς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουνε

τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσετε ὅπως καὶ πρίν, ἥσυχοι κι ἀγαπημένοι.

‘Ο Ραζηκότσικας τοὺς λέει:

—Καὶ νὰ θέλωμε, μωρὲ Μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπή μας τώρα, που περιμένομε ὥρα τὴν ὥρα τὸν Καπετάν Μιαούλη, καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάμανε κι ἄλλες κουβέντες, καὶ κάποια ὥρα οἱ μπέηδες καμώθηκαν πώς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

‘Ο πολιτάρχης πρόσταξε τὸ Ντάγλα νὰ φέρη μὲ τ’ ἀσημένιο τάσι. ‘Ο Ντάγλας, ὅπως ἦταν δρυμηνεμένος, εἶχε δυὸς ἀσκιά, ἔνα μὲ τὸ καθαρὸ νερό, που εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖκες κι ἔνα τὸ νερό, που πίναμε.

Λυεῖ τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

—Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ που ἔχομε γιὰ τὰ ζῶ μας, δίνεις στοὺς μπέηδες;

Τοῦ δίνει ἔνα μπάτσο, δίνει καὶ μιὰ κλωτσιὰ στ’ ἀσκὶ καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

‘Ο Ντάγλας λυεῖ τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

‘Εκεῖνοι σὰν βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετᾶνε καὶ φεύγουνε. Πᾶνε στοὺς πασάδες καὶ λένε τὸ καὶ τό: οἱ Μεσολογγίτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ καὶ κεῖνο τὸ θολὸ τρύχουνε γιὰ τὰ ζῶ τους· καὶ τὸ χύνουνε ἀλύπητα. Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν τότε πώς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας. Τώρα κάναμε δημάρχους μουλάρια.

‘Εσὺ μωρέ, νὰ τὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσης, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόσμος, νὰ δῆ πώς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

—Θὰ τὰ γράψω, μπάρμπα Γεωργούλα.

Καὶ νά, ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα ποὺ ἔγινα κι
ἐγὼ μπάρμπ-Αντώνης.

Α. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ

‘Ο ’Ανεμόμυλος τοῦ Μεσολογγιοῦ.

Πολὺ κοντὰ στὴν πόλη, ξερικό, γυμνὸ τὸ νησάκι, τὸ ἀντά-
μωνε μὲ τὴν πόλη μιὰ στενὴ πετρένια λουρίδα, τοῦ μόλου γλῶσσα.

Μόλις πενήντα στρεμμάτων ἔπιανε τόπο στὴ ρηχὴ λιμνο-
θάλασσα. Κανένας τοῦχος δὲν τὸ προστάτευε τὸ νησάκι ἀπὸ τὴν
πλημμύρα, τὴ θαλασσινή, καὶ κανεὶς ἵσκιος ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὸ
χῶμα του μιὰ γλήνα, μὲ τὸν ἥλιο γυαλίζουν ἀπάνω του, σὰν
ἀσημόσκονη, σπειριὰ πηγμένου ἀλατιοῦ. Σπάνιο τὸ χορτάρι
ἐκεῖ, περίσσια τὰ βοῦρλα. Οἱ ψαράδες διόρθωναν τὰ προιάρια
τους ἀπάνω στὸ νησάκι, τραγουδώντας συχνὰ πυκνά, κι ἔπαι-
ζαν τὰ παιδιὰ πολυθόρυβα. Στὶς ὅμορφες μέρες, τὶς χειμωνιάτι-
κες, μάκραιναν ἵσα μὲ κεῖ τὸν περίπατό τους κάποτε, λιγοστοὶ
πάντα ἀνθρωποι. Κατάμεσα στὸ νησάκι ὑψωνόταν παλαιὸς ἐ-
ρειπωμένος ἀνεμόμυλος.

‘Η στρογγυλάδα του γεμάτη ἀπὸ ραγισματιὲς καὶ ἀπὸ χα-
λάσματα. Οἱ πέτρες τῆς κορυφῆς του πεσμένες σχημάτιζαν στὴ
ρίζα του πρόχειρα σκαλοπάτια καὶ καθίσματα. ’Εκεῖ ποὺ μιὰ
φορὰ κι ἔναν καιρὸ ἀνοιγόταν ἡ πόρτα καὶ οἱ φεγγιτες τοῦ ἀνε-
μόμυλου, ἔχασκαν τώρα πλατειὲς τρύπες ἀκανόνιστες.

Καὶ ὅπου γοργοσάλευναν μὲ τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα τὰ φτε-
ρούγια τοῦ ἀνεμόμυλου, τώρα κρεμόταν πρὸς τὰ ἔξω πλαγια-
σμένο πάτερο, σάπιο, μισοφαγωμένο, ἄμορφο κόκαλο σκελετοῦ,
ἐκεῖ ποὺ ἀλλοτε συνταραζόταν καὶ ζοῦσε τὸ πρόσωπο. ‘Ο ἀνε-
μόμυλος, ἀλλοῦ κιτρινιασμένος, ἀλλοῦ κατάμαυρος, κρατοῦσε
τὰ σημάδια ἀπὸ δυὸ δύναμες ἀδάμαστες, ποὺ προσβάλλοντάς τον
όλοένα, τὸν εἶχαν γονατίσει, ἀπὸ τὸν καιρὸ κι ἀπὸ τὴ φωτιά.

Κι ἀπάνω στὴν κορυφή του καὶ στὴ βάση του κάτω τσουκνίδες τοῦ περικύκλων τὸν τοῖχο, ποὺ φυτρώνουν στὰ ρειποθέμελα, καθὼς ἡ ψεῖρα στὸ ζητιάνο.

"Ενα πρωί—δεκαπέντε χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε—συναπαντήθηκαν στὸν ἀνεμόμυλο, ὁ καπετάν Μῆτρος ὁ γέρος ἀγωνιστής, καὶ ὁ νέος κύριος Τιμόθεος, σπουδασμένος γιατρός. Ὁ νέος κύριος Τιμόθεος μόλις εἰκοσιτεσάρων χρονῶν ὅτι γύρισε ἀπὸ τὸ Τριέστι.

"Ενα ἔτος εἶχε μείνει ἐκεῖ στὸ θεῖο του τὸ μεγαλέμπορο. Γιὰ κάμποσον καιρὸ δέζησε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ παρατήσῃ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὴ δούλεψη, νὰ γραφτῇ στοὺς πιστοὺς τοῦ Ἐρμῆ.

Μὰ στὸ Τριέστι τὸν βρῆκε μιὰ παράξενη νοσταλγία, καθὼς ἔλεγε.

Καὶ μόλις ἔκλεισε ἔνας χρόνος, πίσω γύρισε στὸν τόπο του. Παρὰ νὰ μείνη στὴν ξενιτιὰ μὲ μιὰ ξεκάρφωτη ἐλπίδα νὰ πλουτίσῃ, προτίμησε τὴ ζωούλα στῶν πατέρων του τὰ χώματα, φτωχική, μὰ πιὸ σταθμισμένη ζωούλα, κάνοντας τὸ γιατρό.

Τὸν πρῶτο χρόνο τῆς σπουδῆς του στὸ Πανεπιστήμιο λιγοθύμησε τρεῖς φορές, τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἀπάνου, στὸ μάθημα τῆς ἀνατομικῆς.

"Οσο γιὰ τὸν καπετάν Μῆτρο, ἐκεῖνος μὲ ὅλο τὸ βάρος τῶν ἑβδομῆντα του Γενάρηδων, ἔστεκε ἀλύγιστος, ὀλόϊσος, σὰν ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν δυνατῶν καὶ τῶν ὑπέροχων πλασμάτων, ποὺ, ἡ βαλανιδιές ἡ ἀνθρωποι, συντρίβονται στὸ τέλος, λυγίζονται. Πλούσια διπλαρισμένη ἡ μακριὰ φουστανέλα του, σὰ νὰ κοίταζε νὰ ξεπεράσῃ στὴν ἀσπράδα τὸ παχὺ μουστάκι του, τάσημένιο τὸ σελάχι στὴ μέση του. Ζοῦσε μὲ τὴ μνήμη του, ποὺ κρατοῦσε δοξασμένες μάχες καμιὰ δεκαριά. Βρέθηκε σ' αὐτές καὶ πολέμησε. Θησαύρισε περίεργα ἡρωικὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ἴστορία τοῦ Ἀγῶνα. Τοῦ ἀρέσει πολὺ νὰ τρώῃ καὶ πολλὰ νὰ

λέη. Στὶς νύχτες ἡ ἀϋπνία τὸν κυρίευε, νωρὶς ἄφηνε τὸ κρεβάτι, κάποτε καὶ τὸ σπίτι του νωρίς, ἀπὸ πολλὴ στενοχώρια, ἄφοβα τότε παράδινε τὸ σῶμα του στὸ πρωΐνὸ τὸ δρόσος, ἐκεῖ ἔξω στὸ νησί. Τὸ σπίτι του στὸ μάλο ἐκεῖ, σιμὰ στὸ νησάκι. 'Ο κύριος Τιμόθεος εἶχε ἔρθει ἐκεῖ γιὰ νὰ κολυμπήσῃ στὴν ἀκρογιαλιὰ—ό μῆνας 'Αλωνάρης—γιὰ νὰ πάρη κι αὐτὸς κομμάτι δροσερὸ ἀέρα καὶ γιὰ νὰ χαρῆ τὴν 'Ανατολή.

Γνώριμοι κι οἱ δυό, σὰν καλοὶ γειτόνοι.

'Αμέσως μὲ τοὺς πρώτους χαιρετισμούς, ὁ νέος βρέθηκε νὰ κάθεται στὸ σωροβόλιασμα, στὶς πέτρες τοῦ ἀνεμόμυλου, πλαϊ στὸ γέρο. 'Ο καπετάν Μῆτρος δὲν ἀργησε νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὸ δυσκολόκλειστο πάντα στόμα του. Καὶ ὁ κύριος Τιμόθεος, μὴν ἔλοντας τὴν ὥρα ἐκείνη σπουδαιότερη φροντίδα, δὲν τὴν δέχτηκε λιγότερο εὐχάριστα τὴν συντροφιὰ τοῦ γέρου. Στοχάστηκε μάλιστα πώς ἡταν εὔκαιρ' ἡ περίσταση γιὰ νὰ λύση κάποιες του ἀπορίες, ἀπορίες, ποὺ τὶς ἔφερε στὸ λογισμὸ ἵσα ἵσα ἡ παρουσία τοῦ καπετάν Μήτρου. "Ετσι ψαχουλεύοντας τὸ χέρι του τὸν ἀνεμόμυλο, ποὺ ἀκουμποῦσαν στὸν τοῦχο του καὶ οἱ δυό, σὰν χὰ ζητοῦσε νὰ ξεκαθαρίσῃ κάποια ιστορία τοῦ ἐρείπου, ὁ κύριος Τιμόθεος ρώτησε.

—Καὶ δὲ μοῦ λέει, καπετάν Μῆτρο, πῶς βρέθηκε ὁ ἀνεμόμυλος ὀλομόναχος μέσα στὰ νερά μας, σὰν καράβι, ποὺ τὸ ἔχει ρίξει στὴν ξέρα ἡ τρικυμία;

'Απὸ τὰ μικρά μου χρόνια ἔτσι χάλασμα τὸν θυμᾶμαι.

—Νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου, καλὰ καλὰ κι ἐγὼ δὲν ξέρω. 'Εδῶ καὶ ἔξηντα πέντε χρόνια τὸν θυμοῦμαι, ποὺ ἥμουν ἔξι χρονῶν παιδί. "Ομως τότε δὲν ἦταν χάλασμα, ὅπως εἰναι τώρα. Τὸν ἀγνάντευα ἀπὸ τὸ σπίτι μας, ποὺ ἦτανε κεῖ, ποὺ ἔχτισε τώρα σπίτι ὁ κουμπάρος μας ὁ 'Αποστόλης. Φαίνεται ἀπὸ δῶ, τὸ βλέπεις; Θυμοῦμαι πῶς ὁ ἀνεμόμυλος ἦταν τὸ πρῶτο πρᾶμα,

ποὺ σταμάτησε τὰ μάτια μου ἀπάνω του, ψηλὸς καὶ στρογγυλὸς μὲ τὴ μυτερή του τὴν κορφή, μὲ τὸ φεγγίτη, μὲ τὰ φτερούγια του. "Οταν ἐβασίλευε ὁ ἥλιος, χτυποῦσε ἀπάνω στὸ γυαλὶ τοῦ φεγγίτη, καὶ ἐκεῖνο φεγγοβολοῦσε, κι ἐγὼ ἀπὸ μακριὰ ἔτρεμα καὶ δὲν τὸ κοίταζα καὶ μοῦ φαινόταν μάτι καμιᾶς μεγάλης λάμιας. 'Η μητέρα μου, ὅταν ἔκλαιγα, μὲ φοβέριζε πῶς θὰ μὲ δώσῃ στὴ λάμια τοῦ μύλου νὰ μὲ φάη, κι ἐγὼ σώπαινα. Καὶ ὅταν γύριζε στὸν ἀνεμο γλήγορα γλήγορα τὰ φτερούγια του, πάντα σκιασμένος ἀπὸ τὰ λόγια τῆς μάνας μου, νόμιζα πῶς ἡ λάμια δούλευε τὴν ἀνέμη τῆς.

Καὶ δὲν μποροῦσα ποτὲ ἀπὸ τὸ φόβο μου νὰ βγάλω τὰ μάτια μου ἀπὸ κεῖ πέρα. "Τστερα, ὅταν μεγάλωσα κάπως, δὲν εἴχα πιὰ τέτοιους φόβους.

'Εμεῖς τότε, μικροὶ καὶ μεγάλοι, δὲν εἴγαμε φόβο, εἴχαμε μόνο μῆσος ἐναντίον τῆς σκλαβιᾶς.

Τότες τὸ νησὶ δὲν ἦταν ἐνωμένο μὲ τὴ στεριά, ὅπως εἶναι τώρα, ποὺ μολώθηκε ἡ θάλασσα. "Ερχονταν μὲ τὶς βάρκες κι ἔμπαιναν στὸ νερὸ καὶ τραβοῦσαν ἐδῶ πελαγωτά. 'Ως τὸ γόνατο τοὺς ἔπαιρνε ἡ θάλασσα.

"Ἐνα ἀπόγευμα, ἐγὼ μὲ κάποιο παιδὶ πελαγώσαμε, γιὰ νἀρθοῦμε στὸ νησί.

Θέλαμε νὰ ἴδοῦμε τὸν ἀνεμόμυλο, ποὺ εἶχε ἀνοίξει τὴν πόρτα του καὶ γύριζε τὰ φτερούγια του. "Ημαστε στὴ μέση τοῦ δρόμου, ὅταν ἔτρεξε ὁ πατέρας μου μὲ τοὺς ἄλλους γονεῖς τῶν παιδιῶν καὶ μᾶς γύρισαν πίσω, μᾶς ἔδειραν καὶ μᾶς φοβέρισαν νὰ μὴν ξανακάνωμε τέτοιο ταξίδι, γιατὶ εἴμαστε χαμένοι. "Τστερα εἴχα ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα μου, ὅτι τὸν ἀνεμόμυλο τὸν ἔχει ἔνας Τοῦρκος Ἀγάς. Εἶχε πάει ἔνα πρωΐ, σκότωσε τὸ μυλωνά, πῆρε τὸν ἀνεμόμυλο. "Αλεθε τὰ γεννήματα τὰ δικά του, ἀλεθε καὶ τοῦ ἔνου κόσμου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὰ δίνη πίσω. Τοῦ φαινόταν κανέ-

νας νοικοκύρης βαρετός; Τὸν καλοῦσε στὸν ἀνεμόμυλο νὰ φᾶνε,
κι δὲ φαγιάς δὲν ξαναγύριζε. Κι ἔτσι ποτέ μου δὲν ἐτόλμησα νὰ
πατήσω τὸ πόδι μου στὸ μύλο ὡς τὴν Ἐπανάσταση.

"Οταν σηκώθηκε ἡ Ἐπανάσταση, οἱ δικοί μας σκότωσαν
τὸν Ἀγά, πῆραν τὸ μύλο κι ἔβαλαν ἐκεῖ πέρα φρουρά. "Οταν
ὕστερα ἀπὸ ἔξι μῆνες ἀποκλεισμό, μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι μέσα στὸ
κάστρο, οἱ δικοί μας ὅσο τοὺς βάσταγε, ἀφοῦ τοὺς ἐθέρισαν
στὸ τουφεκίδι, πῆραν ὅσους μποροῦσαν νὰ περπατήσουν καί,
χτυπώντας δεξιὰ κι ἀριστερά, περάσαν ἀνάμεσα καὶ βγῆκαν
καὶ τραβήχτηκαν στὰ βουνά.

'Αφοῦ βγῆκαν ἀπὸ τὸ κάστρο, πέντε ἀδέρφια, τὰ παιδιὰ τοῦ
Τασούλα, βρέθηκαν στὴ μέση τοῦ δρόμου ξεχωρισμένα ἀπὸ
τ' ἄλλα. Μέσα στὸ κακὸ τῆς νύχτας, παραστράτησαν καὶ ἀντὶ^τ
νὰ τραβήξουν ψηλὰ πρὸς τὸ κάστρο, βρέθηκαν χαμηλὰ πρὸς τὴ
θάλασσα, κατὰ δῶθε. Βλέπουν πῶς λάθεψαν, κάνουν νὰ γυρί-
σουν, ἥταν ἀργά. Καμιὰ ἑκατοστάδα Λιάπηδες τοὺς κλείνουν
ἀπὸ πίσω τὸ διάβα... Τὰ πέντε ἀδέρφια ρίχνονται στὴ θάλασσα,
πελαγώνουν, βγαίνουν ἐδῶ πέρα. Οἱ Λιάπηδες τοὺς μυρίζονται,
βροχὴ τὸ τουφεκίδι.

Κοιτάζουν μὴν ἀγναντέψουν στὴν ἄκρη κανένα μονόξυλο.
Ποῦ νὰ ἀγναντέψουν μέσα στὴ νύχτα!

Δὲ χάνουν καιρό, τραβοῦν μπροστά, πελαγώνουν, στὴ θά-
λασσα τὰ νερὰ ρηχά πρόσμεναν νὰ ξεμακρύνουν κι ἐγὼ δὲν ξέρω
τί πρόσμεναν.

Ψηλὰ τὰ καριοφίλια, τὸ σελάχι στὸ λαιμό, τὶς πάλες στὰ
χέρια. Οἱ Ἀρβανίτες παίρουν δυὸ βάρκες, μπαίνουν ὅσοι χω-
ροῦσαν μέσα καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ ξανασάνουν ἀπὸ τὸ του-
φεκίδι.

"Ἐνα βόλι σκοτώνει ἔνα ἀπὸ τὸ ἀδέρφια. Τότε λένε ἀναμεταξύ
τους:

—Βρέ τι είμαστε ἐμεῖς, γυναικόπαιδα νὰ μᾶς κυνηγοῦν οἱ Τοῦρκοι;

Πᾶμε νὰ πάρωμε πίσω τὸ αἷμα τοῦ ἀδέρφιοῦ μας. Ἐπάνω στὰ σκυλιά!

Γυρίζουν ἵστα ἀπάνω στὶς κάνες τῶν τουφεκιῶν. Οἱ Ἀρβανῖτες κοντοστέκουν μιὰ στιγμὴ σὰν ξαφνισμένοι, δίχως ἀπόφαση. Καὶ στὴ στιγμὴ τ' ἀδέρφια βλέποντας ἀνοιχτὴ τὴν πορτούλα τοῦ ἀνεμόμυλου, ὅτι βγῆκε τὸ φεγγάρι, δὲ χάνουν καιρό, καὶ πάντα τὸ πρόσωπο κατὰ τοὺς Ἀρβανῖτες, ρίχνοντας βόλια καὶ ρίχνοντας κορμιά, σιμώνουν στὸν ἀνεμόμυλο, μπαίνουν καὶ φράζουν τὴν πόρτα.

Πολεμοῦν ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τοὺς δυὸ φεγγῖτες. Βαστοῦν ὡς τὰ ξημερώματα. Ποῦ νὰ σιμώσουν οἱ Ἀρβανῖτες. Οἱ δυὸ φεγγῖτες εἶναι δυὸ ἔξυπνα μάτια, ποὺ ἔχουν γιὰ ματιὲς τὰ βόλια. Ἀλλὰ κοντὰ στὰ ξημερώματα οἱ Ἀρβανῖτες λυσσασμένοι, κατάφεραν καὶ χάλασαν τοὺς φεγγῖτες, ὁ τοῦχος γκρεμίστηκε βλέπεις, ὅπως εἶναι τώρα, οἱ φεγγῖτες ἀνοιξαν καὶ σχίστηκαν.

Φαινόταν ὁ μύλος ἀπὸ μέσα κι ἀπέξω μαυρισμένος, τρυπημένος, ἀραχνιασμένος, μισοκρυμμένος μέσα στὸν καπνό. Ἀπάνω κάτω ὅπως φαίνεται καὶ τώρα.

Μὰ δὲ φαίνονταν καὶ τὰ τέσσερα ἀδέρφια. "Ἄξαφνα, Θεέ μου, τί εἶναι κεῖνο, ποὺ ἀπλώνεται καὶ κλείνει σὰν ταμπούρι τὸ φεγγίτη!"

Εἶναι στρῶμα; Εἶναι σακκί; τί νὰ εἶναι; "Ἄχ! στριμωγμένα, κουλουριασμένα, τοῦ ἑνὸς κρέμονται τὰ χέρια ἀπέξω, τοῦ ἄλλου τὰ πόδια. Τὰ δυὸ ἄψυχα ἀδέρφια ἔτσι ἀνταμωμένα, κάνουν μιὰ γερή φυλάχτρα στὰ ἄλλα ἀδέρφια, ποὺ ἀπομένουν ζωντανά.

Τώρα ὁ ἄλλος φεγγίτης δουλεύει μοναχά, ὁ μύλος ἀπόμενε μ' ἔνα μάτι.

'Αράπηδες, Κονιάροι, Τόσκηδες, Γκέγκηδες, ὅλοι μαζώνονται,

λυσσομανοῦν καὶ χυμοῦν καὶ ρίχνουν, μὰ δὲν ἀποκοτοῦν καὶ νὰ κοντοζυγώσουν.

* *

”Ηταν πρωὶ ὅτι θαμπόφεγγε.

”Αξαφνα σωπαίνει ἀπὸ τὸ μῆλο τὸ τουφεκίδι. ’Ανοίγει ἡ πόρτα, ἡ πορτούλα, διάπλατη, πετιέται μιὰ φωνή:

—Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ! πίσω σκυλιά!

Καὶ πετιέται ἔνας λεβέντης, ἔνας ἀρχιπαλίκαρος, δράκοντας στὴ λύσσα, κι ”Αϊ-Γιώργης στὴ λάμψη.

Δὲ σοῦ εἴπα τ' ὄνομά του.

”Ηταν ὁ Τάσος Τασούλας. Τραβάει ἵσια κατὰ τὰ ἀσκέρια σὰ σαΐτα, σὰ βοριάς, σὰν ἀστραπή. Μωρέ, τὸ πιστεύεις, παιδί μου, μωρὲ τὸ πιστεύεις; Κανεὶς δὲν ἀπλώνει νὰ τὸν βαρέσῃ καὶ ὅλοι παραμερίζουν. Φτάνει μὲ δυὸ τρία πηδήματα στὴν ἀκρη ἀπὸ τὸ νησί. Θάλασσα μπροστά, ρίχνεται πάλι μέσα. ’Άλλα δὲ μποροῦσε νὰ περπατήσῃ μέσα στὴ ρήχη.” Όλο κολλοῦσε μέσα στὸ βοῦρκο, πιάστηκε σὰν τὸ πουλί στὰ ξόβεργα. Τότε κράζει ὅλο τ' ἀσκέρι.

—Κανεὶς μὴν τοῦ ρίξῃ. Ζωντανὸ νὰ τὸν πιάσωμε! Στὸν πασὰ νὰ τὸν πᾶμε! Καὶ τρέχουν, μὰ πρὶν φτάσουν, ὁ Τασούλας μὲ τὸ πιστόλι του εἴχε πετάξει τὰ μυαλά του. ’Εσεῖς ἐμένα! πρόφτασε μονάχα νὰ εἰπῇ. ”Επεσε, μωρὲ παιδί μου, τ' ἀπίστομα πάνω στὸ νερό, κι ἀπλωσαν τὰ μακριὰ μαλλιά του καὶ βάφηκαν τριγύρω κόκκινα τὰ νερά.

Λέες κι ἥταν θεόρατος χρυσοδέλφινας, ποὺ τὸν ἔρριξε τὸ βόλι τοῦ κυνηγοῦ.

Χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ πάλι ξαναφάνηκε. ’Εκείνη τὴν ὥρα πρωτόβγαινε ὁ ἥλιος, καθὼς βγῆκε καὶ τώρα, πρωτολαμπύρισε στὴ σβησμένη ὄψη του καὶ στ' ἀρματά του. Πέρα στὸ νησὶ

οι Τούρκοι λέσ ει και ἔμειναν μισοκρυμμένοι ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τὴν θολούρα, σὰ δαίμονες μὲς στὴν κόλαση.

Ἐκεῖνος ἀστραφτε.....

—Σὰ νᾶβγαινε ἀπὸ τὴν ὄψη του κι ἀπὸ τ' ἄρματά του ἡ ἀνάσταση τοῦ Γένους, συμπλήρωσε ὁ νέος τοὺς λόγους τοῦ γέροντα.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Πῶς ἔπεσε ἡ Τρίπολη.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπανάστασης ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων ἦταν, ποὺ πῆραν τὴν Τρίπολη, τὴν τότε πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Τρίπολη, περιτριγυρισμένη μὲ φρούριο, ὑπερασπιζόταν ἀπὸ τὸν καλύτερο τούρκικο στρατό, ποὺ βρισκόταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Πελοπόννησο. Ἡ Τρίπολη εἶναι ἡ πρώτη ὁχυρωμένη πόλη, ποὺ κυριεύτηκε ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνες. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς στὶς 37 αὐτὲς στροφές, ποὺ ἀποτελοῦν ἔνα μέρος τοῦ "Τύμνου τῆς Ἐλευθερίας, ζωγραφίζει τὴ φοβερὴ μάχη ποὺ ἔγινε καὶ τὴ μεγάλη σφαγὴ ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριο καὶ μέσα στὴν πόλη. Στὸ τέλος ἐκφράζει ὅλη του τὴν ἀγαλλίαση, ποὺ ἀπάνω στὰ τείχη τοῦ φρουρίου, ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχη, κυμάτιζε ἡ Ἐλληνικὴ σημαία.

'Ιδοὺ ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
Τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς.

Τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
Νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
Δείχνει πάντα πῶς νικεῖ,
Κι ἀς εἴν' ἄρματα γιορμάτη
Καὶ πολέμια ὁχλοβοή.

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν
Γιὰ νὰ ίδῃς πῶς εἴν' πολλά.

Δὲν ἀκοῦς, ποὺ φοβερίζουν
"Αντρες μύριοι καὶ παιδιά;

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
Θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
Γιὰ νὰ κλάψετε τὰ σώματα,
Ποὺ θὲ νᾶβρο' ἡ συμφορά.

Κατεβαίνουνε καὶ ἀνάφτει
Τοῦ πολέμου ἀναλαμπή.
Τὸν ντουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
Αάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

Γιατί ἡ μάχη στάθη ὀλίγη;
Λίγα τὰ αἴματα γιατί;
Τὸν ἔχτρὸν θωρῶ νὰ φύγη,
Καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῆ.

Μέτρα..Εἰν' ἀπειροι οἱ φευγάτοι,
"Οπου φεύγοντας δεῖλιοῦν,
Τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
Δέχοντ' ὕστε ν' ἀνεβοῦν.

'Εκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
Τὴν ἀφεύγατη φθορά.
Νά! σᾶς φτάνει. 'Αποκριθῆτε
Στῆς υυχτὸς τὴ σκοτεινιά!

'Αποκρίνονται. Καὶ ἡ μάχη
"Ἐτσι ἀρχίζει, ὃποὺ μακριὰ
'Απὸ ράχη ἐκεῖ σὲ ράχη,
'Αντιβούϊζε φοβερά.

'Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
'Ακούω σμίξιμο σπαθιῶν,
'Ακούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
'Ακούω τρίξιμο δοντιῶν.

"Α! τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
Ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
"Άλλος ὄπνος δὲν ἔγινη
Πάρεξ θάνατου πικρός.

Τὰ Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας. "Εκδ. Β".

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
'Ο σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

Καὶ οἱ βροντὲς καὶ τὸ σκοτάδι,
"Οπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
'Επαράσταιναν τὸν "Άδη,
Ποὺ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

T' ἀκαρτέρει. 'Εφαίνοντο ἵσκιοι
'Αναρίθμητοι γυμνοί,
Κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
Βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

"Ολη ἡ μαύρη μυρμηγκιάζει,
Μαύρη, ἡ ἐντάφια συντροφιά,
Σὰν τὸ ροῦχο ὃποὺ σκεπάζει
Τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
'Επειτοῦντο ἀπὸ τὴ γῆ,
"Οσοι εἰν' ἀδικα σφαγμένοι
'Απὸ τούρκικην ὄργη.

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς
Σχεδὸν ὅλα κειὰ τὰ μέρη
'Εσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

Θαυμποφέγγει κανένα ἀστρο
Καὶ ἀναδεύοντο μαζί,
'Ανεβαίνοντας τὸ κάστρο
Μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

"Ετσι χάμου στήν πεδιάδα
Μές στὸ δάσος τὸ πυκνό,
"Οταν στέλνη μιὰν ἀχνάδα
Μισοφέγγαρο χλωμό.

"Αν οἱ ἀνέμοι μέσα στ' ἄδεια
Τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσοῦν,
Σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια
"Οπου οἱ κλῶνοι ἀντιχτυποῦν.

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
"Οπου εἶναι αἴματα πηγάδα,
Καὶ μὲς στὰ αἴματα χορεύουν
Μὲ βρυχίσματα βραχνά.

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
Εἰς τοὺς "Ελληνες κοντὰ
Καὶ τὰ στήθια τους ἀγγίζουν
Μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

'Εκειὸ τὸ ἄγγιγμα πηγαίνει
Βαθιὰ μὲς στὰ σωθικά,
"Οθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει,
κι ἀκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

Τότε αὔξαίνει τοῦ πολέμου
'Ο χορὸς τρομαχτικά,
Σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
Στοῦ πελάου τὴ μοναξιά.

Χτυποῦν ὅλοι ἀπάνου-κάτου.
Κάθε χτύπημα ὅπου βγῆ,
Εἶναι χτύπημα θανάτου.
Δίχως νὰ δευτερωθῇ.

Κάθε σῶμα ἴδρωνει, ρέει
Λὲς καὶ κεῖθεν ἡ ψυχή,
'Απ' τὸ μῖσος, που τὴν καίει,
Πολεμάει νὰ πεταχτῇ.

Τῆς καρδιᾶς χτυπιὲς βροντᾶνε
Μές στὰ στήθια του ἀργά,
Καὶ τὰ χέρια, ὅπου χουμᾶνε,
Περισσότερο εἶν' γοργά.

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
Οὐδὲ πέλαο, οὐδὲ γῆ.
Γι' αὐτοὺς ὅλους τὸ Πᾶν εἶναι
Μαζωμένο ἀντάμα κέκεν.

Τόση ἡ μάνιτα καὶ ἡ ζάλη,
Ποὺ στοχάζεσαι μηπώς
'Απὸ μιὰ μεριὰ κι ἀπ' ἄλλη,
Δὲ μείνη ἔνας ζωντανός.

Ποιός ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
Πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ.
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
Καὶ λές κι εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

'Ολιγόστευαν οἱ σκύλοι,
Κι «Αλλάχ», ἐφώναζαν, «ἄλλα!»
Καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
«Φωτιά», ἐφώναζαν, «φωτιά!»
Λεοντόψυχα ἐχτυπιοῦντο,
Πάντα ἐφώναζαν «φωτιά»
Καὶ οἱ μαροὶ κατασκορπιοῦντο
Πάντα σκούζοντας: «ἄλλα!»

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
Καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί,
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα,
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

''Ηταν τόσοι! Πλέον τὸ βόλι
Εἰς τ' αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
"Ολοι χάμου ἐκοίτοντ' ὅλοι
Εἰς τὴν τέταρτην αὐγῆ.

Σὰν ποτάμι τὸ αἶμα ἐγίνη
Καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιὰ
Καὶ τ' ἀθῶ χόρτο πίνει
Αἶμα, ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

Τῆς αὐγῆς δροσάτο ἀέρι,
Δὲν φυσᾶς τώρα ἐσύ πλιό,
Στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.
Φύσα, φύσα στὸ Σταυρό.

’Απ’ τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη
Χαῖρε, ὁ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

ΔΙΟΝ. ΣΟΑΩΜΟΣ

“Ἐνα παλιὸ βιβλίο.

”Εχω πολλὰ βιβλία παλιὰ στὴ βιβλιοθήκη μου. ”Ολα ἔχουν τὴν ιστορία τους καὶ μοῦ λένε πολλά, πάρα πολλά. ”Ομως ἔνα εἶναι οἰκογενειακό μου κειμήλιο.

Γιὰ τὸν ἄλλον κόσμο μπορεῖ νὰ μὴν ἀξίζῃ καὶ τίποτε. Πολλοί, ἀν τύχαινε νὰ τὸ βροῦν, θὰ τὸ πετοῦσαν, ἢ τὸ πολὺ θὰ τὸ ἔρριγναν σὲ καμιὰ γωνιά, νὰ τὸ φᾶνε τὰ σκουλήκια καὶ ἡ μούχλα. Γιὰ μένα ὅμως ἀξίζει. Καλύτερα νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ κρίνετε σεῖς ἀν ἀξίζη.

Τὸ ντύμα του εἶναι ἀπὸ παλιὸ ξύλο μὲ δέρμα. Τί ξερὸ ποὺ εἶναι κι ἀλύγιστο! Μοιάζει μὲ παλιό, πολὺ παλιὸ ἐλεφαντοκόκκαλο καὶ κάπου κάπου εἶναι φαγωμένο ἀπὸ τὸ σκουλήκι. Μέσα, τὰ φύλλα του εἶναι κιτρινισμένα καὶ χοντρὰ σὰν ἀπὸ δέρμα. Εἶναι γραμμένα μὲ τὸ χέρι μὲ πένα ἀπὸ φτερὸ χήνας. Καὶ μελάνι ἀπὸ κικκίδια βαλανιδιᾶς. Τὰ γράμματα λίγο πολὺ ξεθωριασμένα. Καὶ οἱ εἰκόνες μέσα μὲ τὸ χέρι ζωγραφισμένες. Τὸ βιβλίο, ποὺ σᾶς λέω, δὲν εἶναι γραμμένο μὲ τὸ ἵδιο χέρι. Παραδινόταν ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί ὡς ἐμένα, καὶ ὁ καθένας κληρονόμος ἔγραφε... θὰ ἴδοῦμε τί ἔγραφε....

Τὶς τελευταῖες σελίδες τὶς ἔγραψε ὁ προπάππος μου, ὁ πάπ-

πος μου και ο πατέρας μου. Τὸ γράψιμο μοιάζει ἔτσι, που λέει
κανεὶς πώς γράφηκε ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι... Πάντα μὲ πένα ἀπὸ φτερὸ
γήνας κι ἀς βγῆκαν οἱ ἀτσαλένιες πένες, που ξέρετε ὅλοι σας.
Στὸ τέλος του σὲ μιὰν ἀκρούλα μπόρεσα νὰ γράψω κι ἐγώ:
Στά... 1924 τὸ πολίτευμα ἄλλαξε... "Έχουμε Δημοκρατία. Καὶ
στὴν ἀρχὴ στὸ πρῶτο φύλλο που γράφει 1416... ἔγραψα: 1416
—1924.

Φανταστῆτε αὐτὸ τὸ βιβλίο 508 χρόνων. "Έχει σελίδες ώς
600.....

Καλὰ που δὲ λείπει καμιὰ ἀπ' αὐτές.

Πιστεύω πώς θὰ θελήσετε νὰ τὸ δικβάσετε ὅλο τὸ βιβλίο.
"Ισως θὰ μου πῆτε πώς ἔνα τέτοιο βιβλίο ἔπρεπε νὰ τὸ τυπώσω.
"Αν τυπώνονταν ὅλα τὰ τέτοια βιβλία ἵσως νὰ μὴν ὑπῆρχε χαρτὶ^{γι'} ἄλλα. "Επειτα τέτοια βιβλία ἔχουν καὶ πολλὰ οἰκογενειακὰ
χρονικά, που δὲν ἔνδιαφέρουν τὸν ἄλλον κόσμο. Τὸ καθετὶ στὸν
κόσμο ἔχει τὴν ἴστορία του, μὰ ὅλα δὲ γράφονται.....,

Γιὰ χάρη σας ἀντιγράφω μερικὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ οἰκογε-
νειακό μου κειμήλιο.

'Αφήνω μερικὰ φύλλα. "Ενα γράφει:

1416. Χανόμαστε. Τούρκικος στόλος παίρνει σκλάβους τοὺς
νησιῶτες τοῦ Αίγαιου.....

'Εμεῖς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ γλυτώσαμε....

1422. Τὸ ἀκοῦμε καὶ ἀπίστευτο μᾶς φαίνεται. Οἱ Τούρκοι
ἴζωσαν τὴν Πόλη. 'Η Παναγία, που τὴν προστατεύει, νὰ βάλῃ
τὸ χέρι της....

1430. Δὲν προφτάσαμε νὰ κλάψωμε τὸ Μωριὰ καὶ τὴ Θεσ-
σαλονίκη, που τὴν πάτησαν οἱ Τούρκοι, καὶ βρῆκε τρομερὴ συ-
φορὰ τὴ Χίο. Οἱ Βενετσιάνοι μᾶς ξεσπίτωσαν. Φεύγω μὲ τὰ
παιδιά μου γιὰ τὴν Πόλη. Ποῦ ἀλλοῦ νὰ γλυτώσω;.....

144 5. 'Η συντέλεια τοῦ αἰῶνα πλησιάζει. Οἱ Τούρκοι νι-

κοῦν παντοῦ. 'Ο Μωριάς, ἡ Στερεά, ἡ Μακεδονία, τὰ νησιά, ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶναι στὰ χέρια τους. Στὴ Βάρνα κατάστρεψαν τὸ Χριστιανικὸ στρατό.....

1448. Ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Εἶναι ἀξιος. 'Ο Θεὸς μᾶς ἐλυπήθηκε.....

1453. Συχωράτε με Χριστιανοὶ καὶ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συχωρέσῃ. "Εφτασε ἡ τελευταία μας ὥρα. 'Ο Μωάμεθ ἔζωσε τὴν Πόλη. Χανόμαστε...

1455. Μὲ πολλὲς περιπέτειες σώθηκα στὴ Χίο μὲ μιὰ θυγατέρα κι ἔνα μου γυιό. Γέρος πιὰ περιμένω τὸ θάνατο.... ἵσως καὶ ἡσυχάσω.

1459. Οἱ δικοὶ μας στὸ Μωριὰ σκοτώνονται συναμεταξύ τους. Δὲν φτάνουν οἱ Τοῦρκοι.

'Αφήνω μερικὰ φύλλα.

1571. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι πικραμένοι. "Εμαθαν πῶς ὁ στόλος τους χαλάστηκε στὴ Ναύπακτο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Αὐστριακό.

'Αφήνω πολλὰ φύλλα.

1669. Πάει κι ἡ Κρήτη. Τὴν πῆραν οἱ Τοῦρκοι....

1687. Πάει κι ὁ Παρθενώνας. Μιὰ μπόμπα τοῦ Βενετσάνου Μοροζίνη τὸν γκρέμισε...

1707. Σήμερα στέλνω τὸ μεγάλο μου παιδὶ στὴ Σμύρνη, στὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, ποὺ ἀνοίξει ἐκεῖ. Κάθε νέα Ἑλληνικὴ σχολή, ποὺ ἀνοίγει, μᾶς παρηγορεῖ ἐμᾶς τοὺς ἀτυχους ραγιάδες...

1759. 'Ακοῦμε πῶς ἡ χολέρα θερίζει στὴν Ἑλλάδα...

1766. 'Ακοῦμε πῶς στὸ Μωριὰ ἔχει ἐπανάσταση. 'Ο Θεὸς νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

'Η Ρωσσία ἔστειλε ἀνθρώπους γιαυτὸν τὸ σκοπό...

1774. "Εθαψα τὸν πατέρα μου. Φεύγω συφάμελος μ' ἔνα ψαριανὸ καΐκι γιὰ τὴν Ὁδησσό.....

1790. Είμαι ἔμπορος στὴν Ὀδησσό. Μαθαίνομε πῶς ἡ Ἑπανάσταση τοῦ Κατσώνη ἀπότυχε. Λένε πῶς ἀπὸ πέρισσου ἔγινε στὴ Γαλλία μεγάλη Ἐπανάσταση κι ἔδιωξαν τοὺς τυράννους των. Ἐμεῖς πότε θὰ διώξωμε τοὺς δικούς μας;.....

1798. Ἐμαυροφόρεσα κι ἔγὼ καὶ πολλοὶ ἄλλοι "Ἐλληνες. Σκοτώθηκε ὁ Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς....

1814. "Ἐμαθα τὸ μυστικό. Ἡ φυλὴ ἐτοιμάζεται νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ἰδρύθηκε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία....

1816. Φεύγω μὲ μυστικὴ ἀποστολὴ γιὰ τὴν Πόλη. Ἀπὸ κεῖ θὰ πάω στὴ Χίο νὰ κατηγήσω καὶ ἄλλους. Τὸ μαγαζὶ στὴν Ὀδησσὸ τὸ πούλησα. Δὲ γρειάζεται πιά....

1821. Πέθανε ὁ πατέρας μου, ἀλλὰ δὲν ἐπένθησα. "Ἐχομε κρυφὴ χαρά, ποὺ μάθαμε πῶς ἡ Ἐπανάσταση ἀρχισε στὴ Βλαχία καὶ στὸ Μωριά....

1822. (Μῆνας Φλεβάρης). Μάθαμε πῶς τὸν περασμένο μῆνα ψηφίστηκε στὴν Ἐπίδαυρο τὸ Δημοκρατικὸ πολίτευμα τῆς Ἐλλάδος. Καὶ μεῖς στὴ Χίο στεκόμαστε μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια.....

1822. (Μῆνας Ἀπρίλης). Μόλις καὶ γλύτωσα στὴ Σύρα Χίο δὲν ὑπάρχει πιά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἔσωσα παρὰ τὰ ροῦχα, ποὺ φορῶ καὶ τὸ οἰκογενειακό μου βιβλίο.

Τί ἔγιναν οἱ ἄλλοι, ὁ Θεὸς τὸ ζέρει.

1829. Βρίσκομαι στὴ Μεσσηνία. Δὲν ὑπάρχει οὔτε σπίτι, οὔτε δέντρο, οὔτε κλῆμα. Γενικὴ καταστροφή. Φυτέψαμε ἔνα ἀμπέλι μὲ τὰ παιδιά μου καὶ μερικὲς συκές. Πιστεύομε πῶς τὰ βάσανά μας τελειώσανε.

1831. Σκότωσαν τὸν Καποδίστρια.

1833. Μάθαμε πῶς ἔφτασε ὁ βασιλιάς "Οθωνας στὸ Ἀνάπλι....

1843. Μάθαμε πῶς στὶς 3 τοῦ Σταυροῦ ἔγινε στὴν Ἀθήνα

Ἐπανάσταση. Ὁ βασιλιάς "Οθωνας ἀναγκάστηκε νὰ δώσῃ στὸ λαὸ τὶς ἐλευθερίες του...

Ἄρκετὰ σᾶς ἀντίγραψα.

Ἡ Ροδαυγή.

"Οταν ἥμαστε στὸν πόλεμο, στὰ δώδεκα, ὁ Μῆτρος ὁ Κοκκινόβραχος παρουσιάστηκε μιὰ μέρα στὸ λόχο μὲ μιὰ μικρούλα ξυπόλυτη καὶ τυλιγμένη σ' ἔνα τσουβάλι.

Ο Μῆτρος ἄφησε τὴ γυναικα του μὲ πέντε παιδιά στὸ χωριό, κι ἦρθε ἐθελοντὴς νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὴν πατρίδα. Μὰ εἶχε ἀγάπη στὰ παιδιά, καὶ καθὼς τὴν εἰδὲ τὴ μικρούλα, ποὺ γύριζε ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχη, τὴ ρώτησε:

- Πῶς σὲ λένε;
- Ροδαυγή, ἀποκρίθηκε ἐκείνη.
- Ποῦ εἶναι ὁ πατέρας σου, ἡ μάνα σου;
- Τοὺς ἔσφαξαν...
- Ποιοί, παιδί μου;
- Οἱ Λιάπηδες... καὶ τὰ μάτια της γέμισαν δάκρυα.
- Ποῦ εἶναι τὸ σπίτι σου, παιδί μου;
- Ἡ Ροδαυγή σήκωσε τὸ κεφάλι της κι ἔδειξε στὴν πλαγιὰ τοῦ ἀντικρινοῦ βουνοῦ τὰ χαλάσματα κάποιου ὠραίου χωριοῦ.

* * *

Ο Μῆτρος ὁ Κοκκινόβραχος ἔκοψε ἔνα παλιὸ στρατιωτικὸ μανδύα κι ἔρραψε μόνος του μιὰ στρατιωτικὴ στολὴ γιὰ τὴ Ροδαυγή. Τῆς ἔφτιασε στρατιωτικὸ καπέλο, τῆς ἀγόρασε παπούτσια, κι ἀφοῦ τὴν ἔντυσε, μᾶς παρουσίασε ἔνα μικρὸ στρατιωτάκι.

"Ολοι τότε φωνάζαμε μὲ μιὰ φωνή: ζήτω ἡ Ροδαυγή!

'Απάνω στὰ «ζήτω» φτάνει ὁ λοχαγός μας, καὶ ὅταν ἔμαθε ἀπὸ τὸν Κοκκινόβραχο τὴν ιστορία τῆς μικρούλας, φώναξε τὸ σιτιστὴ καὶ τοῦ εἶπε:

—Λοχία, νὰ γράψῃς ἀπὸ σήμερα τὴν Ροδαυγή στὸ συσίτιο.

Πολλὲς μέρες καμαρώναμε τὴν μικρούλα, ποὺ ἔμπαινε πρώτη στὸ δεξιό, κρατώντας τὴν καραβάνα της. "Οταν ἔπαιρνε τὴ μερίδα της, ἔτρεχε κοντὰ στὸ Μῆτρο κι ἔτρωγχαν μαζί. Νὰ τὴ βλέπατε, τί χαριτωμένα ποὺ χαρετοῦσε στρατιωτικὰ τὸ λοχαγό, κι ἔτρεχε μ' ἔνα θεόρατο δαυλί, γιὰ νὰ τοῦ ἀνάψῃ τὸ τσιγάρο του!

—Πρόσεξε, θὰ μοῦ κάψης τὰ μουστάκια, τῆς ἔλεγε ὁ λοχαγὸς καὶ χαμογελοῦσε.

* * *

"Εξαφνα ἥρθε διαταγὴ νὰ φύγωμε. Φώναξε τότε ὁ λοχαγὸς τὴ γριούλα, ποὺ μᾶς ἔπλενε τὰ ροῦχα, καὶ τῆς εἶπε:

—Νὰ πάρης, κυρούλα, τὴ Ροδαυγή, νὰ τὴν πᾶς στὸν ἀστυνόμο τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ τοῦ δώσης κι αὐτὸ τὸ γράμμα.

'Η Ροδαυγή ἔβαλε τὰ κλάματα δὲν ἤθελε νὰ φύγη ἀπὸ κοντά μας μὰ κι ἐμεῖς δύσκολα τὴν ἀφήναμε. 'Ο λοχαγὸς ποὺ κατάλαβε τὴν ἀδυναμία μας, εἶπε:

—Τί νὰ κάμωμε, παιδιά; Δὲν πᾶμε σὲ γάμο, πᾶμε σὲ πόλεμο. Ποῦ νὰ σέρνωμε μαζί μας αὐτὸ τὸ βρέφος.

"Οταν ὅμως θέλησε νὰ πείση καὶ τὴ μικρὴ νὰ μὴν κλαίη, ἡ φωνή του ἔτρεμε.

—Σὲ συνηθίσαμε τόσο πολὺ καημένο παιδί! εἶπε καὶ γύρισε ἀλλοῦ τὰ μάτια.

'Ωστόσο μὲ σφιγμένη καρδιὰ πήραμε τὸν κατήφορο καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ διακρίνωμε τὴ Ροδαυγή. 'Ο Μῆτρος ὁ Κοκκι-

νόβραχος, συγνά γύριζε πίσω τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ κρύψῃ κάτι,
ποὺ τοῦ ἔσφιγγε τὸ λαιμὸ κι ἔλεγε: Τί ἐλεεινὸς καιρός!

’Αλήθεια Μῆτρο, εἶπε ὁ λοχαγός, στὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ
ὅλα μᾶς φαίνονται ψυχρὰ κι ἀνάποδα.

Χαλάσματα.

Καὶ τῶν νεκρῶν τὰ ἡσυχα
Σπιτάκια πᾶν κι ἔκεῖνα,
Τὰ ράγισε, τὰ σκόρπισε
Τοῦ νικητοῦ ἡ ἀξίνα.

Κι ἀπ’ τὸ χωριὸ τ’ ὀλόμορφο
‘Ως μὲς στὸ κοιμητήρι
‘Ο τύραννος χαλάσματα,
Χαλάσματα ἔχει σπείρει!

Μὲ τὰ φτερά του ὁ κόρακας
Τὴν υγχτα ἔχει ξαπλώσει
Καὶ στὸ τραπέζι κάθεται,
Ποὺ τούχουν ἄλλοι στρώσει.

Κι ἡ κουκουβάγια ἐστάθηκε
Μὲ τ’ ἄφωνά της μάτια
Στὰ πλούσια, ποὺ τῆς ἔχτισε
‘Ο χαλασμὸς παλάτια!

Z. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

‘Ο θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ.

Μιὰ μέρα κοντὰ στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου
καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του ὁ
Μίκης Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτειὰ
γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους
καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν, νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα.
Τοὺς ἐξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρωνται μαζί του καὶ ἀναμετά

ξένους. 'Ενθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὄλοι φώναξαν: «ζήτω». Αμέσως πρόσταξε τὸν ὀδηγὸν νὰ πάη μπροστά, αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ως τὴ γραμμὴ καὶ κεῖ περίμεναν τὴν νύχτα. "Αμα ἥρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρό τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸν καὶ ἀνήφορος. Δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιές θεοσκότεινες, καὶ ἐπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ὥρες πήγαιναν ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο. Κατὰ τὸ πρώτο, βρέθηκαν ἀντίκρου σ' ἐναν Τούρκικο σταθμό, πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα, καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνὰ καὶ πέτρες, ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια. 'Ο ἐνας ὀδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο, καὶ ὁ τρίτος ἔχει ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. 'Απαντοῦν βλάχους καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὀδηγοῦν τὸ Σῶμα. Βλέπει πώς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται. Οὕτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση. Τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν, καὶ ὁ ὀδηγὸς δὲν ἥξερε οὕτε κἀν τὸ δημόσιο δρόμο, ποὺ πάει στὴ Σαμαρίνα. Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη, μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. "Εναν τὸν ἀφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῇ. Ψωμὶ καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βίᾳ σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. "Αλλοτε πάλι ὥρες πολλές ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκαρδίωνε πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορά, πώς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν. Τότε ὁ γέρο-Ἀντρούλης γυρίζει καὶ λέει:

— 'Ο Καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς

δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μᾶς. Αὕτη τόνε βαστᾶ.

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἔνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ Ἄρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ Ἰδιος πῆγε σ' ἔνα σπίτι μὲ τέσσαρους ἄλλους. Μόλις κάθησε, ρώτησε τὸ οπιτονοικούρη, ἀν ἥξερε ποῦ βρίσκονταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετάν Εὐθύμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πῶς ἦτον στὸ Ζέλοβο.

"Εφεραν δυὸ χωρικοὺς καὶ ἔγραψε ὁ Ἄρχηγὸς γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νὰ ἔρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σάτιστα τὴν ἀλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔψυγαν. Τὸ πρὼν ἥρθαν χωρικοὶ νὰ δοῦν τὸν Καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους καὶ ἀν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. Ἀποκρίθηκαν πῶς στρατὸς μένει σ' ἔνα χωριὸ μακρύτερα. "Επειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἔνα σφαχτὸ καὶ νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια, ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φᾶνε μαζί. Τὸ ἀπόγεμα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωρικοί, νὰ μηνύσουν καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ Καπετάνιος. "Αξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικούρα καὶ λέγει πῶς μιὰ γριὰ εἰδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι. "Ε, θὰ περάση, εἴπε ὁ Παῦλος. Σὲ λίγο ἔρχεται ἡ γυναῖκα καὶ λέει πῶς ὁ στρατὸς ζύγωσε τὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους. Ἀμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εἴναι ἐτοιμοι, μὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανένας. "Επειτα ἀπὸ λίγα λεφτὰ ἔρχονται δυὸ γυναικες καὶ λένε πῶς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καὶ ἀν θέλουν, νὰ φύγουν. "Ερχονται καὶ ἄλλες γυναικες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν, τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν; νὰ πυροβο-

λήσουν; 'Ο Ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανείς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. "Ερχονται πάλι γυναικες καὶ λένε πώς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. 'Ο Ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἔνα χωρικὸ καὶ κοίταζε. Εἴδε μερικοὺς στρατιῶτες, που

πήγαιναν στὸ ἀντικρυνὸ κατάλυμα. "Αρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς ὑποκοπάνους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν.

"Αρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας: Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι. Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυρ-

βολεῖ. 'Ο χωρικός, ποὺ ἥταν κοντά του, τραβᾶ κι αὐτός ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρυνὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τούρκοι σκόρπισαν, πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν. 'Ο Ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὔλη τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἕνα μικρὸ στάβλο, γιατὶ ἀπάνω δὲν ἥταν ἀσφαλισμένοι. Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ ὁ στρατιώτης πέφτει. "Ἐνα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου. "Αρχισε νὰ νυχτώνῃ. 'Ο Ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. 'Ακούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὑστερα μιὰ φωνή: Μὲ χτύπησαν, παιδιά!

—Γύρισε πίσω ὁ Ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπῆκε μέσα καὶ κάθησε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καὶ βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμό του τὸ σταυρό, ποὺ φοροῦσε, εἶπε:

—Νὰ τὸν δώσης στὴ γυναῖκα μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό μου. Νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα. Ξεζώστηκε καὶ ἐπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του, ποὺ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἴματα, ἀρχισαν πόνοι καὶ ἔλεγε:—Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφῆστε στοὺς Τούρκους; "Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατώτερα. "Οταν τὸν συνέπαιρε φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογγοῦσε κι ἔλεγε:

—Πονῶ! σκοτῶστε με! Σκοτῶστε με! Καὶ ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του. 'Ο σύντροφος, ποὺ εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε:

—Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνουμε στοὺς Τούρκους καὶ ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Τὰ χείλη του ἥταν ψυχρά. Καὶ πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατοί, καὶ ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά.

Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του, μήτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμασε τώρα, ὡσπου δὲν ἀκούστηκε πιὰ φωνή.

Θὰ τὸν σκοτώσῃ;

Οἱ ὥρες τῆς σφαγῆς πέρασαν. 'Ο 'Ελληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ Αἰδίνιου βρίσκεται κλεισμένος στὸ Διοικητήριο.

Οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ τάζουνε δικαιοσύνη καὶ τουφεκίζουνε πέντε, δέκα τὴ φορά. 'Ο Γιάννης, ὁ φτωχὸς πραματευτής, σὰν νὰ περνᾶ ἀπαρατήρητος στὰ μάτια τῶν Τούρκων. Κανένας ποτὲ δὲν ἔχει λογαριάσει τὸ Γιάννη. Ποτέ του δὲν ἐκατάφερε νὰ κάμη προκοπή....

'Η γυναικα του εἶχε πεθάνει καὶ τοῦχε ἀφήσει δύο παιδιά. Ζοῦσε στὸ φτωχικό του μ' αὐτὰ καὶ μὲ τὴ γριὰ μάνα του. Τὴν εῖχε πάρει μαζί του, νὰ φύγουνε πρὸς τὴ Σμύρνη, τὴ γριά, διπως καὶ τὰ παιδιά του. Μὰ δὲν τὰ κατάφερε. Οἱ ζεῦμπέκοι τοὺς φτάσανε στὸ βουνὸ καὶ τοὺς γυρίσανε πίσω. Τοὺς σκουντοῦσαν γιὰ νὰ προχωρήσουν κι ἡ μάνα καὶ τὰ παιδιά δὲ μποροῦσαν νὰ τρέχουν.

'Ο Γιάννης σήκωνε στὸν ὕμο του πότε τὰ παιδιά, πότε τὴ μάνα του. Μὰ μὲ τούτη δυσκολευόταν, ἦταν μεγαλόσωμη καὶ βαριά. Σὰν ὁ Γιάννης τὴν ἀπίθωνε κατὰ γῆς κουρασμένος, πάσκιζε κείνη νὰ προχωρέσῃ, μὰ σκόνταβε κι ἔπεφτε πάνω στὶς πέτρες.... πέφτανε κουρασμένα καὶ τὰ παιδιά κι οἱ ζεῦμπέκοι φοβέριζαν νὰ τοὺς σκοτώσουν.

— "Αἴντε, γιέ μου! εἶχε πεῖ ἡ γριά. Γιατί νὰ χαθοῦμε ὅλοι; Πάρε τὰ παιδιά σου καὶ πήγαινε; "Αν μπορέσης, γυρίζεις ἀργότερα καὶ μὲ παίρνεις.

"Εφυγε ὁ Γιάννης μὲ τὰ παιδιά κι ἀφησε μοναχή, στὸ βουνὸ τὴ μάνα.....

Μὲ τὰ παιδιά του βρίσκεται στὸ Τούρκικο Διοικητήριο. Μ' ὅλα τὰ τουφεκίσματα, αὐτὸν δὲν τὸν ἔχουν πειράξει.... 'Ακοῦνε τοὺς ἀξιωματικούς, ποὺ μιλοῦν γιὰ Δικαιοσύνη... 'Ο

Γιάννης πήρε τὴν ἀπόφασην. Ζήτησε νὰ μιλήσῃ στὸ Διοικητὴ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάη στὸ βουνό, νὰ φέρῃ τὴ μάνα του. 'Ο Διοικητὴς τοῦδωσε ἔναν Τοῦρκο στρατιώτη νὰ τὸν συνοδέψῃ.... Εἶναι ἐρημία, οἱ δύο ἀνθρωποι ἀρχισαν ν' ἀνεβαίνουν στὸ βουνό. Σιωπῆλοὶ κι οἱ δύο, κοιτάζει ὁ ἔνας τὸν ἄλλο κρυφά, κι ὁ καθένας μαντεύει τὸ στοχασμὸ τοῦ ἄλλου.

—Θὰ μὲ σκοτώσῃ; ρωτιέται ὁ Γιάννης.

—Γιατί νὰ μὴ τὸν σκοτώσω; λέει μέσα του ὁ Τοῦρκος.

'Ο Γιάννης συλλογιέται πῶς ἔκει στὸ Διοικητήριο, ἵσως θὰ γλύτωνε, μὰ ἔδω, στὰ χέρια τοῦ Τούρκου, ποὺ τὸν ἀντικρύζει μὲ τόση ἔχτρα, ποὺ εἶναι ὡς τὰ δόντια ὁπλισμένος, δὲ θὰ γλυτώσῃ.

Κι ὡς τόσο τὸν τραβάει μὲ δύναμη ἡ μάνα, ἡ μάνα ἡ παρατημένη, ποὺ τριγυρίζει ἔδω καὶ κεῖ στὸ βουνὸ καὶ βιάζεται γιὰ νὰ φτάσῃ. Μὰ οἱ ματιὲς καὶ τὰ κινήματα τοῦ τούρκου τὸν ἀνησυχοῦν.

Αὐτὸς κοιτάζει τὸ Γιάννη σοβαρὸς καὶ τὰ χέρια του πότε ἀγγίζουντε τὸ ντουφέκι, ποὺ κρέμεται στὸν ὕδωρο, πότε σφίγγουντε τὸ μαχαίρι. Κάποια στιγμὴ κοντοστέκεται, ἀνασαίνει κι ἀνοίγει τὸ στόμα κάτι νὰ πῆ, μὰ λέξη δὲ βγαίνει. 'Η πνοὴ τοῦ Γιάννη εἶναι βαρειά, ἡ καρδιά του χτυπάει. 'Απὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ προσμένει τὴν τρομερὴ πράξην.

Προχωροῦν λίγο ἀκόμα σιωπῆλοι. Μὰ οἱ ματιὲς τοῦ τούρκου τραβᾶν τὶς δικές του καὶ μιλᾶν τόσο ξάστερα, ποὺ κιτρίνισε ὁ Γιάννης. 'Ο τοῦρκος σταμάτησε κι ἔκαμε νόημα στὸ Γιάννη νὰ σταματήσῃ. Ξανάπιασε τὸ ντουφέκι. 'Ο Γιάννης στοχάστηκε πῶς θὰ χαθῇ.

—Δὲ θὰ μὲ σπλαχνιστῆς; εἶπε.

—"Ἐναν ἄπιστο; ἔνα σκυλί; εἶπε μὲ περιφρόνηση ὁ τοῦρκος.

Τὰ παιδιὰ μὲ προσμένουντε τρομαγμένα κάτω, κι ἡ μάνα

μου τριγυρίζει στὸ βουνὸν νηστική, πληγωμένη. Ἰσως καὶ θάλεη πώς τὴν παράτησα.

—Τὴν παιδινῶν ἐγώ, εἶπε ὁ τοῦρκος.

—Γιὰ νὰ τῆς πῆς πώς μὲ σκότωσες!

—Πρέπει νὰ σὲ σκοτώσω.

—”Αδικα προσμένεις, μάνα! μουρμούρισε ὁ Γιάννης. Καὶ κοίταξε τὸ χέρι τοῦ τούρκου. Ἡταν ἀκίνητο, κι αὐτὸς κούνησε τὸ κεφάλι. Τράβηξε μπρός. Ὁ Γιάννης τὸν ἀκολούθησε. Καὶ τώρα φοβότανε, γιατὶ δὲν τὸν σκότωσε; Τί ἄλλο τοῦ φύλαχε; Περίμενε νὰ βροῦν καὶ τὴ μάνα; ”Η μὴ τὸν εἶχε σπλαχνιστῆ;

Προχωρήσανε καὶ πάλι. Ὁ τοῦρκος κοντοστάθηκε, πάλι σὰ νάκουσε κάποια προσταγή, νὰ τὸν σκοτώσῃ.

Τὰ χέρια ξαναγγίξανε τὸ τουφέκι, τὸν κοίταξε.... καὶ τράβηξε μπρός. Ἀνέβηκαν ἀκόμα. Τώρα ὁ Γιάννης γυρίζει τὴ ματιὰ ἐδῶ καὶ κεῖ.

—Μάνα! φώναξε ὁ Γιάννης κι ἔτρεξε κατὰ κείνην. Ἡ γριὰ ἀνασηκώθηκε, ἀγκάλιασε τὸ παιδί της καὶ δάκρυσε. Σὲ λίγο τοῦ εἶπε.

—”Αχ! μάνα σ’ ἀφησαν ἐδῶ μοναχή! Παράδερνες σὰν κεῖνα τὰ παλιάλογα, ποὺ τὰ παρατάνε νὰ ψοφήσουν.

‘Ο τοῦρκος τοὺς κοίταξε. Ἡ ὄψη του ἦταν πολὺ στοχαστική, φαινόταν σὰν κάτι νὰ ρωτιόταν καὶ σὰν κάτι νὰ τὸν ἐτρόμαξε.... ‘Ο Γιάννης ἥθελε νὰ τοῦ μιλήσῃ, μὰ φοβόταν μὴ τὸν ἐρεθίσῃ.

—Ποῦ θὰ πᾶμε; ρώτησε ἡ γριά.

—‘Ο Διοικητὴς μούδωσε αὐτὸν τὸν στρατιώτη, γιὰ νὰ μᾶς συνοδέψῃ ώς τὸ Διοικητήριο! τῆς ἀπάντησε ὁ Γιάννης.

‘Ο στρατιώτης χαμογέλασε.

—Τὸ ζέρεις καλά, τί θέλει ὁ Διοικητὴς κι ὅλοι μᾶς! κι ἔχαμε ἔνα σημάδι, ποὺ νόησε ὁ Γιάννης.

—Θὰ μὲ σκοτώσης; τὸν ρώτησε μὲ ἀδύνατη φωνή... Καὶ τὴ

μάνα; "Οχι! Θὰ τὴν ὁδηγήσῃς ἐκεῖ, ποὺ εἶναι τὰ παιδιά... 'Η γριὰ τρέμοντας ἀκουε... Χλωμή, σὰν κερί, φαινόταν παραδομένη στὴν ἀγωνία.

'Η ματιά τῆς καρφώθηκε πάνω στὸν τοῦρκο.

"Ολη ἡ δύναμη τῆς, ὅλη ἡ ψυχή τῆς, ἥταν σὲ κείνη τὴν ματιά, στὴν προσπάθεια νὰ καλυτερέψῃ, γι' αὐτὴν τὴν στιγμή, τὸ θαυμπό φῶς τῆς. 'Ο τοῦρκος κοίταζε κατὰ γῆς... Σὰν ξανασήκωσε ἀγριωπός τὸ κεφάλι, ἔκαμε νὰ ξεκρεμάσῃ τὸ τουφέκι του. 'Εκείνη διάκρινε τὸ κίνημα.

—Παιδί μου, γιὰ μένα χάνεσαι! φώναξε καὶ μὲ τὴν νεκρωμένη τῆς ὄψη, σηκώνοντας τὰ χέρια ψηλά, ὅρμησε νὰ συγκρατήσῃ τὸν Τοῦρκο.

Μὰ σκόνταψε σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα, τὰ γόνατά της λυγίσανε καὶ σωριάστηκε. Τὸ κεφάλι τῆς βρόντηξε πάνω στὴν πέτρα, ποὺ κοκκίνισε ἀπὸ ζεστὸ αἷμα. 'Ο Γιάννης ὅρμησε κατὰ πάνω τῆς.

—Πέθανε! ρωτήθηκε μὲ ἀγωνία. 'Ο Τοῦρκος τὸν ἀκόλοθηγε.

—Δὲ θὰ σὲ σκοτώσω, τοῦ εἶπε.

ΕΛΕΝΗ ΘΕΟΤΟΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΝΤΟΥΑΤΟΥ

‘Ο “Ύμνος τῆς Ἐλευθερίας.

‘Ο “Ύμνος τῆς Ἐλευθερίας τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἶναι τὸ ὡραιότερο ποίημα, ἀπὸ ὅσα δημιούργησαν οἱ ποιητές μας ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. 'Ο Σολωμὸς ἔγραψε τὸ ποίημά του αὐτὸ στὴν πατρίδα του, τὴν Ζάκυνθο καὶ τόστειλε στὴν ἐπαναστατημένη Ἐλλάδα. Τὸ ποίημα εἶναι πολὺ μεγάλο, ἔχει 158 στροφὲς καὶ ψάλλει μ' αὐτὸ ὁ ποιητὴς τὰ παθήματα τῶν Ἐλλήνων στὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς καὶ τὰ ἡρωικά τους κατορθώτα. Χρόνια τῆς Ἐλευθερίας Ἐκδ. Β'.

μάτα γιὰ τὴν Ἐλευθερία. Στὶς 16 παρακάτω στροφὲς χαιρετάει τὴν Ἐλευθερία καὶ διηγιέται τὰ φριχτὰ μαρτύρια τοῦ ὑποδούλου "Ἐθνους μας καὶ τὴν ἐγκατάλειψή του ἀπὸ τὰ ἴσχυρὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ, τὴν τρομερή σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη, ποὺ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ.

"Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἵερὰ καὶ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη χαῖρε, ὡς χαῖρε Ἐλευθεριά!

"Εκεῖ μέσα κατοικοῦσες πικραμένη, ἐντροπαλή· κι ἔνα στόμα καρτεροῦσες «έλα», πάλι νὰ σου πῆ.

"Αργειε νάρθ' ἐκείνη ἡ μέρα καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά, γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! παρηγορία μόνη σου ἔμενε, νὰ λές περασμένα μεγαλεῖα καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Κί ἀκαρτέρει κι ἀκαρτέρει φιλελεύθερη λαλιά, τὸ ἔνα χτύπαε τ' ἄλλο χέρι απὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: «Πότε ἂ! πότε βγάνω τὸ κεφάλι ἀπὸ τοῦ ἐρμίές;» Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω κλάψες, ἀλυσες, φωνές!

Τότε σήκωνες τὸ βλέμμα μὲς τὰ κλάϊματα θολό, καὶ στὸ ροῦχο σου ἔσταζε αἷμα, πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα ματωμένα ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά, νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες, ἐξανάρθες μοναχή... Δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες ὅταν ἡ χρεία τὶς κουρταλεῖ.

"Άλλος σου ἔκλαψε στὰ στήθια ὅλλ' ἀνάσαση καμιά... "Άλλος σου ἔταξε βοήθεια καὶ σὲ γέλασε φριχτά.

"Άλλοι, δῆμέ! στὴ συφορά σου ὅπου ἔχαίροντο πολύ: «σύρε νάρθης τὰ παιδιά σου, σύρε», ἐλέγχαν οἱ σκληροί.

Φεύγει όπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὄγλήγορα πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποὺ τὴ δόξα σου ἐνθυμεῖ.

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ
σὰν φτωχοῦ, ποὺ θυροδέρνει
κι εἶνε βάρος του ἢ ζωῆ.

Ναί. Ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμή,
ποὺ ἀκατάπαυτα γυρεύει,
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

Ἄπ' τὰ κόκκα λαβαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη
γαῖρε! ὡς γαῖρε Ἐλευθεριά!

ΖΗΤΟΥΟΝ

Τ' ὄνειρο.

Μὲ φώναξε ἢ μανούλα μου στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πᾶμε.
Εἶχε σημάνει Ἀνάσταση γλυκά-γλυκά ἢ καμπάνα.
Σὲ λίγο ἀνάψαν τὰ κεριά, ἀνάψαν οἱ λαμπάδες,
Κι ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ παπᾶ: «Χριστὸς Ἀνέστη», ἀκούστη.
«Χριστὸς Ἀνέστη», μὲ χαρὰ ἀποκριθῆκαν ὅλοι.
Ο ἔνας στὸν ἄλλο τὸ φιλὶ δίνανε τῆς ἀγάπης
καὶ τ' ἀναμένα τὰ κεριά ξεχύνονται στοὺς δρόμους,
Σὰν ἀστεράκια τοῦ οὐρανοῦ, σὰν πύρινο στεφάνι.
Ἡρθε κι ἡ μέρα τῆς αὐγῆς ξημέρωσ' κι ἄλλη μέρα.
Τ' ἀρνὶ γυρίζει στὴ θρακιά, στὴ σούβλα περασμένο.
Ολοι τσουγκρίζουνε τ' αὐγά, τὰ κόκκινα, γελώντας.
Τσουγκρίζει κι ὁ γεροπαποὺς καὶ λέει στοὺς δικούς του:
— «Νὰ ζῆστε νὰ γεράσετε, παιδιά! Χριστὸς Ἀνέστη!»
— «Χριστὸς Ἀνέστη!» φώναξα καὶ... ξύπνησα στὸ στρῶμα.
— «Ἄχ! ἥταν ὄνειρο γλυκό, δὲν ἥταν, ὅχι, ἀλήθεια!
— Ήμουν στὴ μαύρη ξενιτιὰ μακριὰ πὸ τὴν πατρίδα.

ΑΡΓ. ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Προσευχὴ.

Θεέ, σκορπᾶς τὰ δῶρα σου
βροχὴ στὴν οἰκουμένη
μᾶς περιλάμπεις μ' ἔλεος,
ἢ χάρη σου μᾶς ράινει.

Σὺ βράχε, πύργε, σκέπη μου
εἰσάκουσε τὴ δεηση,
ποὺ ἀπ' τὴν καρδιά μου βγαίνει
τὴν πολυπικραμένη.

Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

'Ο αίνος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν Πλάση.

Τυμνοῦν τὰ οὐράνια τὴ δόξα του αἰώνια,
κι ἡ Πλάση τένομά του ὑμνεῖ.
Τὸν εὐλογοῦν τὰ βουνά, τὰ πελάγη,
ἀκοῦς, θητέ, τὴ θεία φωνή;
Ποιός εἶπε στ' ἀστρα τὴ νύχτα νὰ λάμπουν;
καὶ ποιός στὸν ἥλιο εἴν' ὁδηγὸς
λαμπρὰ νὰ φέγγη, νὰ χαίρετ' ὁ κόσμος.
τὸ δοξασμένο μέγα φῶς;

N. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

'Αγάπα τὸν πλησίον σου.

"Αν πῶ: «Θεέ μου, σ' ἀγαπῶ»,
κι εἴμαι ἀδικος στοὺς ἄλλους,
τοῦ Θεοῦ τὸ λόγο περιγελῶ,
συντρίβω τὰ ιερά του.
'Αγάπη ὁ Θεός! Σὰν ἀδερφὸς
ποθεῖ τὸν ἄλλον ν' ἀγαπῶ.

N. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

'Υμνος στὴ φιλία.

Πνοὴ ἐπουράνια, ἀχνόλευκη σὰ φῶς
Στὸ σιγαλὸ τῶν θεοφανείων βράδυ
Τὴν ὥρα, ποὺ τοῦ πόνου δ ποταμὸς
Πάει τὴν ψυχὴ νὰ πνίξῃ στὸ σκοτάδι!
Πνοὴ ἐπουράνια, ἀγάπη δίχως σῶμα,
Σὺ εῖσαι, ὦ φιλία, ἐσύ!
Κι ὅταν γλυκὸ τὸ χάραμα προβαίνῃ,
Κι ὅταν τῆς μέρας λάμπουνε τὰ μάγια,
Κι ὅταν τὸ δεῖλι, ὦ νύχτα, κατεβαίνῃ
Σὲ θάλασσες, σὲ κάμπους, στ' ἄγρια πλάγια,
Πάντοτε σὺ ὁδηγήτρια, δίχως στόμα
Γλυκειά λαλιά, Φιλία, τῆς γῆς Ἐδὲμ χρυσή!

A. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

Προφητικὸν Ὀνειρό.

(‘Ο Σωκράτης στὴ φυλακή του ξύπνησε ἀπὸ ἔνα περίεργο ὄνειρο. Τὴν ἀλλη μέρα καταδικασμένος ἀπὸ τοὺς τριάντα τυράννους, θάπινε τὸ κώνειο).

Ποῦ ἥμουνα! Τί εἶδα; Θεῖο τραγούδι
Θαρρῶ πῶς ἦταν τόνειρό μου. Ἄκουα
εἰν’ ἡ ψυχὴ μου σεβασμὸν γεμάτη:
Σ’ ὠραῖο λιβάδι,—λαὸς πολὺς τριγύρω,
μοῦ φάνηκε στὸν ὑπνο μου,—πῶς ἥμουν,
Βουνάκι χαρωπὸν ἦταν ἐμπρός μου
καὶ ρήτορας ξανθός, δρθὸς ἐπάνω
μ’ ὅμορφη ὄψη, μὲ γλυκὸ τὸ στόμα,
ἔχυνε κάτω τὰ χρυσά του λόγια,
ἀπ’ τὰ πλευρά του τ’ ἀνθισμένα. “Ολοι
τὸν ἄκουαν, ἀναπνοὴ κανείς τους.
—“Οἱ καθαρὲς ψυχές, μακαρισμένες...
Θὰ ἴδουνε, ἔλεγε, τοῦ Θεοῦ τὴν ὄψη,
καὶ στὰ Ἡλύσια, εὐτυχισμένοι πάντα,
Θὰ ζήσουνε οἱ δίκαιοι τοῦ κόσμου”.
Μέλι ἀπὸ τὰ χείλια του ἔτρεγε ἡ γλύκα
κι ἦταν τὰ λόγια του ἀφρός χρυσάφι,
καὶ ἄκουε καὶ θαύμαζεν ὁ κόσμος.
“Αξαφνα κεῖ ποὺ ὁ σοφὸς λαλοῦσε,
φονιάδες ἄγριοι μὲ σπαθιά, κοντάρια
ἐχύθηκαν στὸ δίκαιο ἐπάνω,
κι ἔχύθη αἷμα στὸ ξανθὸ κεφάλι.
Μιὰ γυναικα τότε,—ἀπ’ τὴ γλυκειά της
ὄψη, τοῦ νέου τὴν ἔλεγες μητέρα,—
καὶ ἔνας νέος τρυφερός, ὠραῖος,
ἄφοβοι οἱ δυὸ ἐμπρός εἰς τοὺς φονιάδες,
τοῦ ματωμένου πήρανε τὸ δίκιο.
“Ἄχ! πῶς βαθιὰ ἐπόνεσ’ ἡ καρδιά μου!
Ο νέος ἔκεινος μὲ τὸ γαλανό του

μάτι, μὲ μάγουλο ἀσπρὸ δροσάτο,
τὸ πρόσωπο τοῦ Ξενοφῶντα μου εἶχε.
Μανία μοῦ ἥρθε! τρελός, ξαφνισμένος,
κοντάρι, ἀσπίδα ἔτρεξα ν' ἀρπάξω
νὰ πέσω ἀρματωμένος στοὺς φονιάδες.

Μά... ξύπνησα, ἐνῶ ἔτρεχα μὲ βία.
Πάλι σὲ λίγῳ μὲ ξαναπῆρε δὲ ύπνος...

Σὲ ξύλο πάνω καρφωμένο βλέπω
τὸ ρήτορά μου, τὸν ξανθό, αἰματωμένο
κι ἀπάνω στὸ κεφάλι του μιὰ ἀράδα
γράμματα ἑλληνικά, τὸν λέγαν,
δὲν ξέρω ποιανοῦ ἔθνους, βασιλέα.

Χρυσὸ δὲν εἶχε στὰ μαλλιὰ στεφάνι,
ἀγκάθια μόνο ὄλόγυρα πλεγμένα.

Τὰ πόδια του μοῦ ἥρθε τὰ χιονάτα
νὰ πέσω νὰ φιλήσω, γιατὶ λύπη
μοῦ ἔφερε τὸ θεῖο πρόσωπό του,
τὸ στῆθος τὸ γυμνό, ποὺ ἀγκομαχοῦσε.
'Αλλὰ δὲν μ' ἀφησε. "Ησυχα ἐλύθη
ἀπ' τάτιμα καρφιά, ποὺ τὸν κρατοῦσαν,
μὲ πῆρε ἀπ' τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε:

—Κοίταξε γύρω! Κοίταξα καὶ εἶδα
σὰν δάσος δέντρα πλῆθος φυτεμένα,
νέους πολλοὺς καὶ γέρους μᾶσπρα γένεια,
γυναικες ἀντρειωμένες καὶ κοράσια.....
κι ἀνθρώπους μὲ σπαθιὰ ξεγυμνωμένα,
μ' ἀγρια ὅψη, καθαροὺς φονιάδες,
νὰ κόφτουν τὰ κεφάλια ἀπ' τὰ κορμιά τους.

Φωνὴ καμιὰ δὲν ἀκούα, σωπαῖναν
ὅλοι. Φωτιές εἶδα πολλὲς παρέκει,
νὰ καῦν μὲ ζωντανὰ κορμιὰ γιὰ ξύλα,
καὶ νὰ φωτίζῃ ἡ κόκκινή τους φλόγα
τοὺς δρόμους ὅλους, τὰ ψηλὰ παλάτια.

—Τοὺς βλέπεις αὐτοὺς ὅλους; μοῦ εἶπε δὲ νέος,
μάρτυρες εἶναι τῆς ἀλήθειας, ὅλοι

ἀκόλουθοι δικοί μου, μαθητάδες!
Μήν τούς λυπᾶσαι! Φωτερὸ στεφάνι
Θὰ πάρουνε κι αὐτοὶ καὶ σὺ μαζί τους
ἀπ' τὴ δικαιοσύνη τὴν αἰώνια!

Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ

Τὸ Πήλιο.

Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
"Αν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
κι ἄλλο βουνὸ ἀν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἀν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρόνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἀν στεφάνωσε ὄλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴν μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἐπλασε, βουνὸ-βουνῶν καμάρι!
"Οταν δὲ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζῃ,
τοῦ πόνου ἀχνάδα ἡ καταχνιὰ τὴν ὅψη σου σκεπάζει.
Κι ὅταν παλεύῃς μὲ στοιχειὰ κι ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις,
πανώριο στὴν νεροποντὴ καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά, ποὺ σὲ φωτίζει πάλι.
Κι ὅταν ἀτόφιο καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφὴν πέφτῃ καὶ σὲ πλακώνη,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια,
μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
κι ἄμα προβάλη ὀλόφρεγγος δὲ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾶ σμαράγδια καὶ διαμάντια.
Σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά, ποὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωές ζωή, φέροντες στὶς χάρες χάρη,
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνὸ-βουνῶν καμάρι.

Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ

Τὰ Ἐφτάνησα.

’Απὸ τὴν Κέρκυρα—ὅνειρο μὲς στὴ χαρὰ τοῦ Μάνη—
ώς τὸν Καβομαλιά—
σκιάχτρο κοντὰ στὰ Κύθηρα—κάθε κορφὴ γελάει
καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.

Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰ νᾶσαι ἀπὸ διαμάντια.

Μιὰ ὄρμὴ πάντα ὁδηγεῖ,
σὰ χάδια ἀπ’ τὴν Ἑλλάδα σου, τὰ κύματά σου ἀγνάντια,
ώς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

Καὶ μέσ’ ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἐφτάνησα χαράζουν
πλασμένα ἀπ’ τὸν ἀφρὸν
καὶ ὑψώνονται καὶ πλάθονται σεμνὰ κι ἀναγαλλιάζουν
καὶ στήνουνε χορό.

Κι ἡ ἐφτάδιπλη ὅμορφάδα τους ἐφτάφωτη εἶναι πούλια.

Γύρω ὑποταχτικοὺς
ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια
κι ἔνα τραγούδι ἀκοῦς:

Ζάκυθο χαῖρε, ὀλόχανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ῷ Κύθηρα, ὥ Παξοί,
κι ἐσύ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς, ὥ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσύ ἀκουστή!

Χαῖρε κι ἐσύ, τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὥ Λευκάδα,
τοῦ ἀρματολοῦ φωλιά,
ἀκόμα τὴν ἡρωικὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ φάλτη σου ἡ λαλιά.

Τάνθια τῆς πάντα ἡ λεῖμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχῃ
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχῃ
τοῦ Ἀπρίλη τὴ δροσιά!

Πάντα καθὼς ἀπ’ τὸν καιρὸν τοῦ θείου Ὁμήρου, ως τώρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τάχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σας ωθιμός.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Τὸ κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ.

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθὴ κάθεται κόρη.
 Κι ὡριόπλουμο, λευκό, χρυσοκεντάει μαντίλι,
 Μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι.
 Τὴν θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νησιά της ὅλα.
 Κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρά του ἀστέρια.
 Τὴν γῆ μὲ τὰ πολλὰ καὶ μὲ τὰ ὥραῖα λουλούδια.
 Κεντάει κι ἔνα βουνὸ φηλὸ-φηλὸ καὶ μέγα.
 Τὸ χάραμα γλυκὰ προβάλλει στὴν κορφὴ του,
 Καὶ βάφετ' ἡ κορφὴ καὶ τὸ οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
 Ροδόλευκη. Νερὰ καθάρια κι ἀσημένια
 Τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετρέχουν κι αὔλακώνουν.
 Χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ἵσκιωμένα δρυμάνια
 Κεντάει στὶς λαγκαδιές, μὲ πράσινο μετάξι.
 Στοὺς ὅχτους στὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
 Καὶ φαίνονται βοσκοί, καὶ στὸ δύμορμο κεντίδι
 Φλογέρες λέσι κι ἀκοῦς, λέσι καὶ γροικᾶς τραγούδια,
 Βελάσματα βραχνά, καὶ ἀχούς ἀπὸ τρουκάνια.
 Στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
 Μὲ καλαμιές χρυσές. "Ενας φαράς στὴν ἄκρη
 Πεζόβολο κρατεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.
 Κάμπο πλατύ-πλατύ μὲ σμαραγδένιο υῆμα
 'Ολόγυρα κεντάει. Στὴ μέση ἀπὸ τὸν κάμπο
 Ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει,
 Μὲ δάφνες, μὲ μυρτιές καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια,
 Μὲ ἀηδόνια, μὲ φωλιές, καὶ στὸ πανώριο ξόμπλι
 Τὸ φλοιόσβι τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι ἀκοῦς, τῆς δάφνης
 Τὸ μῦρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς πῶς ἀνασαίνεις,
 Πώς τὸν κελαϊδισμὸ τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις,
 Πώς νιώθεις τὸ ἀπαλὸ τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι.
 Στὴν ἄκροποταμιὰ ἐλάφι ζωγραφίζει,
 Ποὺ σκύψτει στὰ νερά νὰ πιῇ, τὰ κρουσταλλένια.
 Καὶ ξάφνου σαΐτιὰ στὴν πλάτη τὸ λαβώνει.
 Στρέφετ' αὐτό, κοιτάει μὲ πόνο τὴν πληγή του,

Πάσχει ν' ἀπαλλαχτῆ, δὲν δύνεται τὸ μαῦρο,
 Κι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὰ δένδρα γύρω,
 Βοήθεια λέες ζητάει.... 'Ολόγυρα ἀπ' τὸν κάμπο
 Πλῆθος μικρὰ χωριὰ κεντάει, χωράφια ὅλοῦθε
 Μὲ ὄλόχρυσα σπαρτά, μὲ θημωνιές, μ' ἀλώνια.
 Πράσιν' ἀμπέλια ἀλλοῦ μὲ κίτρινα σταφύλια,
 Κίτρινα σὰ φλουριά, κι ἔμορφα κοπελούδια,
 Ποὺ μπαίνουν μὲ πλεχτὰ καλάθια καὶ τρυγᾶνε.
 Γάμον ἀρχοντικὸ σ' ἔνα χωριὸ πλουμίζει
 Μὲ νύφη, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα, μὲ ψίκι.
 Δράκους ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες καὶ νεράϊδες.
 Κεντάει κι ἔνα γιαλὸ μὲ ζαφειρένια πλάτια.
 Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ τὴν ἴδια τὴ θωριά της
 'Ολόφωτη ἰστορεῖ ἀπὸ ἐμορφιὰ καὶ νιότη
 Καὶ πλοῦτο κι ἀρχοντιά. Καὶ στὰ λευκά της χέρια
 Τὸ ἐργόχειρο κρατεῖ, τ' ὥριόπλουμο μαντίλι,
 Μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι.
 'Ανάρια τὸ κεντάει κι ὅλο τοῦ λέει τραγούδια.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΗΣ

‘Ο σκαφτιάς.

Βαριὰ κοιμᾶται ὁ γέρος, αὐτὸς ποὺ κάθε μέρα
 ἐκίναε σ' ἄκοπη δουλειά,
 προτοῦ λαλήσουν τὰ πουλιὰ
 στὸν ἥσυχον ἀέρα.

Βαριὰ κοιμᾶται σήμερα, κι ἡ δίκοπή του μνήσκει
 ριγμένη ἀκόμα στὴν αὐλή,
 ὅπου, σαστίζοντας, ἀργή
 τ' ἀβέβαιο φῶς τὴ βρίσκει.

Τοῦ κάκου ἀποχαιρέτησαν τῆς χαραυγῆς τὸ χρῶμα
 ὅλες τοῦ κήπου του οἱ φωλιές.
 Μήν διειρεύεται; Γιὰ ἵδες!
 Γελάει τ' ἀχνό του στόμα.

Δὲ θὰ ξυπνήσῃ. Ἀλίμονο γιὰ τὸ φτωχὸ ἀσπρομάλλη
πόσκαψε κάμπους καὶ βουνά:
δὺ πῆγες τόπο μοναχὰ
τώρα θὰ σκάψουν ἄλλοι.

Θαρρεῖς πώς ἀναπαύοντας τὴν σκεβρωμένη ράχη
λαλήματ' ἄλλα καρτερεῖ,
νὰ χαιρετήσουν μιὰν αὐγή,
ποὺ φῶς αἰώνιο θάχη.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Ἐργασία.

Ἐημερώνει αὔγη δροσάτη,
μὲ τὸ πρῶτο της πουλὶ¹
λέει καὶ κράζει τὸν ἔργατη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Σηκωθῆτε! ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἀφθονον καρπό,
ἄν δ κόπος τὴν ποτίζη
μ' ἔναν ἰδρωτα συχνό.

Πρὸν ἀχνίση κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιὰ
νέοι, μισόκοποι καὶ γέροι
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

Σὰν ἐσᾶς, ἀδέρφια, ἴδρωνει
καὶ δ σοφός, ποὺ μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἀμετρους δργώνει
γιὰ θροφὴ τοῦ λογικοῦ.

Πέρα ἐκείθενε οἱ φροντίδες
ἀς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνισμένες νυχτερίδες
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Δίχως ἀνεση καὶ σχόλη
πάντα, ὡς ἀξιος δουλευτὴς
τὸ ἀνθηρό του περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει δ ποιητής.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος Πάντα, ναί, τοῦ τίμιου κόπου
ἐν' ἀγκάθῃ στὴν καρδιά· οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
πέστε ἀξήλευτα:—Εἶναι τοῦτος νάναι οἱ μόνοι, ποὺ τ' ἀνθρώπου
ἐργασίας κληρονομιά.

σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

'Η ἐλιά.

Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα
ἡ πιὸ ἀπ' ὅλες χαιδευτή·
χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲν κρατεῖ.

"Οσο νὰ γείρω νεκρωμένη,
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ.
Εἶμαι ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

"Οπου κι ἀν λάχω κατοικία,
δὲν μοῦ ἀπολείπουν οἱ καρποί·
ώς τὰ βαθιά μου γηρατεῖα
δὲ βρίσκω στὴ δουλειὰ ντροπή.

Μ' ἔχει ὁ Θεὸς εὐλογημένη,
κι εἶμαι γεμάτη προκοπή.
Εἶμαι ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

Καὶ φῶς πραότατο χαρίζω
ἐγὼ στὴν ἄγρια νυχτιά,
τὸν πλοῦτο πιὰ δὲν τὸν φωτίζω,
σὺ μ' εὐλογεῖς, φτωχολογιά.

Κι ἀν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο διωγμένη,
μὰ φέγγω ἐμπρός στὴν Παναγιά.
Εἶμαι ἡ ἐλιὰ ἡ τιμημένη.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Τὸ σταφύλι.

Πολλὰ εἰν' τ' ἄνθη τοῦ Ἀπριλιοῦ, μὰ σὰν τὸ ρόδο οὔτε ἔνα,
πολλοὶ τοῦ χρόνου εἰν' οἱ καρποί, σὰν τὸ σταφύλι οὔτ' ἔνας.
Στ' ἄνθη, τὸ ρόδο βασιλιᾶς καὶ στοὺς καρπούς, ἐσ' εῖσαι,
σταφύλι, τρισευγενικὸ τῆς γῆς βασιλοπαίδι.
"Άλλοι καρποὶ ἔχουν θωριά καὶ σὺ πολυθωριάζεις,
ἀπ' τὴν μαυρίλα τῆς ἐλιᾶς στὴν κρυσταλλένια ἀσπράδα
κι ἀπ' τὴν χλωμάδα τοῦ κεριοῦ στοῦ κερασιοῦ τὴ φλόγα.

Μικρὸ εἴτε μεγαλόρογο καὶ τραγανὸ ἡ ἀφράτο,
σὰν ἀκροδάχτυλο μακρὺ καὶ στρογγυλὸ σὰ μάτι,
καὶ καρπερὸ ἀπ' τὸν "Αι—Λιὰ κι ὥς τοῦ Χριστοῦ τὴ γέννα,
τὸ μοσχοστάφυλο ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ σιρίκι τέλος,
πότε στ' ἀμπέλι κρύβεσαι καὶ προσκυνᾶς τὸ χῶμα,
πότε ψῆλα στήν κρεβατιὰ κρέμεσαι σὰν καντίλι.
Ἐσ' εἴσαι ὁ πόθος τῶν πουλιῶν, τῶν ἀγριμιῶν λαχτάρα,
νυχτοπατοῦσα ἡ ἀλεποῦ γιὰ σὲ τὰ δρνίθια ἀφήνει,
κι ἡ σφήκα ἀπ' τὴ γλυκάδα σου κυλιέται λιγωμένη.
Δίνεις τὴ σάρκα ζωντανό, κι ὅταν πεθάνης τὸ αἷμα.
Κι εἶναι γιὰ σένα μακελιοῦ σφαγή, τὸ πατητήρι.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ἡ σπορά.

Θάρθουν οἱ ἡμέρες τῆς σπορᾶς, τοῦ ζευγολάτη ἐλπίδα.
Βαρὺ τὸ ἀλέτρι σέρνεται στὸ βαλτωμένο χῶμα,
τὰ βόδια τ' ἀργοκίνητα ξυπνᾶ ἡ μακριὰ βουκέντρα,
κι ἀνασαλεύουν τὸ ζυγὸ κι ἀχνοφυσοῦν σκυμμένα,
στυλώνοντας στὶς αὐλακιὲς καρτερικὰ τὰ μάτια,
μάτια μεγάλα, δόλομαυρα, γεμάτα καλωσύνη.
Σταλάζει ἀπὸ τὸ ἀπλόχερα χρυσὸ καθαροσπόρι,
καὶ τροχισμένο ἀπ' τὴν τριβὴ, τὸ ὑνί, ἀσημένιο λάμπει
σκάφτοντας λάκκο στὴ σπορά, τὴ ζωντανοθαμμένη.
Σκαλίστρα ἀχόρταγη τῆς γῆς καὶ τῆς σπορᾶς ἀρπάχτρα,
τὸ ζευγολάτη ἀκολουθᾶ μαυρόφτερη κουρούνα.
Κι ἀπὸ τὰ νέφη κελαχδεῖ, κρυμμένη ἡ σιταρήθρα,
ζητώντας γιὰ τὸν κόπο τῆς ἔνα σπειρὶ σιτάρι.
Μακρὲς οἱ μέρες τοῦ Σποριᾶ κι ἀτέλειωτες οἱ νύχτες,
τὸν ὅπο δίνουν πληρωμὴ στὸν κόπο τῆς ἡμέρας.
Μόνη ξενύχτρα καίει ἡ φωτιὰ στὸ ταπεινὸ καλύβι
κι ἀπ' τῆς φωτιᾶς τὸ φωτερὸ πλάνεμα ὁ ζευγολάτης
βλέπει ὄνειρο, στὸ νιόσπαρτον ἀγρὸ βαριὰ τὰ στάχια
νὰ καρτεροῦν τὸ κοφτερὸ δρεπάνι τῆς θερίστρας.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ο θέρος.

Μὲ τοῦ καιροῦ τὸ γύρισμα τ' ὄνειρο θ' ἀληθέψῃ.
 Στὶς καλαμιές, ἀπόγυρτες ἀπ' τὰ βαριὰ τὰ στάχια
 νεράϊδες ἀσπρομάντιλες διαβαίνουν οἱ θερίστρες.
 Τ' ἀνάλαφρα ἀσπρομάντιλα, σφιγμένα μὲ τὰ δόντια
 φυλαχτικὰ ἀπ' τὸ λιόκαμα τὶς ὄψες ἀποκρύβουν,
 καὶ δείχνουν τὰ ματόφρυδα, κοράκια μεσ' τὸ χιόνι.
 Πίσω ἀπ' τὸ διάβα τους, στρωτὰ χειρόβολα τὰ στάχια
 χαράζουν στράτα ἀπάτητη στὸν ἥλιο καὶ στ' ἀγέρι.
 Γιὰ τὶς βαρύτερες δουλιές ἔξια τ' ἀντρίκια χέρια,
 στρίβουν κλωνάρια κοτσικιᾶς καὶ ζώνουν τὰ δειμάτια.
 Τ' ἄλογο χαμοδένοντας στὸ χέρσωμα νὰ βόσκῃ,
 πάει τὸ κοπέλι γιὰ νερὸ μὲ δυὸ φλασκιὰ στὰ χέρια.
 Κι ἡ μάνα, ἀποκοιμίζοντας στ' ἀπόσκιο τὸ παιδί της,
 στρώνει στεγνό, ἀμαγείρευτο τῆς ἀργατιᾶς τὸ δεῖπνο
 μὲ πρώϊμο κριθαρίτικο ψωμί, ποὺ δὲ χορταίνει.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Στ' ἀλώνια.

Στ' ἀλώνια, καλοσάρωτα καὶ ἔχορταριασμένα,
 θὰ ξαπλωθοῦν οἱ θημωνιές, ξανθόμαλλες πλεξίδες.
 Τὰ στάχια τρίβει καὶ μασᾶ περνώντας ἡ ροκάνα
 πλατάνι τὸ σαγόνι της, τὰ δόντια της στουρνάρια.
 Τὰ βόδια σέρνουν τὸ θεριό, ζευγαρωτὰ δεμένα,
 καὶ δαμασμένο τὸ πατᾶ, τὰ βόδια κυβερνώντας
 ὥραια ἀρματοδρόμισσα λαμπαδωτὴ στημένη.
 Στὰ χείλη της ὁ σάλαγος γλυκόφωνο τραγούδι,
 στὰ χέρια της ἀπόντετο καλάμι εἴν' ἡ βουκέντρα.
 'Ο νοικοκύρης τοῦ ἀλωνιοῦ, μὲ τὸ κρασὶ στὸ γόνα,
 κερνᾶ τοὺς ζένους, ποὺ περνοῦν καὶ κράζει τοὺς γειτόνους
 κι ἔνας λυράρης, παίζοντας, τυφλός, τυφλὰ τὴ λύρα,
 μοιράζει εὐχές γιὰ τὴ σοδειὰ κάθε φορά, ποὺ πίνει.
 Κι ἀρχίζει τὸ ξανέμισμα τὶς νύχτες μὲ τ' ἀπόγειο,

σύννεφο ἀπ' τὰ ξυλόφτερα στὰ οὐράνια ἀναπετώντας
 τ' ἄχυρο φεύγει ἀνάλαφρο καὶ τὸ σιτάρι πέφτει
 γύρω στὸ φῶς τῶν φαναριῶν, χρυσὴ ψιχάλα ἀπ' τ' ἄστρα.
 Σωρὸς σιτάρι ἀν καρτερῆ τοῦ μετρητῆ τὰ χέρια,
 πρὶν ἀπ' τὰ χέρια τὸ μετροῦν τὰ πόδια καὶ τὰ μάτια,
 τὰ πόδια μὲ τὸ πήδημα, μὲ τὴ ματιὰ τὰ μάτια.
 Φτερὸ τοῦ νιοῦ τὸ πήδημα, σοφὴ ἡ ματιὰ τοῦ γέρου.
 "Αβρεχτη καὶ ἀκαγγὴ ἡ σοδειὰ σηκώνεται ἀπ' τ' ἄλλων,
 λίβας δὲν τὴν καψάλισε κι ἡ μπόρα δὲν τὴν πῆρε
 χρονιάρα, τροφοδότισσα γεμίζει τὶς κουβέλες.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Τὸ ϕωμῖ.

Καλόδεχτο τὸ φόρτωμα, ποὺ θάρθη ἀπὸ τὸ μύλο
 πρωτάλεστο, πρωτόπλαστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
 Ζυμώνουν τ' ἀνασκουμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
 καὶ πλάθουν τὰ πρωτόπλαστα ψωμιὰ μὲ τὶς παλάμες
 μέσ' στὴν καλοπελεκητὴ πινακωτὴ—προικιό της.
 Τὸ φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στὸ φοῦρνο, ἡ γριὰ κυρούλα
 ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιὰ τῆς ρόκας.
 "Ω βραδυνὸ συμμάζεμα στὸ σπιτικὸ κατώφλι,
 καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου,
 κι ὃ μέθυσμα ἀπ' τὴ μυρωδιὰ πρώτου ψωμιοῦ π' ἀγνίζει
 κομμένου ἀπὸ τὸ γέροντα παπποὺ χωρὶς μαχαίρι,
 καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιά, στὶς νύφες καὶ στ' ἀγγόνια!
 Καὶ σύ, θυσία τῶν ταπεινῶν, στὰ στήθια καλωσύνη,
 σημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τὴ βούλα,
 καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς Ἐκκλησιᾶς μερίδι,
 ποὺ θὰ κοπῆς τὴν Κυριακὴ μέσ' τ' ἀργυρὸ ἀρτοφόρο
 καὶ στ' ἄγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ ιρασὶ θὰ σμίξῃς!

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς -
1. Τὸ εὔτυχισμένο βασιλόπουλο, διασκευὴ ἀπὸ τ' ἀγγλικά.....	3
2. Τὸ ἀστερόπαιδὸν, διασκευὴ ἀπὸ τ' ἀγγλικά	15
3. Γιὰ τὰ θεμέλια ἐνὸς φρενοκομείου	36
4. Ἀπὸ τὸ χωρὶς στὸ μοναστήρι.....	48
5. Μιὰ νέα ἱστορία γιὰ τὸν ἄνθρωπο, Κ. "Εβαλτ.....	58
6. "Ἐνας λόγος	85
7. Πολιτισμὸς στὸ χωρὶς	92
8. Ἀλλαγμένοι τόποι.....	101
9. Μιὰ παλιὰ καὶ μιὰ νέα ἱστορία.....	108
10. Στὸν Πειραιά	118
11. Ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα	127
12. Ὁ Γεωργικός μας πλοῦτος	135
13. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γ. Ξενοπούλου	143
14. Οἱ ἑφτὰ τεμπέληδες	149
15. Ὁ μπάρμπα—Φώτης. Ἀπὸ τὸ «Φίλο τῶν Παιδιῶν»	156
16. Τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ	160
17. Ἡ σκλάβια ἡ Πόλη, ποίημα Κ. Μάνου	166
18. Ὁ σκλάβος, ποίημα δημοτικό	167
19. Ἡ Ἄγια Τράπεζα, ποίημα Ἰ. Δαμβέρη	168
20. Ὁ "Ολυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, ποίημα δημοτικό	168
21. Ὁ νέος κλέφτης, ποίημα δημοτικό	169
22. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρυοφίλι του, Α. Βαλαωρίτη	169
23. Τραγούδι κλέφτικο, ποίημα Κ. Κρυστάλλη	171
24. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα, Ἰ. Βλαχογιάννη	171
25. Τὸ Σουλιωτόπουλο, Ἰ. Βλαχογιάννη	173
26. Ἡ Σουλιωτοπόύλα, Ἰ. Βλαχογιάννη	176
27. Βουνὰ καὶ κάμποι, ποίημα δημοτικό	177
28. Ἡ φυγή, ποίημα Ἀρ. Βαλαωρίτη	177
29. Ὁ Σαμουήλ, ποίημα Ἀρ. Βαλαωρίτη	181
30. Οἱ Παργινοὶ, ποίημα δημοτικό	183
31. Ὁ ἔτοιμοθάνατος Σουλιώτης, ποίημα Γερ. Μαρκορᾶ	184
32. Ὁ Γεροσουλιώτης, Ι. Βλαχογιάννη	185

Τὰ Χρόνια τῆς "Ἐλευθερίας" Εκδ. Β'.

33. Ό Διάκος, ποίημα Ἀρ. Βαλαωρίτη	18
34. Τῆς Ἐπανάστασης, ποίημα δημοτικό	18
35. Ό θάνατος τοῦ Διάκου, ποίημα δημοτικό	18
36. Τὰ Ψαρά, ποίημα Δ. Σολωμοῦ	19
37. Τὸ μπουρότο τοῦ Κανάρη	19
38. Ή γριά Σουλιώτισσα Ἰ. Βλαχογιάννη	19
39. Ό χαλασμός, Ἰ. Βλαχογιάννη	19
40. Ή ἔξοδο, ποίημα δημοτικό	19
41. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀν. Τραυλαντώνη	19
42. Ό ἀνεμόβυλος τοῦ Μεσολογγιοῦ, Κ. Παλαμᾶ	20
43. Πῶς ἔπεισε ἡ Τρίπολη, ποίημα Δ. Σολωμοῦ	20
44. Ἔνα παλιὸ βιβλίο	21
45. Ή Ροδαυγή	21
46. Χαλάσματα, ποίημα Ζ. Παπαντωνίου	21
47. Ό θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ, Ἰ. Δραγούμη	21
48. Θὰ τὸν σκοτώσῃ; Ἐλένης Θ. Παρασκευοπούλου	22
49. Ό Γύμνος τῆς Ἐλευθερίας, ποίημα Δ. Σολωμοῦ	22
50. Τ' ὄνειρο, ποίημα Ἀρ. Ἐφταλιώτη	22
51. Προσευχή, ποίημα Ν. Ποριώτη	22
52. Ό αῖνος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν Πλάστη, ποίημα Ν. Ποριώτη	22
53. Ἀγάπα τὸν πλησίον σου, ποίημα Ν. Ποριώτη	22
54. Γύμνος στὴ φιλία, ποίημα Α. Στρατηγοπούλου	22
55. Προφητικὸ ὄνειρο, ποίημα Γ. Τερτσέτη	22
56. Τὸ Πήλιο, ποίημα Κ. Παλαμᾶ	23
57. Τὰ ἐφτάνησα, ποίημα Κ. Παλαμᾶ	23
58. Τὸ κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ, ποίημα Κ. Κρυστάλλη	2
59. Ό σκαφτιάς, ποίημα Γ. Μαρκορᾶ	22
60. Ἐργασία, ποίημα Γ. Μαρκορᾶ	23
61. Ή ἐλιά, ποίημα Κ. Παλαμᾶ	23
62. Τὸ σταφύλι, ποίημα Γ. Δροσίνη	23
63. Ή σπορά, ποίημα Γ. Δροσίνη	23
64. Ό θέρος, ποίημα Γ. Δροσίνη	23
65. Στ' ἀλώνια, ποίημα Γ. Δροσίνη	23
66. Τὸ ψωμί, ποίημα Γ. Δροσίνη	23

33. Ο Διονύσιος Αρ. Βατοπέδιον
 34. Τύχη Επικουρίας, πόλης Λαζαρίδη
 35. Ο θεάτρος του Διονύσιου, πόλης Λαζαρίδη
 36. Τά Τίμαι, πόλης Δ. Σελίνης
 37. Το μπαϊόλετο των Καραϊσκάκηδων
 38. Η γούρι Σοφοπότερα ή πολιτισμένη
 39. Ο χαλανδρίς, Ι. Βατοπέδιον
 40. Η οξείδια, πόλης Λαζαρίδη
 41. Τη νερά των Διονυσίων, Λαζαρίδη
 42. Ο λευκόπελετής Μελανούρα, Ι. Πάτρας
 43. Ήλιος του οντοτήτου Πάτρας, πόλης Ι. Πάτρας
 44. Ένα σαΐδης Λαζαρίδη
 45. Η Ραζεύρη
 46. Χαλανδιώτης ποντικός, Λαζαρίδη
 47. Ο θάνατος της Πατρώς μετά την αποτίναγμα
 48. Οι φράτες οικογένειας Βασιλίης Ι. Πάτρας
 49. Ο γραμμής Τριανταφύλλου Λαζαρίδη
 50. Η ανάρτη πόλης Ι. Βατοπέδιον
 51. Πατσούρης πόλης Ι. Πάτρας
 52. Ο λαζαρίδης Φανάριος Ηλίας, πόλης Ι. Πάτρας
 53. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 54. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 55. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 56. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 57. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 58. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 59. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 60. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 61. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 62. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 63. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 64. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 65. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 66. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 67. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 68. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 69. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 70. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 71. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 72. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 73. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 74. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 75. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 76. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 77. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 78. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 79. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 80. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 81. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 82. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 83. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 84. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 85. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 86. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 87. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 88. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 89. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 90. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 91. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 92. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 93. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 94. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 95. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 96. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 97. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 98. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 99. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον
 100. Η πατσούρης πόλης Ι. Βατοπέδιον

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

‘Υπουργείου
Παιδείας και Θρησκευμάτων

‘Εν Αθήναις τῇ 10/9/29

Αριθ.] Πρωτ. 44451
] Διεκπ.....

Πρός

τοὺς κ. κ. καὶ Π. Δημητράτον καὶ Α. Στατηγόπουλον

‘Ανακοινοῦμεν ύμῖν ὅτι δ’ ἡμετέρας ταυταρίθμου ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τῇ 7η Σ)βρίου 1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ’ ἀριθ. 99 (τεῦχος Β’.) φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη, τὸ ὑφ’ ὑμῶν συγγραφὲν βιβλίον **ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ** ἀναγνωστικὸ γιὰ τὴν ΣΤ΄ τάξη τοῦ

δημοτικοῦ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929-30 ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐχθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιεύθεισῃ ἐν τῷ ὑπ’ ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ιουλίου 1929 (Τεῦχος Β’) φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως.

‘Ο Υπουργός
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

ΤΙΜΗ ΑΔΕΤΟΥ ΔΡ. 24.60 (ΔΕΔΕΜΕΝΟΝ ΔΡ. 3 ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ)

‘Αριθ. διατιμήσεως καὶ ἀδείας κυκλοφορίας 56985(22-9-30)

Τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ εἴκοσι τοὺς ἑκατὸν τῆς χανονισθείσης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχινόρουμικῶν τελῶν. (“Ἀρθρον 9 Διατάγματος «περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμήσεως διδακτικῶν βιβλίων καὶ χορηγίας ἀδείας κυκλοφορίας αὐτῶν», τῆς 26 Ιουλίου 1929).

αντί τις λάπτι μόλις τα μέγια πέστησε
α δεν γίνεται το δάμνη της γυναικείας
η γη δεν αρδίσκει θητών γηραιού κατέρα
αρδίσκων οπή γη στην γηραιού κατέρα.

αφον μετρικής σημειουμένης παρὰ τοῦ ίδιου ποιητοῦ.

gloria alysse	Barlume
v.via d' Santa	ubbricio
lo centro un	putridume
d' tarsi ss- malac	macaco

però non teme di farne,
che di stagno grav graco
ogni d' Europa ha teme
e da dire all' almanaco

in Nether nell'
dove s. loro c' fango
entra in turpilio di fango varone
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής